

בעזרת

ספר
חק לישראל

פרשת וירא

בלשון הקודש ואידיש

עם מ"ב פירושים, מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים
מיט אלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משניות, גמרא,
מוסר, הלכה, איבערגעזעצט אויף א לייכט אידישע שפראך, מיט
שיינע ליכטיגע אותיות און קלארע דרוק

יוצא לאור על ידי
הוצאת אמונה

ברוקלין יצ"ו

אור צדיקים

- (ג) כשרוצה לעלות לבימה ינעול מנעליו :
- (ד) יבדך בקול רם ויאמר ברוך אתה ה' וכו' ויסיר ידו השמאל ויאחז ביד ימין לבד, כי מקודם שמברך ראוי לאחוז בבי הידים ויש בו סוד :
- (ה) אין רשאי לשום אדם לסייע לחזן בשעת הקריאה כלל, דוגמת נתינת התורה בהר סיני עמדו כל ישראל ר"ל שתקו, והקבי"ה בעצמו דיבר, כך בשעת הקריאה ראוי להיות כן, כי השיץ במקום הש"י כביכול והעומד אצלו לסגן הוא במקום הסרסור משרע"ה, לכן אוי להם ואוי לנפשם המשמיצים קולם וצועקים עם השיץ בקריאת התורה :
- (ו) צריך להיות עומד בשעת קריאת התורה, וטוב לישיב בין גברא לגברא שיהא ניכר שעומד אחר כך לכבוד הס"ת, ודוקה בקהלות גדולות שיש בנין בילמער שהס"ת ברשות אחרת אבל לא בקהלות קטנות, שהס"ת מונחת על השלחן שאין להם בנין בילמער :
- (ז) יש ללות הס"ת עד סמוך לחיבה, בקניית מצוה תזהר לקנות מיד בפעם ראשונה מה שפוסקין עליו :

סימן כא תשלום התפילה וכו' סעיפים.

- (א) צ"ל בכל יום מזמור של לויים, וצ"ל קודם היום יום ראשון או יום שני בשבת ובזה מקיים מ"ע זכור את יום השבת שצריך לזכור שבת בכל יום, כי שבת דוגמת עוה"ב, ויזכור עוה"ב בכל יום ועל ידי כן ישוב בתשובה מעונותיו :
- (ב) כשיוצא מבהכ"ג ילך לאחוריו להחזיר פניו לארון כעכד הנפטר מאדוניו וכתלמיד הנפטר מרבו ויאמר הפסוק בישיבה אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך וישתחוה נגד הארון ויצא :

סימן כב הלכות תלמוד תורה וכו' סעיפים.

- (א) מנהג הנכון שיקרא אחר התפילה קצת ממרגניתא דרב ושוכני בתי חומר כדי לזכור ביום המיתה ולעורר את לבו לתשובה :
- (ב) ינהג כבוד בכתב מרובע אפילו לא נכתב בקדושה :
- (ג) טוב להיות בבהכ"ג בין ללימוד בין לתפלה כי הלימוד אינו נשכח כשלומד בבהכ"ג וכן נהג מורי ז"ל :
- (ד) שורש קניית כל מדות טובות הוא התבודדות כי הוא ענין גדול לזכות לקדושה ואין להאריך :
- (ה) קבלנו מי שיחשוק בתורה כ"כ עד שיום ולילה לא יחשוב בדברי עולם השפל הגשמי, אלא חשק הלימוד, בוודאי בלתי ספק ששיג מעלה נפלאה שלא יצטרך לתענית ולסגופים :

עיקר

אור צדיקים

- (ו) עיקר חיוב הלימוד לייחד השכינה בתת-ולא לתועלת עצמו חיו כניל בתפלה :
- (ז) עסק התורה ראוי להיות בחשק ובשמחה :
- (ח) ירגיל עצמו לקרות פעם אחד בשבוע מענה איוב, ופרשת ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה יאמו בכל יום כי מעורר את לבו ליראה ולתשובה :
- (ט) תקנה גדולה ללמוד בכל ער"ח מסכת אבות :
- (י) יזהר שלא יעבור על לאו אל תשכן באהליך עולה ללמוד מספר שאינו מוגה מטעות ויגיה כל ספריו :
- (יא) טוב ללמוד משניות בכל יום ואם אפשר שישלים משניות בכל חודש להשלים חיי פרקים בכל יום נגד חיי עולמות מה טוב ומה נעים יהי חלקי עמו כי הוא תיקון גדול לפגם הברית סוד אל-חיי ויש להם ג"כ סגולה להרוג היצה"ר, גם סגולה להמשיך נשמה שהיא אותיות משנה :
- (יב) טוב לאדם שיחשוב בשעת הלימוד שאינו עומד בעוה"ז ויק בגן עדן לפני השכינה ויכניס מורא בלבו ולא ילמוד מהשפה ולחוץ :
- (יג) מצות פריה ורבייה בדי-ת שלא יהיה עקר בשכלו שאינו מוליד וארז"ל ודלא מוסיף יסיף, וצריך שיחפש בכל יום מה שלא חידש מקדמת דנא, ובוה יאירו ימיו לעולם הבא :
- (יד) כל מה שלומד בשלשים יום יחזיר ביום ל-א כי הלומד ושוכח חייב מיתה ר"ל :
- (טו) וקנה לך חבר זה הקולמוס שנקרא קנה, ועיקר זכירתו על ידי שיכתוב הדברים :
- (טז) בחכמת הקבלה לא יוציא מפיו מה שלא שמע מאדם-שראוי לסמוך עליו :
- (יז) מנהג נכון לנשק הספר בפתיחה וחתימה ובפרט בספר קבלה וגם הוא סגולה לזכרון :
- (יח) צריך אדם לעסוק בתורה פשוט רמו דרוש סוד סימני פרדי"ט שאל-כ צריך לבוא בגלגול אף על אחד מהם :
- (יט) צריך אדם להשלים תרי"ג מצות, במעשה, ובדיבור, ובמחשבה, ולכן יש ללמוד יד הגדולה להרמב"ם או סמ"ג וסמ"ק שיש שם ביאור התרי"ג :
- (כ) יעסוק בתורה בב' וה' שהם ימי התשובה ממש בסוד והוא רחום הנאמר בב' וה' :
- (כא) כשיבנס לבהמ"ד יאמר התפלה הנזכר במשניות בסוסק גל עיני וכו' ופסוק ונהר יוצא מעדן וכו' :
- (כב) צריך שיפלא בשיבה עד שיזיע וע"כ משבר כל הקלוטות ובפרט בעוה"ז על חימום העבירה מזיל ר"ל :

להשקיע בתלית דיה יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה היה יחיהה ו דמלו ירד יל שם ב"ן שרעשיה בניקר חולם :

א וְאֶתְגַּבְרֵי לַיְהוָה יִי בְּמִשְׁרֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יְהוָה בְּאַלְנֵי מְכַרְא

ה'א וירא אליו . טעם יד פליטה פו :

בעל הטורים

רשבים

(א) וירא אליו . סמוך נמלו אלל וירא מלמד שגלה לו בשביל המילה ד"א נמולו אהו וסמך ליה והוא יושב פתח שפולס כחוס היום . וזה שפולס שגברס יושב על פתח גיהסם וליטו מניה למי שנמול ליהסם עס חוץ עמי שכה על סטוחית שנמשכה ערלנו וליטו מכירו : וירא אליו ה' ס"ת איה מלמד רש"י

שפתי חכמים

א ואם תאמר מיל לרש"י . וי"ל דרש"י דייק מדכתיב וירא אליו ה' ולא כתיב וירא ה' אל אברהם כהדיא אלל ודלי לכך לא נאמר אל אברהם דהוי אפרסת מילה דלטייל וזהסם כתיב כהדיא אל אברהם ור"כ למה נראה אליו ודוי לומר ש"נה לו המילה דהא בכך איה לו וכבר מל את עמלו ודני כיהו אלל ודלי לכך את החולה . עוד יע לומר דרש"י דייק דלא מפרש אחר כך הספוק למה נראה אליו איה סך מסתמא ודלי לכך את החולה . (ר"ק) יע להקשות למה פירש"י לכך את החולה ולא אמר לכךו לפי שמכאן את למדון מלות דיקור חולתי חמש"ל לכך אמר לכך את החולה ולא כיהו אברהם לכך : ב כיון דחשום זה נגלה אליו כדי לנקור א"כ סכרה הוא דכיוס ג' טול נגלה אליו דלו הוא חולה כיתר כמ"ס ויהי כיוס השלישי כהיותם כואכיס . ומכר"ס סקסא דחדרס סכנה דיוס ג' פתוחה וסכנה ג' יעיס כרשטוניס כדתינא כפי ר"א דמילה מרחיקין את הקטן כו' ט"ס ומגיל לרבי חתא כר חתיה שיהי ג' למילתו כיהי דלמא דעת וקגיס מבעלי התוספות

הראת ה' אל אברהם

(א) וירא אליו ה' . וירא אליו ה' באינוי סמרא . והוא יושב פתח האהל כחוס היום . הרמ"א מקסע מדוע לא כתיב וירא ה' אל ונתנסה בעשר נסיות יעטר בבוקר ולא שאל עצה איה שאל עצה על חמילה שצוהו הקב"ה . וי"ל שחוס ושלוס שישראל פירוש לתורת אלהים

פירוש לתורת אלהים

(א) וירא אליו ה' . וירא אליו ה' ונ"ל . דער מדרש תנחומא שרייבט רבי יצחק נפחא האם גי'אנס עם שנייט אין די תורה גאט האם גי'אנס דו זאלסט מאכין אפוננו פון אַרד און זאלסט אויף אים ש'עקטין קרפנות וועל איה קוקען צו ריר און וועל ריך בענטשין , האם גאט גי'אנסט מאראך דער בענטשן וואס וועט ש'עקטין פאר מיר קרמות עולות אַרער ש'למים וועל איה קוקען צו אים און וועל אים בענטשן , דער בענטשן וואס וועט ויה אַרין וועלן ש'עקטין פאר מיר (ער וועט ויה מ"ל זיין) וועל איה דאך געוויס קוקען צו אים און וועל אים בענטשן , דריקער זאגט דער פסוק גאט איז גי'עקן גי'וארין צו אַרְהֵם , רבי אחא זאגט זעה ווי גאט האט געגעבן פת צו אַרְהֵם , דעם זעלב'דיגען פלאג וואס ער האט ויה מ"ל גי'וען האט ער מ"ל גי'וען זיין ווהן וישמעאל און אַלע קענט וואס זעען גי'וארין גי'וארין ביי אים אין שמוב , דאס זענען גי'וען דריי הונדערט מיט באַקטען קענט , אויסער די קעני'פסטע קענט , און אַרְהֵם האט געמאכט אפארג פון די ערלות וואס ער האט אפגעשניטען , און אַרְהֵם קלומ האט גערוקען פון אַרְהֵם'ס שמוב , האט גאט גי'ואנסט צו די מ'אַרְהֵם קוקט מיר וועלן גי'ין אַרְהֵם'ען מַבְרַח הו"ה זיין . דאבין די מ'אַרְהֵם גי'ואנסט צו גאט וואס איז דער דער בענטש ביי ריר אַרְהֵם טייער וואס דו זאלסט גי'ין צו אים אין דעם מיאוסין אַרְהֵם פון די ב'לוט און די ערלות , האט גאט גי'ואנסט צו דיא מ'אַרְהֵם די ב'לוט און די ערלות זענען ביי מיר אַרְהֵם זיס און ש'קעקין מיר ווי דיא בענטשע קשמים :

ב'אַרְהֵם'י מַבְרַח . אַרְהֵם אַכינו האט געהאט דריי גוטע פריינד ענר אַשכּוּז און מַבְרַח . ווען גאט האט גי'ואנסט צו אַרְהֵם ער זאל ויה מל זיין , איז ער געזאגן צו ענר און האט ביי אים גי'קענט אַעצה אויב ער זאל ויה מל זיין , האט ענר גי'ואנסט צו אַרְהֵם אז דו וועסט ריך מל זיין און דו אומ דו וועסט ריך מל זיין , וועלן קוקען די גוטע פריינד פון די מ'אַרְהֵם וואס דו האסט געברענגט און וועלן ריך ברנגן ווארונ דו וועסט גיט קענען אַנטר'ויסן פאר וויא , נאכדעם איז אַרְהֵם געזאגן צו אַשכּוּז פּרעגין אַעצה , האט אַשכּוּז גי'ואנסט צו אַרְהֵם די קינט איין אַרְהֵם פאן אויב דו וועסט ריך מל זיין וועסט פון דיר אַרְהֵם גי'ין פיל ב'לוט וועסטו קראנק ווערין און שטארבין , נאכדעם איז אַרְהֵם געזאגן צו מַבְרַח פּרעגין אַעצה , האט מַבְרַח גי'ואנסט צו אַרְהֵם , דו קוקסט צו מיר פּרעגין אַעצה אויף דעם וואס גאט האט ריך גי'ואנסט , האט מַבְרַח גי'ואנסט צו אַרְהֵם , דו קוקסט וואס גאט האט ריך גי'ואנסט און ער האט ריך גי'רעטעט פון די קלבים , קוקסטו פּרעגין אַעצה אויב דו זאלסט אים פאַרְגין , גיי שוין און טה ווי גאט האט ריך גי'ואנסט , האט גאט גי'ואנסט צו מַבְרַח ווייל דו האסט גי'געבן אַעצה צו אַרְהֵם ער זאל ויה מל זיין . דריקער ווען אַרְהֵם וועט ויה האבין געמ'ל'ת און איה וועל קוקען צו אים מַבְרַח זעל'ת זיין , וועל איה קוקען אויף דעם פּלאַץ וואס גי'הער צו דיר , ווי עם ש'טייט אין פסוק גאט איז גי'עקן גי'וארין צו אַרְהֵם אויף דעם פּלאַץ פון מַבְרַח :

ספר הישר

(א) וירא אליו ה' באינוי סמרא ונ"ל . כן נקליאל דער ווהן פון כבי יהודה הקשיא האם גי'ואנסט אין דעם ר'רשין פלאג נאכדעם וירא אַרְהֵם האם וך מל גי'וען , האט ער געהאט דריי'סע ש'טערצין , האט הקב"ה גי'עקט אפיר פון גיהנס און די חוץ פון גיהנס איז אַרְהֵם אויף דער וועלט און עס איז ש'מאיר (דעם לישראל ע"ט) (ח"א) 25 5 היים

במרא ויהא יתב פתיע ויהא ישב פתחיה אהל פתח היום: משפנא במיתח יומא:

ת"א נחש סוסי. נחש סוסי

רשבים

מתוך הסנה וכתוב שם וירא ה' כי פד לראות: כהם היום. מה צורך לכתוב היום אלא להודיע כי בלום כתיב ויבאו המלאכים פדומה בערב ולכך אמרו להם לוש סודו נא אל בית עברכם ולינו אבל אברהם לפי

ישב פתח האהל. בני לבנים את האורחים: כהם. די במקרא כהם היום. כהם השמש. כהם נח עלי אור. ויבאו כהם היום אל בית איש נוסח. שאברהם ישב פתח האהל ואינו מניח למי שיחולל ליכנס כהם היום אל כהם נח עלי אור דהיינו כג"ע בדכתיב והיה לך ה' לאור פולחן אהל איש נוסח פ"י שבה על הכותית שאין לך נוסח גדול ממי שבה על הכותית כהם השמש יכנס לניהם

בעל הטורים

רש"י

שפתי חכמים

אחת שוב אין יוכל לחזור ולמול עלמול פסם שנית. זוטו שפתי שתיקון זה כתוב בספר משפטי שמואל ע"ל: ד' נ"ל דיושב פ"י משמע דישב כבר קודם וגם שמה אהל ישב משמע פועל עבר שברך ישב ולא שמה א"כ להם עמד לכן פ"י ביהם לעמוד מפני כבוד השכינה ואמר לו הקב"ה שב וכו' ואלה יהראים כו' (נח"י). נ"ל דה"פ מדכתיב ישב חסר נשמע שהיתה ישיבה חסירה והיינו לפי שבניקם לעמוד וכן הוא הפ"י של וטפרון ישב שהיתה ישיבה חסרה לפי שפחותו יום מיעוהו ופ"י: ה' (להם לדרך) נ"ל דק"ל דהא אמרינן בנפח מ"ק לכל אוממים שב חון מלאכל ולחולה דמשמע שב כחלוף. שב בחולו ש"ך ואלו בא הקב"ה לבקר את החולה א"ך אמר לו שב ל"פ ומהם סימן

(כ"ר): יושב. (כ"ר) ישב ד' כתיב בקש לעמוד אמר לו הקב"ה שב ואני אעמוד ואתה סימן לבניך שעתיד אני להתייבב בעדת הדיינים ה והן יושבין שאל' (תהלים פב) אלהים נאכ בעדת אל: פתח האהל. לראות אם יש עובר ושכ' ו יוכניסם בכיתו: כהם היום. (כ"מ טו) הוליא הקב"ה חמה מנרתיקה ז שאל להטריחו באורחים ולפי שראוהו מטעור שאלו היו אורחים באים הכיח המלאכים עליו ח' כדמות אכסים:

פ"י קשה לרש"י ופי דרכה של חוליס לישב על פ"י האהל ז ואת' מנ"ל לרש"י דלמא כללו הכי היה החוס גדול. י"ל דרש"י דייק מדכתיב כהם ולא כתיב כהם היום אלא ודאי ה"פ כהם פמורם כמקום אחר דכתיב כהם יום ה' כה כוטר כחטר לכן הולך לפסע שהוליא כו' (נח"י). ול"נ דלמ"ד דכל לטורות על הזמן פטורה ה"ל לאברהם להקדים עלמול לישב פתח האהל אם יש עובר ושכ' ויכניסם בכיתו דהא אמרינן בכרית דף כ"ז ונב"ר בחוס נ"ס ו' שעות וחוס השמש ל' שעות ואלו זמן סודרם כ"ל שעות כדאמרינן בשבת דף י' ובפסחים דף י"ב ע"כ לומר דכל לטורות פקטם על ישיבת פתח האהל: ח' דק"ל הא כלמ"ה נמי לר"ך להיחם כדמפרש ורואל. ומפרס ודאי כלמ"ה נמי לר"ך להיחם

דעת זקנים מבועלי התוספות

ובג אנשו ביתו נמולו אתו. ואי קשיא סמרא שנתן לו עצה סודע לא פל עצמו לסוף נמול כדאיתא באגדה. כהום היום. שעה אבילה והיא שעה רביעית שהתחיל היום בהום ואו מאכל כל אדם ובפרשורו דב פסא בריש סבכת שבת. ועמד פתח האהל לראות אם יעבור אדם לעת כאכל ויכניסו לביתו:

וראתה ה' אל אברהם

כל האדם. ר"ל את האלהים ורא מלפניו מלות ל"מ. ואל מלותיו שמו"ל לייס מ"ע כי זהו כללות כל האדם בין אכרי וגידים ויקש. נס רמ"ח י"ע וש"ס מלות ל"ת הוא כללות כל האדם שהוא רמ"ח אברים וש"ס גידים כמספן. וכו' ענין מחמר תורתו פס כחומר וירא אליו ה'. לומר ראה והביט המכלול אשר קיה אברהם ע"י המילה הזכר. כי הנה נתקדש איכותו על מה שה' מתהלה בכמה דברים: א' כי יורא אליו פ"י וטעם כתוב לדוד מומור. וזמורו פ"י פירושם פ"פ שאלר ליוב

פירוש לתורה אלהים

באנויון צו אים אין זיין חלקן והוא ישב אונ אברקהם איז גינעסין. ורש"י שרייבט עם שמיים ישב אן ארו דען אברקהם האט גינאלט אויף שמיין פאר דעם פבור פון דער שקינה האט הקב"ה צו אים גינאנט רז זיך אונ איך וועל שמיין רז נאלקט זיין אסימן צו דייענע קינדער אז איך וועל שמיין אין דר עדה פון די בייגים אונ זייא וועלן ויציון פתח האהל אין דר סידר פון זיין גינעקלט צו זעהן קאסקער וועט ער זייא אריין ברענגן צו זיך אין שטוב כהום היום אז דער טאג איז גינען נאגן היים. ורש"י שרייבט נאט האט ארום גיצויגן דיא זונן פון איר שידר עם זאל ווערין נאגן היים אויף דער וועלט אז מעגןשין זאלין גיט קאנען גיין פרי ער זאל אים גיט קטריח זיין מיט אורחים אונ ווייל נאט האט גינעקן אז אברקהם איז זיך פיצער נואם אורחים קימען גיט האט ער צו אים גינאלקט מלאכים אין דעם גישטאלט פון ספר הישר

לקושים על התורה

והוא יושב פתח האהל וגו'. וכי לוי נאגט אברקהם ויצט פ"י די סיד פון גיהנם אונ לאנט גיט אריין גיין אין גיהנם דעם יור וואם איז געפאלן. אונ די יורין וואם האבן זייער פ"י געזיגרינט אונ מוין גיין אין גיהנם. געקט פון אראם די עקרה פון די קינדער וואם זענען גישקאקין איידער פון האט זיי פ"י גינען אונ פון ברעקט די יורין מיט די עקרה זיי זאלין אויסזעהן ווי גיט געפאלן אונ פון געקט זיי אריין אין גיהנם:

פרקי דרבי אריעור

וי אברקהסין פבקר חולק זיין. פון ראנען זעקן סיד זייא גרוים קס איז דיא סצה פון מילה. איידער אברקהם האט זיך פל גינען פאכין קיבונם אונ פאקין. שרקה האט אזוי גיטאקן. אונ אברקהם האט דערנוייל געפרייגט פאר זיי פויטער אונ מיליג (ח"א) (ח"א)

ספר הישר

פערטיג מאכין צום עסין. אונ אברקהם איז געקומען אין געזאהקט צו זיין ווייב שרקה אונ ער האט גינאנט צו איר געם אויף געשווינט דריי קאם פעהר אונ קנעט אונ נאלקט פאכין קיבונם אונ פאקין. שרקה האט אזוי גיטאקן. אונ אברקהם האט דערנוייל געפרייגט פאר זיי פויטער אונ מיליג (ח"א) (ח"א)

לְקַדְמוֹתֶיךָ מִתְּרַע מִשְׁכַּנָּא וּמְגִיד עַל אֲרַעָא: ג נֶאמַר יי אַם פְּעוּ אֲרַצָּה: ג וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם־נָא מִצְאֵתִי

ה"א ויאמר הדי. שנת קנז מיעוט שם שנוטף זה רש"י

שפתי חכמים

הס ילכו אל סדום ואמר היסוך את סדום ואמר ילכו אל ליש
לכן פי' הלאה ורשומה אחת היא אבל בשורה והלאה עני דברים
הם ובמקום סירוסים אינו והענין דלון מלאך אחד ששם שתי
שליחות להודיע שאין מספר לנדודיו של הכה"ה ואין עניות
במקום עשירות מלאחי: נתי' האריך שם בפלפול וזוהי וי"ל
דולאי הכי' ששם של' יעשר אתר אורחים ואפי' אם היה
מלאך אחד יוכל נשוא שתי שליחות ומ"מ למה הכתוב
שכיו שלשם מה לי אם שיו פתוח או יותר ועל זה מירן
שכתוב כל להודיענו שכיו שלשם לקיים שלש מיני שליחות:
1 ואלן להקשות לפ"ו אמאי כתב וסוף עומד עליהם הול"ל
לפניהם. ויש לומר משום דשימך אותם כשעורה שיר' למכתב
והוא עומד עליהם כלומר כממדך להם ממש כדי שיא' אונן מיר
לשם אותם משא"כ בני נלכיס דלא שיר' האי עטמא ופי' ג
מליו כתימוד כפרק ערבי פסחים והווי קלי' עליהו רב ייבא
פסח לשמשם לנרתי שורה כי מהר"א: ב יס מקשים לפי מ"א
סיק לו לכתוב בקרא וירן אחריהם וי"ל דכתיבו על אברהם היו ארבע
שכיו עומדים אללו אל פתח שהיה כרות לטובת או דרומית לעכב אותם
גב למלאכים כמ"ש לא יסבו בלכתם ואע"ג שגאו אליו כדמות אגשים מ"מ לא
לפס אמר מחלה אדני לי רכיס ואחר כך אם לא מלאחי תן כתיבך לטון יסוד וק"ל
אל אברהם

ל לפינו כמו (כמדבר ו) ועליו מטה מנשה. אבל לטון
נקיה הוא כלפי המלאכים: וירא. מטה וירא וירא כי
פעמים הראשון כמשמו ושני לטון הכנה נסתכל שהיו
לנכיס במקום אחד והבין שלל היו רוצים להטריחו
זלע"פ סיודעים היו שיאל לקראתם עמדו במקומם לכבודו
ולאראותו שלל רצו להטריחו וקדם הוא וירן לקראתם
(כך הגירסא ברש"י ימן) ככבא מיעוט (שס) כתיב
לנכיס עליו וכתיב וירן לקראתם כי כד חזוהו דהוה
שיר' ואחר פירשו ממנו מיד וירן לקראתם: (ג) ויאמר
אדני אם נא וגו'. לגדול שבהם ג אמר וקראם כלם

ענה ענינו אינו אומר וירא פי' אליו. אלא וירא אליו פי' כי
הוא נלה לבי. פי' לרוד מומר. וי"ל אליו. כלומר אל הניטול
הנזכר. ואל אמר אל אברהם. כי לא אל השם אברהם נראה פי'.
כי אם אל עמוהו של אברהם. ואמר אליו ולא הכיור לוי. כדי
שכיו שהו אברהם הנזכר בסוף סדר הקודם אל המלוה. לרמז
אוחו כי המלוה עשהו ואל שחקקו כל לכרי' לגמרי. משא"כ

המילה. כי סנס עד שלל נימול אברהם. לא
נאמר רק ויאמר ה' אל אברהם. וירא ה' אל אברהם. היה דבר
פי' אל אברהם. כי ה' שנוכר חתלה הוא נלה אל אברהם להחשאר
ולתהלות בו אברהם [שם לו אלוה כזה. שהוא עיבד לאלהי השמים
והארץ]. אך לא ה' הוא נלה לה' כעל להחשאר כי ערל היה.
וע"כ לא הוסיף לכתוב שהראת קדושת נכואם מכלי יסוד. אך

הראת ה' אל אברהם

פירוש לתורת אלהים

האבין גיזאנט צו אים אונ בייא דער בשורה
שמיים וניאקרו איז טיימש ער האט גיזאנט אונ
בייא דעם איבער קערין פון סדום שמיים. דער
סלאך האט גיזאנט ופי לא אובר לעשותן איה
קאן גיט טוהען שמיים אלץ בלשון יחיד ונארום
אויף אישליקען שליחות איז גישיקט גיזארוין
אנאנדערער סלאך ונא אונ ער האט גיזען אז
זייא שמייען אויף איין ארץ אונ ווילען גיט אריין
גיין צו אים האט ער פאר שטאנען אז זייא ווילען
אים גיט סקרין זיין אפילו זייא האבין געוויקט
אז ער וועט גיין אקעגין זייא זענען זייא פארט
גישטאנען אויף איין ארץ פון זיין קבוד וועגין צו
זייוון אים אז זייא ווילין אים גיט סקרין זיין
נירן לקראתם פתח האל איז ער גיקאפין אקעגין
זי פון דער מיר פון דעם גיעלען נשמתו ארץ אונ
ער האט וף גיבוקט ביו צו דער ערד: (ג) ויאמר
אונ ער האט גיזאנט צום ערצטין פון זייא אדני
סיין האר אם נא מצאתי יח בעיניך אויב איה האב
פאג וואס קינער גיט גיט אין וועג. פון דעקסונעגין האט ער צו געשיקט דריי מענטשין וואס ער זאל קענען מיט
זיי טאקן חסד:

דער באר מים חיים זאגט עס זענען דא צמיי ערליי
געציי צדקות. איינער ווערט גערופין בע"ה חסד. אונ איינער
ווערט גערופין בע"ה רחמים. דער קענשש וואס איז אפגע'ל
חסד איז אזוי ווי א משה וואס זיגט אקיד, אז וי סלאך
קוקט אן אין די ברייט אונ זיא האט גיט בארד איד קינד
לויפט זיא וועגן אקיד זיא זאל אים קענען זעבין אירע
סיף אפויגין. דער בע"ה חסד קען גיט רייען אן טובות
צו טאקן. ער ווארט גיט ביו איינער וועט קוקען צו אים
קעשין פון אים אטובה. נאר ער לויפט וועגן קענששין
וואס דארטין טובות. ער זאל זיי קענען טאקן טובות. דער
בע"ה רחמים וועט קוקט גייענען וועגן צו טאקן אטובה. נאר אז
איינער קוקט צו אים אונ בעט ביי אים אטובה. האט ער
אויף אים רחמים אונ טוהט אים אטובה. די קיד פון חסד
האט געהאט אקרהם אבינו. דריבער איז ער גיקעשין ביי
די מיר אונ האט געקוקט טאקער וועט ער זעהן אקענשש
גיט וועט ער אים אריין זעקען צו זיך אין אטוב אונ וועט
אים געבין עשין. אונ אז ער האט גיזען די דריי מענטשין
האט ער זיך גיט געקוקט דער ווארטין ביו זיי וועל'ן קוקען
צו אים. אפילו זיי זענען גישטאנען זאגט צו אים פון
דעקסונעגין איז ער די פאר קרים גיקאפין ווייל עס האט
אין אים גיברענט די ליבשאפט צו טאקן חסד:
נישפתחו ארצה. אברהם האט זיך איינגעבויגין פאר גאט
אונ האט אים געבראנגט. וואס אין אזוי אהייסק
פאג וואס קינער גיט גיט אין וועג. פון דעקסונעגין האט ער צו געשיקט דריי מענטשין וואס ער זאל קענען מיט
זיי טאקן חסד:

ספר הישר

האבין זיי אויף גינעסין. ווי זיי האבין אפגיגעשין האט
זי טאקן טובות צו טאקן חסד. זי פאקן. זי פאקן.
גסלות 9 26 (ח"א)

פרקי דרבי אליעזר
דא שטיקטין פון דא ספר גמילות חסדים. דער תנא זאגט אין
(סכת אבות פרק א) אויף דרייא זאבין שמיים זיא וועלט
איה טרען קענען. אונ אויף תפלה. זיא וועגן. אונ אויף נקלות חסדים. זיא וועגן. זיא וועגן.
(תק לישראל ע"ט) (ח"א)

מן בעינך אר-נא תעבר מעל עבדך: יקחנא מעשמיים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ:

ורא יקה נא . מלשם טע : ודחט . מלשם טע :

בעל המזרים

שמשלו לטעם כבודו אכרסם שאלמר ואלמי פאר ואלר . יקה נא חפט מים . כנימם' מכלן זכו לכאר : ורחלו רגליים . די' כחט' ככל אידך כבאי מרשם גבי לום מככל' לימין' פחשם לכ' מלשם רש"י

ארונים ולגדול אמ' אל נא תעבור וכיון שלא יעבור הוא יעמדו חביריו ימנו וכלאון זה הוא חל' וכפיות לה' ד"א קודם הוא ויהי אומר להקב"ה להאמין לו עד שירין ויכנס את האומים וטע"פ שכתוב אמר וירן לקראתם האמירה קוד' לכן היתה ירוך המקראות לדבר כן כמו שפירשת אלל לא ידון דומי כאלם שכתב אמר ויולד נח ואל"ה לומר כן אל"ה קודם גזירת ק"כ שנה מ' ושתי הלשונות בכ"ר: (ד) יקח נא . ט"י עליה ע' והקב"ה שלם פ' לגזיו ט"י שגיה צ שאלמר (במדבר כ) וירם מעשה חל' ידו ויר' חל' הסלע: ורחצו רגליכם . ככסבור שהם ערביים שמתחמשים לגחץ רגליהם והקפיד שלא להכניס ט"ח לגזיו (ב"מ פו) . אבל לטעם שלא הקפיד ק הקדים לניה לוחמה שאלמר ולינו ורחלו רגליים: תחת העץ . תחת ר' האלן:

אך ישעט תחת עץ הלום לכן פי' חילן וכן פתרונו מחרנס הראת ה' אל אברם

ועוד רביעית כמוה סיום . אף כי אין הכוונה שורש מתוך אשר אלל מתוך שמהם והנה אכרסם היה מלעטר והנה מתום השמש כמ"ס רז"ל שהוליא סקב"ה חמה מנחתיקה . ואין זכר גדול מזה . ועכ"ז לא נמנעו ממנו הכוונה ויכול לכוונל . אך אין זכר כי אם פאלס מקום שגבי אלם נכנסים ויולטים ולי אפשר להחזוד טע . שנת המילה היה שפמח לו :

אורחי אברם

פי' שלו . ט"ב אמר לם יקה נא מטע מים . רז"ל אדם מעלמכס חקתו מטע מים ורחלו רגליים . ומתחת לרך כבוד אמר יקה נא . ט"י אחרים . ואלל לא ירחלו ונחלים מים . קשו כעלמם המטע מים ויוליא כמדמש שאלמר אכרסם לפני סקב"ה קודם שפלתו חל' עלמי היו אורחים ממים אל"ה ועכ"ז לא יסו פירוש לתורת אלהים

גיפונען חן אין ביינע אויגין אל גא תעטר פל עבדך בעם איך דיה דו זאלקטם גימ אונעק גיין פון דייך קנעקט אונ אז דער עקצטער טעמ גימ אונעק גיין וועלן שוין דיא איבריגע מיליא זיין מיט אים . ואונ גאך אפירוש איז פאר האנדען ארוין דאם איז גיטייגט הקביה ווארום פריער אין פסוק שפייט גאמ האמ זיה צו אים באוויזן אונ אמ אברהם האמ דער זעהן דיא רריא כלאקים האמ ער גיזאגט צו הקביה ארוין סיין האר ואם נא וגר' קלומר ער האמ גיבעטין הקביה ער זאל ווארטין אויף אים ביו ער וועט לויפין אונ וועט אריין ברענגען דיא אורחים: (ו) גחץ גא פשם פים עם זאל גינמען ווערין דורך אשלים אפיקיל וואקער ורחצו רגליכם אונ נו אשטם אייך אייגער' פים . ורש"י שרייבט ער האמ גיטייגט זייא זענען פון דער אויפה ערביים וואם זייא גיקין זיך צום שמויב פון וייערע פים האמ ער גימ גינולקט זייא זאלן שריין ברענגען עבודת פוקבים אין שמויב והשענו אונ לעהגטם זיה אונקער פתח חזו אונקער דעב

שפתי חכמים

קמין לפתיה כי כולם לשון רבים טע . ואל"ה הליך ידע אכרסם אלה גדול וי"ל לפי שסבור שמי אנשים רב ושני קלמדיים וי"ו הוא שכתב סוף בלמטע וגדול מן החלמדיים לימין וקטן למחלו : מ' קלימ' ר"ל שתי בלשונות של קודם ושל תול סם בכ"ר ולא אשתי לשיטת של לא ידון ט"י : ע' (הר"ם) אין סודיטט של רש"י על מנה יוקח שפירשו ט"י שיה דיה סה' דבר פסוק דל"ב סל"ל אקח אלל הסודיטט הוא על שילם לגזיו וט' : פ' אבל הלום שלקח הוא כעלמט שאל' ואקחט פח למם הקב"ה נתן לם גם כן כעלמו והמקור לם סמן . מרש"ל : צ' (נח"י) תמוה בעיני דום הסוק ואמר בערשת חקת וטוא לטורטניוה ואלו כב"ח דף מ"ו סבילו פסוק מפי כשלה וסבית כלור וכו' . והוא של כרעט שוהו כארם של מרים כדמירט"י טע זמן כב"ר סביל פסוק עני כאר ענו לם שוהו ג"כ פסוק של כרעט . וע"ק למם סביל זה הדורם כל עיקר וטוא חינו לורך לפסוקו של מקרא : ק' דק"ל למם שינט ככתוב כלן מכלות דהכלל אמר רח"ה קודם לילם יגבי לום נאמר לינט קודם רח"ה אלל ודאי תמום פ"ח חם הקפיד חם לא הקפיד ולכן נקט רש"י כאן מלוע לא הקפיד כ"י (נח"י) קשה לי דלמח לום נמי היה מקפיד וטוא דלמר לוע ולינו ורחלו לפי שלא רדמו לו כערביים ט"י : ד' לא כקטת ען כשו וכלל סכרול מן פתן וטוא ען הלום דל"ב

הראת ה' אל אברם

וקדם המילה . ועוד שניה וטוא יוקב פתח פאלס . וקודם שאל כח"י ויפול אכרס . וכל גביה דרכו להחזוד כמקום שאל' אנשים להטיי' הכוונה . אך עשה ט"י זכות המלה כרה אליו כ' פתח פאלס מקום שגבי אלם נכנסים ויולטים ולי אפשר להחזוד טע . שנת המילה היה שפמח לו :

סדר הכנסת אורחי אברם

פי' שלו . ט"ב אמר לם יקה נא מטע מים . רז"ל אדם מעלמכס חקתו מטע מים ורחלו רגליים . ומתחת לרך כבוד אמר יקה נא . ט"י אחרים . ואלל לא ירחלו ונחלים מים . קשו כעלמם המטע מים ויוליא כמדמש שאלמר אכרסם לפני סקב"ה קודם שפלתו חל' עלמי היו אורחים ממים אל"ה ועכ"ז לא יסו פירוש לתורת אלהים

לקוחים על התורה

(ח) יקח נא מעט מים וגו' . רש"י פי' כסבור שהם ערביים שמתחמשים ללחץ שטל רגליים . שטובים ללחץ ט"כ הלחץ של אדמה קדום אללם . והלחץ שטל רגליים ג"כ קדום אללם . ואכרסם לא רלם לסכנום ט"ו לכוין . ומתחת שאלן ישראל יעול לבטל פי' של ט"ס . אלל סעמ"ס כעלמו לריך לבטל לקוחים על התורה

ספר הישר

אייבער גיזאגט צו אברהם איבער אימאר אין די צייט וועל זיך נאך אפאקל קופען צו דיר אונ דיין ווייב שררה וועט שוין האבין גיבארין אונזן . די קענישין זענען פון דאקטין געמאנגען צו דעם ארם וואס זיי זענען געלויבט גיבארין ש פרום . אין די צייט זענען גיזען ווייזר שלעקט די קענישין פון די פינף שיעטם דרום צפונה אדמה אביו צוער

וְאָמַב פְּתָא דְלִחְמָא הַ וְאִקְהָה פְּתֵי לָהֶם וְסַעְדוּ לְבָבְכֶם וְסַעְדוּ לְבָבְכֶם כְּתוּב בְּתַר כֵּן

ת"א וחקקה פת. סע סע. כ"ז :

בעל המורים

פקדים לינה לרחיבה ואברהם הקדים רחילה לילה מלמד שהיה נמש' הכא ואודך שימו לבכם לחילה ורחימיה וש' לבכם חזוה שלמה טעם שמה ערכיים הם ויכניסו פ"א לתוך כיתו : (ה) וחקקה פת

רש"י

סעד לכך פת לחם. ככתובים (תהלים קד) ולחם לבב אלוהי יסעד. א"ר חמא לבכס אין כתיב כאן אלא לבכס סעדתא דלכא. כחורה סעדו לבכס, כנביאים (שופטים יט)

סדר הבגסות אורחי אברהם

אורחים מלוים אללי. וזרין טעם לחם חשך כן. ונראה דר"ע מחמר ח"ל פ"ס ויסע אשל. אכילה שמה ליה. שה"י כיתו של אברהם פתוח לרוחה לכל מי שרצה לאכול. וכל זה טעם למען סודיות סע' פ'. כי אחר האכילה ה"י אומר להאורה שיבדך למי שברא האוכל והיה מדבר עמו ארוכות וקלות עד שהכינו שם אלוה שברא העולם והכל שלו. ובאופן זה ה"י אברהם מגייר גרים סרס. וכל זה ה"י קודם ששל עמלו. אבל אחר המילה חשך אברהם שאורחים לא יבואו עוד אליו שיחירו שמה ירצה אברהם

פירוש לתורת אלהים

בוים : (ח) וחקקה פת לחם און איה ווער נעקען אשטיק ברוים וועט איר עסין וסעדו לבכס און קעקענט אונטער אייער הארץ ווארם ברוים און

דעם בוים, דער ילקוט ראובני זאגט אברהם אבינו האם געהאט אבוים אין דעם לאנד גגען געבין זיין שטוב, אונטער דעם בוים איז גיווען אקנואל וואסער. וועלכער אורח עס איז געקוקט צו אברהם האט אברהם אים געזען אונטער דער בוים האט דער בוים פארשפרייט זיינע צווייגן און האט געמאכט אשטען איבער אים, און אויב דער אורח האט געזיגט עבומין, האט דער בוים אונטערהויבן זיינע צווייגן אין דערנעיה, און אז אברהם האט גיוואלט וויסען וועלכער מענטש איז פשוט אדער פסא, האט ער אים צו געפירט צו דעם קנואל וואסער, אויב דאס וואסער האט זיך אונטערהויבן אין דערנעיה, האט אברהם געוואקסט אז דער מענטש בארף זיך סובל זיין, דער פנים יפות זאגט דער בוים האט געזיגט זיין קרושה פון דעם גין הסמים וואס איז אין גן עדן, דריבער דער מענטש וואס האט געזיגט עבומין און האט זיך אונטערהויבן זיינע צווייגן, דער האט גיט געקענט ווערן אונטער דעם בוים, גאר אלע מענטשן וואס זענען געקוקט צו אברהם און אברהם האט זיי געזען אונטער דעם בוים און האט זיי געזען עסין און האט זיי גיוואלט סוכר ווען זיי האבן געקוקט און האט זיי געזען אז עס איז דא אגאט אויף דער וועלט וואס ער האט די וועלט פארשפרייט זענען די מענטשן בארד געווייליקט גיווארן, און האבן געקוקט מיט הייליקייט און האבן געקענט זען אונטער דעם בוים :

(ה) וחקקה פת לחם וגי. אברהם האט געזען אז עס איז דא אגאט אויף דער וועלט וואס ער האט די וועלט פארשפרייט זענען די מענטשן בארד געווייליקט גיווארן, און האבן געקוקט מיט הייליקייט און האבן געקענט זען אונטער דעם בוים : געבין וועט איר עסין און איר וועט אנלעגען אייער הארץ, איר זאלט זאם זיין אפילו אשפעטער זאכדעם ווי איר וועט האבן אונטען געזאגט פון דאנען, דער פירונג איז ביי מענטשן, ווען דער מענטש איז ביי זיך אין דערנעיה עסן ער ווען ער איז הונגעריג, און עסן וואס ער האט ליב צו עסין, אבער ווען דער מענטש פארט אין וועג, און אין אזוי אונטען וואס מען געקוקט גיט צו עסין, ביי די מענטשען שטוב וואס ער געקוקט דארטן עסין, עסן ער אפילו ער איז גיט הונגעריג, און עסן וואס ער געקוקט דארטן צום עסין, ווייל ער ווייס אז ער וועט איצט אונטען גיין פון דאנען אונטען עסין, וועט ער אשפעטער ווערן הונגעריג און וועט גאר גיט געקוקט צום עסין, דאס זעלביגע האט אברהם גיוואלט צו זיינע אורחים, אפילו איר זענט איצט גיט הונגעריג און איר זענט גיט געוואונט צו עסין אשטיקל ברוים, פון דעקשטענין איז פון עצה איר זאלט אים עסין ביי סוד אפילו זאג אשטיקל ברוים, ווייל איר וועט בארד אונטען גיין פון דאנען ווער ווייס אויב איר וועט אין דעם וועג געקוקט צו עסין אשפעטער ווען איר וועט זיין הונגעריג (ואה"ו) :

וחקקה פת לחם וגי. עס איז דא אגאט אויף דער וועלט וואס ער האט די וועלט פארשפרייט זענען די מענטשן בארד געווייליקט גיווארן, און האבן געקוקט מיט הייליקייט און האבן געקענט זען אונטער דעם בוים : געבין וועט איר עסין און איר וועט אנלעגען אייער הארץ, איר זאלט זאם זיין אפילו אשפעטער זאכדעם ווי איר וועט האבן אונטען געזאגט פון דאנען, דער פירונג איז ביי מענטשן, ווען דער מענטש איז ביי זיך אין דערנעיה עסן ער ווען ער איז הונגעריג, און עסן וואס ער האט ליב צו עסין, אבער ווען דער מענטש פארט אין וועג, און אין אזוי אונטען וואס מען געקוקט גיט צו עסין, ביי די מענטשען שטוב וואס ער געקוקט דארטן עסין, עסן ער אפילו ער איז גיט הונגעריג, און עסן וואס ער געקוקט דארטן צום עסין, ווייל ער ווייס אז ער וועט איצט אונטען גיין פון דאנען אונטען עסין, וועט ער אשפעטער ווערן הונגעריג און וועט גאר גיט געקוקט צום עסין, דאס זעלביגע האט אברהם גיוואלט צו זיינע אורחים, אפילו איר זענט איצט גיט הונגעריג און איר זענט גיט געוואונט צו עסין אשטיקל ברוים, פון דעקשטענין איז פון עצה איר זאלט אים עסין ביי סוד אפילו זאג אשטיקל ברוים, ווייל איר וועט בארד אונטען גיין פון דאנען ווער ווייס אויב איר וועט אין דעם וועג געקוקט צו עסין אשפעטער ווען איר וועט זיין הונגעריג (ואה"ו) :

פרקי דרבי אליעזר

גיסארת נפלות חסרים צו אדם און תנה, הקב"ה האט גיוואלט אז דאס סגאבים קסם מיר וועלן פארן נפלות חסר צו אדם און תנה, הקב"ה האט גיוואלט נפלות חסרים (וואס מענטשן שיהען סובות איינער מיט דעם אנדערן) איז בייא מיר ליבער וויא דאס גענוג וואס דא יודן וועלן פאר פיי פגריב דין שיהען דעם סגב, ור עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט גיוואלט כי תתן תפתי ולא נכה, תתן תיל אף גיט גענוג, רבי יוסף

תעבורו עבדכם
בדברתם ויאמרו
בן תעשה כאשר
דברתם ויאמר
מתרי שלש סאים

אחר תעבורו כיעל בן עבדתם על
עבדכם ויאמרו בן תעשה כאשר
דברתם ויאמר מתרי שלש סאים

תרא אחר סבורו . חריש לו : ק טסס . מניחא :

בעל המורים

סטיס חלסער על חלל כאלו לו חורמים וכוו סייח לכנס סטיס חלסער כלו כיון טראס חלל וסס לכנס :

שפתי הכמים

רש"י

ש מגיד סאין יסה"ר סולט כמלאכיס (כ"ר) : אוד
תעבורו . אחר כן ת חלסו : כי על כן עברתם . כי
הלכר הוה חני מקבס מכס מחאר סמכרתס א עלי
לכבודי : כי על כן . כמו על אחר וכן כל כי על כן
סכמקרא (לקמן יע) כי על כן כאלו כלל קודתי (לקמן
לג) כי על כן ראותי פניך (סס לח) כי על כן לא

באן חסות חילגו ולא חסות חסל : ש (כ"ח) וטל כ' בני חרס
סיד וומר לכנס לפי סאין דעוהיס סווח כדל"י כסנהדרין
ל' ל"ח וקטס מפני הגוליס והחמסניס וסייט סלס"ר סולט
כלס חכל מלאכיס חון לסס יס"ר ח"כ חיס סס כדעוהיס
סיד וומר לכנס : ר' דק"ל דכסוק חממע אחר סחלו חכלו .
לכן מפרס אחר כן חלוט דסייט אחר סחכילס וחפסורו פי וחלוט :
א ר"ל דמסעס דכוונתס סיס לחסלו חללו וסווח סוחר מעס דכתיב
לעל אס נא ובר' חממע סלל כאלו חללו לחלוט חלל פי"ס כקסו ל"ס

סדר הכנסת אורחי אברהם

ואכלו למטן חתוקס דיד וסי"י לך כח חל סעורס וספמל אחר
אחס עושס וחס גס כזאתס סעס סחי' מרלס סימני חלסס
חמחח חיס סחליסי חלמיס : כן חעשח כאשר דברת . סס
רסי"י ח"ל סטיח סחמד חן חלחכיס כל דרפסווח חוה חכרסס חל
חלני רחמ כחחוב חל סרדוסס חווח סחח . לכן רחמו סו חיסס כרסס
לכרסס סנחראס סכאשר חמר חכרסס וחקחיס סח לחס סר"ל
לפסוח לסס סעורס וחוח סיה חולס חן סחילס . סנה חמרו לו
כן חעסס כלסר דכרת . ולכן כלמר ויסר חכניסס חלסלס וכן
לפסוח סכל כחחון . ולכן כלמר ויסר חכניסס חלסלס וכן
חלמר סרן חל סכקר חומר סחיק סחמרו לו כן חעסס חרפס
ומיחר ורן חל סכקר . וסו חייסכ חס סחחור ורן לקרחסס
חפסח חלסל ספסוסיס חכרסיס חחרי סככר סימר סחיס יוסכ
חפס חלסל וחמר סרלס ורן לקרחסס חחרי חפסוח סחסל רן .
ועוד חס עסס חומר חלסס חקוס רן וסו חסכיק חומר חל
חקוס סרן דסייט לקרחסס חחרי סיספר חחיס חקוס רן . סכל

יסח ולך כח סחכילס סחיו וגי' . סחכילס חומח כח כלסס
וחעמיהו על רגליו סיכל להחחוק חמח"ך סרדך . ור"ל חמרו
(ככח חקח זכ) סחין רכוסי רחיס וח חמרו לנכר' דמלפח כר"ך .
וכוח חמרו וחקיס סח לחס סחכילו כחחון סיסער ויחחוק לכנס .
וחמר סחכילס סחחח ספסורו כי חוכולו לעבור וליך לררככס ככח
סחכילס סחחח מה סלל חיסס ויחיס לעבור סחחח כלל חכילס
חחחחח סרדך סחחח סחחח סחחח כח"י ח"ל ידעתי ג"כ
סעל כן סחחח על סכככס . כי כסרלו וכעסור דכר וס סחיו
סחכילס ח"י ככס כח סכככס על סכככס וכחחח ער חנס . כי
חסחחח חחחחח סכככסס לחכול וסח"ך סכככס כלי חליטות כח
ער חנס . כי כזולס וס לא חיסס יכוליס לעבור ער חחיקס סיס .
וח"כ גס עחס עסו כן וסעורו לכנס סח לחס כרי סחכולו חח"כ
לעבור מכחן וח"ך . וסס סחיו ע"פ דרסו כן חעסס כלסר
דכרת . סיה חלל דורס וחלס חקיס . כמו סחחח מדכר חל"ט
וסייעלנט סחחח כרי למעור חלל ולהחחוק סעס כן גס חחס

לקוחים על התורה

אין אונקסער לעקונג פון דעם הארצין אחר תעבורו
דער נאך תועם איר אונקע גיין פי דען דיא נאך
בעם איה פון איה עי פי כן גברתם על עבדכם וייל איר
ועקם גענאנקען פו ביי פו אייער קענקט פלוסר
וייל איר זעקם אריין גינאנקען עז מיר פון סיון
קבור ווענין ויאמרו אונ ויין האבין גינאנקען פו פשח
כאשר דברת אזוי נאקסמו סוהענין (וייא רד האקסמ
גירעם : ו) חסתר אברהם האהלה אונ אברהם האמ

גיזען , אברהם האמ גיט געוואקסט ווער רי אורחים זענען .
אנעקע ויאם האבין שוין גינאנג גיט גינעסין , אדער רייכע ,
דייבער האמ ער גינאנג איר וועל געקען אישויקל' גרויס
וועס איר עסין אונ וועס אונקער לעהען אייער הארץ ,
נאכדעם וועס איר ווארסין פון דיא סעדה וועס
פערטיג ווערין :

אמנות אנער אשליית , אמליו אברהם איז גיזען אלס אונ
אמנות אנער אשליית , אמליו אברהם איז גיזען אלס אונ
אמנות אנער אשליית , אמליו אברהם איז גיזען אלס אונ

אמנות אנער אשליית , אמליו אברהם איז גיזען אלס אונ
אמנות אנער אשליית , אמליו אברהם איז גיזען אלס אונ
אמנות אנער אשליית , אמליו אברהם איז גיזען אלס אונ

פרקי דרבי אישור
ואנם פון וואנען ווייסן מיר אז קען דאך טאגין שבעת ימי
חמשתה , דאס ווייסן מיר פון עקב אבינו , ווען ער האט חתונה
געהאט מיט לאה , דאס לכן גינאנג פריער זאל אריבער גיין דיש
וואך פון שבעת ימי חמשתה עז דיא חתונה פון זאה , אונ אלע
סענטישין פון שקאם האבין דך סארוואקילס איז נאכין געמאכט
אסערה אונ חאבין וך געגרייט מיט יסקו , ויאם חקבית
זאגט עז דיא סענטישין פון ארם איר האט גיטאון חסד מיט סיס
אויף דיא וועלט :

ספר הישר
געוואס אין זייגער זאגן אנדוויסין פלאץ , אויף דעם פלאץ
האט געוואקסין שיינע גראו אונ עס איז גיזען גיטע
קוואלין וואקער , אונ אלע וואר האבין זיי געהאט מיר
שען געשטיקטע וואס רי סענטישין פון די סינה שפעט
קלענין ארויס גיין אויף דעם פלאץ מיט וועלע ווייבער
זאגט עז דיא סענטישין פון ארם איר האט גיטאון חסד מיט סיס
אויף דיא וועלט :

סאין קמחא דסוקתא קמה סלת לוישי ועשי עגות : לוישי ועבדי גריזן :

ת"א קמה סלם . מליטה פו :

רשב"ם

ומעוד לבכם ואחר העבורי : (ו) קמה סולת . קמה של חטים שכל מקום שכתוב סולת מחטים הוא כדררשינן ממלואים רכתוב סולת חטים תעשה אותם : כי על כן

רש"י

נתייה (כמדכר י) כי על כן ידעת הנותנו : (ו) קמה סולת . סולת לעגות . קמה לעמילן של סכאס ב לכסות את הקדרה לשאוב את הוהמח :

שפתי חכמים

כי הדבר הוא בו וק"ל . ועל כן כמו על אשר : ב ק"ל דמשמע שחלוש אותם ביה וחספה מהן עגות ובי ה' אגדהו רע פין סלף זה לעשות עגות מסולת לכד לים סולת לכד לעגות וקמה כו' :

סדר הכנסת אורחי אברהם

הדברים מגיעים להודיע שלא רץ הכיב לקראתם מפני חלו אכל רק נעתק חטם מפחה ההכל לקראתם . אמנם אחר כך נאחר שאמרו זו כן תעשה כאשר דכרתן רץ אל הכקר . וכמקום שאלמר שהי

פירוש לתורת אלהים

גיאילתם צום גיעעלם צו שרה ויאמר אונ ער האם גיואגם סהרי אייל אונ ברענג שיש סאים קפה סומת דרייא קאם קעהר אונ ועקעל קעהר אונ סאין קקען :

לקומים עת התורה

צו שרה אין איר גיעאקתם זאגין זיא זאל געשווינקט באקין די קיבונס :

ספר הישר

געמאנגען און קלעגין דארטין אפייען אונ סאנגען אונ גלעגין קננה זיין אונ קלעגין זיק סאהשין מיט זיערע ווייער אויף די פיר טעג . ביי נאכט קלעגין זי גיין אהיים . אין דער קריה קלעגין זי צוריק קוקען אויף דעם סלאן . אזוי האבין זיי גיטאהן פיר טאג אין יעדער נאהר . אונ אז אפערקער קענטש פלעגט קומען מיט קחורה אין איינער פון די פיר שטעט . קלעגין באלד קוקען צו אים אלע קענטשין פון שטאט קענער ווייער אפשע אונ יונגע יעדער קלעגט חאפן אביסל קחורה ביז עס איז דעם סוחר פון די קחורה גאר גיט געקליבען . אונ אז דער סוחר קלעגט שרייען זענען זיי געקוקען צו אים איינגינגיניו אונ יעדער האט גיאגט צו אים וואס שרייקטו אויף מיר זעה גאר די ביסל קחורה וואס איך האב ביי דיר גענוקען . דאס איז דאך גאר גיט ווערס . אונ נאכדעם האבין זיי דעם סוחר ארויס געטריבען פון שטאט מיט גרויס געשריי אונ דער סוחר איז קוים אנטלאפן . אקאהל האט גיטראפן אסוחר פון די שטאט עינים האט גערישען אויף א אייזיל אונ אויף דעם אייזיל איז גלעגין אפיערע דינואן מיט אלע ערליי שיינע גאלדערין . אונ דער דינואן איז גיווען צו געבונדן צום אייזיל מיט אשטריק . דער סוחר איז געמאנגען זיין וועג געבין די שטאט קרום אונ עס איז אים דארט נאכט גיווארן . אונ וייל דער סוחר האט גיט גיוואלט גיין ביי נאכט אין וועג ציילן זיי ער ציבין

נביאים מלכים ב ד

תלמוד

לחשך בנה ר"א צבאות נש צ צב צבא צבאו צבאות רח יהוה נשפה רננה ארני נשפה דהר ידנה חת . יחיה רננה ידנה חיה יחיה דהר אל שם בן שנעשית :

א ואהתא קרא מגשי תלמידי א ואשה אחת מנשי בנייה הנביאים צעקה אל גביא סנחא קדם אלישע קמיסר עבדה עובדיה בעלי

מצורת דוד

(6) ואשה ונ' . ארזל סחיה אשת שוכדיה וטעסה היה כן חלחב וכחיי חלחב הלוה לו מתון . כדכתיב לכלבו את הנביאים : (חק לישראל ע"ט) (ח"א) 25 18 לעבריה

עבדך היה ירא את־יהוה והגִּישָׁה לָּךְ לַקַּחַת אֶת־
שְׁנֵי יָלְדָיו לְךָ לְעֲבָדִים: ב וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵלִישֶׁע מַה
אַעֲשֶׂה לָּךְ הַיְדִי לִי מִה־יִשְׁלַחֲכִי בְּפִית וְהָאָמֶר אֵין
לְשַׁפְּחָתְךָ כָּל בְּפִית בִּי אִם־אִסְרוּךְ שָׁמֹן: ג וַיֹּאמֶר
לְכִי שְׂאֵלֶיךָ פָּלִים מִן־הַחוּץ מֵאֵת פְּלִי־שַׁכְנֵיכִי
פָּלִים רַקִּים אֶל־תִּמְעִישִׁי: ד וּבָאת וּסְגַרְתְּ הַדְּלֵת
בַּעֲדֶךָ וּבַעֲד־פְּנֵיךָ וַיִּצְקֵת עַל פְּלִי־הַפָּלִים הָאֵלֶּה
וְהַמְּלֵא תַסִּיעִי: ה וַחֲלָקָה מֵאֵתוֹ וַתִּסְגַּר הַדְּלֵת בַּעֲדָהּ
וּבַעֲד בְּנֵיהֶם הֵם מְגִישִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא מִיצְקֵת: ו וַיְהִי
כַּמְּלֵאת הַפָּלִים וְהָאָמֶר אֶל־בְּנֵיהֶם הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד
פָּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד פָּלִי וַיַּעֲמֵד הַשָּׁמֶן:

מִיָּת וְאֵת יְדָעָה אֵרִי עֲבָדְךָ
הָיָה דְחִיל מִן קִדְּם יי פִּד
קְמִילַת אֵינְךָ יֵת נְבִיאָה דִּין
דְּכָר מְנַהֵן קָאָה נְבִינָן
וְאִסְטִירִנָן חֲסִישִׁין חֲסִישִׁין
נְבָרָא בְּסַעֲרָפָא וְהָיָה יֵנִיף
וּמִכִּיל לְהוֹן גְּדִיל דְּלָא
לְאוּבְרָא וְהָוִין מְנַכְסִדִּי
דְּאִתְקָב מִן קִדְּם דְּאִינוּן
אוּבְרָא וּבְעָן רִשְׁיָא אָקָא
לְמַדְבָּר יֵת תְּרִין גְּנֵי לִיה
לְעֲבָדִין: ג וַיֹּאמֶר לָהּ אֵלִישֶׁע
מַה אֲעִבִּיד לִיךְ מִנִּי לִי קָא
אֵית לִיךְ בְּבִיתָא דְּלִי מִדְּעַם
לְאִסְתַּךְ דְּלִי מִדְּעַם בְּבִיתָא
אַלְהִין מְנָא דְּמִשְׁחָא: ג וַיֹּאמֶר

איזלי שאילי ליה מגין מן גרא מן כל שכינכי מגין ריקנין לא תועירין: ד ותגיבין ותגיבין
דשא באפיך ובאפי גרך ותריקין על כל מגיא הא לין וקגא דאחמלי פסלקין: ה וואלת
סלנטיה ואגפת דשא באפיה ובאפי בגהא אינון מקרבין לה מגיא והיא מריקא משחא: ו והיה
כמשלם מגיא ואסרת לברה קריב לי עוד מגא ואמר לה לית עוד מגא ופסק משחא:

סלך קרי סשבנד קרי סמוצקת קרי
מגין מן גרא מן כל שכינכי מגין ריקנין לא תועירין: ד ותגיבין ותגיבין
דשא באפיך ובאפי גרך ותריקין על כל מגיא הא לין וקגא דאחמלי פסלקין: ה וואלת
סלנטיה ואגפת דשא באפיה ובאפי בגהא אינון מקרבין לה מגיא והיא מריקא משחא: ו והיה
כמשלם מגיא ואסרת לברה קריב לי עוד מגא ואמר לה לית עוד מגא ופסק משחא:

מצודת דוד
עבדים . כעבור חזק סממן: (ג) מה יש לך . למהל ככנס
שורס זו: כז בבית . כלל לא: (ג) מן החוץ מן הסמים
שמן לניחך ולחוסת בילוך אמר מלח כל שכניך: א אל תמעישי .
אל תשלי מעט כלל פרנס כלים: (ד) והמלא תסיעי . סגלו
הער המלא חסטי ממקומה לסעודי סלחך תחתיס ולא תחו
סלסוך ממקומה על כי סלסוך נכסס כמסין ואון מדוך סממין
לעו: (ט) הם בנישירי . את סללס סריקס כי סול לא וסס
ממקומה כס סלסוך: (ו) הכבים . אשר סללס: הגישר וכו'
כי לא ידעס אשר ככר נהנללו סולס:
דעס פירוש עברי סייסש נעפניס סען ביא דער הסבורה פון דער וואך:

רשי
(ה) והגשה . הוא יארס כן סלסס סכיס מלווה כריניס
מה עון סח סכיסלס כמי סכיו: (ג) אסוך שמן .
כדי מיכס סמן: (ד) וסגרת הדלת . ככוד סגס לכס
כהלנע: והמלא תסיעי . מלסניך ככל פעס ותקרב
כלס רקיס: (ט) הם מגישים אליה . ככלס: מוצקת .
יוקת הסמן: (ו) ויעמוד השמן . מלכס עוד:
ויעמד השמן . לא סיס כסך עוד:
ביא דער הסבורה פון דער וואך:

תרגום

כתובים משלי ג

לחמשך סיסר ומלכות ח"א שוין דלת יוד נפש שוין שוין דלת שוין דלת יוד רוח יאהרונהי נשמה דיסור א אר
ארנ ארני נפש ארני רוח אלף דלת גון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסור וקלה ויה יחידה דמלכות
אל עם בן שבועות:
א אס־תִּשְׁכַּב לֹא־תִפְחַד וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתְךָ: ב אֲלֵי־
תִירָא מִפֶּחַד פִּתְאֹם וּמִשֶּׂאת רַשְׁעִים כִּי תִבְאֵ: ג כִּי־יִהְיֶה
נִקְלָיָא וּמִן שְׁלָא וּמִן חִיקָא דְרִשְׁעֵי כִּד יִהְיִי: ג מִסֵּר דְאַלְהָא יְהִי אִם־בְּסַעֲדָךְ וְיִגְדַּר
רשי
מצודת דוד

לחמשך סיסר ומלכות ח"א שוין דלת יוד נפש שוין שוין דלת שוין דלת יוד רוח יאהרונהי נשמה דיסור א אר
ארנ ארני נפש ארני רוח אלף דלת גון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסור וקלה ויה יחידה דמלכות
אל עם בן שבועות:
א אס־תִּשְׁכַּב לֹא־תִפְחַד וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתְךָ: ב אֲלֵי־
תִירָא מִפֶּחַד פִּתְאֹם וּמִשֶּׂאת רַשְׁעִים כִּי תִבְאֵ: ג כִּי־יִהְיֶה
נִקְלָיָא וּמִן שְׁלָא וּמִן חִיקָא דְרִשְׁעֵי כִּד יִהְיִי: ג מִסֵּר דְאַלְהָא יְהִי אִם־בְּסַעֲדָךְ וְיִגְדַּר
רשי
מצודת דוד

(ה) וערבה שנתך . כדרך היסן כועס מכני סחד: (ג) אר
תירא . כי לא תפחד עליך: כי תבוא . כלשר תכוח סכח
פירוש ע"מ
(א) אם תשכב לא תפחד אפילו ווען דו וועסט גיין
דיך לייגן שלאפין וואס דאמאלס וועסטו
גיין הורה לערנען אונ גיין מצות סאהן פון
דעסטוועגן ואלקטו גיט שרעקין ושכבת וקרב
שנתך אונ ווען דו וועסט שוין ליגען אונ שלאפין
וועסט דיין שלאף דיר זיין זיס . ווייל דייןע חלוצות
וועלין אויך זיינע הייליגע אונ אסרתה: (ב) אל תירא
פחד פתאום ווען דו וועסט דיך שוין אויפנואכין
(ח"א) (ח"א)

(ה) וערבה שנתך . כדרך היסן כועס מכני סחד: (ג) אר
תירא . כי לא תפחד עליך: כי תבוא . כלשר תכוח סכח
פירוש ע"מ
(א) אם תשכב לא תפחד אפילו ווען דו וועסט גיין
דיך לייגן שלאפין וואס דאמאלס וועסטו
גיין הורה לערנען אונ גיין מצות סאהן פון
דעסטוועגן ואלקטו גיט שרעקין ושכבת וקרב
שנתך אונ ווען דו וועסט שוין ליגען אונ שלאפין
וועסט דיין שלאף דיר זיין זיס . ווייל דייןע חלוצות
וועלין אויך זיינע הייליגע אונ אסרתה: (ב) אל תירא
פחד פתאום ווען דו וועסט דיך שוין אויפנואכין
(ח"א) (ח"א)

דגדה ולא התציד : י לא
 התפלי למעבר שפיר כד
 אית סילא בידך למעבר :
 ה לא תיטר לחבקה אול והוב
 ולקטר אפון ואית נבך : י לא
 תחשב על סגרה בישקא והוא יתיב עקה בשלוח :
 סידך קרי
 יושב לבגת אמתך :
 סלרעי קרי

מצורת דוד

(ג) בכסלך. במכסתך : (ד) אל תמנע טוב מבעליו.
 אם ראת הכיכר רוצה להטיב לעניים אל תמנעו כהיות
 לאל כח ידך להחיליו : (ה) אל תאמר לרעך . לעני :
 יוש ארך . היום שתקו לו : (ו) אל תחרוש. אל תחשוב :
 ארך נעט ר'ל כוטה כך כליש על רעבו ולמה תחשוב עליו רעם :
 בירוש ע"מ

עו פי ה' יהיה בכסלך ושפר בידך מלך דיא שלעקבם
 נואם קוקט אויף אקענקטש וענען צווייא ערליי .
 אקאהל טוהמ אקענקטש ויה אללין שלעקבם :
 דורך ויין אייגענע נארעשקייט . און אקאהל
 קוקט אויף אקענקטש שלעקבם דורך פּרעקנדע
 מענקשין . ואנט שלמה הקב"ה נועם דיר העקפין
 פון בידע ערליי שלעקבם . ופי ה' יהיה בכסלך .
 גאט נועם ויין אין ביינע נארעשקייט . ער נועם
 דיר ארויקהעלפין פון דיא שלעקבם וואס דו
 האסט אויף ויה אללין געבריינגט מיט ביינע
 נארעשקייט . (ושפר בידך מלך) . אונ גאט נועם
 היקען ביינע פים דו ואלקט מיט געצוואנגען
 נוערין אין דיא שלעקבם וואס פרעקנדע ווילען
 אויף דיר בריינגען : (ו) אל תחשב טוב פגגלי דו
 ואלקט מיט פארטיידן צו טאהן אטובה צו דעם
 מענקטש וואס דארף דיא טובה בהיות לא יד
 געטות אפילו צו טאהן דיא טובה דארפסטו
 האבין כח . עם נועם דיר מיט גרינג אנקומען צו
 טאהן דיא טובה פון דעקטווענין דארפסטו
 טאהן דיא טובה : (ח) אל תאמר בידך דו ושוב יסתר
 אפון ניש אמת בייא דיא קארנע מענקשין איז
 דער שטייגער אז איינער קוקט צו אים נאך
 אנדכה . פריער ענקערט ער אים איך האב איצט
 גיט . קום שפעטער . אז דער אדעם כאן היט די
 צייט און קוקט שפעטער . ואנט ער איך האב

<p>ברטנורא פרק ד א תפלת השחר ער חצות . סכן תמיד של שחר קרב עד חצות לרכנו ולרבי יהודה אית קרב אלה עד ארבע שעות כיום ועד ד' שעות היינו עד סוף שעה ד' שהוא שלש היום כוונן שהיום י"ב שעות זמן זמנה לטולס עד סוף שלש היום לפי אורך הימים וקיינו כדכתבין למיל גבי ק"ש והלכה כר"י : תפלת המנחה מיד ד א תפלת השחר עד חצות דאונגען שחרית איז צייט ביו האלקין טאג רבי יהודה אומר עד ארבע שעות רבי יהודה ואנט דאונגען (ח"א) (חק לישראל ע"ט)</p>	<p>מלשנה ברכות סד ד פלי אמלטי דחמד דמלטת דליכא אל אל פרק ד א תפלת השחר עד חצות רבי יהודה אומר עד ד' שעות. תפלת [א] המנחה אית קרב אלה עד ארבע שעות כיום ועד ד' שעות היינו עד סוף שעה ד' שהוא שלש היום כוונן שהיום י"ב שעות זמן זמנה לטולס עד סוף שלש היום לפי אורך הימים וקיינו כדכתבין למיל גבי ק"ש והלכה כר"י : תפלת המנחה מיד ד א תפלת השחר עד חצות דאונגען שחרית איז צייט ביו האלקין טאג רבי יהודה אומר עד ארבע שעות רבי יהודה ואנט דאונגען (ח"א) (חק לישראל ע"ט)</p>	<p>עיקר תו"ט [א] המנחה . כוונן כ"ב כ"א כ' שנתה מלכות מנחה השמש והשקט אורו הגדול כדמכתבין למנח יומא והן מנחה</p>
---	--	--

עד הערב . עד שתחנך : עד פלג המנחה . זמן מנחה קמנה היא מתחשט טעות ומתלה עד הלילה מהם שחי טעות ומתלה נמלל פלג המנחה שהוא הלי שיעור זה טעה ורבים . וספק הלכה כזה דעבד כמר עבד ועבד כמר עבד והרואה לעשות כדברי תכמים ולהתפלל תפלה משה עד הערב יעשה וכלכד שלא יתפלל תפלת ערבית בזמן זה כיוון שמחשיב אותו יום לענין שמחפלו בו מנחה חזו יוכל להחשיבו לילה ולהתפלל בו ערבית אלא כח לעשות כדברי רבי יהודה שלא להתפלל מנחה אלא עד פלג המנחה שהיא טעה ורבים קודם הלילה עשה חכם ואילך יוכל להתפלל ערבית : אין לה קבע . ומנה כל הלילה והא דחתי חזן לה קבע ולא חזי מנה כל הלילה לאשמעין תפלת ערבית רשות לפי שהיא כנגד הקרבנות ופדריס שקריים כל הלילה והקד רשות ניתנו שסיון שזרק קדם נרמס הקרבן אפי' שנסמחו חכרים ופדריס שקריים כל הלילה והקד רשות ניתנו שסיון שזרק קדם נרמס אס אחרה אחר שבע ילא אכל מקור פוטע וכן הלכה : ב מה מקום . כלומר מה טיבה : שלא תאיר תקלה . שלא יבא מכל ע"י כמפרט כדריחא שלא אכשל בדבר הלכה ויסמחו כי חברי הרי רשה שתבא על ידי שגגתם להס טיעבשו (א) : אני נותן הודיה על חלקי . מודה על הטובה שתלן על גסס חלקי מייחזי בית המדרש וסחי תפלות הללו ככתיבתו לבית מדרש וכדריחא חובה על כל ארס וזאת לממן להכי אמרין כדריחא כניסוחו מה הוא חומר וכדריחא מה הוא חומר שמחשט לחובה למימיניה (ב) : ג מעין שמננה עשרה . איח דמנרטי כגמרא שאמר מכל ברכה וברכה מן האמנעית בקולר (ג) ומחשט על כל חתה וחחט וזוית דלמרי בנינו ה' אליהו לדעת

ואלו י"ח אפי' כפי קטנו : (א) כגון חתה חתן לאדם דעם בח"י חתן סדמס סנה לנו אפי' בח"י חתן וכן סלס חתן ערבית רשות לפי שהיא כנגד הקרבנות ופדריס שקריים כל הלילה והקד רשות ניתנו שסיון שזרק קדם נרמס הקרבן אפי' שנסמחו חכרים ופדריס שקריים כל הלילה והקד רשות ניתנו שסיון שזרק קדם נרמס אס אחרה אחר שבע ילא אכל מקור פוטע וכן הלכה : ב מה מקום . כלומר מה טיבה : שלא תאיר תקלה . שלא יבא מכל ע"י כמפרט כדריחא שלא אכשל בדבר הלכה ויסמחו כי חברי הרי רשה שתבא על ידי שגגתם להס טיעבשו (א) : אני נותן הודיה על חלקי . מודה על הטובה שתלן על גסס חלקי מייחזי בית המדרש וסחי תפלות הללו ככתיבתו לבית מדרש וכדריחא חובה על כל ארס וזאת לממן להכי אמרין כדריחא כניסוחו מה הוא חומר וכדריחא מה הוא חומר שמחשט לחובה למימיניה (ב) : ג מעין שמננה עשרה . איח דמנרטי כגמרא שאמר מכל ברכה וברכה מן האמנעית בקולר (ג) ומחשט על כל חתה וחחט וזוית דלמרי בנינו ה' אליהו לדעת

עם איז אונדן קען זאל אזוי טאקן : ג רבי נתניא זון מקנה תיה מתפלל בקניסוחו ציבת מתפלל ובידיאחו תפלת קצרה רבי נתניא זון הקנה פלעענט מתפלל זיין אריון גייענדיג אין בית המדרש אונ אריוס גייענדיג פון בית המדרש אקורצי תפלה אפרי מ פה קום תפלה זי האפיון דיא תלמידים איהם גיפירענט וואס באשמים די תפלה אפרי קום בקניסוחי אני מתפלל שלא תאיר תקלה על ידי האב רבי נתניא גיזאנט צו זיין ווען איך גייא אריון אין בית המדרש בין איך מתפלל עם זאל בית מדרש קיין שפדויקלונג דורך סיר וראס הייסט איך זאל קיין טעות האפיון אין אריון גייענדיג איי גימח הדיה על חלקי אונ ווען איך גייא אריוס פון בית המדרש גיב איך אדאנק צו השם יתברך אויף מיין חלק וזאן ער האט מיר גיחאלפין איך זאל קענען זיצען אין בית המדרש אונ לערנען : ג רבי נתניא אפרי בכל יום מתפלל ארס שמננה עשרה רבן גמליאל זאנט אלע טאג מוז אקענקש דאונען אקצעקן ברכות ואזוי וזיא מיר דאונען שמננה עשרה רבי יהושע אויפ מין שמננה עשרה רבי יהושע זאנט ער דארף גאר דאונען הקיצור פון שמננה עשרה . ואזן די תפלה ווערט גירופין בקינגו רבי מקיבא אפרי אס שנייה תפלתו גימי ותפלל שמננה עשרה רבי עקיבא זאנט אריב זיין תפלה איז איהם גיזאנהנט אין מויל וראס הייסט ער קען דאונען שמננה עשרה

תלם לישראל ע"ס (ח"א)

גדולה ומנחה קמנה שסוכיו תכמים : [א] עד הערב . פלג המנחה קמנה היא מתחשט טעות ומתלה עד הלילה מהם שחי טעות ומתלה נמלל פלג המנחה שהוא הלי שיעור זה טעה ורבים . וספק הלכה כזה דעבד כמר עבד ועבד כמר עבד והרואה לעשות כדברי תכמים ולהתפלל תפלה משה עד הערב יעשה וכלכד שלא יתפלל תפלת ערבית בזמן זה כיוון שמחשיב אותו יום לענין שמחפלו בו מנחה חזו יוכל להחשיבו לילה ולהתפלל בו ערבית אלא כח לעשות כדברי רבי יהודה שלא להתפלל מנחה אלא עד פלג המנחה שהיא טעה ורבים קודם הלילה עשה חכם ואילך יוכל להתפלל ערבית : אין לה קבע . ומנה כל הלילה והא דחתי חזן לה קבע ולא חזי מנה כל הלילה לאשמעין תפלת ערבית רשות לפי שהיא כנגד הקרבנות ופדריס שקריים כל הלילה והקד רשות ניתנו שסיון שזרק קדם נרמס הקרבן אפי' שנסמחו חכרים ופדריס שקריים כל הלילה והקד רשות ניתנו שסיון שזרק קדם נרמס אס אחרה אחר שבע ילא אכל מקור פוטע וכן הלכה : ב מה מקום . כלומר מה טיבה : שלא תאיר תקלה . שלא יבא מכל ע"י כמפרט כדריחא שלא אכשל בדבר הלכה ויסמחו כי חברי הרי רשה שתבא על ידי שגגתם להס טיעבשו (א) : אני נותן הודיה על חלקי . מודה על הטובה שתלן על גסס חלקי מייחזי בית המדרש וסחי תפלות הללו ככתיבתו לבית מדרש וכדריחא חובה על כל ארס וזאת לממן להכי אמרין כדריחא כניסוחו מה הוא חומר וכדריחא מה הוא חומר שמחשט לחובה למימיניה (ב) : ג מעין שמננה עשרה . איח דמנרטי כגמרא שאמר מכל ברכה וברכה מן האמנעית בקולר (ג) ומחשט על כל חתה וחחט וזוית דלמרי בנינו ה' אליהו לדעת

ואלו י"ח אפי' כפי קטנו : (א) כגון חתה חתן לאדם דעם בח"י חתן סדמס סנה לנו אפי' בח"י חתן וכן סלס חתן ערבית רשות לפי שהיא כנגד הקרבנות ופדריס שקריים כל הלילה והקד רשות ניתנו שסיון שזרק קדם נרמס הקרבן אפי' שנסמחו חכרים ופדריס שקריים כל הלילה והקד רשות ניתנו שסיון שזרק קדם נרמס אס אחרה אחר שבע ילא אכל מקור פוטע וכן הלכה : ב מה מקום . כלומר מה טיבה : שלא תאיר תקלה . שלא יבא מכל ע"י כמפרט כדריחא שלא אכשל בדבר הלכה ויסמחו כי חברי הרי רשה שתבא על ידי שגגתם להס טיעבשו (א) : אני נותן הודיה על חלקי . מודה על הטובה שתלן על גסס חלקי מייחזי בית המדרש וסחי תפלות הללו ככתיבתו לבית מדרש וכדריחא חובה על כל ארס וזאת לממן להכי אמרין כדריחא כניסוחו מה הוא חומר וכדריחא מה הוא חומר שמחשט לחובה למימיניה (ב) : ג מעין שמננה עשרה . איח דמנרטי כגמרא שאמר מכל ברכה וברכה מן האמנעית בקולר (ג) ומחשט על כל חתה וחחט וזוית דלמרי בנינו ה' אליהו לדעת

עם איז אונדן קען זאל אזוי טאקן : ג רבי נתניא זון מקנה תיה מתפלל בקניסוחו ציבת מתפלל ובידיאחו תפלת קצרה רבי נתניא זון הקנה פלעענט מתפלל זיין אריון גייענדיג אין בית המדרש אונ אריוס גייענדיג פון בית המדרש אקורצי תפלה אפרי מ פה קום תפלה זי האפיון דיא תלמידים איהם גיפירענט וואס באשמים די תפלה אפרי קום בקניסוחי אני מתפלל שלא תאיר תקלה על ידי האב רבי נתניא גיזאנט צו זיין ווען איך גייא אריון אין בית המדרש בין איך מתפלל עם זאל בית מדרש קיין שפדויקלונג דורך סיר וראס הייסט איך זאל קיין טעות האפיון אין אריון גייענדיג איי גימח הדיה על חלקי אונ ווען איך גייא אריוס פון בית המדרש גיב איך אדאנק צו השם יתברך אויף מיין חלק וזאן ער האט מיר גיחאלפין איך זאל קענען זיצען אין בית המדרש אונ לערנען : ג רבי נתניא אפרי בכל יום מתפלל ארס שמננה עשרה רבן גמליאל זאנט אלע טאג מוז אקענקש דאונען אקצעקן ברכות ואזוי וזיא מיר דאונען שמננה עשרה רבי יהושע אויפ מין שמננה עשרה רבי יהושע זאנט ער דארף גאר דאונען הקיצור פון שמננה עשרה . ואזן די תפלה ווערט גירופין בקינגו רבי מקיבא אפרי אס שנייה תפלתו גימי ותפלל שמננה עשרה רבי עקיבא זאנט אריב זיין תפלה איז איהם גיזאנהנט אין מויל וראס הייסט ער קען דאונען שמננה עשרה

תלם לישראל ע"ס (ח"א)

פולסא ראשונה ובלשם אחרונה של יוסף ולא יגרע מהם.
 הרי"ו: (ד) ובלשם דוקמן פ"י סדורה כפי כבודו ובערך מפרש
 מלשן ובלשם למחל שתרומתו משגרה למיכל: (ס) ולא תימא
 כנגד ירושלים לחוד אלא כנגד ירושלים וכנגד בית המקדש וכנגד
 בית קדשי קדשים: (ו) אגב רהיטא לא דק דלילי והתפללו אלך
 דרך הדין (מלכות א' ת) וכן
 קרא דרך ארצה קאי בטעמיה
 בחזן לרין ומהו פרש"י במתניתין
 ללך ירושלים משום דתנא כה"י
 קאי. הרי"ט: (ו) הוה ולא
 תני יחזיר את פניו דלפניו
 לעמוד א"י אלא יושב והתפלל
 ד בקרו א"י אלא לעמוד מפני
 שמתנושע לכתן ולכתן ודך טעמא
 שייך נמי בספינס. טור וב"י
 סימן ל"ד: (ז) בח"ע. דמ"ל
 דכיון שאין כה אלא שבה שאין
 בה חמנוני כמו כ"ה וגם א"י

ואם לאו מעין שמונה עשרה: ד ר"א אומר.
 העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים.
 ר"י אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה
 קצרה אומר הושע השם את עמך את שארית
 ישראל בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך
 בא"י שומע תפלה: ה [ו] היה רוכב על
 החמור ירד ואם אינו יכול לירד יחזיר את פניו
 ואם אינו יכול להחזיר את פניו יכוין את לבו
 כנגד בית קדשי הקדשים: ו היה יושב בספינה
 או בקרון או באסרא יכוין את לבו כנגד
 בית קדשי הקדשים: ז ר' אלעזר בן עזריה אומר אין תפלת המוספין
 אלא [ז] בחבר עיר וחכמים אומרים בחבר עיר ושלא בחבר עיר.

לרכיך שהיא זרקה אחת שיש בה מעין כל הזרכות
 האמצעיות של ש"ע וחוחם כרוך אחת ה' שומע תפלה:
 שגורה בפיו. שהיא למוד ודניל בה (ד) והלכה
 כר"ע שמי שאין תפלתו שגורה בפיו או כשנת הדבק
 מתפלל אדם ג' ראשונות
 וג' אחרונות והכינוי באלת
 שהיא מעין כל האמצעיות
 חוץ ממות הגשמיים שאינן
 מתפלל הכינוי מעני ש"ל
 תפלה כזכרת הטעם וכן
 ממואל שבתות וי"ט ש"ל
 הגדלה בחזון הדעת:
 ד העושה תפלתו קבע.
 שפלתו דומה עליו כמאמר.
 ולשון קבע אומר מקובע
 עליו להתפלל וזריך ואי ללא
 ממנה: מתפלל תפלה

קצרה. ומהו תפלה קצרה שומר הושע ה' את עמך וכו': בכל פרשת העבור. אפילו כשמה שהם
 טורחים לעבירה יהיה לרכיבים גלויים לפניך לרחם עליהם. פרשת לשון פרישת העבור של עבירה ואין הלכה
 כרבי יהושע אלא התפלה שמתפללים במקום סכנה היא לרכיבי עמך מרובים וכו' ומתפלל אדם אחת כשהוא
 מהלך ואינו מתפלל לא ג' ראשונות ולא ג' אחרונות וכשיעבור מקום סכנה ויחיישכ דעתו צריך לחזור ולהתפלל
 תפלה כתיקנה אם לא עברה עונתה: ה היה רוכב על החמור יורד. אין הלכה כסתם משנה זו אלא
 בין שיש לו מי שיאחז המורו בין אין לו מי שיאחז המורו לא ירד מפני שאין דעתו מיושבת עליו כשהוא
 יורד: יחזיר פניו. ללך ירושלים (ה) שנאמר והתפללו אלך דרך ארסם (ו): יכוין את לבו כנגד בית
 קדשי הקדשים. שנאמר והתפללו אל המקום הזה: ו באסרא. עלים הרבה קטרים ומהוקדים יקל ומשטיס
 אחס כנהר ובני אדם הולכים עליהם ובלשון מקרא קרוין רפסודות: ז אין תפלת המוספין אלא בחבר
 עיר. כחבורות העיר כלומר כלבור ולא ביחיד: בחבר עיר ושלא בחבר עיר. בין כלבור בין ביחיד:

הפלות: ה היה רוכב על החמור ווען איינער רייט
 אויף איין אייזיל ואון וויל דאוונגען ירד ויהי' זאל
 ער אראפ גיין פון אייזיל און זאל דאוונגען ואם
 אינו יכול לירד אונ אויב ער קען גיט אראפ גיין פון
 אייזיל ודיהיינו ער האט גיט ווער עס זאל איהם
 היטען דעם אייזיל: יחזיר את פניו זאל ער אום קערין
 זיין פגים צו מןרח זייט און זאל דאוונגען ואם אינו
 יכול להחזיר את פניו אונ אויב ער קען גיט אום קערין
 זיין פגים צו מןרח זייט ער נויים גיט וועל'קע זייט
 איז מןרח זיין את לבו כנגד בית קדשי קדשים זאל ער
 טראכטין אין הארצין די תפלה זאל גיין אנטקענין
 דעם קדשי קדשים: ו היה יושב בספינה ווען איינער
 ויץ אין אשיף או קרון אדער אין אנואגין או באסרא
 אדער אויף די האלק וואס שנויקט אויפין וואסר
 זיין את לבו כנגד בית קדשי קדשים זאל ער טראכטין
 אין הארצין די תפלה זאל גיין אנטקענין קדשי
 קדשים: ז רבי אליעזר בן עזריה אומר רבי אליעזר
 בן עזריה נאמט אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר דיא
 תפלת מוסף האט מען גאר סתמן גיווען בצבור
 ווען עס דאוונגען אמנגן אבער אז איינער דאוונקט
 פאר זיך גיט מיט אמנגן דארף ער גיט דאוונגען
 מוסף אפילו ער איז אין אזוי אארט וואס דארט
 איז גיט דא אמנגן דארף ער אויך גיט דאוונגען
 מוסף וחקמים אומרים בחבר עיר ושלא בחבר עיר און די
 חקמים זאגן סאיי עם דאוונגען אמנגן און סאיי
 זאל ער דאוונגען נאך נאם וואס הערש צו דיא
 זאל ער דאוונגען נאך נאם וואס הערש נאם נאם
 נאנצע שמונה עשרה אדער ער האט קיין צייט
 זאל ער דאוונגען דיא ערשטע דרייא ברכות און
 די לעצטע דרייא ברכות און אין מיטן זאל ער
 זאגן הדינגו. נאר ווייניקער קען מען גיט דאוונגען
 הדינגו ווייל ער דארף בעטין וכן מל וקטר.
 אונ שקבת צו נאמט נמוציאי שקבת קען מען אויך
 גיט דאוונגען הדינגו ווייל ער דארף זאגן אקה
 חונקהגו און אין דער ברכה הדינגו שמיים גיט
 (כן מל וקטר און גיט אקה חונקהגו: ד רבי אליעזר
 אומר העושה תפלתו קבע רבי אליעזר נאמט ווער עס
 מאכט זיין תפלה ווי איין מיטא אויף זיך ער נאמט
 מען האט מיה גענייט אז אויך מוז דאוונגען. אז
 תפלתו חתונים איז זיין תפלה גיט אנקעט וויא
 ווערט גיט אז גינמוקען רבי יהושע אומר רבי יהושע
 זאגט תפלתו בסמך ספנה דער וואס גייט אין אארט
 וואס דא. מ איז אסקנה מתפלל תפלה קצרה איז ער
 מתפלל אקורצע תפלה אומר הושע השם את עמך את
 שארית ישראל ער נאמט נאמט העלף דיין פאלק דיא
 איבער בלייבונג פון דיא יודין בכל פרשת העבור
 יהי צדקיהם לפניך אפילו ווען זיין שיידין זיך צו
 איין עבירה אפילו ווען זיין וינדיגען זאל אויך זיין
 זיער באדערפעניש פאר דיר ברוך אתה יי שופט
 תפלה גינמוקט קינטו נאמט וואס הערש צו דיא

לכו תחפזים אוחס כנגד תחפזים
על חול כמו שתחפזים תפלת
יזכר או תפלת תחפז לי שכתבו
נגדו יחפזו תחפז לי כר"י :

רבי יהודה אומר משמו כ"מ שיש חבר עיר
היחיד פטור מהפלת המוספין :

כדז כטיר שאין סס טקרה לח"ק הליבה דר"ח דלמיר לא תקנהו אלא כחבר עיר
יחיד זה פטור ולרבי יהודה אין יחיד פטור אלא ככהו"א במקום א' טע"ן פטור והלכה כחכמים :

אוינער דאוניקס און אסקין דארפין אדע דאוונען
מוסף רבי יהודה אומר משמו אונ רבי יהודה ואנא
פון רבי אליעזר'ס וועגן גי מקום שיש חבר עיר
היחיד פטור מהפלת המוספין אין דער שטאט וואס
עס אין דא אסקין וואס דאוונען מוסף דער
וואס דאוניקס ארין אן אסקין דארף גיט דאוונען
מוסף ווארום ער איז שוין יוצא מיט דעם מוסף
וואס דער דען האט גידאוניקס. אונ אויב אין
דער שטאט איז גיט דא אסקין דארף יעדער
שיינדיגער מענטש דאוונען מוסף :

רשי

גמרא ברכות דף כח ע"ב

בלטה סי' כלל כלי החיטון דלח דמלכות דנריהט אלף למד :

לא אכשל בדי. וישמחו
חבירי על כשלוני הרי רשות
שתיס שיכחו מ"י שאגרוסלטה
שיעטנו : מיושבי קרנות.
עמו הארץ וזעסקין כדברי
סיחה כטילות : מן ההגיון.
עלה תרגילס במקרה יתיר
מדליי מקום למענה לטמא
לחריטא מסיחוט חילדים :

ת"ר בכניסתו מהו אומר יהי' מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר
תקלה על ידי. ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי. ולא
אומר על ממה מהור ולא על מהור ממא. ולא יכשלו חבירי בדבר
הלכה ואשמח בהם. ביציאתו מהו אומר מודה אני לפניך ה' אלהי
ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות
שאני משכים והם משכים אני משכים לדברי תורה והם משכים
לדברים במלים אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שבר והם
עמלים ואינם מקבלים שבר. אני רץ והם רצים. אני רץ לחיי העוה"ב
והם רצים לכאר שחת. ת"ר כשהלה ר"א נכנסו תלמידיו לבקרו אמרו לו רבי למדנו אורחות
חיים ונזכה בהם לחיי העוה"ב אמר הזורו בכבוד חבריכם ומנעו בניכם מן ההגיון

הגו רבנן דיא רבנן האבין גי'ערונום בגי'עונו מהו
אמר ווען ער גייט אין בית המדרש וואס זאל
ער זאגן די רבין מלמדה די אלו' עם זאל זיין דער
וועלען פון דיר מיין נאם שלא יארע דבר תקלה על ידי
עם זאל גיט טרעפין דורך מיר קיין שמוי'קלונג
דיא אכש' דברי הלכה איך זאל גיט געשטרויכעלט
ווערין ואיך זאל קיין טעות האבין אין ארין וישמחו
בי חבירי וועלען מיינע חברים זיך פרייען איבער
מיר. וועט זיין צוויי עבירות. איינס וואס איך
וועל האבין שלעקט געפסקת דעם דין, דאס
צווייטע ווייל זיי וועלען זיך פרייען אונ וועלען
לאבין פון מיר וועלען זיי גישטראפט ווערין פון
נאם ויא אומר על פמא טהור ולא על טהור אונ איך
זאל גיט זאגן אויף טמא עם איז טהור. אונ גיט
אויף טהור עם איז טמא ויא יכשלו חבירי דברי הלכה
אונ מיינע חברים זאלען אויך גיט גישטרויכעלט
ווערין ונאלען אויך קיין טעות האבין אין ארין
ואשמח בהם טאטער וועל איך מיר פרייען אויף
זיי איך וועל פון זיי לאבין, וועל איך גישטראפט
ווערין ביציאתו מהו אומר ווען ער גייט ארויס פון
בית המדרש וואס זאל ער זאגן מדה אני לפניך
ה' אלהי איך לויב פאר דיר מיין נאם ששמת חלקי
מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות וואס
דו האסט גיטאון מיין חלק זאל זיין פון דיא
מענטשין וואס זיצען אין בית המדרש. אונ האסט

דע לפני מי וכו'. כד והושיבום בין ברכי תלמידי חכמים וכשתאם מתפללין דעו לפני ס
שתפללו כיראה וכונה :

ג'ם לאזין לערנן פול הגיה והושיבום בין ברכי תלמידי חכמים יקראתם בתפילין דעו לפני מי אתם
תקמים איר ואלם ועצין אייערע קינערע צווישען עוברים אונ אז איר נועם דאונגענווייקט פאר וועקען
די קגיה פון די תלמידי חכמים, דאם מיינט קען איר שטייט וישבדי כך תיני דהיי עיקם הבא וועגין די
זי נארין אייביג זיין אין בית המדרש געבין דיא זאכין וועם איר וזכה זיין צום לעקען פון עולם הקא :

זוהר וירא דף ק"ב ע"ב ת"ת דלילות יוד הא ואו הא

מאי קמחא חסדא דכרהם לדכאה לכני נשא בגין דליהו טהור וחקרי טהור. דכתיב (איוב יד) מי יתן טהור מסמא לא
אחד. טהור לא אברהם דנקם מתרח. רבי שמעון אמר בגין לתקנא יהוה דרגא דאברהם ומאן איהו
פי"ס בג"כ אחקין לדכאה בני עלמא במיה. וכשתאם דלומין למלאכין שיחוד דעלי מה כתיב יתן נח מעט
מים בגין לאתקפא כהוהו דרגא דמין שראן כה ובגיי כך הוה מדכי לכל בני נשא מכלא מדכי לון מסטרא
דע"ז ומדכי לון מסטרא דמסאכא וכמה דליהו מדכי לגוברין הכי נמי שרה מדכאת לנשין ושתכחז כלה
דלחיה לגביהו דכין מכלא. ת"ח אילנא נטע אברהם ככל אחר דדוריהו תמן ולא הוה סליק ככל אחר כדקא
יאות כר בשעתא דדוריהו בארעא דכנטן וכהוהו אילנא הוה ידע מאן דאתחיד ביה קב"ה ומאן דאתחיד
בע"ז. מאן דאתחיד בקב"ה אילנא הוה פריש ענפוי וחסוי על רישיה ועביר עליה ללא יאה ומאן דאתחיד
בסטרא דע"ז הוהו אילנא הוה אסתלק וענפוי הו סליקין לעילא. כדון הוה ידע אברהם ודאחיר ליה ולא
אערי מתמן עד דאתחיד כמהימנותא דקודשא כריך הוה והכי מאן דליהו דיא (ד"א ל"ג הכי) מקנל ליה
אילנא. מאן דליהו מסאכ לא מקנל ליה. כדון ידע אברהם ומדכי לון כתיב ומטיילא דמיה הוה אברהם ודאחיר
אילנא ומאן דלריך טכילה מיד מיי סליקין לגביה ואילנא אסתלקין ענפוי כדון ידע אברהם דליהו מסאכא וכפי
צבילה מיד ואם לאו מיה גיטכן כדון ידע דבעי לאסתאכא ולאסתמרא טבעה יומין. ת"ח דלחיהו בשעתא
דלומין לון למלאכין אמר לון והשענו תחת השן בגין למחמי ולמדקא כהו וכהוהו אילנא הוה כדקא לכל בני
עלמא. ודא (לקבל) בגין קב"ה קח (עבד) אמר דליהו אילנא דמיה לכלל ובגין כך והשענו תחת השן
זלא תחת ע"ז. ות"ח כד חכ אדם בעץ הדעת טוב ורע חכ דכתיב ומען הדעת וגומר וליהו ביה נח ונרס
שתא לעלמא מה כתיב ועתה פן יטלח ידו ולקח גם מעץ החיים וגו' (וגרס מוחא לכל בני עלמא) וכד
אתא אברהם כחילנא אחרא אחקין עלמא דהוה אילנא דמיה ואודע מהימנותא לכל בני עלמא :

מוסר

יוסף לחק

הלכה פסוקה

מגלת ספרים מרב נסים גאון :

ש"ע יו"ד סי' רנ"ז

פי טעשה עבירות גדולות כגון מי טבל על אשת איש והוליד
ממנה וכן כולל בהם מעבדות חמורות טוב להם פני מבי
פריים כשה"ו והעיקר טעור ומוזמן להם לעכ"פ. וע"ז נאמר

(א) הצדקה הרי היא בכלל הנדרים לפיכך האומר
הרי עלי סלע לצדקה או הרי סלע זו צדקה חייב
ליהנו לעניים מיד ואם אחר עובר בכל האחר שהרי
בידו ליהן מיד ועניים מצוים שם ואם אין שם עניים במריש ומביא עדי שימצא עניים ודקא במריש צדקה פתח

כי שששח עבירות גדולות דער קענקש וואס האם
גיטאקאן גרויסקע עבירות גנון פי שבא עי אשת
איש והידי סתה דהיגו איינער האם קוגה גיוען
קים אאשת איש אונ יא האם גיבארין פון אים
אסקוד ובו ביצא בהם מעבדות חמורות שיש להם פרי
אנער גאה אנעלקע שנוערע עבירות. וואס פון
די עבירות אין געקליפען אאנדיינקען אויף רער
וועלם פניש פריש גענום הנה די פירות פון דעם
שפראך אין אויף דיא וועלם וויא עם שטייט
אין פסוק והעיקר שסאר ויקוין להם יעוים נכא אונ דער
עיקר שפראך אין אפגעהיט אונ אנגעקרייט צו
זיין אויף עולם הקא ועל זה נאמר אויף דעם אין

(א) הצדקה הרי היא בכלל הנדרים צדקה אין אין
כלל פון אלע נדרים שפינד האומר הרי
עלי סלע צדקה אויב איינער זאגט איה
דעם אויף מיד איה זאל געבין אקאלער וארובל
אויף צדקה או הרי סלע ש צדקה אנער ער נעקם
ארובל אין האגט אונ זאגט רער טאלער נרובל
זאל צו טייקט ווערין ואנער ער זאגט זאל גיגעבין
ווערין אויף צדקה חייב זייטנו גענום סה דארף ער
דעם רובל בארד געבין צו ריא אנעקע ליים ואם
יחיד אונ אויב ער האט פארשפעטיגט. ער האט
גים בארד גיגעבין דעם רובל צו די אנעקע ליים
עובר גבי תאמי האם ער אעבירה, ווייל ריא תורה
האט גינאגט רז זאלקט גים פארשפעטיגען צו

כצאהליון שתי ידיו ימין סה ועניים ספייט שם ווארום ער האט דאך דעם רובל אין האגט אונ קאן אים
בארד געבין אונ אנעקע ליים זענען אויף דא בארד, פאר וואס זאל קען גים בארד געבין דיא
אנעקע ליים דעם רובל ואם אין שם גניים אויב דארט זענען גיטא אנעקע ליים ספריש יציה ער
שימצא גניים זאל ער דעם רובל ארויס געקען פון זיינע געלם אונ זאל אים לייגן בזונער. ביו ער
נעם קרעפין אנעקע ליים נעם ער זיי געבין דעם רובל, תיקא בספריש צדקה סתם דאם אין נאר ש

יאלכו מפי דרכם ונמנעו מלעשות עונות. ונאמר פלו ענינות
 סטוטין פירות יש להן פירות טובין פירות און לטב פירות
 דכעס'ו מניע לו פרי מטטיו ויזיק מטטיו מוכניס לעס'כ ליפרט
 פמט. עליכס נאמר כחוספא כיון פלס אלו דכריס נכרעס
 מן סארס כעס'ו וסקרן קיימח לו לעס'כ על פ'א ג'ס וס'ד ועל
 לעס'ד כנגד כולו של אלו מההרין ליפרט ממט כעס'ו חזן
 חשורעטח סנפרעין ממנו לעס'כ. וכלמטד פ'י חזקו דכרז וז
 חכרס לעס'כ סנפס סכ'א עונס כס חזמן שטנע כס כח'כ

אבל כל אדם יכול להפריש מעות לצדקה שיחה
 מונחים אצלו ליתג מעט על יד על יד כוז שיחה
 לו וכן אם התנה בשעה שונד בצדק או התנדב אותם
 שיהיו הגבאים רשאים לשנותה ולצדקה כהנב

גניאנמ גינוארין אין פסוק יאכלו ספרי דרנמ
 סמטצותיקם יאכעו ויא וועלן עסקין די פרוכמ פון
 זייער נועג אויף די וועלמ. אונ פון זייערע עצות
 נועלן זיי זאם זיין אויף יענע וועלמ ונאמר ג'די
 אויף אים איז גינאנמ גינוארין גבירות שטישן פירות
 יש להן פירות דיא עבירות וואס האבין געמאכט
 פירות אויף די וועלמ דהיינו ער האט מונגה גינוען
 מיט א אשח איש און ויא האט גינארין פון אים
 אסמזר. אדער ער האט גיטאהן א עבירה. און
 איינער האט גיזעהן ווי ער טוהט דיא עבירה.
 האט דער איינער אויף אזוי גיטאהן. די עבירות
 האבין פירות. מען שפראכט פאר די פירות אויף
 די וועלמ. און דער עיקר שפראך פון די עבירה
 גלייבט אויף יענע וועלמ שאין שישן פירות און די
 עבירות וואס האבין גיין פירות געבריינגט.
 דהיינו ער האט מונגה גינוען מיט א אשח איש איז
 ויא האט גאר גיט גינארין. אדער ער האט
 גיטאהן א עבירה און קיינער ווייס גיט אין דעם
 פירות דיא עבירות האבין גיט פירות. פאר זיי
 ווערמ מען גיט גישפראכט אויף די וועלמ וואו

ער האט גינאנמ איך גיב ארויף צום צו מיינן
 אויף צדקה. האט ער געמיינט ער זאל אים באדן
 צו מיינן אכל פ'י אדם יכול להפריש מעות לצדקה שיהיו
 מונחים אצלו ליתג מעט על יד על יד כמו שיהיה
 אדער יעדער מען קענש מען אפשיידן געלמ אויף
 צדקה וואס געלמ זאל לינען ביי אים ער זאל זיי
 צוטיילן גיטלאקטיווי וויא עס וועט אים גישעלן
 וכן אם התנה בשעה שונד בצדקה או התנדב אותם שיהיו
 הגבאים רשאים לשנותה לצדקה כהנב און אזוי איז דער
 דין אויב ער האט גינאנמ איך געט אויף מיד איד
 ואל געבין ארויף אויף צדקה וואס הייסט אנדער
 אדער ער האט געהאלטן ארויף אין האנט און
 האט גינאנמ דער רופר זאל זיין אויף צדקה וואס
 הייסט גבחה. און דעם רופר וועל איך געבין
 צום גבאי פון צדקה דער גבאי זאל מענין טאהן
 מיט דעם רופר וואס ער וועט וועלן. ער קען
 געמען דעם זעלביגען רופר און צו מיינן און
 אפילו קויפן פאר דעם רופר נאך און דאס
 נאך צו מיינן שפעטער צו ארבעטע לייט זאל

אויב מען ווערמ יא גישפראכט אויף די וועלמ. רענגט מען אפ פון יענע וועלמ. קוקט אים
 אויף יענע וועלמ אקלענערער שפראך רבועים הנה גיב לו פ'י פשיו נארום אויף דיא וועלמ
 שפראכט מען נאר פאר דיא פירות פון זייער עבירות ויער פשיו סוכים לעלס גבאי ליפרט פמט
 און דער עיקר עבירה איז אנגעפרייט צו ערס גבאי. מען זאל אים דארטן שפראכט זייער נאמר
 כחוספא כיון פלס ויא גינאנמ גינוארין אין דער חוספא אין דעם דין פון פיאה איז
 דכריס גפרים מן האדם בעלם הנה וקמו איתם וייעלס גבאי פאר דיא זאבין ווערמ מען גיצאהלעם פון
 אקענקשין וקען שפראכט אים אויף די וועלמ. און דער גרן פון דער עבירה גלייבט שטיין צו
 עולם גבאי על עבודת אגלים ער דינט עבומ'ז ג'די עריות ער איז מונגה לשכוח דמים ער האט גלום
 פארנאסין. ער האט געהרגט אקענקש ויער לשון הרע כנגד גילס אויף לשון הרע ווערמ מען גי'ד
 טראכט ערנער מי אויף אלע עבירות זיי סתרו ליפרט פמט בעלם הנה אויף די זאבין איילמ מען זיך
 צו שפראכט דעם מען קענש אויף דיא וועלמ חזן ספרעניות שפראכט פמט לעלס גבאי אויסער דיא
 שפראך וואס מען וועט אים שפראכט אויף יענע וועלמ וכלמטד ארז ישרא חזקו דכרז וז מן הנביאים
 אין סלמור ירושלמי האט מען נאך פארשטאנען די זאך מיט געווייזונגען פון פסוקים אז עס איז
 אזוי וישרו כ'ג' עבודת אגלים הברת הברת בעלם הנה ער ויער גוף וועט פארשניטען ווערן
 צוויי טאהל דער טארט פרת. הברת הברת הברת בעלם הנה ער ויער גוף וועט פארשניטען ווערן
 אויף די וועלמ הברת בעלם הנה זיא ורי גשכות וועט פארשניטען ווערן צו עולם גבאי חמש הנה
 שנה ג' די גשכה וועט פארשניטען ווערן. איר זינד איז אין איר גוף שטנה ג' דאס איז נאר אז
 די גשכה איז געקומען אויף יענע וועלמ און דיא זינד איז מיט איר. ויא האט גיט גיטאהן השוכה
 סאר דעם שטארבן. אדער אז ויא האט גיטאהן השוכה פאר דעם שפארבן. און ויא האט גיטאהן
 דיא זינד אויף דיא וועלמ. און ויא איז געקומען אויף יענע וועלמ ריין אן זינד. ווערמ ויא גיט
 געשפראכט ג'די עם שמיים אין פסוק משה רבינו האט גינאנמ פאר נאם אבי דסי ג'ס הנה
 חספה וזכה ויעש ד'ס איוי זינד איך בעט ד'ך דאס פאלק האט געזינדגט אנרויפע זינד ויא האבין

אויב מען ווערמ יא גישפראכט אויף די וועלמ. רענגט מען אפ פון יענע וועלמ. קוקט אים
 אויף יענע וועלמ אקלענערער שפראך רבועים הנה גיב לו פ'י פשיו נארום אויף דיא וועלמ
 שפראכט מען נאר פאר דיא פירות פון זייער עבירות ויער פשיו סוכים לעלס גבאי ליפרט פמט
 און דער עיקר עבירה איז אנגעפרייט צו ערס גבאי. מען זאל אים דארטן שפראכט זייער נאמר
 כחוספא כיון פלס ויא גינאנמ גינוארין אין דער חוספא אין דעם דין פון פיאה איז
 דכריס גפרים מן האדם בעלם הנה וקמו איתם וייעלס גבאי פאר דיא זאבין ווערמ מען גיצאהלעם פון
 אקענקשין וקען שפראכט אים אויף די וועלמ. און דער גרן פון דער עבירה גלייבט שטיין צו
 עולם גבאי על עבודת אגלים ער דינט עבומ'ז ג'די עריות ער איז מונגה לשכוח דמים ער האט גלום
 פארנאסין. ער האט געהרגט אקענקש ויער לשון הרע כנגד גילס אויף לשון הרע ווערמ מען גי'ד
 טראכט ערנער מי אויף אלע עבירות זיי סתרו ליפרט פמט בעלם הנה אויף די זאבין איילמ מען זיך
 צו שפראכט דעם מען קענש אויף דיא וועלמ חזן ספרעניות שפראכט פמט לעלס גבאי אויסער דיא
 שפראך וואס מען וועט אים שפראכט אויף יענע וועלמ וכלמטד ארז ישרא חזקו דכרז וז מן הנביאים
 אין סלמור ירושלמי האט מען נאך פארשטאנען די זאך מיט געווייזונגען פון פסוקים אז עס איז
 אזוי וישרו כ'ג' עבודת אגלים הברת הברת בעלם הנה ער ויער גוף וועט פארשניטען ווערן
 צוויי טאהל דער טארט פרת. הברת הברת הברת בעלם הנה ער ויער גוף וועט פארשניטען ווערן
 אויף די וועלמ הברת בעלם הנה זיא ורי גשכות וועט פארשניטען ווערן צו עולם גבאי חמש הנה
 שנה ג' די גשכה וועט פארשניטען ווערן. איר זינד איז אין איר גוף שטנה ג' דאס איז נאר אז
 די גשכה איז געקומען אויף יענע וועלמ און דיא זינד איז מיט איר. ויא האט גיט גיטאהן השוכה
 סאר דעם שטארבן. אדער אז ויא האט גיטאהן השוכה פאר דעם שפארבן. און ויא האט גיטאהן
 דיא זינד אויף דיא וועלמ. און ויא איז געקומען אויף יענע וועלמ ריין אן זינד. ווערמ ויא גיט
 געשפראכט ג'די עם שמיים אין פסוק משה רבינו האט גינאנמ פאר נאם אבי דסי ג'ס הנה
 חספה וזכה ויעש ד'ס איוי זינד איך בעט ד'ך דאס פאלק האט געזינדגט אנרויפע זינד ויא האבין

פרי לגבי ע"א ונבי פרוית כתיב ואך אפסה הכה' הנהו' חלוק ומטאחי לאלהים. ונבי ע"ד כתיב גדול טעמי משטא. כטכא חל' לש"ר מה כתיב ירכת ה' כל פסתי חלוקה לסון מדכרת גדולות:

חרי אלו מותרים: (ב) צריך ליותר מלידור וגם פוסקי צדקה וצריך לפסוק עמחם יאמר בלא נדר: (ג) עני שיש לו קרובים עשירים שיכולין למרנסו אין גבאי העיר חייבים למרנסו אע"ג דקרוביו ג"כ נוהגים בבית: (ד) לא יתן אדם כל צדקותיו לעני אחד בלבד: (ה) המחלק צדקה צריך ליותר שלא

ער אויך מענין הרי אלו מותרים מענין דיא גבאים טאהן מיט דעם געלט וואס זיי ווילען: (ב) צריך ליותר מלידור אפגעקאש זאל זיך היטען פון צו טאהן אנדר וואס פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמחם יאמר בלא נדר אויב מענטשן זאגן צו צונגעבן צדקה אונז ער מוז אויך צו זאגן. זאל ער זאגן בלי נדר וזן אנדר וועל איך אויך געבן צדקה: (ג) עני שיש לו קרובים עשירים שיכולין למרנסו צדק אנרעם מאן וואס האט רייקע קרובים וואס זיי קענען אים שפייזן צו גבאי העיר חייבין למרנסו דארפין אים גיט געבן די גבאים פון שטאט פון צדקה געלט אף עי גב דקרוביו גם נוהגים בים אפילו זיינע קרובים גיבען אויך אין דיא צדקה: (ד) לא יתן אדם כל צדקותיו לעני אחר בלבד אפגעקאש זאל גיט אנוועק געבן זיינע גאנצע צדקה געלט גאר צו איין אנרעם מאן: (ה) המחלק צדקה צריך ליותר שיהי' קרוביו יותר משאר בני אדם דער גבאי וואס טיילט צדקה דארף זיך היטען ער זאל גיט געבן צו זיינע קרובים מער ווי ער גיט צו אנדערע מענטשן:

אונקלוס וירא יום ב תורה

המש"ק מת"ת ד"א יהוה נפש י יה יהו יהוה. רוח יוד הא ואו הא. נשמה יהוה חיה יהוה ד דמילוי ירד א שם ב"ן שבעש"ה בניקוד חולם:

ז וילות תורי רתם אברהם ז ואל... הבקר רץ אברהם ויקח ת"א ואל הבקר: טס טו טז:

(ז) ואל הבקר. ג' תנין על הפ"ק לומר שגם בהמות הן בזכות זה ניתן לו כן לק' טעם: ואל הבקר רץ. מוחיות ואל סקלר רץ סוף אחריו למערה. ואל הבקר רץ. כג"י רץ למערה:

פירוש לתורת אלהים (ז) ואל הבקר רץ אברהם אונז צו דיא רינד שטאל איז (ז) ואל הבקר רץ אברהם ויג'. אונז אזוי צו די בהמות איז אויך אברהם אליון גילאפין אין פעלר אינ האט גיט געשיקט אש"ית ער זאל גריינגען אברהם פון פעלר, ווייל ער האט גינאואט די גאנצע מאנה זאל גיטאהן ווערן דורך אים אליון, אונז צו שרה האט ער אויך גינאגט ארשטונגס מהרי, זאלקט טאהן געשווינגט, גווייטונגס ספר הישר געגעבט מיט דעם פּרעמדן האבין זיך גינעצט אלסין, זיי האבין גינעסין אונז געטרונקען דעם גאנצן טאג, זאך דעם עסין האט דער פּרעמדער גינאואט אנוועק גיין האט הידור גינאגט צו אים עס איז שוין פאלד זאכט ווא זיין טעקסט גיין געקטויג דא די זאכט, דער פּרעמדער האט (חק לישראל ע"ט) (ח"א)

בְּרִבְקָר רַךְ וְיִתֵּן אֶל-הַנְּעָר וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: הַיּוֹקָח חֲמָאָה וְחֻלְבַּ וּבִן-הַבֶּקֶר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לְפָנֵיהֶם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת

ה'א ויתן אל עט מו : ויקח חמאה . עט מו פו : וזול עומד . קידושין לב חלית מו : רשבים

וְנָסִיב בַּר תּוֹרֵי בְּפִי
וְיָסֵב וַיִּהְיֶה לְעוֹלָמָא וְאִתִּי
לְמַעַבְד יִתִּיה : " וְנָסִיב
שְׂמֵן וְחֻלְבַּ וּבִר תּוֹרֵי דִי
עֲבַד וַיִּהְיֶה קְדָמֵיהוֹן וְהוּא
מְשַׁמֵּשׁ עַצְמוֹהוֹן תַּחַת

של אברהם נכתב כל זה : (ה) ויקח חמאה וחלב . לפי פשוטו של מקרא לא הוצרך לפרש שהביא את פח לחם על השלחן אלא התוספת שלא אמר להם הוצרך לומר שהביא . הבאת פח על השלחן אינו

שפת חכמים

(1) בן בקר רך ושוב . ג' פרים היו ג כדי להאכילן ג' לשיבות ד בחרלל (כ"מ פו) : אל הנער . זה ה' ישמעאל לחנכו במלות (כ"ר) : (ח) ויקח חמאה ונג' . ולחם לא הביא ולפי שפירסה פרה ז קדיה שמור לה אורח כנשים ארתו היום ועממת העיטה (כ"מ עט) : חמאה . שומן המלך שקולטין ומל פניו : ובן הבקר אשר עשה . אשר תקן . קמח קמח שמקן ח חמטי

ג ויתן מניל לרשי ג' פרים דלמח לא היה אלא כקר אחד ויתן דרשי דייק מדכתיב בן בקר ודלי הוא רך כנשים ולמה כתיב רך ועוד קשב מאי ועוד ולא כתיב טוב אלא ש"מ דג' היו בן בקר ח' רך ב' וטוב ג' . ומרש"ס פי' רך טוב מיעט ליה ש"מ לדרשא ומדעכו לדרשא רך נמי לדרשא והוא גמי' פ' הפועלים : ד ויתן מניל לרשי ללשונות היה ויתן דק"ל למה עשה ג' כשגיל ג' חכמים והוא חיבור מתון הוא . ויתן לנדרים עשס והוא נס בבקר אחד יש כבוד גדול ועוד דבשמיט ג' בקרים נראה עשס וזללים ואין זה כבוד אלא קנין לך ויתן סלונטו היה להכניס ג' לטוטא . והין לקשות ולמה ג' יל' כי עשס הלשון איתו טיה כי חתיכה האלונית היא יותר טובה והחתיכה התחתונה כל אחד מה שצרכה או נס שיהיה חבירו וק"ל : (ג) דל"כ היה לרך לחתוך ולא היו חתיכה הראויה להסתכד לפני אורחים השוכים ומ"ס חרדל כמו שפירש"י בכ"מ דף פ"ו לפי שמעין מלכים ופריס הוא פ"ס . (פקודת) ג' פרים היו כדי להשקות השמטה של העול קנאה כשעורה שכבוד שלשון שיהי כעניו : ד רשי דייק מדכתיב העבר משמע הנער הנזכר לעיל דהיינו ישמעאל (ד"ק) ג'ל שחקר שהוא בעלמו רך אל בבקר למס' הניח סיוס המלוה לחמר ליה חמר שהוא כנו ולחנכו : (ד) דק"ל למה לא מלניו כעשס על זה כמו בני יוקח ג' אל חלפס הלחם לא היה מניו אלא הביא משום שלא נחפס עדיין ויתן דעיקר הסעודה הוא הלחם כדכתיב עבד לחם רב ואי לא חלפס הלחם לא היה מניו אלא זרכי סעודה וק"ל : ז' לכו דוקא שפירסה נדה דהא כתיב חמטי בלוחי היתה לי עדנה ש"מ שלא היה לה עין ופח אלא שחור זה אורח כנשים דהיינו שראשה ואיברים היו כבדיו עליה ומשסה כשפולו משה ויתן דענה ש"מ שלא היה לה עין ופח אלא שחור ולכריה היה אוכל חולין בעהרה לכן פירשה מן העיסס והלכה לה ומתוך כך חתום קן וקודם עבד חמר אל העיסס נחמן וזמתי ומן פסח היום והאסור נחמן וק"ל . ח"ג יש לומר דכחמת פירסה נדה והא דכתיב חמטי בלוחי היתה לי עדנה והא היה לה ומתמיהתם יל' דסעודה היתה מקרה בעלמא היא והיא ידעה שאברהם היה אוכל חולין בעהרה כדפירש רש"ס . ואם חתמי והאיד מן להם חמאה וחלב וכן הנקר והא כשר בחלב הוא יל' דחמלה מן להם חמאה וחלב וחמ"ס מן להם כשכר ח"ג דל"ל כמ"ד דנקנות והדמה מותר : ח' ר"ל הא ג' לטוטא היו וק"ל משמע שלא הביא אלא יל' מדכתיב בן ספקר לשון יתיר . (מחמ"ס) ק"ל והלא

חידוש אבל החמאה והבשר שאינו מוזקן לכל האורחים הוצרך לפרש : עומד עליהם . כשאיש יושב ואחד עומד קוראו עומד עליו וכן ואראה ה' יושב על בסאו . שרפים עומדים סמל לו . וכן כביכיוו וכל צבא רש"י

דעת זקנים מבטלי התוספות

(ח) ויקח חמאה וחלב ונג' . סמך שהאכילם בשר בחלב וכשרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל אמרו המלאכים תנה הודך על השמים אמר להם כתוב בתורה לא תבשל

פירוש לתורת אלהים
אברהם גילאפין ונגח אונ ער האם גינוקען בן בקר
איונגע רינד רך וטוב אונייקע אונ אונומע . ורשי
שפרייבט עם שמיית דרום וכן בקר רך וטוב : צו
ווייזן או ער האם גינוקען דרייא רינדער קדי
ער זאל וייא געבין עקין דרייא אונוגען מיט
געניקפמן וזמן אי תנר אונ ער האם דאם גיגעבין
צום וינג ויפטר געשות איתו אונ ער האם גיאייקט
צו מאכין דאם : (ח) ויקח חמאה וחלב אונ ער האם
גינוקען פישער אונ מילך יון חקמי אשר עשה אונ
די וינגע רינד וואס ער האם פאןטיג גימאכט
ויתן לפניהם אונ ער האם גינעבין פאר וייא אדער וינג
רינד וואס איז פריער פאןטיג גינארין האם ער פאר וייא
גינעבין ויהא עיפר גיניקע אונ ער איז

לקומים על התורה
נאקסטו ארין געמען די מעדע אונ ארין געעשין אונ אליין
מאכין די קובנאס . די וואקסט ראם גיש איבערגעבין צו
ריינע רינקטען [במ"ח]
(ח) וכן הנקר אשר עשה וגו' . דער ילקוט ראובני
שפרייבט ווען אברהם איז גענאנגען מיט זיין ווייזן
ישמעאל געגען זיין אקטין פון וינע גהמות איז אינשער
איש גענאנגען דער פלאך קפאל אין דער שמייל אברהם
האם גיש געוואקסט . אונ אברהם האם גענוקען צוויי
אקטין אונ האם ווי גיגעבין צו ישמעאל ער זאל זיי אנועק
פירען אהיים . ווי ער האם גינואלט געקען רעם דריטען
אקט האם דער פלאך קפאל אויסקינען פאר אברהם ווי

ספר הישר
היו נועמיו גיין געקטיג דא די נאכט נאמן פריה סאריה
וועקטו גיין . דער פרעקדער האם גיש גינואלט געקטיגען .
אונ 6 26

ספר הישר
היו נועמיו גיין געקטיג דא די נאכט נאמן פריה סאריה
וועקטו גיין . דער פרעקדער האם גיש גינואלט געקטיגען .
(ח"א) (חק לישראל ע"פ)

העין ויאכלו: ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל:

אִינָא וְאָבְרוּ: וַיֹּאמְרוּ לְיָהוָה שָׂרָה אִשְׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הַגִּידוֹת אֵהָרֹן יִמְנוּ מִן בְּעַל הַמּוֹרִים

ושמיים עומדים עליו מיכינו ומשמאלו: תחת העין. אילנות שבפרדס: (ט) איה שרה אשתך. איה ע"פ שהיו יודעים היו שואלים כדרך שמצינו בשכינה שאמר לאדם איכה. וכן בבלעם מי האנשים האלה עמך. וכן ישעיהו שחיה יודע שאל כך לחזקוהו בשלוחו אוהל רש"י

שפתי חכמים

מחלה ותכן לא נזכר מקודם א"כ ט"ל יקח בן ספקר ואח"כ מחלה שהוא סופר ל"פ קמח קמח כ"ו ר"ל שמחלה ותכן ס"ו מוכינס לפניו קודם עשיית בן ספקר וד"ק. וט"ל משטר ששם דייק שהוא מיותר ל"פ קמח כ"ו ר"ל אשר תקן בראשונה ס"ו מיר: ו"ו ואל"ה ומ"ל לרש"י דילמא תשי"ה כתיב ויאכלו דמטוס שהיו מלאכים ואין שייך בהם אכילה ומשי"ה כתיב ויאכלו לטראות לאכרסם שהם אורחים ולא מלאכים ו"ו דל"פ מה נ"ל הכתוב להשמיענו לא לנחוב כלל ויאכלו דמשי"ה הוא דלא אכלו או ע"י נפקא מינה כוס א"ס אכלו או ע"פ עמנו כאלו אכלו לכן פ"י מכלן כ"ו וק"ל: ו"ו ואל"ה לא ה"ס לו לנקוד רק ל' לחור ויסיס הכתוב. מרובים ודורשם ככתב. וז"ל דכלל מקום דורשן. וכתב קודם סקודו ואלו ה"ס נקוד על ל' א"כ לא ה"ס סגורם ככתוב למי שאלו מחלה או שאלו לשרה תחלה על אכרסם או לאכרסם תחלה על סרס כיון דלא נקוד אלא על ה"ל דוס כאלו כתיב דקרא או איה א"כ לא היינו יודעין על מי שאלו תחלה ודרכה מן הכתוב ה"ס שמתה דשאלו תחלה לשרה על אכרסם דלא להכי לא נקוד אלא ה"ל למדרש או תחלה אכל עכשו נקוד א"י א"כ א"ו דורשין הכתוב קודם דהיינו א"ס דכתיב דקרא לומר שאלו מחלה לאכרסם א"ס שרה אשתך ואמר כך שאלו לשרה או אכרסם. ואל"ה מאי נ"מ כזה י"ל ללמדך דרך לרין שואל"ה מחלה לא"ס על האשה ואמר כך לאשה על הא"ס וק"ל. (רש"י) והתירין כנכון כזה הוא שמאמר שהמורה עלמה כל ענינה ע"פ הכתוב הוא סנה מן המחויב ש"ס נתיב הכתוב רבס שיהיה אותו הכתוב הנדרש טרד בקטורו עם שט"ה שסכל כתב וזה לא ייאל כאלו כי א"ו הוא רומן אל זכר נסתר וא"י יומשך לו אומר שרה אשתך והכ"ו ראה לה מפתוק או כדרך רחוקה שנקוד על ה"ל י"ס יאלס כשנקוד א"ו ודרכהו לא נחוש אל הכתוב האמר הכ"ו כפסוק אך נקח מל"ה א"י מופטק לעלמו אמר שכתבו והנקודם הם שני דברים מחלטים. וע"ל לכן נקוד א"י כי כל הנקודות כאלו לנקוד המוחיות והנס. נסארה סלמ"ד לכנס כדי שתקם ס"ל דעה וקנים מבעלי הרעופות

וליתי קמייא: ויאכלו. נראה כמו שאלו מכאן שלא יאנה מ' אדם מן המנהג (כ"מ שס. כ"ר): (ט) ויאמרו אליו. נקוד על א"י ויכאליו ותינא. ו' שמעון בן אלעזר אומר כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אהה דורש הכתב וכו' וכן הנקודה רבה על הכתב וזהה דורש הנקודה שה"ל לשרה שאלו א"ו אכרסם למדנו שישאל אדם כבאכרסיו שלו לא"ס על האשה ולאשה על הא"ס. כב"מ (דפ"ו) חומרים יודעים היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היחה אלא להודיע שנועה היחה כדי להכבה על בעלה. אמר רבי יוחי בר מנינא כדי לשגר לה כוס בקרא או איה א"כ לא היינו יודעין על מי שאלו תחלה ודרכה מן הכתוב ה"ס שמתה דשאלו תחלה לשרה על אכרסם דלא להכי לא נקוד אלא ה"ל למדרש או תחלה אכל עכשו נקוד א"י א"כ א"ו דורשין הכתוב קודם דהיינו א"ס דכתיב דקרא לומר שאלו מחלה לאכרסם א"ס שרה אשתך ואמר כך שאלו לשרה או אכרסם. ואל"ה מאי נ"מ כזה י"ל ללמדך דרך לרין שואל"ה מחלה לא"ס על האשה ואמר כך לאשה על הא"ס וק"ל. (רש"י) והתירין כנכון כזה הוא שמאמר שהמורה עלמה כל ענינה ע"פ הכתוב הוא סנה מן המחויב ש"ס נתיב הכתוב רבס שיהיה אותו הכתוב הנדרש טרד בקטורו עם שט"ה שסכל כתב וזה לא ייאל כאלו כי א"ו הוא רומן אל זכר נסתר וא"י יומשך לו אומר שרה אשתך והכ"ו ראה לה מפתוק או כדרך רחוקה שנקוד על ה"ל י"ס יאלס כשנקוד א"ו ודרכהו לא נחוש אל הכתוב האמר הכ"ו כפסוק אך נקח מל"ה א"י מופטק לעלמו אמר שכתבו והנקודם הם שני דברים מחלטים. וע"ל לכן נקוד א"י כי כל הנקודות כאלו לנקוד המוחיות והנס. נסארה סלמ"ד לכנס כדי שתקם ס"ל דעה וקנים מבעלי הרעופות

על סדרש אחר קיים אברהם אבינו ע"ה אפילו עירובי לקוטים על התורה

א אקס אונ עד האט אים גינאמל געקען איז ער גאנץ אפסין ב"ו צו די קיר פון דער געזעט המכפלה אונ די טוה האט זיך געשמוקט אונ ער האט גינעקן דארטין לעינע אדם אונ סנה אונ דער ר"ת האט אינווייניג געשקעקט זיי פון גן עדן. האט אברהם געוואקט דער ארץ איז הייליג אונ ער האט געלוקט ער זאל דארטין בגראבין ווערן. אונ ער איז ארויס געגאנגען פון דער געזעט אונ האט גענוקען דעם אקס אונ איז געגאנגען מיט אים אהיים. ו"ו אברהם איז געקוקען צו זיין גינאהל"ט איז דער אקס פארשוואנדען גינוארין אונ ער האט גאר געהאט צוויי אקסין. האט אברהם אליו געשאפן נאך אדרישען אקס מיט די שמוח פון דעם קסר. זיך, דריבער שטייט אין פסיק וי"ן הפקר אשר עשה. דעם אקס וואס אברהם האט גענוקט: (ט) ויאמרו אליו איה שרה אשתך וגו'. די מלאכים האבין גיזאגט צו אברהם ווא איז זיין ווייב שרה, צו זאגן אים אז נאר שרה איז די ווייב פון אברהם, אבער ניש הקר, אברהם האט פארשטאנען דריבער פארגיין זיי אויף שרה ווייל זיי ווילען זיא גענעטשין דריבער האט ער געשקעקט זיא איז אין גינאהל"ט, זיא ויזט איינע אליו איז דאס איז מיימש ווא איז ער דיא מלאכים האבין זיא אברהם אונ אברהם אונ פון ראנען לערנען מיר אז אקעגנש זאל אין דעם גאנצן דעם נוייב אונ דאס ווייב אויף דעם מאנן ויאמר אונ אברהם האט גיזאגט הנה באהל זיא איז אין גינאהל"ט. ודיא נקרא זאגט דיא מלאכים האבין געוויקט וויא שרה איז גאר ררום האבין וויא אויף איר ספר הישר

על סדרש אחר קיים אברהם אבינו ע"ה אפילו עירובי לקוטים על התורה פירוש לתורת אלהים גישמאנען געבין זיי פחת העין אונקער דעם בוים יאקני אונ וי"א האבין גינעסין. ורש"י שרייבט זיי האבין זיך גימאקט גלייך וויא זייא עסין אונ פון ראנען ווייסן מיר אז אקעגנש זאל גיט גענערין פון דעם מנהג דען דיא מלאכים אין הימל עסין דאך גיט אונ אז וי"א זענען גיקוקען אראפ אויף דער עקר וואס אלע לייט עסין האבין זייא זיך אויך גימאקט גלייך וויא זייא עסין: (ט) ויאמרו אליו אונ וי"א האבין גיזאגט צו אים איה שרה אשתך ווא איז דיון ווייב שרה, ורש"י שרייבט דיא אל"ף מיט דער וי"ד מיט דער נא"ו פון דעם ווארט אליו זענען געפינטעלט אין דער תורה אונ מיר האבין גילערנעט רבי שמעון בן אלעזר זאגט אוקערס ווא דיא געפינטעלטע אהיות זענען קער פון די גיט געפינטעלטע דרשונן מיר די געפינטעלטע אהיות איז גלייך ווא עם וואלט דא גישמאנען איז דאס איז מיימש ווא איז ער דיא מלאכים האבין זיא אברהם אונ אברהם אונ פון ראנען לערנען מיר אז אקעגנש זאל אין דעם גאנצן דעם נוייב אונ דאס ווייב אויף דעם מאנן ויאמר אונ אברהם האט גיזאגט הנה באהל זיא איז אין גינאהל"ט. ודיא נקרא זאגט דיא מלאכים האבין געוויקט וויא שרה איז גאר ררום האבין וויא אויף איר ספר הישר

ע"ה ער איז געגאנגען שפאנען דעם אייזל, דערנח"ל האט ער גיקעקט ו"ו דאס ווייב פון הירוד זאגט צו איר מאן דער נחק לישראל ע"פ. (ח"א)

וְשָׂרָה שָׁמְעַת בְּתַרְעָה שִׁמְעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אֶתְרִיו : מְשַׁבְּנָא וְהוּא אֶתְרִיו :

רשבים

סרוך. וכל זה דרך התחלת הדבור ; (ו) והוא אתריו. שרה את דבריהם : כעת חיה. כעת יולדת ודתיב עת הפתח של אהל שרה חיה אחרי המלאך לפיכך שמעה יולדת ולדה וכן בהלכה קרויה יולדת וקרוי לדבר כי חיות הנח כעין מילדת :

שפתי חכמים

רש"י

(גו') : והוא אתריו. הפתח היה ע אחר המלאך : ע וא"ת מנ"ל לרש"י דילמא אופסא (מסרמ"ט) וי"ל דא"כ ה"ל והוא לפינו ר"ל המלאך היה לפני הפתח ולא שפיר משמע שהמלאך לא היה מוכן פתח האהל אלא לפני פתח האהל כאשר הוא הפתח שפירסו ישיב על פתח האהל ודיבר המלאך עמו אבל אי קלי אתריו על הפתח דייטיו הוא המלאך היה אחר הפתח א"כ יהיה הפירוש שהמלאך היה אחר הפתח והוא מוכן פתח וק"ל.

פירוש לתורת אלהים

נוערין אוהן צו דיין נייב שָׂרָה וְשָׂרָה שִׁמְעַת אין דער מיר פון דעם גויזעלטם והוא אתריו בתח האהי אונ שָׂרָה האט דאס צו גיהערט דען דיא מיר איז גינען אונקער דעם מקלף :

ספר הישר

דעם שפירק אונ מיין שיינעם דינואן וואס ער איז געפארבט מיט שיינע קאלערין, וואס די האקט אים געהאלטן, האט היוד געזאגט צום פערקריין איה זועל די פערשיידן דיין תלום, דער שפירק ניינט אז די זועסט לאנג לעבין, דער דינואן מיט די קאלערין נייזין אז די זועסט אבוים גארטין האבין מיט פיל שיינע פרוכטין פערשידענע, האט דער פערקער געזאגט צו היוד איה האב די וואקענדיג גינעבין צו געהאלטן דעם שפירק מיט דעם דינואן, די א"יין האקט דאך זיי אפגענומען פון אייזי, האט היוד געזאגט צום פערקריין איה האב דאך דיין שוין געשיקט דיין תלום צו גושטן, אז אנדערע קענשין קומען צו מיר איה זאל זיי פערשיידן אה"ם גינען זיי מיר פאר דעם פיר גינען אונ פיי די ווי איה זאל דיי גינען (תיודי האט גינואלט אין היידן דעם פערקריין אז אין תלום האט ער גינען זיי ער גיט צו היוד אשפירק מיט איינוואן, דער פערקער איז שפירק ביי גינוארין אונ האט געשריגען

נביאים מלכים ב ד

תרנום

לחמשך מנ"ח דוא צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יונן חיה יחידה דנצח יהוה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשים :

א ותבא ותגד לאיש האלהים ויאמר לבי מכרי את השמן ושלמי את-נשיכי ואת בניכי תחיי בגותר : ב יהי היום ועבר אלישע אר-שונם ושם אשה גדולה ותחוק-בו לאכל-לחם ויהי מדי עברו יסר שמה לאכל-לחם : ג ותאמר אל-אישיה הגוה-נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא עבר עלינו תמיד : ד נעשה-נא עליית-קיר קמנה ונשים רז שם משה ושלתן וכסא ומנורה ויהי פבא אלינו יסור שמה :
גושך קרי סובניך קרי

מצודת דוד

רש"י

(6) נשיך. החובות שלך : (ב) גדולה. חשובה : (6) בגותר. בדמי השמן על דמי החוב : (ב) יהי היום. היום כל היום אשר עבר אלישע אל שונם : אשה גדולה. אשה חשובה : יהי מדי עברו. מיום שהוא והלאה מדי עברו כי : (ג) הגה נא ידעתי. מכירה אני בו שהוא איש קדוש ואין מהראוי לשבת אצלו יחד ואמרו רז"ל האשה מכרת בלוחים וחתר מן האיש : עבר. אף הוא עובר עלינו תמיד בכל עת כואו פס ואך ישנ עמנו יחד פעמים רבות : (ד) עליית קיר. עליה קטנה כתיב בקיר אכניס בנין מעולם : יסור שמה. להסגור בחלו לנדף דעם פירוש עברי סיימש נעמינס מען בייא דער הפסוקה פון דער וואך : (חק לישראל ע"ט) (ח"א) 26 9 אא

לחשך יסירה ומלכות וירא שון דלת שון דלת שון דלת יוד ויהי יאחזיקוהו נשמה יסור א אר
אדני אדני נפש אדני רוח אלקי דלת נון יוד נשמה מלכות יי וו וו דה ויהי יודיה יסור יתקף ויהי יודיה
דמלכות אל שם בן שבועיה:

אל תתרוב עם אדם חנם אמלא נמלך רעה: ב אל תתקנא
באיש חכם ואל תתבחר בכל דרכיו: ג פי תועבת ידעה
גדו ואת ישראלים סודו: ד מארת ידעה בבית רשע ויגנה
צדיקים יברך:

סודו קרי
קדם יי ועם תרציא שועימיה: ד קמטא דאלהא בבמהון דרשעו ויסעודהון דצדיקו ויגדו:

מסודת דוד
(א) נמלך רעה. גס חמלה סמטסה נקרא כמקרא ו נמול וכן
וחס נומליו חס עליו (והוא ד'): (ג) באיש חסס -
בהלכה איש חסס: (ג) גדו. ספר וסוטוס מדרך סיפור: ואת -
עם יסורים מעמיק סוד עלתו מלכותו חותם וזמ"ס וואמר פי
סמטסה חני מאכרסס וגו'. (בדלוקת יום): (ד) מארת ח'
ר"ל הסוער חסר כבית סרעס קללה פי סוף כי סמורה לרעות
וחמטס ח"כ לקללס: יברך. מוסק על פי סומר סטוף ויברך חס חסר

פירוש ע"מ
כעמקשיון וואם גייען אין גלייכוין וענן האם הקב"ה
וירא אזוי ליב אז ער זאגט וירא וייען סודות פון
דיא הורה אונ דיא סודות פון ועלשליקע זאכין
זייר זאלין קומען צו העלטה אויף דיא ועלם:
(ו) מארת ח' בבית רשע דיא פלזכונג פון הקב"ה ועמ
זיין אין דיא שטוב פון ארשע. אפילו דער רשע
האם אשטארקע שטוב פון דעקסווענין ועמ
זיא פארלענקט ועריין דורך דיא פלזכונג פון
הקב"ה יגה צדיקים יברך אונ דיא וואהנגונג פון
דיא צדיקים ועמ האם בעמקשיון. אפילו דיא
צדיקים וואם האבין גיט קיין שטארקע שטוב
נאר אוואהנגונג פון דעקסווענין ועליון זייר
גיבענשטם ועריין. וייער וואהנגונג נאר זיין
אויף אייביג:

אל תריב עם אדם חנם דו זאלקם גיט קריגען מיט
אקענקשיון אוקניקם אם לא נמלך רעה אויב
ער האם דיר גיין שלעקסם גיטאקן: (א) אל תתקנא
באיש חסס דו זאלקם גיט קמנא זיין דיא העלטה
פון אנולן ויא תבתי בגי דרכיו אונ דו זאלקם גיט
אויסקרענייליין זייען וענין. צו גיין אין דיא
וענין וואם ער גייט אין זייר. דאם סייקם קען
דו זאלקם גיט קאקן ווי ער סוהקם אפילו ווי דיא
נוקע וענין זייען זאלקסו גיט קאקן. זיהינג דו
ועקם זעהן ער גלוקה אונ גיט פיל צדקה ועקסו
זאנין איך וער אויך גולגן אונ ועל געבין צדקה.
זאלקסו גיט קאקן אזוי: (א) פי תועבת ח' גדו וייל
זייר האם איז פארמיאוסק דער בעמקשיון וואם
גיט אין קרוקען וענן ואת ישראלים סודו אונ דיא

ברמנורא

פרק ד א במה שומנין.
הבא לסק קרדה
מעל נכי כורה בערב שנת
למנהג בדבר אחר ואמר
הכמים אין שומנין בדבר
המוסיף הכל. אלף בדבר המעמיד הכל חיזה דבר המוסיף ואסור: לא בנפת. פסולת של זמנים וסוממין
כשהוא כעס יחד חס מאד: לחיים. יש בה הכל הכרה יותר מייבשין: ונזין. קלישי העכבוט: דרצינים.
גרשתי העכבוט: טובין. כל דבר רך קרוי מוכין כגון אמר גפן ותלשי אמר רך של כהמה וגרירח

פרק ד א במה שומנין ובמה אין שומנין. אין שומנין לא בנפת ולא
בזבול ולא במלח ולא בסיד ולא בחול בין לחים בין
יבשים. לא בתבן. ולא בזנים. ולא במוכין. ולא בעשבים
המוסיף הכל. אלף בדבר המעמיד הכל חיזה דבר המוסיף ואסור: לא בנפת. פסולת של זמנים וסוממין
כשהוא כעס יחד חס מאד: לחיים. יש בה הכל הכרה יותר מייבשין: ונזין. קלישי העכבוט: דרצינים.
גרשתי העכבוט: טובין. כל דבר רך קרוי מוכין כגון אמר גפן ותלשי אמר רך של כהמה וגרירח

(א) שיש בה גחלת ויטמין גזירה שמה יחמה בגחלים גמ' וכו' הר"מ ואולי תקשה בעיקר שהוא אליליטו אין גזרין גזרה לגזרה והוא שיגזרו כ"ד דבר כשעה מן השעות והא"כ יטבו ויגזרו גזירה לאותה גזירה. אבל אם ראו שלא תהיה זאת הגזירה אלא גזירה אחרת תחוק אותה ותסמוך אותה גזרו ב' הגזירות כפעם א' והוא ענין אחרם כולה חדא גזירה הוא:

(ב) גזרון בלתי. כמ"ש במ"ו פ"ה דמכשירין: (ג) וכו' מפ' בעור בהמה גסה ור"ת מפ' כיבשין: (ד) כן היתה ויביחם ששמואל בגדים ע"ג קרקע ונסמכין וישבין על ברניהם כפופים כדאמר בפסוקים הוי וגיין אברכי דהדרי רש"י כולה ד"י:

(ה) נוטל כו'. וכתב הר"ן ות"ק לא מייירי אחר שנטל הכסוי

בגדים כגוים: בזמן שהן רחיים. אכלתו קאי אהנין וגיין ומוכין ועשבים. ולחין סאמרו לחין מחמת עמלן לא לחין מחמת משקין שפלו עליהן לאחר שיבשו ומוכין לחין מחמת עמלן משכחת לה כגון בלמר הסמוך לאלה או בלמר עבין ורכות הכהמ' גבורת. פסולת שנסמכין הגזרים מן העץ כשנמכרים איתו במגיר' עורות. דק דק שנסמכין מן הפשתן כשנמכרין איתו: ר"י אוסר בדקדו. כנסות על פשתן דקה אבל כנסות מודה לשרי בין דקה בין גסה ואין הלכה כר"י ומה

בזמן שהן רחיים. אבל שומנין בהן כשהן יבשין. שומנין בכסות ובפירות בכנפי יונה. ובנסורת של חרשים ובנעורת של פשתן דקה רבי יהודה אוסר בדקה ומתיר בגסה: ב שומנין בשקחין ומטללין אותן. בגיזי צבור ואין מטללין אותן. כיצד הוא עושה [א] נוטל את הכסוי והן נופלות. ר"א בן עזריה אומר קופה מטה על צדה ונוטל שמא יטור

מה יעשה אם יקח התבשיל משה או יסלק הקדירה מן הקופה ומשה פליגי ראב"ע ורבנן דלראב"ע משה הקדירה ונטל התבשיל (כ"מ ל' הר"ב ד"ס ר"א ב"ד) מה שז"ר לו כו' והוא פי' כן מאל אלא דנטל רבנן לא הוי דומיא דנטל דראב"ע וכו' דחכמים מהדרין על לישנא דשמא יטול דלמר ראב"ע והר"מ מפ' בדראב"ע ממי שנטל הקדירה ועייית הקופה הוא כדי שלא

שאסרו להטמין מבע"י בדבר המוסיף הכל גזירה שמה וטמין (ה) ברמז יובל לחיות בגמלים משתמשין ואסרו להטמין כגבית דבבר שאינו מוסיף הכל ואף על פי שאינו מבשל גזירה שמה ימלא קדרתו שלטמנה וירחימהו באור כשבת וכו' השמשות מותר להטמין בדבר שאינו מוסיף הכל כדאמר' בסוף פרק במה מדליקין דליכא

למגור שמה ימלא קדרתו שלטמנה וירחימהו דסתם קדרות כו' פירש בסתם קדרות בין השמשות רוחות הן פירש שאין הדעת סובלתו מפני שבוש הנוסחאות וגרסאות מהוספות שנמלא בגמרא שלפניו בפרק במה מדליקין שהוא היה גורם מפני מה אמרו אין טומיין בדבר שאינו מוסיף הכל משחיכה גזירה שמה וטמין ברמז ומפני מה אמרו אין טומיין בדבר המוסיף הכל מבע"י גזירה שמה ירחי. ואין הגירסאות כן אלא מפני מה אמרו אין טומיין בדבר שאינו מוסיף הכל מבע"י גזירה שמה ירחי. עורות (ב) חרגום והפשיט וישלח: ומטללין אותן. בין שטמן בה בין שלא טמן בה לחוץ למזגי עלייה (ג) כלו' להשען עליהם (ד): ואין מטללין אותן. דמוקלות הן לעשות ולחייב ואף על פי שטמן בהן לפי שעה לא הפקיר לגמרי כשלא יחדן להטמנה אבל יחדן להטמנה מטללין: כיצד הוא עושה. זה שטמן בהם כולו יטול קדרתו הואיל ואסור לטמון והרי הוא טמונה כולה בהם: נוטל. כסוי של קדרה שיש תורת כלי עליו והע"פ שהן עליו לא חיכפת לן דלא נעש' בסים להן שאין עשוי אלא לכסות את הקדרה: ר"א קופה מטה על צדה ונוטל. כשכח ליעלה משה את הקופה על צדה: שמא יטור. את הקדרה ויטלו הגזין שמכאן ומכאן לתוך הגומא שיש בה הקדר' ואם יעטרך לחזור ולהטמנה לא יוכל לטלטל הגזין לכאן ולכאן ולעשות גומא ולהחזיר' לחובה:

בזמן שהן רחיים או זי"א זענען פייקט. תבן. וגים. מוכין. אונ עשבים. מאר מען ניט אין זי"א באהאלטין ווען זי"א זענען פייקט פון דער נאמור זבד שוקנין בהן בשתו ובשתי אבער אז פון די נאמור זענען זי"א שרוקען. אפילו זי"א זענען פאר געצט גינארין. פון דעקמונעגין מעג מען באהאלטין אין זי"א דעם טאפ געסין פון פרייקאג אויף שבת. אונ מוכין נואם זענען פייקט פון די נאמור כיינט מען די נואל נואם בייא דעם וויירול אנדער צווישען די פים פון די בהמה נואם זי"א זענען ארע קאהר נאם פון שנויים שומנין בקסות ובפירות אין קליידער אונ אין פירות מעג מען באהאלטין דעם טאפ געסין בגנפי יונה אונ אין די פלינערל פון מאהבין ובנסוחות של חרשים אונ אין די זענעקין נואם דער קסאלער זעגט פון די פרעטער ובנעורות של פשתן דקה אונ אין די דינע שטעקלאך נואם פאלט ארום פון פלאקס ווען מען בארשט זי"א רבי יהודה אוסר בגזקה רבי יהודה זאגט אין די דינע שטעקלאך פון פלאקס מאר מען ניט באהאלטין ימפיר בגסה אונ אין די גראבע שטעקלאך פון פלאקס מעג

מען באהאלטין: ב שומנין בהן כשהן יבשין. שומנין בכסות ובפירות בכנפי יונה. ובנסורת של חרשים ובנעורת של פשתן דקה רבי יהודה אוסר בדקה ומתיר בגסה: ב שומנין בשקחין ומטללין אותן. בגיזי צבור ואין מטללין אותן. כיצד הוא עושה [א] נוטל את הכסוי והן נופלות. ר"א בן עזריה אומר קופה מטה על צדה ונוטל שמא יטור

מען באהאלטין: ב שומנין בהן כשהן יבשין. שומנין בכסות ובפירות בכנפי יונה. ובנסורת של חרשים ובנעורת של פשתן דקה רבי יהודה אוסר בדקה ומתיר בגסה: ב שומנין בשקחין ומטללין אותן. בגיזי צבור ואין מטללין אותן. כיצד הוא עושה [א] נוטל את הכסוי והן נופלות. ר"א בן עזריה אומר קופה מטה על צדה ונוטל שמא יטור

וחכמים אומרים נטרף את הקדירה. ואם לא נפלו הזוין שמכאן ומכאן ולא נתקלקלה הגומא מחויר הקדר' למקומה ולא חסרין ליה לטול את הקדירה לכתחל' גזירה שמה תתקלקל הגומא ומודים חכמים שאם נתקלקל הגומא שלא יחזיר והלכה כחכמים: לא יבסגו משתחשך. שחשור להסמין כשבת בין בדבר המוסיף הכל בין בדבר שאינו מוסיף הכל כדרכי הטמא': ובורחן. כשבת: תחת הבר. שמיים מראשותיו ואע"פ שהוא מלא מוכין או טהה שאין דרך הטמא' ככך: בסת'. גדול מוכר:

די וואל אין דעם ארמ ווא דער טאפ איז גיזעסין וואו יבוא דחזיר וועט ער ניש קענען צוריק אריין שפעלין דעם טאפ אין דיא קארב וועט ער אום שבת גלייך מאכין דיא וואל אין די קארב ויחכים אומרים און דיא חכמים זאגן ער דארף ניש אין בייגין דיא קארב נאר נופל ער נעמט ארויס דעם טאפ, און אויב דיא וואל איז ניש אריין גיפאלן יסחוד שטעלט ער דעם טאפ צוריק אריין, און אויב דיא וואל וועט יא זיין אריין גיפאלן וועט ער דעם טאפ ניש אריין שפעלין. ווארום ער ווייס דאך אז קען טאר ניש רירען דיא וואל אום

תוספות נמרא שבת דף מט ע"א רש"י

פארישע בעל כנפים להכי נקט אלישע דמסתחא בין שנשטם לו גם בתפילין היום וזכר כהן והיה לו גוף נקי ומזה הסטם אין חנו יבולין ליסער שהרי כזה חנו יבולין להוציא ואלו תימה על מה שנתנו אה רבות בידנו שגם בנינו חכמים היום רטויה כדמתיב בפרק ר' אליעזר דמילא (דף קל) ר"ש בן אלעזר אומר כל מלואה שלא מסרו טלמן ישראל עליה כשבת גזירה משלכות כגון תפילין עדיין הוה רבות בידם וכה דלמדין כפי"ק דר"ה (דף יז) פושטי ישראל כגוונן קרקפתא דלא מנה תפילין אומר ר"ה דמיירי כותון שעושין חמתה מדר ומבזין התורה ושוחקין כדלעיל כדכיר ובראשם גדלמך כיומא (דף לו) פשטיס אלו המדרין והא דלמור במדרש תפילין מפני מה לא החזיקו בהן מפני שהמלך אין כראש לר"ה דמטום רמזין נמשו תלשקות מלואה אלא ה"פ מפני מה לא החזיקו נאמנות כללם המניח תפילין וקאמר מפני שהמלך שטי מניחין תפילין לנמות בני אדם כדמפרש התם מעשה בתלמוד אחד שהפקוד מעותיו אלא אחד שהיה מניח תפילין כשתבע בו אמר להר"ם אמר לי אותו תלמוד לא לך הסקדתי אלא לתפילין שעל ראשך וז"ע שם: אב"י אמר שלא ישיב בהן - שזכר לשמור עמו מלשניה פוי יסיר התפילין כדפי' בקונט' אבל לא חייב שיהא יסן דלע"ג דפטמים לא ויכל לזכור משניה ור"ה מלר"ך גם שיכול להעמיד עצמו כשפט שחלחלו סטינה שלא יסן פתאום ומיכו אב"י נמי מודה דאסור ליסן בהן כדמתיב בפרק סימן (דף כו וסג) דאסור ליסן בתפילין בין שיבת קבע בין שיבת עראי:

שאל ייסן בהן משום שלא יפיה בהן כשפת שינה או משום היסח הדעת אבל משום קרי אין לחוש כדאמר בפי' היסן (גי' סג) דל"ר יוסי לעולם חוללין מפני שרגילין כעומאה ופריך ליתא קסבר ר' יוסי בעל קרי אסור להניח תפילין ומשני הכל בינדים וגשותיה' עמהם עשיתין שמה יבאו לידי הרגל דבר אכל משום קרי לא בעי למיטר:

בבבפי יונה ובנסורת וכו'. אמר רבי ינאי תפילין צריכין גוף נקי פארישע בעי כנפים רבי ינאי האם גיזאנמ דער מעקמש וואס לייגמ תפילין דארף ער האבין אריינעם גוף אזוי וויא אלישע בעל כנפים האם געהאמט מאי היא וואס מייגמ קען אריינעם גוף אב"י אמר שלא יפיה בהן אב"י זאגמ קען מייגמ ער זאל זיך היטען עם זאל פון אים קיין לופטין ארויס גיין פון אנקטען רבא אפ"ר שלא יישן בהן רבא זאגמ קען מייגמ ער זאל זיך היטען פון שראף ווען ער

גייט אנגיטאדן דיא תפילין זאפאי קרי גיה בעי כנפים פאר וואס האם קען אים גערופין אלישע בעל כנפים שפעס אחת גזרה משלכות גזרה על ישראל שגדי תפילין תפילין ינקרו אה מחוה אקאהל האם דיא מלוקה גזרה גיזען אנורה אויף דיא יודין דער יוד וואס וועט לייגין תפילין זאל קען אים לעקערין זיין מוח תתק' אלישע מניחין ויוצא לשוק און אלישע האם געלייגמ תפילין און איז מיט זיי אריינקענאנגען אין נאם דאזי קסדור אחר און אעלעטער האם איב

כנפי יונה. כדמפרס לקמין מפני שהמלות הם מגינין לשראל והוא להם ככנפים לזכיה שהיא נמשלת ליונה וזאתו' ככנפים: כנפיה מגינות עליה. מן היונה ומכל עוף וזאת הכא עליה היא נלמדת ומכה בראש נפיה מה שאין כן בשאר עופות:

רץ מפניו. ורץ אחריו וכיון שהגיע אצלו נמלן מראשו ואחוז בידו אל מה זה בידך אמר לו כנפי יונה. פשט את ידו ונמצאו כנפי יונה לפיכך קורין אותו אלישע בעל כנפים ומאי שגא כנפי יונה משאר עופות משום דאמתיילו כנסת ישראל ליונה שגא' כנפי יונה נחפה בכסף וגו' מה יונה כנפיה מגינות עליה אף ישראל מצות מגינות עליה:

נפלים מראשו. ואע"ג דלמך כסנהדרין (דף יוד) (וסם) כשפת נורת המלכות אח"י של מלוא קלה יסרב ואל יסבוי אח"י לטווי ערקתא דמסול' אסור היינו משום דכשני ערקתא מתנהב ככנרי ודומה שמויא פלמו מכלל ישראל אבל הכא חמי טעם כלום אלא שאין לו הפילן כראשו טעם אחת והרינה ישראל שאין להם חפילין נמוחו: כנפיה מגינות עליה. אורי

דלמרי' נדרש כל השפות שכן יענין יטוה פ"ג טע. והיונה כשפה שפיה יתה פורחת בלחמ וטמת בלחמ:

גיועהן גייענין אין הפילין רץ מפניו איז ער אנקלאפין פאר אים רץ אחריו איז דער ערצער גילאפין אינקער אים און האט אים געיאנט זיין שהיניג אפי וויא דער געלעטער איז גיקומען געבין אים נפשו מראשו ואחוז בידו האט ער אראפ גענומען דיא הפילין פון קאפ און האט זייא געהאלטין אין האנט אפר יו האט דער ערצער גיאנט צו אלישע פה זה בידך וואס האקטו אין האנט אפר יו כנפי יונה האט אלישע גיאנט צום געלעטין איה האב אין האנט פליגיל פון אטאהב פשם את רדיו ונמצאו כנפי יונה האט אלישע אויס געשפרייט וניעפיגט די הענט האט מען געפונען פליגיל פון אטאהב קינד קורין אותו אלישע בעל כנפים דריבער רופט מען אים אלישע בעל כנפים יסאי שגא כנפי יונה משאר עופות פאר וואס האט ער

גיאנט דיא פליגיל פון אטאהב פשם את רדיו ונמצאו כנפי יונה האט אלישע אויס געשפרייט וניעפיגט די הענט האט מען געפונען פליגיל פון אטאהב קינד קורין אותו אלישע בעל כנפים דריבער רופט מען אים אלישע בעל כנפים יסאי שגא כנפי יונה משאר עופות פאר וואס האט ער

וודר וירא ה' קד ע"ב ח"ה דלילת יוד הא וואו הא

ויקומו משם האנשים וסקיפו על פני סדום. ר"א אמר תח חיו כמה אהב קב"ה סיבו עם כל בריו וכל שכן לאיונו דלולי באורחיו דלפי' בזמנא דכתי למידן עלמא איהו גרים למאן דרחיס ליה למוכי כמלה עד לא ייתי הוא דינא לעלמא דחנינן כשעתא דקב"ה רחיס ליה לכ"ג משדר ליה דורווא ומאן איהו נוסכנא בנין דזוכי ביה וכיון דזכי ביה איהו אמשיך עליה חד חוסף דחסד דלחמשך מסטר ימינא ופריס ארשי' ורסיס ליה בנין דכד ייתי דינא לעלמא הוא מחכלא יודהר ביה וזקף עיניו וחמא להוא רשמו וכדון אסתלק מניה וזודהר ביה כגניי כך אקדים ליה קב"ה כמה דיזכי. ות"ח כד בעא קב"ה לאיחא דינא על סדום אזכי קודם לאכרהס ושדר ליה דורווא למוכי עמהון בנין לשזכא ללוט בר אחוה מתמן הה"ד ויזכור אלהים את אכרהס וישלח את לוט מתוך ההפכ' ולא כתיב ויזכור אלהים את לוט דהא בזכותי דלכרהס אשתוב. ומאי ויזכור דדכיר ליה מאי דזוכי קודם עם אטון תלת מלאכין. כגווא דא בר גס דיזכי בלדקה עם נגי שא כשעתא דדינא שריא בעלמא קב"ה אדכר ליה להוא דקא דעבד בנין דככל שעתא דזכי ב"ר הכי אכתיב עליה לעילה ואפי' כשעתא דדינא שריא עליו קב"ה אדכר ליה להוא סיבו דעבד וזכה עם בני נשא כד"א (משלי יא) ודקה תגיל ממות. כגניי כך אקדים ליה קב"ה לאכרהס בנין דיזכי וישויב ללוט:

הלכה פסוקה יוסף לחק מוסר

ש"ע יו"ד סימן של"ה
 (א) מצוה לבקר חולים הקרובים והחברים נכנסים ביד
 (א) כפינה קב"ה חולים אז איינער וואס איז קראנק איז אפיציהל מען נאל גיין צו אים זעהן וואס ער מאכט הקרובים והחברים נכנסים ביד קרובים און דיא חברים פון דעם קראנקין גייען אריין צו אים בארד וויא ער נוערט גאר קראנק קען זיין ער האט גיטאהן אפיציהל דער נועלם וישי סכרו זאן און ער נעקט זיין שוכר אויף דיא זחק לישראל ע"ט (ח"א)

מגלת סתרים מהרב נסים גאון
 אם תראה אחד מן רעשים שהספיע לו הקב"ה סנה והנעים פליו כשולם סוה אפשר שטעה מזה כשפי' וטול שכרו כלן
 אם תראה אחד מן רעשים שהשפיע לו הקדוש ברוך הוא סוכה והנעים עליו בעולם הזה אויב דו וועקט זעהן איינער פון דיא רשעים איז גליקליך וואס גאט האט אים גיגענין טובות און האט אים זיס געמאכט זיין לעבין אויף דער נועלם. ואלקטו דיה גיט וואגדערין אפשר ששטח מצוה בעולם הזה עם קען זיין ער האט גיטאהן אפיציהל דער נועלם וישי סכרו זאן און ער נעקט זיין שוכר אויף דיא זחק לישראל ע"ט (ח"א)

כדי שיסוד נפרטים ממנו כעס"כ כמו שנאמר ומשלם לטובתו אל
 פניו לאבדו ומתרחקים ומשלם לטובתו ענין דליתן פנדין
 קדושי כהיסוס לאבדוהו. מכשילו בשלום נהנו כשישור עטסה
 כשלא סוף. וכמו קן נאמר שר כי הלוקח עטבר עבירות
 מוטעות סבב"ם היסורו נעט"ו כשישור מה שממקדן שטחיו
 יסוף לו סכר כעס"כ ומשלם כל דקדומו לפתור לכל דבר זה
 נאמר בהלכות וכתלמוד ח"י והטו חזקתו כלן מה שאלמדו
 בתלמוד ח"י לפי שפסו בו דרך קצרה וכן אמר רובו ונחת
 היסורו עבירות מיעוט עבירות ע"ס כידו נפרטים ממנו כעס"כ כדי
 ליסוד לו סכר משלם לפתור לכל דברו עבירות ומיעוטו ונחת
 מהלכס

הרחוקים אשר ב' ימים ואם קמין עליו החולי אלף האלו
 נבגמים מיד: (ב) אפ"י הגדול יתן לבקר הקמן ואפ"י כסח
 פעמים ביום ואפ"י בן גילו וכל המוסרף ה"ל משוכח
 ובלבד שלא יסרדו לו: (ג) המבקר את החולה לא
 ישב ע"ג מטה ולא ע"ג כסא ולא י"ג ספסל אלא
 מתעמף ויושב לפניו שתשכניה למעלה מראשותיו:
 (ד) אין מבקרין החולה בני שעות ראשונות של יום מפני
 שכל חולה מוקל עליו הלוי בבקר ולא יהוש להקש עליו
 וחמים ולא בני שעות אחרונות של יום שאו סבבדי
 עליו

זועלם כדי שיהי נפרטים ממנו כעס"כ כמו שנאמר ומשלם לטובתו אל
 פניו לאבדו ומתרחקים ומשלם לטובתו ענין דליתן פנדין
 קדושי כהיסוס לאבדוהו. מכשילו בשלום נהנו כשישור עטסה
 כשלא סוף. וכמו קן נאמר שר כי הלוקח עטבר עבירות
 מוטעות סבב"ם היסורו נעט"ו כשישור מה שממקדן שטחיו
 יסוף לו סכר כעס"כ ומשלם כל דקדומו לפתור לכל דבר זה
 נאמר בהלכות וכתלמוד ח"י והטו חזקתו כלן מה שאלמדו
 בתלמוד ח"י לפי שפסו בו דרך קצרה וכן אמר רובו ונחת
 היסורו עבירות מיעוט עבירות ע"ס כידו נפרטים ממנו כעס"כ כדי
 ליסוד לו סכר משלם לפתור לכל דברו עבירות ומיעוטו ונחת
 מהלכס

זועלם כדי שיהי נפרטים ממנו כעס"כ כמו שנאמר ומשלם לטובתו אל
 פניו לאבדו ומתרחקים ומשלם לטובתו ענין דליתן פנדין
 קדושי כהיסוס לאבדוהו. מכשילו בשלום נהנו כשישור עטסה
 כשלא סוף. וכמו קן נאמר שר כי הלוקח עטבר עבירות
 מוטעות סבב"ם היסורו נעט"ו כשישור מה שממקדן שטחיו
 יסוף לו סכר כעס"כ ומשלם כל דקדומו לפתור לכל דבר זה
 נאמר בהלכות וכתלמוד ח"י והטו חזקתו כלן מה שאלמדו
 בתלמוד ח"י לפי שפסו בו דרך קצרה וכן אמר רובו ונחת
 היסורו עבירות מיעוט עבירות ע"ס כידו נפרטים ממנו כעס"כ כדי
 ליסוד לו סכר משלם לפתור לכל דברו עבירות ומיעוטו ונחת
 מהלכס

זועלם כדי שיהי נפרטים ממנו כעס"כ כמו שנאמר ומשלם לטובתו אל
 פניו לאבדו ומתרחקים ומשלם לטובתו ענין דליתן פנדין
 קדושי כהיסוס לאבדוהו. מכשילו בשלום נהנו כשישור עטסה
 כשלא סוף. וכמו קן נאמר שר כי הלוקח עטבר עבירות
 מוטעות סבב"ם היסורו נעט"ו כשישור מה שממקדן שטחיו
 יסוף לו סכר כעס"כ ומשלם כל דקדומו לפתור לכל דבר זה
 נאמר בהלכות וכתלמוד ח"י והטו חזקתו כלן מה שאלמדו
 בתלמוד ח"י לפי שפסו בו דרך קצרה וכן אמר רובו ונחת
 היסורו עבירות מיעוט עבירות ע"ס כידו נפרטים ממנו כעס"כ כדי
 ליסוד לו סכר משלם לפתור לכל דברו עבירות ומיעוטו ונחת
 מהלכס

זועלם כדי שיהי נפרטים ממנו כעס"כ כמו שנאמר ומשלם לטובתו אל
 פניו לאבדו ומתרחקים ומשלם לטובתו ענין דליתן פנדין
 קדושי כהיסוס לאבדוהו. מכשילו בשלום נהנו כשישור עטסה
 כשלא סוף. וכמו קן נאמר שר כי הלוקח עטבר עבירות
 מוטעות סבב"ם היסורו נעט"ו כשישור מה שממקדן שטחיו
 יסוף לו סכר כעס"כ ומשלם כל דקדומו לפתור לכל דבר זה
 נאמר בהלכות וכתלמוד ח"י והטו חזקתו כלן מה שאלמדו
 בתלמוד ח"י לפי שפסו בו דרך קצרה וכן אמר רובו ונחת
 היסורו עבירות מיעוט עבירות ע"ס כידו נפרטים ממנו כעס"כ כדי
 ליסוד לו סכר משלם לפתור לכל דברו עבירות ומיעוטו ונחת
 מהלכס

נותנים לו שער מלות קלות שים בידו כטובו כדי ליפטר ממנו משלם לטהר. רובו עבירות יורש גיהנם רובו זכות יורש ג'ע:

עליו חוליו ויתואש מלבקש עליו רחמים :

נקיו הליך ראקאלס נוערס ויין קראנקייט שווערער. פיל אונ מצות ווייניג נותנים לו שכר מצות קלות שיש נועם ער מיינען עם איו שוין קיין הילף צו אים בידו בעולם הזה פאר דיא ביסול מצות וואס ער ויתואש מלבקש עליו רחמים וועט ער שוין גיט וועלן האט גימאהן גיט מען אים שכר אויף דיא נועלס קדי יפטר מפניו משלם בעולם תבא מען זאל אים שמראפין פאר וינע אלע עבירות דעם גאנצין שפראף אויף עולם תבא רובו עבירות יורש גיהנם דער וואס האט עבירות מער פון מצות, וועט צו גיין אין גיהנם רובו זכות יורש גן עדן אונ דער וואס האט מצות מער וויא עבירות נענט ער ויין אין גן עדן :

וירא יום ג תורה

אונקלוס

להשפך מ'ת' ד'א' יהוה נפש י' יהו יהוה רוח י'וד הא ואו הא נשמה י'הוה חיה יחידה ו' רמלי ר'ז אל שם ב'ין שבעשה בניקר חולם :

יא ואברהם ושרה סיבו יא ואברהם ושרה ונקנים באים
ערו ביומין פסק מלמהוי
שרה אורח פנשיא :
יב ותיבת שרה במעהא
ת"א ותחק מגיל ט מישל כ"ז

בער המורים
(יא) ארס כנשים. ר"ת וס'ת בנימ' נדה :

ריש'

(יא) חדל להיות ספק פ ממנה : אורח כנשים . פ ואלת והלא פירש' לעל שאותו יום פירסה נדה ונזמלת הפיסס אורח נדות : (יב) בקרבה . מסתכלת כמטיה ואמרה ש"מ דכיה לה אורח כנשים . וי"ל שהיתה סבורה שמקרה הוא ולא חזרת וסת וזהו שאמרה היתה לי עונה אמרי כן פתסופקת גלומר הדס שראיתי כבר מסופקת אני בזה אם הוא וסת עלי או לא כי אם מקרה בעלמא מנת מהיורת הליטה שלמר אכרסס אכרי שלס סליס קמה וכו' ודלא כפי' הרא"ס שפירש' בכו שניה הכתוב מפני השלום אמרה שרה אני אחרי כלומי נכחי היתה לי ידנה : אבל לדוני זקן וכו' כתב מהרש"ל ומ"ה נתן לה הקל"ה שנה ללדה כדי שהיה לה ג' חדשים שמקנה לה וסת כיון דעת זקנים כבעלי התוספת

(יג) חדל להיות לשרה ארס כנשים . פי' שראתה דב בזקנותה מה שאין כן בשאר הנשים אבל אין לורש שאינה רואה שהרי למעלה פירש' שפירסה נדה :

לקוטים על התורה

פירוש לתורת אלהים

(יא) ואברהם ושרה ונקנים אונ אברהם מיט שרה וענען אלת גינען באים במים וי"א וענען גיקוקען אין די אלטע ויהרין תלי עם איו נוארין פאר מיטען להיות דשרה אורח פנשים צו ויין צו שרה דער סדר אוי וויא דיא יונגע נויבער דאס הייקט זיא האט שוין גיט גיהאט קיין סדר גשים : (יב) ותצחק שרה בקרבה אונ שרה האט גילאכט אין ויה וערבערס . נרשיי שרייבט וקקרה) איו מייטש אין איר בויה פלוקר זיא האט גיקוקט אויף איר בויה אונ האט האט געכיינט אז דאס איז אקענטש אונ ער גיט גאר ויין בקרה . ער וויגשט שרה זאל האבין אויגן . דריבער (יב) והצחק שרה בקרבה וכו' . האט שרה אין ויה געלאכט פון וינע היד . זיא האט גינאגט ווען איה פין וינג גינען האב איה קיין קינדער געהאט אונ איצט אז איה גין ארט גינארין וועל איה צוריק וינג גינען אונ ספר הישר

פ'ו הידוד ער זאל גיין מיט אים צום שופט , זוי וענען געקוקען צום שופט , דער שופט האט געהייסן שרק , דער שרבער האט געמאנט פיי הידוד דעם דיוואן מיט דעם חק לישראל ע"ט
(ח"א)

**וְאָמַר אַחֲרַי בְּלִילֵי הַיְהוּתָהּ לֵי עֲדֹנָה
וְאָדָנִי זָקֵן : י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
אַבְרָהָם לָמָּה זֶה עָתָקָה שְׂרָה לְאִמִּי
הֲאֵף אִמְנֶם אֵלֶּךְ וְאֲנִי זָקֵנִי :**

לְמִיטְרָה בְּתַר דְּסִיבֵית תְּתִיר
לֵי עֲדֹנָה וְרַבּוּנֵי סִיבֵי
י וַיֹּאמֶר יְיָ לְאַבְרָהָם לָמָּה
דָּנָן חֵיִיתָ שְׂרָה לְאִמִּי
הַבָּרִים בְּקוֹשְׁמָא אֵילִיד

וְתָא אֲחֵרִי יוֹמָה קִין מְלִיטָה עַם
וְאָדָנִי זָקֵן יִכְמוֹס סֵי מְלִיטָה עַם :
וַיֹּאמֶר יְיָ עֲלִימָה עַם : וְאֲנִי זָקֵנִי יִכְמוֹס
עַם מְלִיטָה עַם :

בעל המורים

רשבים

(יב) ערנה . יתעורר הבשר ויתפשטו הקמפין : (יג) וחליו וכן . כגו' עותן ולא פולט
(יג) ויאמר ה' . הבלאך הגדול שבתם : ואני זקנתי . שאברהם אחרי בלותי וגו' :

שפתי חכמים

פסקה מלרואו ופכשו חורם לנעווחה ותשסו חרסין ללידה בכל
לפי חכ שאמרו כר"ס נפקדו ערה משמע ללא ילדה חלה לו
משורר את השער ומעמד את הכשר . ל"ח לשון עידן זמן וסוף
ובכח שרה

רש"י

אפשר הקרבים הללו סעונון ולד השדים הללו שלמחך
מוטכין חלב (תחומה) : ערנה . להוית כשר . ולסוף משנה
נדות : (יג) האף אמנם . הכס חמת חלד : ואני זקנתי .

דעה זקנים מבעלי התוספות

(יג) ואני זקנתי . סכאן אחרי' (כציע' פ' השוכר) שמוחר
דשנות מפני השלום שריא אסרה ואדוני וכן חקב"ח
שינה האמר ואני זקנתי ואע"ג רלפום ריהבא משמע שגם
היא אברהם ואדוני וכן רכתוב אחרי בלותי . י"ג לי יבול
זהות הקנה ללדת בגים שהרי אחרי בלותי זהות לי ערנה
שהרי פרטת נדה אבל כבערי אין תקנה שהרי ואדוני וכן
וכן ג"ל דמשמע הלשון זהות לי ולא תורה . ויש מי שאומר
חליה שישנה המקום שהרי דובר שקרים לא יבין כגוד
עיניו וכי היא אברהם ואני זקנתי והיא פירוש אחרי בלותי
וגו' בחס"י רשינה מפני השלום שלא ספר כל רביות אלא
קצתהם יכל שאר בני אדם שומר לשנות כספרי . וא"ת מה
הקפדה יש לאברהם אם אברהם הוא וכן י"ג ר"ס שמוחן
אינו פולט :

(יג) ויאמר ה' אל אברהם וגו' . (יד) והפלא מה' דבר וגו' .
(טו) ותכוש שרה וגו' . ידוע קושיות הכנה פסוק זה אם
שרה סיבה וראש חס' מדוע לא יראה לטכוס את ה' לאמר לא
לחקתי . ורבו התשובות ע"ז . והנה בעל הששי ה' כתב כי כך
הוא פירוש הפסוק וז"ל וראוי שנאמר כי אברהם לא נילק לשרה
הנאמר לו מאת ה' לבל שרה אשתך יולדת לך בן : אולי המתיין
עד שנת ה' אלוס הכשורס כיום מחר כי ידע לא יעשה ה'
אלוסיס דבר כי אם גלה סודו אל שררה הכניאיים . או מרוב
צריחו כמלכות ס' קודם כמולתו ובחולת עם רב אשר כתיבו
ואח"כ כמולתו יסד לו פתח פאלס והמלחמה כלא ערה סכניד
לס דבר . ואח"כ כאשר כלא סמלחיים כדמות חכמים ושרה שומעת
פתח פאלס כלאמר סלחוד לאברהם טוב השוב אלך כפת
חיס ויהס בן שררה אשתך [סכרה מחמת סכסא אורח ורזיה
לכרך חס כפל סיבה וראיה או שעת סכעלת כביה אין לס ולד
מכרך ח"ס וראיה . ואומר בדרך כרעה כלאוי סלחוד כלאוי
דכרו . ותלמד אחרי בלותי כיהה לי ערנה . כחמיה . ואדני וכן
מחמנה שיעל סויה שחלד . האשכוס חרסה לאברהם . למס הדבר נמנע ככנייה . רלוי לה סחלמין סיכל סויה שחלד או סחלמך
בדרך חלס חתן כן יעשה ה' . ולא די שלא חמרה כך אלא גם חקקן [למחר סחף חמס חלד ואני זקנתי . ומה סלמחכ עוד
ואדוני וכן . לא חמר לו ה' ותיקף אברהם חמר לשרה . מדוע לא חלמין . סופל' חס' : הלא דבר ה' הוא גם שאמר

לקוטים על התורה

האבין קינדרו . ודען נאמס קאלס סיר ויעלין געצין קינדרו
וואלס ער סיר גיעצין קינדרו אין דער יונענר :
(יג) ויאמר ה' אל אברהם וגו' . האם נאמס גינאמס אז
אברהם ונאמס לאמס שרה אונ זאמס זאל איה
דען געפארן קינדרו ודען איה בין אלס . פאר וואס האב
איה גיס גיפארן קינדרו אין יונענר נאר איה רער אלסער
זאל איה גיפארן קינדרו :

פירוש לתורת אלהים
גינאמס אין דען מינלעך אז די גידערים זאלין אין
זיה קראנין אקירד איער אין דען מינלעך אז די
אייני גישונגענע ברוספען זאלין פון זיה איהען
מינלעך לאמר אונ האמס אזוי גינאמס אחרי גיטיי נאך
דעם אז איה בין אלס הייתה לי ערנה זאל איה האבין
מיון צייט פון דער נדה ואדני זמן אונ מיון מאנן
איו אלס : (יג) ויאמר יי אל אברהם נאמס גינאמס אז
גינאמס נאמס צו זאנן האף אמנם אלד אין דען דאס אמת אז איה זאל גיפארן אקירד ואני זקנתי אונ
איה בין דאך אלס . ורש"י גאנווארינגס אפילו שרה האמס דאך גינאמס מיון מאנן אין אלס נאר
הסביה האמס משנה גיוענן דאס קישון פון דרך שלום ווענין קדי אברהם זאל גיס ברויני זיון

ספר הישר

מיון ריוואן מיט דעם שפריק . זיי האבין זיה ווייפער
געקריגס . כיו דער שופט האמס געהייסן קען זאל זיי פיינע
ארויס פרייבין . וזי זיי ווענען ארויס גענאנגען פון שופט
מיט אגעשריאה האבין זיה פארזאמלט אלע מענטשין פון
סדום אונ האבין ארויס געשריבען דעם פרעקטיון פון שפאמס
מיט גרויס געשווינדקייט אונ געשריי . דער פרעקטיון איז
אחעק גענאנגען פון סדום מיט זיון אייזיל זאנן פרויערליע
אונ האמס געווינגס אזוי זאנן בין סדום איז קריב גווארנין .
דער שופט פון סדום האמס געהייסן שרעק . דער שופט פון
געבירט האמס געהייסן שרעק . דער שופט פון ארבעה האמס
געווינגס

אמס זיי גוט בעלשיידים דעם קלום ווארום אלע מענטשין
ווייטן אז הייזר פארשטייט צו בעלשיידן אהלים . דער
פרעקטיון האמס גינאמס צום שופט גיס אין קלום איז דאס
ג יוען . נאר וואכענדירד האב איה אים גיעגען דעם ריוואן
כיו דעם שפריק . זיי האבין זיה ביינע שפארק געקריגט .
הייזר האמס גינאמס צום פרעקטיון גיב סיר סיר גילדן פאר
דעם קלום בעלשיידונג . אונ בצאהל סיר פאר די סיר סעחזות
וואס די האמס ביי סיר גיעגען . דער פרעקטיון האמס
גינאמס צו הייזר איה וועל די בצאהלן פאר די סיר
סעחזות וואס איה האב ביי דיר גיעגען זיג די גיב סיר
(חג ליבראל ע"ס) (ח"א)

למשיך מנה' דלי' צבאות נפש צ צבא צבאו צבאות דהו' יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דעמי' יהוה דהו' יהוה דנצח יהוה דהו' יהוה דהו' אל שם ב'ן שבעשה :

* ויהי היום ויבא שמה ויסר אל העלמה וישכב-
שמה : ב ויאמר אל גיחתי נערו קרא לשונמית
הואת ויקרא לה ותעמד לפניו ויאמר לו אמר-
נא אליה הנה חרדה אלינו את כל החרדה הואת
מה לעשות לך היש לדבר לך אל המלך או אל-
שר הצבא ויאמר בתוך עמי אנכי ישבת : ויאמר
ומה לעשות לה ויאמר גיחתי אבל בן און לה ואישה
זקן : ה ויאמר קרא לה ויקרא לה ותעמד בפתח :
גיחתי בקושטא בד לית לה ובעלה קיב : ה ויאמר קני לה וקרא לה וקמת בתקצא :

מצודת דוד

(א) ויהי היום. כל היום אשר בא שמה אחרי עשותה את המלך :
(ב) אמר וכו'. לא רשע לדבר עם האל' פל'פ' : הנה וכו' :
כ'ל בעבור שאת מטרחה עלמך סרת' סולח בעבורינו מהו סגמול
לעשה לך האל' יש לך דבר מה לזכר בעבורך אל המלך וכו' :
בהוד עמי. ר"ל אפי' ישבת בתוך בני משפחתי ואין מי מסס
שעה רעם עמי לשאלתך לקול ולסתר' על מי : (ד) וכה
פעשות זה. אחר שסלסל מפניו שאל לגיחתי ומכו א"כ בגמול ששקט לה : אבד.
כן יהאש זקן וזכרך סתכס לא תלך עוד ואם ע"י כן יהאש בגמול רכ : (ה) ברחו. ברחו' שאינו מדבר עמה פל'פ'
הוסיף לטרוח' ועמדה כפתח :

דעם. פירוש עברי מיישש נעמי'מן מן ביא דער הפסוקה פון דער וואך :

תרומה

כתובים משלי ג

למשיך מידה ומלכות ד'א' שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד דהו' יאהרונה נשמה דיסד א אור
אדני אדני נפש אדני דהו' אלה דלת גון יוד נשמה דמלכות י' דו ו' דו דהו' יחידה דיסד יהוה דהו' יהוה דמלכות
אל שם ב'ן שבעשה :

* אבדללצים הוא ילין ולעניי'ם יתן חן : ב כבוד חכמים * ולמקמי נסחוף ולענגי
ינחלו וכסילים מרים קרון : ג שמעו בני'ם מוסר אב
נסחפון ונסקלי נקבלו צערא :
ג שמעו בני'ם מוסר אב

מצודת דוד

(א) אבדללצים. ר"ל ל"א משלם גמול במה שמוד' אה ללצים
המלעניי'ם ככני אדם ויכבד קיבס אשר יתלוצו כהס ככנול ויס
אודס : ולעניי'ם. אשר הם עפלי סרוח ומכבדים לכל אדם יתן
הס כעניי'ם סכל ויכבדו להם : (ג) ינחלו. נחלים לעמם הכבוד :
מרים. כ"ל מפריש סקלון לחלקו : (ג) שמעו בני'ם. אחס ישראל

פירוש ע'ם
(א) אבדללצים הוא ילין אויב איינער לאכט פון דיא
מענקשין וואס היקען די הורה אונ מצות.
נועם הקביה בריינגען אויף אים אאונגליק אז
מענקשין וועלן באכין פון אים ולעניי'ם יתן חן
אפער די מענקשין וואס ווענען ביא זיך גידעריג
אונ ווענען סכבד דיא מענקשין וואס היקען דיא
הורה אונ מצות. וועט הקביה געבין זייער חן
בייא מענקשין אונ מען וועט זייא געבין כבוד :
(ג) כבוד חכמים. ינחלו דיא חכמים ירשון כבוד אויף
אייביג. דער כבוד וואס מען גיב די חכמים איז
(דק לישראל ע"ם) (ח"א)
27 28

דאב נאציתו למדע ביונא: ד קמול דוילקנא סבא והבית
 דמול דוילקנא סבא והבית לכן ונמוסי לא השקקון:
 דמול דוילקנא סבא והבית לכן ונמוסי לא השקקון:
 דמול דוילקנא סבא והבית לכן ונמוסי לא השקקון:

מצורת דוד

כני אל חי שמשו למוסר האל שכמסים המייסר של פנינו וקסטים
 לדעת אותה: (ד) כי דקת טוב. וכה יאמר כמסמיו סלל נחמי
 לכס למוד טוב ומחובי אל שטובו את התורה הטוב: (ס) כי בן .
 אמר שלמה אל מחשבו שאני שונא את הכריות ולזה אני מוהיבם מן
 הכריות שנספו של אלס חומדתן אל התאמר כי כי סלל מן אטוב
 סייתי ללכי ומשונג ויחיד לאמי:

רשי
 הקב"ה: (ד) נתתי. הכניס מדבר כשלימותו של הקדוש
 ברוך הוא: (ה) כי בן היתה לאביו. ואם תאמר
 שלמה ה' שונא הכריות שהיה על הגזל ועריות שנוסו
 של אלס מתאו להם לכך אמר כי בן היתה לאביו כו': רך
 ויחיד וכו'. שה' אוהב אותי יותר והוא יחיד ג"כ על זה:

פירוש
 אונ פארשטעקריגע בייך וואס איך וועל צו איך
 ריידין: (ד) כי דקת טוב נחמי? קם ווארום איך האב
 איך גיגעבין אנוקע לערנונג. די לערנונג וואס
 מיין פאטער האט מיר גילערונט תורתו אל משוכו
 אונ מיין לערנונג וואס איך לערין איך זאלט איר
 אויך גיט פארלאזן: (ה) כי בן היתה לאביו ווארום
 נאר איך בין גיווען גירעכונט אזוהן בייא מיין
 פאטער, אפילו מיין פאטער האט געהאט נאך
 גיגדער פון דעספונעגין האט ער נאר מיר

ע"ש
 גירעכונט פאר אזוהן צו דיא בלוכה. דריבער
 דיא מוסר וואס ער האט גיזאנט צו מיר
 זענען געווען דיא בעסטע אונ דיא טייערסטע
 בך ויחיד? קפי אפי וייל איך בין גיווען איינזיל
 געצויגן אונ אאיינציגער זוהן בייא מיין
 מיטער, דריבער בין איך גיווען בייא מיין
 פאטער אויך טייער, דרום פארשטייט קען
 דאך וואס פאר אטייערין מוסר מיין פאטער
 האט מיר גילערונט:

ברטנורא

משנה יבמות פרק ד

עיקר תוי"ט

פרק ד א החולץ ליבמתו. הוא מותר
 בקרובותיה. ללא חליה היא כהן
 לא כשאל חליה וקרובות וקרובים דמתני' היינו הקד
 דלאכרות על האלם מהמת אשתו וקרובים האלסרים על
 אשה מתמת כעלה: אם אין
 הולד של קיימא. שאל
 נפל: ב וחיבין בקרבן.
 טבעל אשת אח טלל כנקוס

[א] ונמצאת. לא כפי למימר החולץ ליבמתו משוכ' משום דלאו
 אורח ארעא זכ"ס כסופא דהכונס שהיא דשע חי חכמים
 לאשת אחיו משוכרת דרוכין יולדת וול של קיימא. י"י:
 [ב] אסור. אע"ג דתנן לקמן מ"י דלא תחלוץ עד שיהא לה ג"ח
 וככה כהן ג"ח ביון שנאמר משוכרת קמי מ"מ כדעכר כוי חליה
 תו': [ג] וחיבין כו'. ואע"ג
 דלא חיקבע חיסורא ואפטר שאין
 כלא חיסור כלא חלל כפ"ד
 דכתיבטח ממ' סכ"ג דכעין דוקא

פרק ד א החולץ ליבמתו [א] ונמצאת מעוברת
 וילדה בזמן שהולד של קיימא. הוא
 מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו. ולא פסלה מן הכהונה.
 אין הולד של קיימא הוא [ב] אסור בקרובותיה. והיא אסורה בקרוביו ופסלה מן הכהונה:
 ב הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת וילדה. בזמן שהולד של קיימא יוציא
 [ג] וחיבין בקרבן. ואם אין הולד של קיימא יקיים. ספק בן תשעה לראשון
 פרק ד א החולץ ליבמתו ווען איינער האט גיגעבין
 חליצה זיין זקקה ונמצאת מעוברת
 דער נאך איז געפונען גיטארין אז ויא איז מעוברת
 חליצה אונ ויא האט גיבארין אקניג גיטן שהילד שי
 גייט אויב דאס קינד לעבט ורבייסיג טאגן איז
 דיא חליצה נאר גיט וואס מיר בקרובותיה ער קען
 חתונה האבען מיט אירע קרובים ורהינגו מיט
 אירע אשונעקטער אדער אמוקטער אונ נאך
 אזעלכע וואס מיר בקרוביו אונ ויא קען חתונה
 האבען מיט זייער קרובים ורהינגו מיט זיין זוהן
 אדער מיט זיין אייניקול אונ נאך אזעלכע קרובים
 וואס פסלה מן הכהונה אונ ויא איז גיט פסול צו אפסן
 וניא קען חתונה האבין מיט אפסן איז חילד שי
 גייט אבער אז דאס קינד האט גיט גילעבט
 דרייסיג טאג וייל ער איז גיווען אנפל איז דאך
 די חליצה גיווען אנוקע חליצה וואס אסור בקרובותיה

מליה: והילך כשר. ממה נפשך: וחייבין אשם תלוי. שכל דבר שהייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת חייבין על לא הודע עלו אשם תלוי: ג שומרת יבם. (ה) שהיא ממחמת ומלפני ליבם: שנפלה לה נכסים. מיתא חזיה: מה יעשו בכתובתה. מנה אמתיים ותיספה ודונויה שהניפה לו והכל עליו אמריות (ב): ובנכסים הנכנסים ויוצאים. נכסי מלוג שסכסיה נכנסת נכנסין עמה וכסיוולאה מבטלה ויאלץ עמה: בש"א יה לוקו יורשי הבעל עם יורשי האב. לספק נשאה היא (ג) וזכה היבם בהוי ירושת' מספק שהבעל יורש את אשתו וזה מספק כש"א היא כלל וזכה בפלגא: נכסים בחזקתן. נכסי לון ברול בחזקתן ולא פירשו ב"ה אי בחזקת יורשי האשה (ד) שהיו הנכסים שלה אי בחזקת יורשי הבעל שחמרויתה עליו ולענין דיבא יהלוקו אפילו לדברי ב"ה: ד באשתו לכל דבר. שנגרסה בנע ולא בעיה חליה ומחזיר'

לתיקנה חיסור: (א) כפי ואכזי שטר את סדנר: (ב) וכן נכס לון כהל וקראון כחובה מפני שכן כתובין בה. כ"י: (ג) שוקר כנתי' דסיפא עיירי בעשה בה מחמר וכל מחמר כ"ש כנתי' לעיל אשתו עמו כו' אלא משום דסברי דמחמר עובד כשרי ארמי' דהוות צלרה ומימי לה כדלוי נשואה מפני לה למקמי יבם ירושה אלא כספק כקול' ויהלוקו. ודוקא ממה אכז מחייב לה אש"ג דעבד בה מחמר משום דמחייב איהי ודאי וליטאו ספק ומ"מ ריבא לה שוקר כנתי' מחמר דלא אלוס ודאי טלה למגור לכנתי' תו ומ"מ לביה לה ל"מ מתי בין עבד מחמר או לא עבד: (ד) יורשי כ"י. לייקוין כנתי' דלא אמרו כ"ש יהלוקו אלא כנכסי' הנכנסים ויולאים עמה חזקתה יורשי הבעל עם יורשי האב ולא קתני להיסק וד"ק מה יעשו כדברי ב"ה ויה"כ לביה כ"ש וי"ש אלא כנכסי מלוג כלל: (ה) יורשי אב. שהאבי כתי' לה וזה דלא קתני יורשי האשה כדקתני כ"י תי' עמם משום דכתי' אין יורש אש היבם או בני משפחת' ל"י: (ו) ולא קתני א"כ לתני להו כהדי' נכסי מלוג דלא שוו להו ממש לנכסי ב"ב אמריותן על הבעל מש"כ נכסי מלוג ומש"כ נתי' לא ידעי' אי בחזקת יורשי הבעל קתמו ול"ק לתי' ליתני כנתי' כחובה. דלא שוו לנכסי' דנכסי' היא הדיא מית' אכל מנה ומחייב הוא ש"א. תו: (ז) כנסה. שבה עליה כדכתיב יבמה יבא עליה. כ"י:

ספק בן שבעה לאחרון. ויוצא. והולך כשר. וחייבין באשם תלוי: ג שומרת יבם שנפלו לה נכסים. מורים ב"ש וביה שמוכרת ונותנת וקיים. מה יעשו בכתובתה ובנכסיה הנכנסין ויוצאין עמה. ב"ש אומרים יהלוקו [ד] יורשי הבעל עם [ה] יורשי האב. ובה"א נכסים בחזקתן. כתיבה בחזקת יורשי הבעל. נכסים הנכנסים ויוצאים עמה. בחזקת יורשי האב: ד [ו] כנסה הרי היא כאשתו לכל דבר.

נכסותה ומפקה עד שפירש דינא כדברי ב"ה ויה"כ לביה כ"ש וי"ש אלא כנכסי מלוג כלל: (ה) יורשי אב. שהאבי כתי' לה וזה דלא קתני יורשי האשה כדקתני כ"י תי' עמם משום דכתי' אין יורש אש היבם או בני משפחת' ל"י: (ו) ולא קתני א"כ לתני להו כהדי' נכסי מלוג דלא שוו להו ממש לנכסי ב"ב אמריותן על הבעל מש"כ נכסי מלוג ומש"כ נתי' לא ידעי' אי בחזקת יורשי הבעל קתמו ול"ק לתי' ליתני כנתי' כחובה. דלא שוו לנכסי' דנכסי' היא הדיא מית' אכל מנה ומחייב הוא ש"א. תו: (ז) כנסה. שבה עליה כדכתיב יבמה יבא עליה. כ"י:

קניד צום ערשטען מאן. האם קען גיט גיטאן קניבם ויין קען נויים גיט גן שבעה סאמער איז דאס קניד נאר גיטאנין גיטאנין זיבען חדשים אפילו אונ ער ניהער צום לעצטען וצום יבם. די יבמה האט גיטאנין אקניד צו גיין חדשים פון איר ערשטען מאנס שטאטאנין אונ דאס איז זיבען חדשים ווי איר סאנס ברודער האט מיט איר חתונה געהאט. נויים קען גיט צו יא האט שוין גיטאנין פון צוויי חדשים פריער פון ערשטען מאן אונ דער קניד איז צו גיין חדשים גיטאנין. אדער ויא איז קענערט גיטאנין פון יבם אונ דער קניד איז צו זיבען חדשים גיטאנין יוצא דער יבם מוז איר גיטן פון ספק וועגן תולדי כשר אונ דאס קניד איז אקשר קניד ותנינא גאטש גיט אונ דער יבם מיט דער יבמה דארפין בריוונגען אקרבן פון ספק וועגן סאמער האבין זי גיטאקן איין עבירה: ג שוקרת יבם אקובה נואם נוארט אירף דעם יבם ער נאל איר קניבם ויין שפילי נה נכסים אונ אינדער ער האט איר קניבם גיטען איז צו איר גיטאלען אירישה מדיים ועגען מודה בית שמאי מיט בית הלל שוקרת ויא קען פאר קרפין וטותא אונ שיינקען וגינים אונ עם איז נט. דער יבם קען איר גיט שפערין פמה אז די שוקרת יבם איז גישטאקאנין פה יעשו ככתובה נואם זאל קען סאן מיט איר כתובה נואם איר קוקט פון איהד סאן די צוויי הונדערט גיטדין נואם קוקט יעדער כתולה. נואם שוקת קען מיט דיא כתובה נואם דער סאן האט איר געשריבען אדרישול קער פון דעם ג'ן נואם ויא האט אריין געבריינגט אז א אשה בריוונגט אריין מויענד

רוכל ג'ן שרייבט איר דר סאן צויריק צו געבן איר אז ער וועט שטאקאנין מויענד מיט פ'קו הונדערט אונ נואם שוקת קען מיט די מויענד' רוכל וואס ויא האט אריין געבריינגט צום סאן. וועקען זאל קען דאס געבען. אונ נואם זאל קען סאן מיט דעם פארקענין נואם ויא האט ביא זיך נואם ויא האט גיט אריין געבריינגט צום סאן נאר מנגנסיס הייצאין גיט זי גיטן אריין אונ גיטן ארויס מיט איר. דאס הייקט ויא ועגען גיט אין סאנס רשות. נאר אין איר רשות נואם רופט קען גיטן מלוג בית שמאי נאנין יהלוקו זאלען זיך צו קיינען יורשי הבעל די יורשים פון סאן ודאס איז דער יבם. יורשי האב מיט די יורשים פון איר פאקער בית הגד אקרים אונ בית הלל נאנין נכסים געקומן דאס פארקענין איז אין דער תוקה. צו וועקען דאס האט גינהערט ביו איצט זאל נויטער גיהערין גינהבה בתקת יורשי הבעל די כתובה האט ביו איצט גינהערט צום סאן דער סאן האט גערארפט געבין דיא צוויי כתובות פון זיין פארקענין גיהער דאס נויטער צו די יורשים פון סאן נכסים הנכנסים ויוצאים עקה אונ די גבמי מלוג נואם ביו איצט האבין זיין גינהערט צו איר אונ גיט צום סאן זאלען זיין נויטער גיהערין בתקת יורשי האב אין דעם רשות פון איר פאקערס יורשים אונ דעם ג'ן נואם ויא האט גינעבין צום סאן טען ויא האט חתונה געהאט זאלן זיך צו שילען די יורשים פון דיא אשה מיט דיא יורשים פון סאן: ד קניס אז דער יבם האט גענומען די יבמה פאר אנוייב הרי היא כאשתי קני דער האט ויא דעם דין טי אנוייב צו יעדער נאך גלייך ווי ניא נואקט גיט גינען

[ז] ובלבד שיהא כתובה על נכסי בעלה הראשון: ה מצוה בגדול ליבם לא רצה מהלכין על כל האחיין [ח] לא רצו חזרין אצל גדול ואומרים לו עליך מצוה. או חלוץ או יבם: ו [ט] תלה בקמן עד שיגדיל. או בגדול עד שיבוא ממדה"י (כ"א או בחרש או בשומה) אין שומעין לו. אלא אומרי' לו עליך מצוה. או חלוץ או יבם: ו החולץ ליבמתו הרי הוא כאחד מן האחין לנחלה. ואם יש שם אב הנכסים של אב. הבונם את יבמתו וכה נכנסים של אחיו ר' יהודה אומר בין כך ובין כך אם יש אסורה בקרוביו. הוא אסור באמה. ובאם אמה. ובבתה. ובבתבתה. ובבת בנה. ואחותה. בזמן שהיא קיימת. והאחיין מותרין

כסור' ולא מתקרא עליה: על נכסי בעלה הראשון יהיו קרקעות של בעלה הראשון אחרתין וערבין על כתובהה וזו לית לה כתובה מבעלה הראשון כותב לפי היכס כתובה על נכסיו והוא מנה כנגד (ה): דף מצוה בגדול ליבם. כדלפיך מוהיה הכנור: ו או בגדול. שהיה גדול האחים כמדומה היס ותלה גדול האחים שלפניו כו לומר המתני ט שהיא גדול ממני (וכתוב ונשטה עד שגדיליא) אז שומעין לו: עליך מצוה. אע"פ שאחך כמדומה היס הוא גדול ממך כיון שאחך גדול האחים שלפניו עלך מלוה דשהי מלוה לא משהינן: ו הרי הוא כאחד מן האחין. ולא הספיק חלקו כשגיל שחנן דמ"א לנאמיה

הואיל והספידה מינוס שפלה על האחים: וכה נכבסי אחיו. ופ' גרשה למחר דיקום על שם אחיו אמר רחמנא ודרי קס: נכסים של אב. דלתיב וכו' הכנור מה כנור אין לו כתיב הכי וכו' וכו' כן הלכה הלא הכונם את יבמתו וכה נכבסי אחיו ופ' במקום אב: אסור בקרובותיה. כאלו היא אשתו וכל קרובות הגאסרות מחמת אשה גמור' אסורות מדרבנן כמלוג': בזמן שהיא קיימת. אלאותה קאי ולא אשאר

הואיל והספידה מינוס שפלה על האחים: וכה נכבסי אחיו. ופ' גרשה למחר דיקום על שם אחיו אמר רחמנא ודרי קס: נכסים של אב. דלתיב וכו' הכנור מה כנור אין לו כתיב הכי וכו' וכו' כן הלכה הלא הכונם את יבמתו וכה נכבסי אחיו ופ' במקום אב: אסור בקרובותיה. כאלו היא אשתו וכל קרובות הגאסרות מחמת אשה גמור' אסורות מדרבנן כמלוג': בזמן שהיא קיימת. אלאותה קאי ולא אשאר

אין קמה ובלבד שתהא כתובה על נכסי בעלה הראשון נאר צו דער נאך הייקט זיא גיט נין ותייב או דיא קתובה נעקט זיא פון געשקען מאנעם פארקענין גיט פון יבם או דער יבם נועט איר נטין אדער גר נועט שטארבין נעקט זיא די קתובה פון געשקען מאנעם פארקענין וועיין בהרע"ב וכתו"מ: דף קת"ב גדול יבם דיא מצוה איז דער געקטער ברודער זאל קינעם זיין יא רצה או ער האט גיט גינואלט קינעם זיין סתמין זי די האתיין גיט מען פרענין צו אלע ברודער נוער עם ווייל נאר קינעם זיין יא רצה או די ברודער האבין אויך גיט גינואלט קינעם זיין חזרין אפי' גרוי גיט מען צוריק צום געקטענין ברודער וואקריס יא אונ קען נאנט צו אים זינד קת"ב אויף דיר איז דאך די מצוה או הייז או יבם אדער גיב קליצה אדער זיין קינעם: ו קת"ב קקט ער שגריי או דער אקטער ברודער האט זאן גיהאנגיזן ער האט גינאנט מען נאר נארקען אויף דעם יינגקען ברודער ביז ער נועט גרויס נוערין סאקער נועט ער נעלען קינעם זיין או דגרי: ער שיבוא ספדינת תים אדער ער נאנט עם איז דא נאך אאלקערער ברודער פון מיר אין אנויימע לאנד אויף דעם ים זאל מען אויף אים נארקען ביז ער נועט קוקען סאקער נועט ער נעלען קינעם זיין או דגרי אדער עם איז דא אמויקער ברודער או בשו"מ אדער אקשונגענער זאנט דער אלקטער ברודער קען נאר אויף זיי נארקען ביז זיי נעלען גיזנד נוערין סאקער נעלען זיי קינעם זיין זיי שפדין יא הערט מען אים גיט אלא

אומרים יא נאר קען זאנט צו אים עליך קת"ב אויף דיר איז דיא מצוה או הייז או יבם אדער גיב קליצה אדער זיי קינעם: ו קת"ב די יבם ותייב או דיא קתובה נעקט זיא פון געשקען מאנעם פארקענין גיט פון יבם או דער יבם נועט איר נטין אדער גר נועט שטארבין נעקט זיא די קתובה פון געשקען מאנעם פארקענין וועיין בהרע"ב וכתו"מ: דף קת"ב גדול יבם דיא מצוה איז דער געקטער ברודער זאל קינעם זיין יא רצה או ער האט גיט גינואלט קינעם זיין סתמין זי די האתיין גיט מען פרענין צו אלע ברודער נוער עם ווייל נאר קינעם זיין יא רצה או די ברודער האבין אויך גיט גינואלט קינעם זיין חזרין אפי' גרוי גיט מען צוריק צום געקטענין ברודער וואקריס יא אונ קען נאנט צו אים זינד קת"ב אויף דיר איז דאך די מצוה או הייז או יבם אדער גיב קליצה אדער זיין קינעם: ו קת"ב קקט ער שגריי או דער אקטער ברודער האט זאן גיהאנגיזן ער האט גינאנט מען נאר נארקען אויף דעם יינגקען ברודער ביז ער נועט גרויס נוערין סאקער נועט ער נעלען קינעם זיין או דגרי: ער שיבוא ספדינת תים אדער ער נאנט עם איז דא נאך אאלקערער ברודער פון מיר אין אנויימע לאנד אויף דעם ים זאל מען אויף אים נארקען ביז ער נועט קוקען סאקער נועט ער נעלען קינעם זיין או דגרי אדער עם איז דא אמויקער ברודער או בשו"מ אדער אקשונגענער זאנט דער אלקטער ברודער קען נאר אויף זיי נארקען ביז זיי נעלען גיזנד נוערין סאקער נעלען זיי קינעם זיין זיי שפדין יא הערט מען אים גיט אלא

ערוה : מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו .
 ולא אמרי' צרה כחלוצ' שהיא חסור כחיות צרת חלוצתו כמו
 שהיא חסור בחיות חלוצתו ; ואסור בצרת קרובת
 חלוצתו . רמב"ן הלך ללכה ורחל נשאה לנכרי (ו) ולה

נמרה . [יא] ובאבי אביו . משום כלל כח אף כיג דכאשתו גמור
 אינו אלא מד"ס דהא כלל כחו מהסניות לרבעון הוא אפי"ס גמור
 רבעון נמי כחלוצה וסיני למסקנה דגנ' גזנזו סיניו כחלוצה וכל
 סתי' והא ללא חני נמחה' אפי' אפי' וכו' כונו משום דחנני' וסיני'
 (ו) ותמסו כתי' דהא חני ממני' ובאחות' כיוון שהיא קיימת סוף
 מהם ערוה ותמן נמי לקמן הלך

לג ומהם מותר כחיותה ואמתי'
 הוא סברי שהלך לאחותה דלמ"ס
 צרת אחותה כשנשאה לנכרי אסורין
 מהאי טעמא וסוד דתמן סתחין
 פותרים אפי' לזוטי כסדיס
 לבי דינו אלא נראה דמיירי
 דוקא כשנשאה לאחין וסי'
 היא לאתעביד כס משת' שחלש'
 דמית ספי' גרוס' אסור' גם צרת
 קרובת' כשנשאה' לאחין דמית'
 לצרת פניה אכל צרת חלוצתו
 ללא אתעביד כס משת' לא דמית'
 גרוס' הלך קרובת' סרי'
 מוסי' . והו' לשון סתי' אכל
 כשחולש' צרת אלא לא דמית' אלא
 גרוס' ואלא אתעביד כס משת'
 ואלו רמל ספיא קרובת צרת חלוצה סרי' ח"ח . [יג] שקדש

והיא אסורה באביו [יא] ובאבי אביו .
 (ס"ח ל"ג) (ובאבי אמו) ובכנו . ובכנו כנו .
 באהיו ובכנו אחיו . מותר אדם בקרובת
 צרת חלוצתו ואסור בצרת קרובת חלוצתו ;
 ח החולץ ליבמתו ונשא אחיו את אחותה
 ומת חולצת ולא מתיבמת . וכן המגרש את
 אשתו . ונשא אחיו את אחותה ומת . הרי זו
 פטורה מן החליצה ומן היבום ; מ שומרת יבם
 [יב] שקדש אחיו את אחותה משום רבי יהודה
 (ס"ח בן בתירא) אמרו אומרים לו המתין עד
 שיעשה אחיך [יג] הגדול מעשה . חלץ לה
 אחיו או כנסה יבנוס את אשתו . מתה היבמה

כצרה לא אמרי' אחות חלוצה נסיב ; ח וכן המגרש
 את אשתו וכו' . כנמרה פריך וכן ס"ד אלא
 אימא אכל המגרש כ' שחיות גרוסה מד"ס ולכך
 פטורה מן החליצה ומן היבום ואחות חלוצה מדכרי
 סופרים ולכך חולצת ולא מתיבמת ; מ שומרת
 יבם . ממתנת ליבם : שקדש . אחד מן האחים : את
 אחותה . אחר שנפלה זו לפניהם והחזקה לכולן ;
 שיעשה אחיך מעשה . סיכנים אחיך את היבמה או

גמלנו רמל ספיא קרובת צרת חלוצה סרי' ח"ח . [יג] שקדש
 כ' . דעת ה"י דדוקא כשנשאה אחיו ניבמתה הוא דמפקס'
 זיקתה מיניה אכל משום נשואין לאחותה (למטה) לא פקס'
 ולפיכך ימתין וכו' נסכת רש"י וסרי' פ"ב ג"ו דעת סתי' והרמ"ס
 דדוק' קידש . ומתו"ס : [יג] הגדול . אמר גדול של עיקר
 כקדש מתי' כגדול ליבם . סרי' כלומר וכגדול דקטק ללא דוקא ;

המתין . מלכנס דקא פנתה כחיות זקוקה : עד
 יחלץ לה ויעקר את זיקתה מעליו ; מתה היבמה

חליצה ליום נוייב לאהן . ונשא אחיו את אחותה אפי'
 ויין ברודער שקדשן האם גענוקען די שוועסטער
 פון דער יבמה פון לאהן ישת אונ' דער ברודער
 שקדשן איז גישטארבין חליצה ואל שקדשן נוייב
 געקען חליצה פון ראוון ואל פתקט אונ' ראוון
 קאר איר גים קנפם ויין און אונ' אונ' פקדש את
 אשתי ראוון האם גינט ויין נוייב קנשא אחיו את אחותה
 אונ' ויין ברודער שקדשן האמו גענוקען איר
 שוועסטער ישת אונ' שקדשן איז גישטארבן עיר
 זו פסידה פון חליצה ופון היבום איז שקדשן נוייב פטור
 פון חליצה אונ' פון יבום ; מ עומדת יבם אביבת
 נואם נוארמ אויף דעם יבם ער נאר איר געקען .
 דער נוייב שקדש אחיו את אחותה האמו איין ברודער
 מקדש גינען די שוועסטער פון דער יבמה פנים
 רבי יהודה בן בתירא אפרי פון רבי יהודה בן בתירא
 נועגן האם קען גינאמ אפריים יו קען זאגט צו
 אים וצו דעם נואם האם מקדש גינען פטור נוארמ
 די זאלקט נאך גיט חתונה האבין מיט איר שי
 שיעשה אחיך הגדול פסד' ביו דיין עלמערער ברודער
 נועט פטרין דיא יבמה מיט חליצה אנדער מיט
 יבום נועטמ דער נאך חתונה זאבין מיט איר
 שוועסטער חזק יו אחיו אונ' דער זעלבער ברודער
 האמו איר גינעבין חליצה או קנשה אנדער ער האמו
 איר גענוקען ומיבם גינען יבום את אשתי זאל דער
 ברודער נואם האמו מקדש גינען די שוועסטער
 ברודער יבמה געקען ויין נוייב פמה היבמה אייב
 די יבמה איז גישטארבין פאר דער חליצה איז

געקען די קרובות פון די חליצה והיא אונ' ויא נדי'
 חליצהו אסידה באביו קאר גיט געקען דעם פאקער
 פון דעם חלוץ יבאי אפי' אונ' דעם פאקערס
 פאקער יבאפי' אפי' אונ' ויין מושקערס פאקער יבאפי'
 אונ' ויין זוקן פון דעם חלוץ יבאפי' אונ' ויין זוקן
 זוקן אונ' ויין פאקערס זוקן באפי' ויין ברודער
 יבאפי' אונ' ויין ברודערס זוקן . צו דיא אלע
 קרובים פון חלוץ איז די חליצה אסור מותר אדם
 בקרובת צרת חליצתו מעג געקען די קרובה
 פון דער צרת חליצתו . דהיינו נפקלי' איז
 גישטארבין אונ' האמו גילאען צוויי נוייבער ושרה
 אונ' רבקה האמו ג' גינעבין חליצה צו שרה .
 איז רבקה די צרה פון דער חליצה פריי און חליצה .
 דריבער מעג ג' געקען דיא קרובות פון רבקה
 חסור בצרת קרובת חליצתו אונ' ער קאר גיט געקען
 די צרה פון דער קרובה פון ויין חליצה . דהיינו
 נפקלי' האמו גינעבין חליצה צו רבקה ויין
 ברודערס נוייב אונ' רבקה' שוועסטער שרה איז
 גינען צו אמאן נואם ער האמו געהאמ נאך אנוייב
 אונ' שרה'ס קאן איז גישטארבין . איז דער דין
 אזוי וויא נפקלי' קאר גיט געקען שרה'ן נוייל ויא
 איז קרובת חליצתו אשוועסטער פון די חליצה
 אזוי קאר ער גיט געקען די צרה פון שרה . דאס
 הייסט צרת קרובת חליצתו ועיין בהרע"ב ;
 ח מתיבז יבמתו חליצה צו ויין יבמה עם געקען
 גינען דריי ברודער ראוון שקדשן לוי' אונ' לוי'
 איז גישטארבין און קינדער . האמו ראוון גינעבין

ידין בחליצה. שאינם נפטרו מחמת שהיה אחת גרושתו
 שאלו ויקח' קדמה לקדושי הגרושה (ו) וכל הנך דחוללות ולא
 מהריבנות כגון אחות חלולת ואחות זקוקת וספק לית ערוס.
 פתח משום דלא אפשר הוא דל"כ לטולס תאסור. הלכך כיון
 דמלחורייחא כח יבוס היא חללה אבל הכא דאפשר לטוויי משתיין
 וילא הדבר כהיתר רש"י. וקידש
 מ"ב אפיהו דמדלורייחא
 חוללות ולא מתייבשות אמרי'
 פעמי' כגמורא משום דכח יבוס
 הוא אם יבא אליהו כו'. משא"כ
 כ"י חדשים אפי' אם יבא אליהו
 יאמר וזה אינו משכיר לא
 מתיכ' ולא פוגו וחלמנה מן
 הפשוטין לכהן גדול דחוללת
 דלורייחא הכח רכייה קלה גמ'
 ד"ך ופתי"ס: (ח) ופרש"י שאין
 פסולי עורה אלא על הודאי
 שרעו מיום חתונה: (ט) אחר
 ברובות כו'. ה"ק אחר כתיובו
 אחר כעולות שנתארמלו או שנתגרשו כיון מן החיובין דהייט

שמת כו בעלה או נתגרשה כו וחזן מיום שנתארמה כו: הנשואות יתארסו. דעממא דאסורה כדי להכתיב כיון
 דע ראשון לרע שני. (ה) שלא תלד כן ספק כן ששעה לראשון ספק כן ששעה לאחרון וכלרובי' ליבא למימר
 הכי: והארוסות ינשאו. דהא לא איעבר מראשון: חוץ מן הארוסות שביהודה. שהיו מותרין את הכלה
 אלא החזן ביהודה קודם כתיבתן לחופה כדי שיהיה רגיל ומשחק עמה ולא יהיו נוטים זה מזה כבעלת מזה
 שלכך חיישינן שמה כעל: כל הנשים יתארסו. משום דר"י לא מפליג בין אלמנה לגרושה ומתיר לאלמנה
 לתארס אפילו תוך שלשים יום של ימי אכלה אחת רבי יוחי לאסוגי עליה כהא וסר לאלמנה ליתרם תוך ל'

אויך דער דין יבוס את אשתו או ער קענ געקען
 דין נוייב פת יבם או דער יבם איז גישטארבין אונ
 צם איז ניקא קיין אנדערער ברודער נאר ער.
 שטייען פאר אים צוויי שוועסטער אייגע צו מינם
 דין אונ אייגע ונאם ער האט איר קקדש גינען
 קאר ער קייגע גיט געקען. נאר יוציא את אשתו
 גיט די ונאם ער האט קקדש גינען מוז ער גטין
 יאשת אחיו בחליצה אונ דעם ברודערס נוייב מוז ער
 געבין חליצה: יי היבמה יא פתיג ויא תתיבם אנקמה
 קאר גיט געקען חליצה אונ קען קאר איר גיט
 מינם ויין ער שיש זה שישתה חדשים ביו דרביי חדשים
 נאך דעם מאנס שטארבין וכו כל שאר האנשים אונ
 אזוי אלע אנדערע נוייבער נשים יבמות ונאם די
 מאנען זענען גישטארבין יא יתארסו קאר קען ויי
 גיט קקדש ויין ויא ינשאו אונ קארען גיט חתינה
 האבין ער שותיה קחו שישתה חדשים ביו עם זאל ויין
 דרביי חדשים נאך דעם מאנס שטארבין אחר
 בחיות סיי ויא איז אקתולה ואחר בעלות אונ סיי
 ויא איז אקעולה אחר גיטות סיי ויא איז גיט
 גינארין פון סאן וואר אלמנה אונ סיי ויא איז איין
 אקמנה פון סאן דער סאן איז גישטארבין אחר
 גשאות סיי ויא איז גיט גינארין אדער איין אקמנה
 גינארין נאך דער חתינה ואחר ארוסות אונ סיי ויא
 איז גיט גינארין אדער איין אלמנה גינארין
 נאך די קדושין פאר דער חתינה. קאר וי ארץ
 גיט געקען קיין אנדער סאן ביו ויא זאל נוארקען
 דרביי חדשים. רבי יהודה זאגט הנשואות די ונאם
 זענען גיט גינארין אדער אקמנות גינארין נאך
 דער חתינה יתארסו קעג קען ויי קקדש ויין אין
 (חק לישראל ע"ט) (ח"א)

כל ימי חג: יא' ר' אחים וכו'. הלא חגי' כפי
 סובי נמי אס' כפיטקיהו הרשות בידו לנטוס את
 כולן והאי דנקיט ד' פנה מיכה קמ"ל ד' חין ספי לא
 כי היכי דלמשייה טונה כהנה (ס): ביאתה או
 חליצתה של אחת מהן
 פומרת צרתה. ולא
 מייכס לתרווייהו דכתיב
 אסר לא יבנה את בית אחיו
 בית א' היא בונה ואין בונה
 ב' בחיט ילא הלך לתרווייהו
 פכל עליה עולה ליכוס אינו
 עולה לחליצה (י) והואיל
 ותרווייהו כי הדדי לא סלקי
 ליכוס כדלמריק בית א' הוא
 בונה ה"ל לא סלקי לחליצה:
 חולץ הפסולה. ולא יפסול
 את הכשרה לכהו' שהלכו'
 פסולה לכהו' ולא יפסול
 אדם מי כורז והאי' לריכס
 לה: יב' המחזיר את גרושתו. משכחה (יא):
 והנושא את חלוצתו. דקימא עליו בלאו דלא יבנה
 ביתו דלא בנה טוב לא יבנה: הנושא קרובת חלוצתו.
 דקסבר ר"ע דלחיתו כחשבו עכבוכ קראה ביתו (יג)
 דכתיב בית הלך העל וקסבר נמי ר"ע יש ממזר
 מחיבי לאין ואינה הלכה: קרובת גרושתו. גרושתו
 כחשבו ואלמה ולחיתה חייבי כריתות נינהו: יג' כל
 (יג) ואפי' חין זה כרת: כל שחייבין כרת. אבל לא חייבי לאוין וכן הלכה (יד) שכל שחמרים אסור

כחולת בין מן כסאין דפיט כשלות נמי: (ס) וסמו. ס'ק
 ארכסו מחיין כ' דלחתי' זמתי לי מתו כולן מין מיכס גמרי:
 (ס) פירסי' טונה ח"ס מערב שנת לפ"ס וכו' וי' חל"ג דמסכת
 בבל אדם חייב ולא סני לכל חז"א וחדא טונה כחונס סכל כיכסס
 סאני דהסס קפטו לו מן פסחוס ואפי' בנחת חוה סני לה חל"ג
 דמסוס טונה טונס אמרי' דליה לס
 לגרמי נפשות חטוי' כחודס
 (ו)סמח"ל ויל סל' יערה כפיספסס
 בלא כשיל' יתיר מחודס וכו'
 סמול' פי"ג ח"ג כלי'ס' אכל כסס'
 כסי' דלמח' חייב לפסות טונס
 סס כל ו' ו' ו' ו' כתי' סמפירס
 ככונות דסי' (י) ומה"ל לא
 מיכס לחי' ותי' לחיד' ונחלון
 לה' וליכס לה' נמי' לא כין
 דחיד' לה' חל"ג חייב ליכס דסי'
 כין דלחי' טונס לחיל'ס דסי'
 חין חול' כ' כחוס חוס':
 (י) דכשיר' בלו' רשאי' ליכס לכסר'
 ולסר' מיכס לחיל'ס ס'יל'ס:
 (יא) כפיסי' וכו'ססי' דקרי'
 כ' וכו'ס' דטוסס כסס סר"ג:
 דכקדוסי' חלה כ' כ' מ' כ' א':
 (יג) נגלה. ולי' לי' סמח"ל
 דח"ס חול'ן ליכמות וכו' אס' לחי'
 א' לחיתו ומת חול'ת דלרס סטורס לגמרי. רס"י: (יח)
 וסודיס כו'. וקמ"ל דלי' סל' כחיבי' לחיין. אכל כחיבי'
 כריתות חו'ו ולא כפי חייבי' מיתות כ"ו: (יג) רס"י וק"ל
 מחייר' גרושת' דלאו קרובס הי' ואמר ר"ע לעיל דסול' מחזר
 ולגון סר"ס שטור דכרי' ר"ע כל סאר כסר וכו' ספול' בלא כ"א:
 (ע) בלא כ"א כ"ו. טונסו יס"ל לס כנגור' מקרלי: (יד) דחן

יא דאך פרוצין נאך דעם מאן דרייסיג מאנ:
 יא ארבע אחין פיר קרידער נאמיא ארבע נשים האבין
 געהאלקטן פיר נוייער אונ עם וענען גיווען נאך
 קרידער יפתי אונ די פיר קרידער וענען גישאארדין
 אס דיה חרדי שפתי ליבס את בינן אויב דער עלטקסער
 קרידער נויל מיבס זיין אלע פיר נוייער קרשות
 ביה קעגן דער קיבס זיין סי' שטיה נשי' נשתי' נשים ווען
 איינער האט גיהאט צונוי נוייער יפת אונ איז
 גישאארדין ביאתה או חליצה דער יבוס אן דער דיא
 חליצה שי' איה סמו פון איינע פון זיי. או ער האט
 קיבס גיווען אן דער חליצה גיגעבן צו איינע
 פוסי' צדקה דאס פסקה שוין דיא אנדערע היתה
 איה קשה היתה פסיה אויב איין נוייב איז קשר
 גענוקן צו ווערין צו אפן אונ איינע איז פסול צו
 אפן אס הנה חילק אויב ער גיט חליצה חילק פסיה
 נאל ער געבין חליצה דיא פסולה. אונ גיט דיא
 קשה. קרי' זיא נאל גיט פסול ווערין צו דער
 קהנה ונארום אן חליצה איז פסול צו אפן ווא
 היה מיבס אונ אויב ער נויל קיבס זיין מיבס נקשה
 נאל ער קיבס זיין די קשה: יב' תפחיד גי'שתי
 איינער האט גינט אנויב אונ זיא האט גענוקען
 איין אנדער סאן דער נאך האט דער אנדערער
 סאן איר אויף גינט אן דער ער איז גישאארדין אונ
 דער ערשטער סאן האט איר צוריק גענוקען
 הוישט את חליצתי אן דער ער האט גענוקען דיא

יב' דאך פרוצין נאך דעם מאן דרייסיג מאנ:
 יב' ארבע אחין פיר קרידער נאמיא ארבע נשים האבין
 געהאלקטן פיר נוייער אונ עם וענען גיווען נאך
 קרידער יפתי אונ די פיר קרידער וענען גישאארדין
 אס דיה חרדי שפתי ליבס את בינן אויב דער עלטקסער
 קרידער נויל מיבס זיין אלע פיר נוייער קרשות
 ביה קעגן דער קיבס זיין סי' שטיה נשי' נשתי' נשים ווען
 איינער האט גיהאט צונוי נוייער יפת אונ איז
 גישאארדין ביאתה או חליצה דער יבוס אן דער דיא
 חליצה שי' איה סמו פון איינע פון זיי. או ער האט
 קיבס גיווען אן דער חליצה גיגעבן צו איינע
 פוסי' צדקה דאס פסקה שוין דיא אנדערע היתה
 איה קשה היתה פסיה אויב איין נוייב איז קשר
 גענוקן צו ווערין צו אפן אונ איינע איז פסול צו
 אפן אס הנה חילק אויב ער גיט חליצה חילק פסיה
 נאל ער געבין חליצה דיא פסולה. אונ גיט דיא
 קשה. קרי' זיא נאל גיט פסול ווערין צו דער
 קהנה ונארום אן חליצה איז פסול צו אפן ווא
 היה מיבס אונ אויב ער נויל קיבס זיין מיבס נקשה
 נאל ער קיבס זיין די קשה: יב' תפחיד גי'שתי
 איינער האט גינט אנויב אונ זיא האט גענוקען
 איין אנדער סאן דער נאך האט דער אנדערער
 סאן איר אויף גינט אן דער ער איז גישאארדין אונ
 דער ערשטער סאן האט איר צוריק גענוקען
 הוישט את חליצתי אן דער ער האט גענוקען דיא

התחל כותבם כפ"ג דקדושת
דמ"ט מ"ו פ"ג דמס' [כ]
[כ] מאשה איש . תימה לנא
שקט מיני מיתו כ"ד סתם ולי
שקט דמטעס פסי' כן הוה א"כ
מנא דמי כרי' וי"ל דנקט א"כ
לרבות' דלפ"ג סתם כהנא וק"ל
פסק' מיני מיתות וי"ל לה סתם
פסק' מוסרס תו' : [כ] נקיים
כו' . לנא הוה כותב כמגילת אלף
בריתא קמי' אמר רש"י נקיים דברי ר"י . רש"י : יבמתו כו' . אמר"י כנפ' דמשנס פליגס לריבס סתם ופי' פשוט' דלפ"ג
כמ"כ דלפ"ג :

אמר ר"ש בן עזאי מצאתי מנחת יוחסין כרת הולד ממזר מן חן
בירושלים וכתוב כה איש פלוני ממזר [כ] גדסה חבל מחיבי לטין
מאשת איש . [כא] לקיים דברי רבי יהושע . לין הולד ממזר :
אשתו שמתה מותר באחותה גירשה ומתה
מותר באחותה נשאת לאחר ומתה מותר באחותה . יבמתו שמתה
מותר באחותה . הלץ לה ומתה מותר באחותה נשאת לאחר ומתה
מותר באחותה :

אמר"י כנפ' דמשנס פליגס לריבס סתם ופי' פשוט' דלפ"ג
כמ"כ דלפ"ג :

זמן נויב איז גישקארבין סוטר באחותה קעגן ער
געקען איר שוועקטער גרשה ער האט זיין נויב
גיגס יפתה דער גאך איז זיא גישקארבין סוטר
באחותה קעגן ער געקען איר שוועקטער נישאת יאמ
יפתה ער האט זיין נויב גיגס אונ זיא האט גענוקען
אמאן דער נאך איז זיא גישקארבין סוטר באחותה
קעגן ער געקען איר שוועקטער יבמתו שמתה זיא
זיין יבמה איז גישקארבין סוטר באחותה קעגן ער
געקען איר שוועקטער חזן יפתה ער האט
גיגעבין זיא יבמה חליצה דער נאך איז זיא
גישקארבין סוטר באחותה קעגן ער געקען איר
שוועקטער נשאת יאמ זיא גענוקען אמאן יפתה אונ זיא איז
גישקארבין סוטר באחותה קעגן ער כער מאן געקען
איר שוועקטער :

זמן נויב איז זיא חייב מיתה ביי בית דין אז
קען איז קונה מיט זיין אָנער קען האט התונה
מיט זיין איז דאס קינד אסקור ואָנער אז עס
קומט נאר ברת אָנער מלקות איז גיט דאס קינד
אסקור אָנער רבי שפען בן עזאי מצאתי מגילת יוחסין
בירושלים רבי שמעון בן עזאי זאָגט איה האב
געפינען אמגילה וואס דארט איז גינען געשריבען
דער יחוס פון פיר קענקשין ויחוב בה אונ אין
דער מגילה איז געשריבען איש פליגי יענער
קענקש ומיט זיין נאמען כפר מאשת איש איז
אסקור ווייל ער איז גיבארין פון אאשת איש
וואס האט מונה גינען גליבס דברי רבי יהושע צו
קנינים זיין די רייד פון רבי יהושע אז אסקור
איז נאר פון מיתה בית דין דריבער שמיים אין
דער מגילה בפירוש מאשת איש אשתו שמתה אז

גמרא יבמות דף ל"א

רש"י

כלום ס' כלס כלי הטהור דתית דמלכות דכריאל השתמח

תנן התם . נמסכת

מכרות: אבשר דרי .
כתמיה וכו' נתכשרו הדורות:
תנן התם מצות יבום קודמת למצו חליצי' בראשונה שהיו מתכונין לשם
מצוה . עכשיו שאין מתכונין לשם מצוה אמרו מצות חליצה קודמת
למצוה יבום. אמר רמי ב"ח אמר ר"י חזרו לומר מצות יבום קודמת למצוה חליצה . א"ל רב נתמנן בר
יצחק אלשור דרי מעיקרא סברי לה כאבא שאול ולסוף סברי לה כרבנן דתניא אבא שאול אומר

תנן התם יבום קודמת למצוה חליצה אין דיא
הורה שמיים אויב עם וענען גינען צוויי
ברידער וראיבן אונ שמעון . אונ ראיבן איז
גישקארבין אן קינדער . דארף שמעון געקען
ראובןס נויב צו זיך פאר אטייב ודאס הייסט
קנינים זיין . אונ אויב שמעון וויל גיט געקען
ראובןס נויב צו זיך פאר אטייב ודאס הייסט ער
חיל זיא גיט קנינים זיין נאל ער איר געבין חליצה
עויה עם שמיים אין דיא סדרה מצאו . זאָגט די
משנה דיא ערשטע קענה איז ראובן נאל זיא
קנינים זיין . אונ אויב ער וויל גיט קנינים זיין איז
אסקור ער נאל איר געבין חליצה בראשונה דאס
איז גינען אין אנהייב שהיו מתכונין לשם מצוה דיא
קענקשין וואס האבין קנינים גינען . האבין נאר
גיביינען צו קנינים זיין די מצוה עקשיו שאין מתכונין
לשם מצוה איצט אז קען איז גיט קנינים פון מצוה

נוענין אָנער מצוה חליצה קודמת למצוה יבום האבין די
חכמים גיזאָגט דיא ערשטע קענה איז ער נאל
איר געבין חליצה . אונ אויב ער וויל גיט געבין
חליצה ער וויל נאר קנינים זיין . נאל ער זיא
קנינים זיין אָנער רבי בר חפא אָנער רבי יצחק רבי בר
חפא האט גיזאָגט פון רבי יצחקים נוענין חזון
יוסר מצוה יבום קודמת למצוה חליצה די חכמים האבין
צוריק גיזאָגט אז דיא קענה צו קנינים זיין איז
פריער וויא דיא קענה פון חליצה געבין אָנער זיא
רב נתנן בר יצחק האט רב נתנן בר יצחק גיזאָגט
צו רבי בר חפא אָנער רבי איז דער דור פריער
גיזאָגט . ענפערקט די נקרא מיקרא פרי לית פאבא
שאז אין אנהייב האט מען גיהאלטין וויא אבא
שאול גיבט פרי לה כרבנן נאקדעם האט מען
גיהאלטין וויא דיא רבנן רפגי' אבא שאול אָנער
נוארנס כיר האבין גילערקט אבא שאול זאָגט

תנן התם יבום קודמת למצוה חליצה אין דיא
הורה שמיים אויב עם וענען גינען צוויי
ברידער וראיבן אונ שמעון . אונ ראיבן איז
גישקארבין אן קינדער . דארף שמעון געקען
ראובןס נויב צו זיך פאר אטייב ודאס הייסט
קנינים זיין . אונ אויב שמעון וויל גיט געקען
ראובןס נויב צו זיך פאר אטייב ודאס הייסט ער
חיל זיא גיט קנינים זיין נאל ער איר געבין חליצה
עויה עם שמיים אין דיא סדרה מצאו . זאָגט די
משנה דיא ערשטע קענה איז ראובן נאל זיא
קנינים זיין . אונ אויב ער וויל גיט קנינים זיין איז
אסקור ער נאל איר געבין חליצה בראשונה דאס
איז גינען אין אנהייב שהיו מתכונין לשם מצוה דיא
קענקשין וואס האבין קנינים גינען . האבין נאר
גיביינען צו קנינים זיין די מצוה עקשיו שאין מתכונין
לשם מצוה איצט אז קען איז גיט קנינים פון מצוה

לשם חסות. לחסות לים מליש
 עם חסות מליי כי אין
 קדוש כספית דממון דלם
 לשם נוי כונסו דלם לשם חסות
 כונסו דכסוף לשם חסות מיינו
 לשם חסות יכוס וכס' חסות
 ע"י כס' ע"י יכמ' (דף נב
 ונכ) לפי שניכס סוגנין או
 פוזרין דכסוף מוד לשם זנת ולא
 פוזר כסוף דקאמר סתם (דף נד)
 דברי רמב"ם כ"ל סוגנין כמדי
 דכסוף מוד כמחטין לשם חסות
 וכן מ"י סוף סוגנין כ"ל מדי:

יבמה יבא עליה מצוה.
 נרסק ולא נרסק סכא
 למטה וללא לקמן כתיב'
 דרך יתקן בר אבדישי :
 שבתוליה. עד שלא קדשה
 אסוי : ואסרה. כשקדשה
 אסוי : וחורה והותרה.
 כשמת אחי בלא נשים : יכול
 תחזור להיחיה הראשון
 מטרס לקמן : מאן תנא
 ומאי קאמר : אבא שאול
 הוא . והכי קאמר יבמה

הכונס את יבמתו לשם נוי ולשם אישות
 ולשם דבר אחר כאלו פוגע בערוה וקרוב אני
 בעיני להיות הולד ממנו וחב"א יבמה יבא
 עליה מ"ם. מאן תנא, לתא דח"ר יבמה יבא
 עליה מצוה. שבתוליה היתה עליו בכלל
 היתר נאסרה וחורה והותרה יכול תחזור
 להיחיה הראשון ת"ל יבמה יבא עליה מצוה
 מאן תנא א"ר יצחק בר אבדימי אבא שאול
 היא והכי קאמר יבמה יבא עליה מצוה שבתוליה
 היתה עליו בכלל היתר רצה לשם נוי כונסה
 רצת לשם אישות כונסה נאסרה חורה
 והותרה יכול תחזור להיחיה הראשון ת"ל יבמה יבא עליה למצוה

התנא את יבמתו לשם נוי או ער נעקם ר"א יבמה
 נוייל ויא איז שוין ולשם אישות אדער ער נעקם
 דא נוייל ער נוייל ויא פאר אנוייב דבר אחר
 אדער נוענין איין אנדער ואך גאלי פונע בערוה איז
 גלייך ויא ער נואלם גינעקען אשונעקסער אדער
 שוין אנדער אשה וואס ער קאר ויא גיט נעקען
 גרייב זיי בעניי היות תלוי פאר עס איז בייא מיר
 נאקמט צו זאגן אז דאס קינד וואס ויא נועט
 האבין פון אים נועט זיין אספור תקמים אויפריס אונ
 ד"א תקמים זאגן עס שטייט אין פסוק וקשה יבא
 עליה דער יבם ואל ויא נעקען פאר אנוייב כפי
 פקום וויא אזוי ער נועט ויא נעקען. מעג ער ויא
 נעקען. אפילו ער טעם גיט מיינען לשם מצוה
 ואין אנהייב האט קען גיהאלטין ויא אבא שאול
 אז קען מייגט גיט לשם מצוה קאר קען גיט
 מייגט זיין. דריבער האט קען גינאמט אז ד"א
 מצוה פון חליצה איז פריער וויא ד"א מצוה פון
 יבום. נאכדעם האט קען גיהאלטין וויא ד"א
 רבנן אז דער יבם מעג מייגט זיין דעם ברודערס
 טייב אפילו ער מייגט גיט פון מצוה נוענין.
 דריבער האט קען גינאמט אז ד"א מצוה פון
 יבום איז פריער וויא ד"א מצוה פון חליצה
 פון תנא ד"א דמי רבנן נוער האט גילערונג דאס
 וואס ד"א רבנן האבין גילערונג. עס שטייט אין
 פסוק וקשה יבא עליה דער יבם ואל ויא נעקען פאר
 אנוייב מצוה דאס איז אמצוה נוייל איר מאנן
 איז גישקארבין אן קינדער. איז אמצוה אז איר
 מאננס ברודער ואל ויא נעקען פאר אנוייב. אונ
 דאס קינד וואס ויא נועט גיבארין נאל דאס זיין
 אויף דעם נאקען פון איר ערשטין מאנן. עס ואל
 בלייבן אויף דער נועלם אאנדייגקען פון איר
 מאנן שבתוליה היתה עליו גליי הישר נארום אין
 אנהייב איינער ראובן האט ויא גינעקען פאר
 אנוייב. איז ויא גינען סופר צו שקען. האט
 איר שקען אייך גימענט נעקען פאר אנוייב
 נאסרה נאכדעם אז ראובן האט ויא גינעקען פאר
 אנוייב. איז ויא גינארין אסור אויף שקען .
 (ח"א) (תל לישראל ע"ס)

נאכדעם אז ראובן איז גישקארבין וחורה והותרה
 איז ויא צוריק סופר גינארין צו שקען יבא תחיה
 והיתה הראשון איך נואלם מיינען ויא ואל סופר
 זיין צו שקען אזוי ויא ויא איז גינען סופר צו
 אים איז נאכדעם ראובן האט מייט איר חתונה גיהאט
 תלמוד יבסי לערוגמ אונן דער פסוק צו זאגן וקשה
 יבא עליה דער יבם ואל ויא ער איר חתונה האבין
 מצוה פון נוענין מצוה. פריער איינער ראובן
 האט מייט איר חתונה גיהאט וואס שקען ויא
 גימענט נעקען פאר אנוייב ווענין וואס ער האט
 גאר גינעקען. טייל ויא איז שוין. טייל ויא איז
 רייע. אדער נוענין וואס ער האט גאר גינעקען.
 איצט אז ויא איז שוין גינען זיין ברודערס טייב
 אונ שקען נעקם ויא פאר אנוייב נאך זיין
 ברודערס נאכדעם. מה ער ויא גאר נעקען
 נוענין מצוה פון אונ נוער האט דאס גילערונג
 אפ"ר רבי יצחק בר אבדימי אבא שאול ויא רבי יצחק בר
 אבדימי האט גינאמט דאס האט גילערונג אבא
 שאול והכי קאמר אונ אזוי זאגט אבא שאול וקשה
 יבא עליה מצוה דער יבם ואל ויא נעקען פאר אנוייב
 פון נוענין מצוה שבתוליה היתה עליו וקשה פריער
 איינער ראובן האט ויא גינעקען פאר אנוייב.
 האט שקען ויא גימענט נעקען פאר אנוייב
 נוענין וואס ער האט גינעקען דער לשם נוי כונסה
 אז ער נואלם נועלין איר נעקען נוענין שיינקיים.
 נואלם ער גימענט דער לשם אישות כונסה אז ער
 נואלם נועלין ויא נעקען פאר אנוייב. ויא ואל
 האבין אסאנן. נואלם ער גימענט נאסרה נאכדעם
 ויא ראובן האט ויא גינעקען פאר אנוייב. איז
 ויא גינארין אסור אויף שקען. נאכדעם אז
 ראובן איז גישקארבין וחורה והותרה איז ויא צוריק
 סופר גינארין צו שקען יבא תחיה והיתה הראשון
 נואלם איך מיינען ויא ואל איצט זיין סופר צו
 שקען אזוי ויא ויא איז סופר גינען צו אים
 איינער ראובן האט מייט איר חתונה גיהאט
 תלמוד יבסי וקשה יבא עליה לערוגמ אונן דער פסוק
 דער יבם ואל ויא ער איר חתונה גיבין וקשה נאל
 חענין 10 27

כח עליה למטה משמע לטעם
 מלח יבוס דכתיב ויבמה :
 רבא אמר אפילו תימא
 רבנן. ולא קמי למטה
 אלא מלח : יבמה יבא
 עליה מצוה. מלח עליו

ליבמה יבמה יבמה : יכול תחזור להיתרה הראשון. וזו לא. דלי כשי לא כנים לה תלמוד למר
 יבמה יבא עליה מלח : בבדי תיפוק. כחמיה :

וענין מצוה. שמעון זאל גיט מראבמין ביי דיא
 חתונה ווענין גיין זאה. גיט ווענין איר שיינקייט.
 גיט ווענין איר געלט. האט ער מיט איר חתונה.
 ער זאל נאר מראבמין אז ער מוהמ דאס נויל
 גאט האט אזוי גיבאמין דאס אפר אפילו מיטא רבנן
 דאס זאגט מיר גענען זאגן אז די ברייתא האבין
 דיא רבנן גילערקט. וואס זייא האלמין אז שמעון
 מיינט גיט ווענין מצוה. מען ער זיא אויך געמען
 פאר אנוייב. ווען אין די ברייתא וואלט גישמאנען
 דאס זאל געליה למטה. וואלט מען טאקי אזוי
 גילערקט. דער יבם זאל מיט איר חתונה האבין
 ווענין מצוה. עם שמיט דאך אקער אין דיא
 ברייתא ויבמה יבא עליה מצוה. מיינט מען עם
 איז אמצוה דער יבם זאל מיט איר חתונה האבין
 והכי קאמר אונ אזוי זאגט די ברייתא דאס זאל געליה
 מצוה עם איז אמצוה דער יבם זאל זיא געמען
 פאר אנוייב שבתה היתה בדי היתר פריער אידער
 ראובן האט מיט איר חתונה גיהאט. איז זיא
 גינען מוקר צו שמעון דאס בונסה רצה אינו בונסה
 אויב שמעון וואלט געלין וואלט ער זיא געמען
 פאר אנוייב. אונ אז ער וואלט גיט וועלין. וואלט
 ער זיא גיט גינען פאר אנוייב נאכדעם
 זיא ראובן האט זיא גינען פאר אנוייב. איז
 זיא גינען אסור אויף שמעון. נאכדעם זיא

זוהר יורה דעה ק"ז ע"ב ת"ת דלגלות יו"ד הא וואו הא

רבי חזקיה סתח (א"כ כח) כי הוא לקנות הארץ יבוס דהיינו יבוס. כמה אית לון לבי נשא
 לאסתכלא בעובדו דקב"ה ולאסתכלא באורייתא ימחא ולילי דכל מאן דאסתכל באורייתא קב"ה אסתכל
 ביה לעילא ואסתכל ביה לתתא בנין דאורייתא אלגא דחיי איהי לכל אינון דעסקין בה למיב לון חין בעלמא
 דין ולמיב לון חין בעלמא דחיי. ת"ח כי הוא לקנות הארץ יבוס למיב לון מונא ולספקא לון מכל מה דאצטריכו
 בנין דאיהו אשגח בה תדיר דכתיב (דברים יא) תמיד עיני יי' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית זמנה. בנין
 דארץ דא מה כתיב בה (משלי לא) ממרחק תביא לתמה ולכתר איהי יבוס מונא וסרפא לכל אינון מיון ברא
 דכתיב (שם) ותקם בעוד לילה ותחן ערף לביחה וחק לנערותיה. וע"כ כי הוא לקנות הארץ יבוס תחת כל
 השמים יראה לכלה בני עלמא למיב לון מונא וספקא לכל מה דאצטריך כל חד וחד דכתיב (תהלים קמה)
 פתח את ידך ומשבע לכל חי רגון. ד"ה כי הוא לקנות הארץ יבוס לאסתכלא עובדו דב"ל ולאשגחא בכל מה
 דעבדי בני נשא בעלמא. תחת כל השמים יראה מסתכל וחמי לכל חד וחד :

הלכה פסוקה	יוסף לחק	מוסר
ש"ע ח"מ סימן פ"ז	הרמב"ם ה' טוהמא צרעת פ"ז דין א	
(א) צריך לישבע בשם או באחר מכל הכיכונים	הצרעת הוא עם האמור כשופות כולל ענייני הכנה שאין זומין ולי	
~~~~~		
ואם צריך לישבע בשם או באחר מכל הכיכונים דער מענטש	הצרעת הוא שם האמור בשופות כולל ענייני הכנה	הצרעת הוא שם האמור בשופות כולל ענייני הכנה
וואס דאס בית דין גיבען אים אשבועה.	שאין דיין זיך זיך דאס ווארט צוהיט איז	שאין דיין זיך זיך דאס ווארט צוהיט איז
(ותם לישראל ע"ט)	(ת"א)	אשוחות

פסוק לכן פירש חזקוני ונמלה קלה שטר פירש
 או סוקן קרוי לרעה ויטרי עין סכנדים או כנתיס קרוי לרעה
 חס כטיורי סחמור ככנדים ונכתיס סקרלחו חורה לרעה
 כחופפות כסס אינו מחמטט על שולם הלל אוח ופלה סיס
 כירלל כרי לסוסין מלי סרע ססמסטר כלי סרע מחטנות
 קורות כיתו אל חור כו יסטר כיתו ולס פמד כרסטו עד סכסות
 ככיס מחטניו כלי ססור סכניתי סחול יוסכ וסוכי עליכו אל
 חור כו יסכרו ולס פמד כרסטו עד סיסרטי מחטניו סכנדים
 סכלו אל חור כו יסכרו ולס סמד כרסטו על סיסרטי
 מחטניו סרו ויפטרע . ויסיס מוכלל ומסורסס לכרו

ומעומד ואם נשבע מישהו אינו חוזר ונשבע ותיא אפי'
 לכהתלה מושב בין של תורה בין של דבריהם בין
 על מענה הוא בין על מענה ספק . שנים שנועצט
 ברין ונשבעו שלא ישענו אלא האבה ואח"כ מרחיב
 אחד מהם שבעה לחבירו י"א שאינו נאסד בשבעה
 הראשונה : (ב) סדר שבעת הימים כך הנשבע
 אוחו ס"ח בגזע ועומד ונשבע בשם או בכינוי
 עד סלל יחפס כסיות סרסעיס סחול סללנת ולסן סרע

אשוקהוהדינער נאמען אויף אלע ערלייא סינים
 צרעת וואס זענען גיט גלייך איינע צו דיא
 אנדערע זענער נגע האט אבאזינדער נאמען .
 און אלע זינעם צו נאמען הייסן צרעתו שרי
 זינן ער האט קרוי צרעת אז דיא הויט פון קענמלש
 זענעם טיים . זענעם דאס גירופין צרעת גפילת
 קצת שער הראש וזקוק קרוי צרעת און אז עם פאלט
 ארויס אביסל האר פון קאפ אנדער פון פארד
 זענעם אויף גירופין צרעת זשינו זין סכנדים או
 סכתיס קרוי צרעת און אז עם זענעם ניגענערעם דער
 קאליער פון דיא קליידער אנדער פון דיא הייזער
 זענעם אויף גירופין צרעת וזה השיט האסור סכנדים
 יכתיס און דער ענדערונג וואס איז גינאנט
 גינוארין בייא דיא קליידער און בייא די הייזער
 שקראתי חורה צרעת בשותפות השם וואס דיא חורה
 האט וייא ביידע גירופין סיט דעם שותקהדינען
 נאמען צרעת איט סכנתו של שום דאס איז גיט
 מיט דעם פירונג פון דער זעלטע נאם איז גיט
 פון דער נאמרוו אלס אוח ופלא היה גישאלי נאר
 דאס איז גינוארין בייא דיא יודין פאר אצידיכן
 און אואנדער גי' זחתיקו מלשח הרע קען זאל גיט
 אנזאגין וי זאלין גיט ביידין לשון הרע שהספסר
 גלשו הרע נוארום דער נואם קעם לשון הרע משפטי
 קדיית כיתו זענען ניגענערעם גינוארין די קאליערין
 פון די זענעם פון זיין שמוכ אם חור כו אויב ער האט
 תרעה נעהאט . ער האט גיקאהן השגכה אויף די
 עבירה יסיר הכיה זעמ די שמוכ ריין זעריין וואס
 עסר ברשעו ער שהחיק הכיה און אויב ער איז
 געבליבען בייא זיין שלעכטס ביו קען האט צו
 שמוסיין די שמוכ משפתי גי' העיר סככיתו שהיא יושב
 זשינב גליהו זעריין גיגענערעם די קאליערין פון
 זיינע לעדערנע פלים וואס איז זיין שמוכ וואס ער זיצט און ער ליגט אויף זיי אם חור כו

דארף ער שווערין בייא דעם נאמען פון נאם .
 אנדער בייא איינעם פון דיא ביינעמען וואס נאם
 זענעם . זענען פון ער . רחום . סנון . און אזוי
 זייסערן ויקעסר און נאר דארף שווערין שמייענדיג
 וואס נשבע מיזשב און אויב ער האט גישווארין
 זיצענדיג אינו חור ונשבע דארף ער גיט שווערין
 נאך אסאךהר וסלמיר חכם אפילו ככאזקו קייטב און
 אפסלמוד חכם קענ בארד אנכיידין שווערין
 זיצענדיג בין של חורה בין של זכתיס נאוי די חורה
 האט גיטייסן שווערין דיא שבעה . און סאי די
 רבנן האבין גיטייסן שווערין דיא שבעה בין של
 סענת ודיא בין של סענת ספק סאי ער שווערעם אויף
 אנעוויקע סענה . און סאי ער שווערעם אויף
 אנענה פון אספק שום שנתעקטו כדז עניי קענמלשין
 האבין זיך נישטארקט מיט זיערע סענות בייא
 דעם בית דין נשבעי שלא ישענו אלא האמת און ביידע
 האבין גישווארין זייא זאלין מענען אקת זאחי כד
 נחתיב אחד מהם שבעה לחבירו נאכדעט איז איינער
 פון זייא שווערין גינוארין צו שווערין צו זיין סכר
 של אומרים שאינו נספר בשבעה הראשונה אנדערע
 זאנין ער זענעם גיט פסור מיט דיא פריערדיגע
 שבעה וואס ער האט גישווארין ער זאל נאר
 זאנין אקת . נאר ער מוז איצם נאך אסאךהר
 שווערין : (ג) סדר שבעת הימים כד אז דיא הינים
 האבין איינעם בעשווערדיג ער זאל שווערין . אז
 אזוי זינען דער סכר זענער אקדענונג פון דיא
 שבעה הנשבע אוחו ספר חורה בגזע וספר ונשבע בשם
 או בגיטו דער וואס שווערעם האלט אספר חורה
 אין האנט און ער שמיים און שווערעם בייא דעם
 שם (חויחה) אנדער בייא דעם ביינאמען פון נאם

זינע לעדערנע פלים וואס איז זיין שמוכ וואס ער זיצט און ער ליגט אויף זיי אם חור כו
 יסרו אויב ער האט חרסד אויף זיינע זינד . זעעלין זיי בייין זעריין וואס עסר ברשעו ער שישרסו און אויב
 ער איז געבליבען ביי זיין שלעכטס ביו קען האט פארברענט די לעדערנע פלים וואס ער איז אויף
 זייא גינעסין אנדער גילעגין משפתי סכנדים שיערי זענעם גיגענערעם דער קאליער פון די קליידער
 וואס ער גיט אנגיטאהן אויף זיך אם חור כו יסרו אויב ער האט חרסד אויף זיינע זינד . זעעלין זייא
 ריין זעריין וואס עסר ברשעו ער שישרסו און אויב ער איז געבליבען ביי זיין שלעכטס ביו קען האט די
 קליידער פארברענט משפתי סח . זענעם זענעם גיגענערעם דער קאליער פון זיין הויט און זענעם
 אסצוקע ויהיה סככל וספרש גידו און ער זעמ זיין אפגעשויים אליין בעזינדער ער שייא יחפס כסיות
 זענעם שהיא הליצנות זשון הרע ביו ער זעמ זיך שוין גיט סער בשעפטיגען מיט די רייד פון דיא
 זענעם . ער זעמ שוין גיט סער לאבין פון חורה און כסות און זעמ שוין גיט ביידין לשון הרע
 נחפ לישראל ע"ט) (ח"א)

זינע לעדערנע פלים וואס איז זיין שמוכ וואס ער זיצט און ער ליגט אויף זיי אם חור כו
 יסרו אויב ער האט חרסד אויף זיינע זינד . זעעלין זיי בייין זעריין וואס עסר ברשעו ער שישרסו און אויב
 ער איז געבליבען ביי זיין שלעכטס ביו קען האט פארברענט די לעדערנע פלים וואס ער איז אויף
 זייא גינעסין אנדער גילעגין משפתי סכנדים שיערי זענעם גיגענערעם דער קאליער פון די קליידער
 וואס ער גיט אנגיטאהן אויף זיך אם חור כו יסרו אויב ער האט חרסד אויף זיינע זינד . זעעלין זייא
 ריין זעריין וואס עסר ברשעו ער שישרסו און אויב ער איז געבליבען ביי זיין שלעכטס ביו קען האט די
 קליידער פארברענט משפתי סח . זענעם זענעם גיגענערעם דער קאליער פון זיין הויט און זענעם
 אסצוקע ויהיה סככל וספרש גידו און ער זעמ זיין אפגעשויים אליין בעזינדער ער שייא יחפס כסיות
 זענעם שהיא הליצנות זשון הרע ביו ער זעמ זיך שוין גיט סער בשעפטיגען מיט די רייד פון דיא
 זענעם . ער זעמ שוין גיט סער לאבין פון חורה און כסות און זעמ שוין גיט ביידין לשון הרע
 נחפ לישראל ע"ט) (ח"א)

ועל ענין זה מוזכר בתורה ואומר השמר כעבד הלועזת וכו' את אשר עשה ה' אליהם למרים כדרך שהי' הוא אומר התבוננו מה אירע למרים הכנאסה שזכרה בלחיים שסיחה גזולה ממנו כשניס ונדלתו על ברכיה וסכנה כעלמה להזילו מן המים וזו לא דברה כנגתו אלא עתה שסכסכו לשאר נביאים והוא לא הקפיד על כל הדברים הללו שגל' והלויס מסה עניו מאלד ולעספ' מיד נענכה בלענת ק"ו לבני אדם הרשעים העפשים שמרבים לדבר גזולות ונפלות לפיכך רלוי למי שרואה לבוין אורחיהו להחזיק משיבתן ומלדבר עמקן כדי שלא יתפס אדם ברשעת רועים וסכלותם - כענין שגל' וקול בסלי ברוב דברים ומחוך כך בלוי לספר כנגות סלדיקס כענין שגל' חלמנה שפתי שקר הדוכרות על לדיק עתק ומחוך כך יהיה לכן הרגל לדבר כנביאי' ולמה דופי בדבריהם

בשבעה או באלה מפי או מפי הדינים כיצד מפי אומר הדיני נשבע בשם אלהי ישראל או הדיני נשבע במי ששמו רחום או במי ששמו הנון שאינו חייב לזה כלום וכן אם אומר הרי הוא ארור לה' אלהי ישראל או הרי הוא ארור למי ששמו רחום או למי ששמו הנון אם יש לזה אצלי כלום כיצד מפי הדינים משביעין אנו אותך בשם אלהי ישראל

חס דרך ישיבת הלויס הרשעים בתולה מרין נדברי הכלי כענין שגל' וקול בסלי ברוב דברים ומחוך כך יהיה לכן הרגל לדבר כנביאי' ולמה דופי בדבריהם

ועל ענין זה מוזכר בתורה ואתה זונגט אן דיא תורה ואמר אונ משה רבינו האט ג'ונגט השמר כנגד הצרעת זאלסט דיר היטען אין די ריגים פון אנגע צרעת זאךער קען מיינט זאלקמו דיר היטען גיט צו ריידן לשון הרע עם זאל גיט קומען אויף דיר אנגע צרעת זאךער פון דיר האט איר פרייס גערייניק וואס האט גיטאהן צו קריגס אין וועג, ווייל זיא האט גירעמט לשון הרע אויף איר ברודער משה אין זיא גיווארין כצורע הרי הוא אומר משה רבינו האט ג'ונגט צו די יודין התבוננו מה איבע פרייס תביאה איר זאלט איה קעטראקטיון אונ פארשטיין וואס האט געקראפטן צו די גביהה קריגס שדברה באהיה זיא זאמט גירעמט לשון הרע אויף איר ברודער שיהיה גזולה פונט בשנים אפילו זיא איז גיווען זאלטער פון משה מיט זאחרין ונדלתו על ברכיה אונ זיא האט אים געארע וועט אויף אירע קניה וסיכנה בעצמה להציטו מן תמים אונ זיא האט זיה גישטעקלט אין סכנה זיא זאל אים רעמטין פון וואסר וווען די מוטער זיא אים אריין געלייגט אין קעמטיר אונ געזאמט שוויקען אויף דעם וואסערן ויהיא לא דברה כנגתו אונ זיא האט גיט גירעמט אויף אים שענדליקע רייד אלא מסעה שהשחתו לשאר נביאים זיא האט גאר געהאט אקעות אונ האט פארגלייבט משה צו אלע אנדערע נביאים והוא לא הקפיד על כל ודברים האלה אונ משה'ן האבין די אלע רייד גאר גיט געהארט שנאמר ווארום עם שמיים אין פסוק והאיש משה עניו קאד דער מענטש משה איז גיווען ביי זיה נאנץ גירעריג וואו על פי כן מיד נעשה בצרעת פון דעם- וועגין איז זיא בארד גישטראפט גיווארין מיט צרעת קל וחומר לבני אדם הרשעים המפשים די מענטשין וואס זענען רשעים אונ גארין שמרבים לדבר גזולות ונפלות וואס ריידן פילר שיעקטער רייד מיט גרוסקייט אונ מיט וואנכער ווי וועלן געוויס גישטראפט ווערין לפיכך ראוי למי שרואה כענין אורחיהו דריבער דער מענטש וואס וויס גיין אין גלייבין וועג, בארף ער זעהן דעם חסד פלישיבתן ויפלדבר עקבה ער זאל זיה דערווייטערין פון דעם ארט וואס זיי זיען אונ ער זאל גיט ביידין מיט זיא כדי שלא יתפס אדם ברשעת רשעים וסכלותם זאל גיט געפאנגען ווערין אין דיא געזען פון דיא רשעים אונ אין ווייערע גארעשקייט תה דוד ושיבת הלויס הרשעים פון דער פירונג פון די רשעים נואס לאכין פון די תורה בתולה פריגין בדברי הבאי אין אנהייב ריידן זיא גאר אנעלכע רייד וואס זענען נארעשקייט בענין שנאמר ווי עם שמיים אין פסוק וקול בסלי ברוב דברים דיא שמוקע פון דעם גאר קוקט מיט פיל רייד וסתוד פה באין לספר כנגות הצדיקים אונ פון דיא רייד ציהט איין זאמועס אין דעם אנדערין בוי זיא קוקען ריידן שענדליקע רייד אויף צדיקים בענין שנאמר ווי עם שמיים אין פסוק חלמנה שפתי שקר הדוכרות על לדיק עתק זאלין פארשטוקט ווערין די לעפעצין וואס ריידן פאלש- קייט וואס ריידן אויף דעם צדיק שטארקע רייד וסתוד פה יתה למה הרגל לדבר כנביאים ולמה דופי בדבריהם אונ פון די רייד וואס זיי ריידן אויף די צדיקים וועלן זיי זיה געוויינען צו ביידין אויף די נביאים

בשבעה או באלה ער זאגט אשבעה אךער אקלה מפי או מפי הדינים ער זאגט דיא שבעה מיט זיין מויל, אךער דיא דינינים זאגין דיא שבעה מיט זייער מויל כיצד מפי ווי אזוי זאגט ער די שבעה מיט זיין מויל אומר ער זאגט הדיני נשבע בשם אלהי ישראל איה שווער בייא דעם נאמען פון דעם נאט פון דיא יודין או אךער ער זאגט הדיני נשבע במי ששמו רחום איה שווער בייא דעם נאט וואס זיין נאמען איז רחום או אךער ער זאגט איה שווער במי ששמו הנון בייא דעם נאט וואס זיין נאמען איז חנון איה בין דעם מענטש גאר גיט שולדיג וואס איז שבעתו וכן אם אומר אונ אזוי איז אויב ער זאגט אקלה הרי הוא ארור ה' אלהי ישראל ער זאל ויין פארפלוקט צו דעם נאט פון דיא יודין או אךער ער זאגט אזוי הרי הוא ארור למי ששמו רחום ער זאל ויין פארפלוקט צו דעם נואס זיין נאמען איז רחום או אךער ער זאגט ער זאל ויין פארפלוקט במי ששמו הנון אם יש לזה אצלי כלום אויב דער מענטש האט עפעס בייא מיד כיצד מפי הדינים וייא אזוי גיט ארויס דיא שבעה פון דעם מויל פון דיא דינינים משביעין אנו אותך בשם אלהי ישראל

אונ פסוק וואס ריידן אויף די צדיקים וועלן זיי זיה געוויינען צו ביידין אויף די נביאים

פסוקי סג' ויהי תלמידי כמלאכי חלפים וכו' דכרו ונתחשתים
 כנבואו ומחך כך נאס' לדבר באלוים וכו' וכו' כעיקר כענין סג'
 יחפו כני ישראל דברים אשר לא כן על ה' אלהים וכו' וכו' סוף
 אומר שם בשמים פיהם ולבם תהיך חרף מי גרם כסם נאס'
 בשמים פיהם לבסם שהלם חללם חרף זו היא שיהא כרשעים
 שגורמת לטן ושיבת קרנות . וישנה כתי כנסיות על עמי סוף .
 אלא דכרו חורם וחכמם ולפיכך הקב"ה עורר על דין ומחכב אותן .
 כספר זכרון לפניו ליראי ה' וכו' סוף :

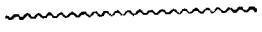
או במי ששמו חנוך שאין לזה בידו כלום והוא עובד
 אמן או שיאמריו הרי פלוני בן פלוני ארזד לה' אלוה
 ישראל או במי ששמו חנוך אם יש לפלוני אצלו ממון
 ולא יורה לו והוא עובד אמן ;
 וישיבת כתי משפחות עם שותי סכר . אכל עינת כסרי ישראל חרם
 או דכרו חורם וחכמם ולפיכך הקב"ה עורר על דין ומחכב אותן .
 כספר זכרון לפניו ליראי ה' וכו' סוף :

אונ ועליון געבין אונגלויבונג אין זייערע רייד
 בעבנו שנאמר ווי עם שמיים אין פסוק ויהי פלעביים
 גמלאכי אלהים וי'א האבין פארשעמם דיא מלאכים
 זרי שלוחים פון גאט וכו' דברי אונ זיי האבין
 פארשעמם די רייד פון גאט וכו' וכו' וכו' וכו' וכו'
 האבין פארקריקט דיא רייד פון די גבויאים וכו'
 פון גאט דבר באלהים אונ פון די רייד וואס זיי האבין
 גירעט אויף די גבויאים זענען זיי געקומען ריידן
 אויף גאט וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו'
 דעם עיקר פון די גאטליכקייט . זיי וועלן זאגן
 עם איז גאר גימא אגאט אויף דער וועלט בעבנו
 שנאמר ווי עם שמיים אין פסוק ויהי פלעביים
 דברים אשר לא כן על ה' אלהים די יודין האבין אויף-
 געפראכט אויף גאט אזעלכע זאכן וואס זענען
 גיט ריקטיג וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו'
 שמו בשמים פיהם ולבם תהיך חרף וכו' וכו' וכו' וכו'
 זייער מויר אין הימל אונ זייער צונג גייט אויף
 די גרד מי גיט גיט גיט בשמים פיהם וכו' וכו' וכו' וכו'

די רינים זאגן צו דעם מענטש מיר באשווערין
 דין מיט דעם נאמען פון דעם גאט פון די יודין
 או אדער די רינים זאגן צו אים מיר באשווערין
 דין גמי ששמו חנוך ביי דעם גאט וואס זיין נאמען
 איז חנוך שאין ליה בידו כלום או דער מענטש האט
 בייא דיר גאר גיט והוא עבד אמן אונ ער ענפערט
 אמן ודאס איז אשבועה או אדער זי'א זאגן
 אקאלה שיאמרו זיי'א זאלן זאגן וכו' וכו' וכו' וכו'
 זענער דער וזהו פון זענעם ודי רינים ריידן
 ארויס זיין נאמען אונ דעם נאמען פון זיין פאטער
 ארויף ה' אלוהי ישראל זאל זיין פארקלוקט צו דעם
 גאט פון דיא יודין או אדער דיא רינים זאלן
 זאגן ער זאל זיין פארקלוקט מי ששמו חנוך צו
 דעם גאט וואס זיין נאמען איז חנוך אם יש פלוני
 אצלו ממון ולא יורה לו אוב זענער מענטש האט ביי
 אים געלט אונ ער וועט גיט מונה זיין צו אים
 והוא עבד אמן אונ ער ענפערט אמן ;

געבריינגט צו די עבירה אז וי'א זאלן טאהן זייער מויר אין הימל
 שחלקת חלקה בארץ וי'א זענען אויף די גרד אויף די צדיקים . אויף די גבויאים .
 ביי זיי זענען געקומען ריידן אויף גאט ו' היא שיהא חרשים דאס זענען די רייד פון די רשעים .
 שגורמת לטן ושיבת קרנות וי'א זיי זענען גינעסין אין די נאסין וישיבת בפי כנסיות של עמי הארץ אונ וי'א
 זי'א זענען גינעסין אין די פארזאמלונג פון דיא עמי הארצים וישיבת בתי משפחות עם שותי סכר אונ
 זוייל זיי זענען גינעסין אין די היינער צו זאמען מיט דיא מענטשן וואס פרינגען וויין . דריבער
 זענען זי'א געקומען צו אזעלכע רייד אבלי שיהא כשרי ישראל אינו אלא דגברי תורה ויחכמה אדער דיא
 רייד פון די פרוקע יודין איז גאר אין תורה אונ אין חכמה ויפייך תקיף גרוי תוא עור על ידו דריבער
 העלפט זיי גאט וישיבת איתם בה אונ ער איז וי'א מנקה צו תורה אונ חקקה שנאמר ווי עם שמיים
 אין פסוק אז וי'א ה' איש אזי בשמו דאמאלס האבין גירעט די מענטשן וואס האבין מורא פאר
 גאט איינער צום אנדערן וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו'
 זי'א פון זייערע רייד זענען פארשריבען גיווארין אין אברה פאר גאט . זיי זאלן
 געבריינגט ווערן וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו'
 ביי זיי איז זייער דער נאמען פון גאט :

געבריינגט צו די עבירה אז וי'א זאלן טאהן זייער מויר אין הימל
 שחלקת חלקה בארץ וי'א זענען אויף די גרד אויף די צדיקים . אויף די גבויאים .
 ביי זיי זענען געקומען ריידן אויף גאט ו' היא שיהא חרשים דאס זענען די רייד פון די רשעים .
 שגורמת לטן ושיבת קרנות וי'א זיי זענען גינעסין אין די נאסין וישיבת בפי כנסיות של עמי הארץ אונ וי'א
 זי'א זענען גינעסין אין די פארזאמלונג פון דיא עמי הארצים וישיבת בתי משפחות עם שותי סכר אונ
 זוייל זיי זענען גינעסין אין די היינער צו זאמען מיט דיא מענטשן וואס פרינגען וויין . דריבער
 זענען זי'א געקומען צו אזעלכע רייד אבלי שיהא כשרי ישראל אינו אלא דגברי תורה ויחכמה אדער דיא
 רייד פון די פרוקע יודין איז גאר אין תורה אונ אין חכמה ויפייך תקיף גרוי תוא עור על ידו דריבער
 העלפט זיי גאט וישיבת איתם בה אונ ער איז וי'א מנקה צו תורה אונ חקקה שנאמר ווי עם שמיים
 אין פסוק אז וי'א ה' איש אזי בשמו דאמאלס האבין גירעט די מענטשן וואס האבין מורא פאר
 גאט איינער צום אנדערן וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו'
 זי'א פון זייערע רייד זענען פארשריבען גיווארין אין אברה פאר גאט . זיי זאלן
 געבריינגט ווערן וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו'
 ביי זיי איז זייער דער נאמען פון גאט :

להמשך בתיה ריא יהוה נפש י יה יהוה יהוה. רוח יוד הא ואו הא. גשמה יהוה היה ויחיה היה דמלוי היה אה
שם בן שבעשיה בניקוד חולם :

וַיִּקְמוּ מִתְּמַן גִּבְרֵיָא
וְאִסְתְּבִיאוּ עַל אִפֵּי סְדוּם
וְאִבְרָהָם אָזִיז עִמְהוֹן
לְאִלְוָאֵיהוֹן : י וַיִּי אָמַר
הַמְכִּסִּי אֲנִי מֵאִבְרָהָם דִּי
תּוֹלְדוֹת אֲהִרֹן
הַיּוֹד עַמּוּ. מַלְעִיטָא טו. וְסִי אֲמַר. יוֹמֵת לֹחַ :

בעל המורים
(טו) על פני סדום ס"ח מיל ששעור מיל הלך עמהם לשלחם לשעור
לבויה מיל : הולך עמם לשלחם וס' מלמד שהשכינה מלוה ללויקים :
זכן אברהם עוודו עומד לפני ה'. פסוקים אלו מדברי שלישו :
להפוך את סדום ואני יודע שבניו ישמרו דרך ה' ויזכו להביא את אשר דבר לאברהם לתת
רש"י

(טז) וישקיפו. כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ
מהשקפה ממתן קדשך (דברים כו) שגדול כח מתנות
עניים שהקפך מלת הרגו לרמזים : לשלחם. ללותם
ק כסבור אורחים ר הס : (יז) המכסה אני. בתמיהה :
אשר אני עושה. כסדום לא יפה לי לעשות דבר זה
שלה מדעתו אני נחתי לו את הארץ הזאת וחמשה
דעת זקנים מבועלי התוספות

(יז) המכסה אני וגו' ואברהם היו יהיה. אמר אילו לא היה
עתיד להליד בנים לא הייתי כגלה לו משפט סדום כי
לארכ שימות בלא בנים שיצוה אותן לשמור דרך ה' ולקבל
שכר מה לו גלות משפטים. אבל אברהם היו יהיו וגו' כי
ידעתי וגו'. ולפי שהיה לני גדול אנה לו רין של סדום
כי יודע אני בו כי למען רין שאעשה ברשעים הללו יצוה
את בניו לשמור דרך ה' ולעשות צדקה ומשפט למען הביא
ד' וגו'. ויזכו לירש את הארץ. שאם לא יהיו שומרים
משפט וצדקה לא יזכו לזה :

כי המלאכים הולכים לסדום לעשות שליחותם כאשר יזמית לעשות.
לא נשמרו עוד המלאכים מאברהם. רק יזכרו משם המלאכים
פירוש לתורת אלהים
(טז) ויקומו משם האנשים וישקיפו על פני סדום. וקושיט
רזו כספוקים אלו. אבל כשעט סענין הוא. אמר ספוקים
והכשורס הנזכר רלו המלאכים ללכת בדרך ספוקים לסדום
אל כל כשרלו ספוקים הולך עמם לשלחם. ללותם. וקשיטו על
פני סדום אבל לא פנו ללכת בדרך הסולכת לסדום כי לא יזכר
אברהם שהולכים לסדום. כי אז יחוקר מהס על מה הם הולכים
מהם [כי ידע אברהם שלעו כן אחיו יושב כסדום אולי יש להם
אחיו דבר אלוין]. וכאשר ראה ה' שמחמת אברהם המלאכים
שמחטים בדרך ואינם הולכים מהר לסדום. ע"כ אמר ה' המכסה
אני מאברהם אשר אני עושה אגלה לו כל פנין סדום ואגלה לו
ואחרי הודיע אלהים את אברהם ענין שליחות המלאכים לסדום
וילט סדומה. מכל אברהם עוודו עומד לפני ה' להחניל :

הישר
קענטשין זיהען פון די נייטיין. דריי קענטשין זאליין אים
ציהען אין די זייט אונג דריי קענטשין זאליין אים ציהען אין
אנגערע זייט. ביי ער נועט שטארקין. אונג זען די
קענטשין זעליין שרייען זאך קען צו זיי זאגין אזוי נוערט
גיטאהן צו יערער קענטשן וואס קומט אין אונזער לאנד.
דיןך דעם זעליין שוין קיין פערקער קענטשין קומען אין
אונזער לאנד. אז זיי זעליין זערין וואס מיר טוהען מיט די
פערקער קענטשין. אז אפערס מאן אפערקער פערקעט
אפאהר קומען אין סדום פערקעט מען און געבן גאלד און
זייער נאר קען האט אויסקערדיגן אין אלע גאסין מען
זאך אים קיין עסין פארקויפן פערקעט ער שטארקין פון
דינגער. נאכערס פערקעט קומען די קענטשין פון סדום
יעדעו 16 27 (ח"א) (חק לישראל ע"ט)

**י' וְאֶבְרָתֶם הָיוּ יְהוּה לְגוֹי גְדוֹל
וְעַצוֹם וְנִבְרַכְתֶּם כָּל גּוֹי הָאָרֶץ :
י"ב כִּי יִדְעוּתוֹ לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת
בְּנֵי וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ
דְרָךְ יְהוּה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט**

**אֵינָא עֲבִיד : י"א וְאֶבְרָתֶם
מִתּוֹ יִדְעוּ לְעַם סְגִי וְתִקְוָה
וְתִבְרַכּוּן בְּדִלְיָה פִל
עֲמִמִּי אֲרַעֵנָא : י"ב אֲרִי גְדִי
קִדְמִי בְּדִיל דִּי יִפְקֵד יִת
בְּגוֹדֵי וְיִת אֲגֵל בִּיתְהוּ
בְּתַרְוָה וְיִמְרוּן אֲרִיחִין
דְּמִקְנֵן קִדְמִי : י"א לְמַעַבְד**

ה"א וְאֶבְרָתֶם הָיוּ : י"א יִמְאָה עַם יִשְׂרָאֵל עַם כְּסוּדוֹת הַ סְמִיכָה וְהַ סְמִיכָה וְהַ סְמִיכָה
רש"ב"ם

בעל המורים

(י"א) וְאֶבְרָתֶם הָיוּ : י"א ר"פ וְאֶבְרָתֶם וְתִרָה וְקִמִּי וְאֶבְרָתֶם הָיוּ יִמִּי
וְאֶבְרָתֶם וְקִמִּי וְאֶבְרָתֶם כֵּן לִיט עֵסֶת וְאֶבְרָתֶם כֵּן מֵאֵת שֵׁנֶת פִּי
אִף עַל פִּי אֶבְרָתֶם וְתִרָה וְקִמִּי : וְאֶבְרָתֶם הָיוּ הָיוּ לְגוֹי גְדוֹל
הָיוּ יִסִּיִם לְגוֹי כְּנִימָ' ק' ס' כְּשִׁיסִיִם כֵּן ק' אִלּוּ יִסִּיִם לְגוֹי גְדוֹל
זכור סְלִמֵר כִּי כֵן יִסְוֹךְ גַּבְר : (י"ב) אֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל אֵת כְּנִי .

להם את ארץ כנען ואלו העיירות מנחלת בניו הם
ברכתוב בגבול בני כנען בם' נח ויהי גבול הכנעני
מצידון באכה גרדה עד עזה באכה סרוסה ועמורה אדמה
וצביים עד לשע' ואיך אחריב קרקע שלו וקרקע בניו

שפתי חכמים

כס' מ"ט נחמן וי"ל כי ע"י הכוונה והכפופה היא שהכניס
כדבר שם מלאכים לבן קאמר כסבור שהם אורחים וכו' . הר"ם :
ש' דלי לא פ"י אלא טעם דקאון לכד ה"ל מה שימלא הוא שלו
ומה שלא ימלא לא יסיה שלו ולכך פ"י קראתי אותו וכו' ואלו אמר
אם הטעם לכד ה"ל מה שהוא כאלו הוא שלו אלא הטרנסה

סלומה ועמורה גו' . קראתי אותו אברהם ש' אב המון
גוים ואשמיד את הכננים ולא אודיע לזכ שהוא ארבעי :
(י"א) וְאֶבְרָתֶם הָיוּ יְהוּה : מ"א זכר לריק לכרסה
האולי והזכירו כרכו . ופשוטו וכי ממנו אני מעלים והרי
הוא הכיב לפני להיות לגוי גדול ולהתנבך בו כל גויי
מודע לאשה (ש' 3) הלל כונו מודעתו (שמות לג)
ולמדן בשם . ואמנם עיקר לשון כולם אינו אלא לשון ידיעה
ולמה ידעתיו למען אשר יטו לפי שהוא מלוי את בניו עליו
למחור דרכי . ואם הפרשתי כתרומתו יודע את כו
שיטה את בניו וגו' אין למען נוטל על הלשון : יצוה . לשון
הוא כמו (איוב א) ככה יעשה איוב (פ"פ ה')

הארץ : (י"ב) כִּי יִדְעוּתוֹ . לשון חיבה כמו (רות 3)
ואדעך בשם . ואמנם עיקר לשון כולם אינו אלא לשון ידיעה
ולמה ידעתיו למען אשר יטו לפי שהוא מלוי את בניו עליו
למחור דרכי . ואם הפרשתי כתרומתו יודע את כו
שיטה את בניו וגו' אין למען נוטל על הלשון : יצוה . לשון
הוא כמו (איוב א) ככה יעשה איוב (פ"פ ה')

פירוש לתורה אלהים

וְנִבְרַכְתֶּם בּו כִּי עַם הָאָרֶץ אֲנִי עַם וְעוֹלָיו יִיךְ כִּיִּם אִים
'עֲבָדְשִׁין אֲלֵע פִּעֲלָקְטֵר פּוֹן דְּעֵר עָרְד :
(י"ב) כִּי יִדְעוּתוֹ דְּעוֹן אִיךָ הָאֵב אִים לִינֵן יִפְנֵן אֲשֶׁר יִצְוֶה
אֵת בְּנֵי וְאֵת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְיִיטֵר עַד וְעַם גִּבְרִימֵן וְיִיטֵר
קִינְדֵרֵר אֲנִי וְיִינֵן הָיוּ גִינְיֵנְדֵר נֵאֵךְ אִינֵן אֲנִי וְנֵאֵנְט צו

נאל פארלעגן ריא קינדער און זאל נים מודיע
זיין דעם פאטער (י"א) וְאֶבְרָתֶם אֲנִי אֶבְרָתֶם הָיוּ יְהוּה
עַד וְעַם יִינֵן גְּדוֹל צו אַנְרוֹיִם פִּאֵלֵק פִּלֹמֵר וְעַל
אִיךָ דְּעוֹן פּוֹן אִים דִּי זֵאָה פִּאֶרְהוֹיִלִין עַד אִינֵן דֵאָךְ
גִּילִיבֵם פִּאֵר כִּיר עַד זֵאָל וְיִינֵן צו אַנְרוֹיִם פִּאֵלֵק

ספר הישר

יעדער האט אפגענומען זיין נאָמֵר און זיך בער וואס ער
האט אים גיגעבן . זיי האבן פון אים אראפגעצויגן זיינע
קליידער . און ווער פון זיי עס איז גיעווען שטארקער האט
זיי גענומען . נאכדעם פלעגן זיי אים ארויס טראגן נאקעט
אין דער סוף און האבן אים פֿגראבן אונטער אבנים .
אָפֿוֹרֵה האט שָׂרָה געשיקט איר קנעכט אַלְעֵזֶר אין סדום
צו איר ברודער לֹאם וְעָקֵן וואס ער מאכט . ווי אַלְעֵזֶר איז
געקומען אין סדום האט ער גישראפן ווי איינער פון סדום
האט אראפגענומען אלע קליידער פון אפֿרעקרוין אַרְכֵם
מאן און איר אַרְכֵם געגאנגען מיט זיין . דער אַרְכֵם מאן
האט געשריגען און גיגעטן פֿי אַלְעֵזֶר עַד זֵאָל אִים
דעלפֿין אַפֿגעקען דִּי קִלְיִיעֵר פון דעם קעניש . האט
אַלְעֵזֶר געזאגט דעם קעניש פון סדום און האט אים

(י"ב) כִּי יִדְעוּתוֹ . גאט זאגט איר ווייט אז אַבְרָהָם וְעַם
געזעצן זיינע קינדער זיי זאלן פֿאָרן צִדְקָה און שִׁשְׁפֵּם
אִי דֵאָךְ אַפֿשִׁין גאט זאגט דאך נים איר אַפֿשִׁין וואס ער
וועט זיין אַפֿרִיך אַדער אַרְשֵׁע , דער הִירִיך אִי רִמְשֵׁל אַפֿשִׁין
אִי אַפֿאָרֵל געקומען צו אַבְרָהָם און האט גיזאגט צו אים איר
האב פֿאָר אַיִטֵר וְהָיוּ אַפֿרִיךֵם סִים רִי אַפֿאָפֿטֵר פּוֹן דַעם גְּבִיר
וואס וואָנֵט אִין בְּרִלִין . דער שְׂרָקֵן פֿרעגט וועט גְּבִיר ווי פֿיל
גִים אִיר גְּדוֹן אַיִטֵר וְהָיוּ , האט אים דער גְּבִיר גִיזאגט איר גִב
פֿינֵף סוֹיִעֵנְדֵר רִבֵּל , פֿרעגט דער גְּבִיר דַעם שְׂרָקֵן און דער
כְּהוֹנֵן פּוֹן בְּרִלִין ווי פֿיל וועט געבן גְּדוֹן זיין אַפֿאָפֿטֵר . זאָגט
דער שְׂרָקֵן עַד וועט געוויס איר געבן פֿינֵף סוֹיִעֵנְדֵר רִבֵּל ,
זאָגט דער גְּבִיר צום שְׂרָקֵן אִיר האט שוין גִירֵנֵם מיט דַעם
בְּעִירִיעֵר כְּהוֹנֵן עַד האט אִיר שוין גִיזאגט גְּוִינֵם אַז עַר נִים
פֿינֵף סוֹיִעֵנְדֵר רִבֵּל גְּדוֹן זיין אַפֿאָפֿטֵר , האט דער שְׂרָקֵן

גיגעטעט געזאגט האט כִּיר גִים דער בערלינער כְּהוֹנֵן אַז עַר גִים גְּדוֹן
וועט געבן גְּדוֹן זיין אַפֿאָפֿטֵר פֿינֵף סוֹיִעֵנְדֵר רִבֵּל , האט דער גְּבִיר גִיזאגט צום שְׂרָקֵן פּוֹן וואָנֵט אִיר דאַס וויסען אַז עַר
וועט געבן זיין אַפֿאָפֿטֵר פֿינֵף סוֹיִעֵנְדֵר רִבֵּל , האט דער שְׂרָקֵן גִיזאגט ווייל אִיר דאַך וואָס גִיעֵנֵן אַז עַר האט חתונה געמאכט זיין
שוועסטערס אַפֿאָפֿטֵר האט ער אִיר גִיעֵנֵן צוויי סוֹיִעֵנְדֵר רִבֵּל , האט דער שְׂרָקֵן גִיזאגט וועט ער דאַך זיין אַיִנְטֵעַן אַפֿאָפֿטֵר געוויס געבן פֿינֵף
סוֹיִעֵנְדֵר רִבֵּל , תְּקַרֵּשׁ בְּדוֹךְ הוּא האט אִיר אַבְרָהָם אַיִנֵן אִיר אַזוי גִעזאגט אִיר וואָס אַבְרָהָם וועט אַנְזאָגן זיינע קינדער
זיי זאלן פֿאָרן צִדְקָה און שִׁשְׁפֵּם , ווייל אִיר וועט אַז עַר גִיעוונט צו פֿרעקדע קענישן זיי זאלן פֿאָרן צִדְקָה און שִׁשְׁפֵּם וועט עַר
דאַך זיינע קינדער געוויס געבן זיין זאלן פֿאָרן צִדְקָה און שִׁשְׁפֵּם :

אֲדַקְתָּ אֹדִינָא בְּדִי דִיִּימִי לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־אֲבָרְתְּהֶם אֵת מְלִיל עֲלוּהִי: כ וַיֹּאמֶר יי קִבְּרִית סְדוּם וְעַמּוּרָה אֲרִי הַלְלוּת אֲהֲרֹן ייִאמֶר פִּי יִשְׁמַח עַם סִינַיִן קָם:

בעל הטורים

פִּיִּת תוֹרַת מִשְׁכַּן בְּנִימִי תוֹרַת וּבְנִימִי בְרִית: (כ) כִּי רַכַּס שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ: (כ) וַיֹּאמֶר ה' . חֲמֹלָךְ לִאֲבֵרֹהֶם שְׁלֹחִים הִלְלוּ אֲנִי שׁוֹלַח בְּשִׁבּוּל וְעַתָּה סְדוּם כְּמוֹ שְׂאֵמֶר לְמַעַלַּח בְּנִימִי כְּחֶטֶא רִיעִס:

רש"י

יחזו: למען הביא. כך הוא מזהו לכנוי שמרו דרך ה' כדי שיביא ה' על אברהם וגו' על בית אברהם לא נאמר אלא על אברהם למדנו כל המעמיד בן זדיק כאלו אינו מת: (כ) ויאמר ה'. אל אברהם שטעה כאשר

פירוש לתורת אלהים

וייאמרו דבר יי היום נאמס ונענ נפשו פון וועגן דעם הביא יי על אברהם את אשר דבר עליו נאמ ואלו כרענען אויף אברהם ונאם ער האם נרעם פון

פרקי דרבי אליעזר

(כ) ויאמר ה' ועקת סדום ועמורה כי רבה וגו'. הקב"ה האם ניואם איה וויל פארון אפרויע זאך אויף רעד עקס וועל איה דאס זאגן צו אברהם'ען וויל איה האב אים ליב. כבי חנינא זאגט רבי ללאכים זענען נעקשען פים הקב"ה צו אברהם אבינו, איינער האם אים נעזאגט אז שרף וועט ניקארין אויפן, און איינער האם אים ניואגט וואס זאל וויל פארון פים סדום און עמורה, פון דאנען ווייסן מיר אז איינער וויל זאגן צו ווין חבר אעלעקע זאכן וואס אים וועט גיבן גאל ער אים פריער זאגן אעלעקע זאכן וואס אים וועט גיבן גאל, נאכדעם קען ער אים שוין זאגן אזילו אעלעקע זאכן וואס אים וועט גיבן, רביבער האם הקב"ה נעתייסן דעם סלאך ער זאל פריער זאגן צו אברהם די בשורה אז שרף וועט האבן אויפן זאכדעם זאל פון זאגן צו אברהם וואס עס וועט זיין פים סדום, אברהם האם אנגעהויבן בעטן ביי הקב"ה וועגן לום, ער זאל נרעשעט ווערין פון סדום, רבי ועירא זאגט די סענטישן פון סדום זענען גיווען די רייכקע פון דער וועלט, די פלעצער זייערע זענען גיווען גוטע און פאקע,

אלץ וואס קען דארף אויף דער וועלט און גיווען אין סדום, נאלד און גיווען אין סדום, ווען איינער האם נעקו'ס אביסול ער פרוכטין און גיווען נאלד צווישען די פרוכטין, זילכער און גיווען און סדום, ברלאנסין און פעריל און גיווען און סדום, דריבער האבן זיי גיט געהאט זייער פארזיכערונג אויף נאם, זיא האבן זיך גאר פארזיכערט אויף זייער רייכקייט, רבי יהושע בן קרחה זאגט זיי האבן גיט גיוואלט נעבן פון זייער ברויט צו אפרעמין גיט צו אפרעמין גיט צו אריבין, זיי פלעגן אפהאן רי אוקצייטיגע פירות פון רי שפיץ בויער די פייגיל זאלן גיט זמן פון זיי, אזילו זיי אלצין האבן אויך גיט געקענט עסין די פירות, האבן זיי גיט פארנומען די פייגיל זאלן זיי עסין, רבי נתנאל זאגט די סענטישן פון סדום האבן געטאקט דינים, אז אפרעמדער סענטיש און נעקשען אין סדום פלעגן זיי אים ברענגען צו זייערע דינים און זיא דינים האבן געפסקת פון זאל ביי אים צו נעקשען זיין נעלס און זייער קליידער און קען זאל אים ארויס פרייבן נאקעם פון שטאם, און די סענטישן פון סדום פלעגן זייען זאם מים אלעס גוטען זיכער און וועגן האבן קיין סדרא נעהאט פאר אפלוקח, און האבן גיט גינגען צו אפרעם פון אזילו אשטיקיל ברויט, רבי יהודה זאגט די סענטישן פון סדום האבן אויפגערויפן

משלי חכמים

(כ) ועקת סדום ועמורה כי רבה וגו'. למשל אעלכר וואס לערונג און חרר פים עקליכע קינדער זענען רא פנדערע קינדער וואס זענען געוואהנט דער רבי זאל זיי שלאגן, ווען דער רבי שלאגט זיי ווייזען זיי גיט און שרייען גיט, ווייל זיי זענען שוין געוואהנט פים דעם שלאגן, אנדערע קינדער זענען רא וואס דער רבי שלאגט זיי גיט, אז עס זאל אפאהל פרישין דער רבי האם אים גאר אנגערירט פים דעם קאנטישק וויקס ער שוין און שרייט, אפאהל און אריין נעקשען צוויי

סניאת וחובתהון ארי
 תקיפת לחדא: כא אתגלי
 פנן ואדון הפקבדתהון
 בעלת לקנמי עבדו
 רשי

והפאתם כי כבדה מאד: כא ארדה נא ואראה הפצעקתה הבאה

שפתי חכמים

ברכום הללו איים סו לך כרז לשני הטעמים מהרש"ל: רת לכו למימרה דמנלה וזרחה מטיק לה אלה מלשון יורכה כלאם שורד מכסאו ללכת ולרלות ולחוקר בדבר רל"כ מאי ר"ל ארדה לסוף מעשים. קאי כרחה ואמר ר"ל ארדה נא ועוד שכל סיה לו זכר לימד על סביעט על מלה ארדה נא אלה על מלה ארדה וזה דהוירך לשני הטעמים מעט דלנטס רל"כ קי וזה עדין לא דן אותם אלה כירידה הייה לרלות אם עטו העכירה לכך מביא ר"ל וכו' ונפי ר"ל קשה ס"ל לומר פל"ס נא

פירוש לתורה אלהים

עם איז גיווארין וייער פיל וחסאמס אונ וייער וינד כי כבדה מאד איז וייער שווער: (כא) ארדה נא איה וועל אראפנידערין וזראה אונ איה וועל זעהן. (רשי) שרייבט נאמ האמ גימ בארארפמ זעהן ווארום ער ווייטמ אלץ נאר נאמ האמ דאם גיטוועגן כדי צו לערנען די דיניגים ווי זאלין גימ ספר הישר

האם אליעזר אימ גיט גיוואלט בראהלין, דער מענטש האט אבער גיט גיוואלט אפלאזן אליעזרין אונ אליעזר האט געמאכט גיין מיט אים צום שופט, ווי האבין דערצייגט דעם שופט וייערע פננות אונ דער שופט האט געפסקהן אליעזר מוז בראהלין, ווי אליעזר האט גיהערט דעם קושפט, האט ער גענומען אפטיין אונ האט אים גיווארסין דעם שופט אין שמועדין איז ארום געגאנגען פיל בלוט פון זיין שפערין, האט אליעזר גיוואנט צום שופט אייגס בראהר דו מיר פאר דעם בלוט וועל איה בראהלין דעם מענטש, אדער בראהר דו דעם מענטש, אונ אליעזר איז אנוועק געגאנגען, ווי די פיר מלכים האבין געהאלטן מלחמה מיט די מלכים פון סדום אונ ווי האבין געפאנגען לוח מיט זיין פארשענין אונ אברקום האט געבראטיין מלחמה מיט די פיר מלכים אונ האט פון ווי צוריק אנוועק גענומען לוח מיט זיין פארשענין, דאמאס האט דאם ווייב פון לוח זיין האט איר פארברענט איז איר געשרי ארום געגאנגען צו נאם זיין גיט גענומען פון סדום האבין פאקן אזוי גיטאן ווי איר שרייטן איז, וועל איד ווי פארלענדן, שלכח דמלך האט גיאנט הוצק אה חכמים חזקם, ווער עס גייט מיט חכמים וועט קלוג ווערן, דאס איז גלייך ווי איינער גייט אריין אין אקראם וואס דארט ווערט פארקויפט בשמים, זעילד ער האט פון דיא בשמים נאר גיט גענומען מיט זיך פון דעספוטענין האט ער אין זיך איינגעזאפט אנוסין ריח, אזוי איז דער מענטש וואס גייט מיט צוריק מוז בעסטע געמען פון וייער פרוקאייט אונ פון וייער גושע בשמים, ווערע כסילים ווען אבער דער מענטש וואס איז אהרר מיט רשעים וועט ער אויך שלעכט ווערן, אזוי ווי איינער איז אריין געגאנגען אין אנארבארקע, אפילו ער האט פון דער גארבארקע נאר גיט גענומען מיט זיך פון דעספוטענין האט ער אין זיך איינגעזאפט דעם שלעכטן ריח, אזוי איז דער מענטש וואס גייט מיט רשעים מוז עפעס געמען פון וייער שלעכטקייט, נאך אפזעט איז דער דאס גייט מיט חכמים וועט קלוג ווערן, דאס מיינט מען לוח, ווייל ער איז געגאנגען מיט אהררם האט ער זיך אונגעלערנט פון זיינע פעשעס אזוי ווי אברקום פלעגט אריין געמען צו זיך אין שטוב פריערע מענטשין אונ האט זי גיבעדין עסין אונ פרייגעט פלעגט לוח אויך אזוי מארן אונ ווי לוח איז געקוקען אין סדום אונ ער האט גיהערט די מענטשין פון סדום האבין אויפגערופן ווער עס וועט געבן עסין צו אפערעדן מענטש זאל מען אים פארברענען, האט ער מורא געהאט צו געבן עסין צו פריערע מענטשין ביא סאג נאר ביא נאכט האט ער גיבעדין עסין צו פריערע מענטשין, דריבער זענען די מלכים געקוקען אין סדום אונ האט נאכט ווייל צו האבין געוואקס אן ווי ברשיין זיין ביי לוח אונ לוח געבט גיט אריין פריערע מענטשין צו זיך אין שטוב ביי סאג נאר ביי נאכט, ווי לוח האט דער זעהן די מלאכים אונ ער האט געטייגט ווי זענען מענטשין איז ער גילאפן ווי אנטקענין

משלי חכמים

יונגל איז געהאקט דער רבי זאל אים שלאגן אונ ער וויינט אפילו אין דער שפיל, אונ אז ער וויינט אונ שרייט אזוי שפערק געוויס האט אים דער קלמר גוט געשלאגן, אז ער (זעק לישראל ע"ט) (ח"א)

מעבד עשהו נמירא אב לא תיבון ואם תיבון לא אתפרע

רשב"ם

ואנשי מדום רעים וחסמים: (כא) עשו כלה. פסיק יש בנתיים להגריד את הדבר כלומר א"כ עשו מעשה אותם כלה.

שפתי חכמים

רש"י

וארס לך לרד נס נטעם ראשון. הטרש"ל: א רש"י לרד דסיה לו נכתוב הכתובת כמו שכתוב לעיל והטלתם ולמה כתוב לשון נקבה חלה וכו': ב רש"י מלי עשו כל כנר נתיב והטלתם כי נכנס מאלד דמשמע שכבר עשו: ג שפטיקו: טרומם וסיי עתה ארס כלכש וסדנריום נשט ארסם עד שמתה ומילד דרש"י סייה י"ל מנוירם שום על דבר אשר לא נעסק במיר נבי שפ"ס המורסם שפ"ס דלעסם ראשון קסס ומי חילא סייקא קמי קב"ס שלם עשו ארסם כסס כלל נכ"ן פ"י נעקת ריכסו וכו' ח"ס הוא נכרסיה שמתים ששלל כדון הרגום ואר"ס שפ"סו כדון ארס"ס מה ארס"ס וכו' ח"ס המעשה סיס ידוע וגלוי לפניו. הטרש"ל:

אל א מדינה: הבאה אלי עשו. וכן עומדים במרדס ב כלה אני עושה בהם. ואם לא יעמדו במרדן אלעם מה ארס"ס להרפס מהן כיסורין ולא חללה אותן. וכיוצא ט מליט במקום אחר (שמות ל"ג) ועתה הורד עדיך מעליך ואלעם מה ארס"ס לך. ולפיכך יש הספק נקודה ססיק בין עשו לכלה כדי להסריד חסכה מחכרתה. רבנחתינו דרשו הכתובתה נעקת ריכסו ארס"ס שהרנוה מיתה משונה ג על שמתה מזון לעני כמסורם בחלק:

פירוש לתורת אלהים

יא האם איין ארום סאן עסין גינעבין הבאה צ"י נואם איז גיקוקען צו סיר עשו האבין זיין גיטהען אונ זיין מוהען גיין השוכה נ"ח ועל איה זיין פארלענדן ואם פירוש דרבי אליעזר

פרקי דרבי אליעזר

אם האם זיי גינעבין זיי זאלן אריין גיין צו אים נעקטיגען את זר האם זיי אריין גענוקען צו זיך אין ש"סוב. נענ"ל האם שוקנד גינעבין זיי ליש פ"רם אריין צו זיך צוויי פרעקע קענעשין האם פ"ר האם גינאגם פאר זיין פאטער און פאטער אין צפליקע סטופין האבין זיך פארזאמלט אלע קענעשין פון סרום ארום די ש"סוב פון לום. און זיי האבין גינאקם לום ואל זיי ארום געבין די צוויי קענעשין [פלאגים] און סיר ועליון סארן פ"ס זיי זיי סיר סוהען פ"ס אלע פרעקע קענעשין. האבין די ט"אקים זיי קלינד נעקאקס, וזיי דער סארניקשעטן איז אריינגעגאנגען האבין די פלאגים גענוקען לום פ"ס זיין פייב און פ"ס זינע צוויי קענעשין און האבין זיי ארום נעק"רם אויפער די ש"סאם און דער פלאג האם זיי גינאגם זיי זאלן ג"ס קענען אונקער זיך, ווארום עס הייבט שוין אן דענענען פ"ס פייפר און קענעביל, קרית דאס נייב פון לום האם רוקנות געמאס אויף אירע קעקסער וואס זענען געבליבען אין סרום ביי זייערע מאנען האם זיי אקוק גיטאקען אויפער זיך פאטער גינען זיי אויך, זיי זיא דאס אוינעל [ארגען] סארקאמס איז ארויף אויף איר דער קענען פון קענעביל און פייפר און זיא איז גיטאקען אקסיק ואלץ, זיא שפייס נאך כ"ז היינטיגען קאג, אלע קאג זענען אפ דאס אקס"ו דאס ואלץ ג"ו אירע פ"ס, און בייא גאקס וואקסם זיא אויף צוריק:

משלי חכמים

כ"י אים, דער האם געשריגען נעקסין. דער אנדערער האם געשריגען דרינען, אקער צו סרום אליון שרייב שוין זייער קשטאק, זיא אליון קענען שוין אויך ג"ס פארקאנגען דא

נביאים מלכים ב ד

תרגום

למשך מנ"ה דא צבאות נש צ צב צבא צבא צבאות רוח יהוה נשמה דנחה ארדני נשמה דודד י'נה ויהי יחידה דנחה י'נה ויהי יחידה דהר אל שם ב"ן שבששית:

ואמר לוקנא הדיו בעידן א ויאמר למועד הזה פעת חיה אתי חבית בן דאמון קיימין תנא קמבאקא ותאמר אל-אדני איש האלהים אל-חבוב וביא דני לא יתפדיב רש"י

מצודת דוד

(א) למועד הזה כעת חיה. כמו שאלת קיימת היוק כך תהיה קיימת למועד הזה וחבית בן: אל חבוב. אל תראני דבר שיטמוק יש לך כח לנפש דממים עד חבוב. אל תאמר דבר הנספק כעבור נשמה לך שמתוך וכל כי אמר חבית בן סמורס לנשמה סס ולא סמורס שיתקיים סס (הק לישראל ע"ס) (י"א)

בשפתחה: ב ותהר האשה ותלד בן למועד
 הזה בעת הזה אשר ידבר אליה אלישע: ב ויגדל
 הילד ויהי היום ויצא אל אביו אל הקנזים:
 ויאמר אל אביו ראשי וראשי ויאמר אל הער
 שאהו אל אמו: ה וישאהו ויבאדו אל אמו וישב
 על ברכה עד הצחרים ומת: ו ותעל ותשכבה
 על מפת איש האלהים ותסגר בעדו ותצא:
 עין שיקרא ומית: ו וסליקה ואשבבמיה על עקרא דקנא דני ואנפת באפיה ונקמת:

מצודת דוד

לחוד אל השמתי כדבר סליט מחיים: (ג) אשר דבר. כפי
 אשר דבר אלישע: (ג) וירד היום. כל סוס אשר אל אל אביו
 כסוס שמו של סוליס: (ד) ראשי ראשי. זה לי כלל כראשי
 וכל סמלם כדרך סטוס עמלכ כו מתי מתי אופולס (דמיס ד):
 דם פירוש עברי פייש נעמיס מן ביא דער הפסוקה פון דער חזק:

תרנוה

כתובים משלי ד

לחשך סימור וסלכח ורא שין דלת יוד גוש שין שין דלת שין דלת יוד וזה יאהרונה נשמה ריסור א אר
 ארנ ארני גוש ארני ויה אלף דלת נון יוד גשמה וסלכח יו דו זה וזה יודה ריסור ויה זה ויה זה
 וסלכח אל עם בן שבנשה:

וירני ויאמר לי יתקד דברי ברה שומר מצותי ויהי: א ואלפני ואמר לי יתקמ
 ב קנה חכמה קנה ביה אל תשכח ואד תם מאמר ימי: ב לך לך וסר פקודי וחסה:
 ג אל תעזבה ותשמרה אהבה ותצרה: ד ראשית חכמה
 לא תגשו ולא תחסי סן
 סאקרי פויסי: ג ולא תשכחה ותגוריה ותגוריה: ד ריש חקקתא קנה חקקתא

מצודת דוד

(א) וירני. וס כל חכמה עלי למדו סוכרס סלס וזה לי
 דברי שכתבי סעדה לך למן סעל שמו דילס ס:
 שבור סבורי. סעל סר אל וזה סלין כסס ס: וזהו. כסורס ססני ססיס: (ב) קנה. רלס ססלס וסכסס וסניס
 ססיס לך וסניס סלך ואל ססכסס: ססבורי ס. דברי ססורסי: (ג) אל תעזבם. אל סעסס אל סעסס וסס סל
 ססעך סל סכסל: (ד) ראשית חכמה. כרלסיס למד ססכמי רלס ססלס קסי לך דיל ססס סססל למד למד סלס סלס דך
 פירוש עים

ס וירני ויאמר לי יתקד דברי ברה שומר מצותי ויהי: א ואלפני ואמר לי יתקמ
 ב קנה חכמה קנה ביה אל תשכח ואד תם מאמר ימי: ב לך לך וסר פקודי וחסה:
 ג אל תעזבה ותשמרה אהבה ותצרה: ד ראשית חכמה
 לא תגשו ולא תחסי סן
 סאקרי פויסי: ג ולא תשכחה ותגוריה ותגוריה: ד ריש חקקתא קנה חקקתא

אין דיא הורה נאם ויא איז דיא חקקתא: (א) ויה
 פשטת וחסבג דו ואלקס גים פארקאזין די הורה
 נועם ויא דיה היסען פון אלע שלעקסם וזהו וחסבג
 אייב דו נעקס ליב האבין דיא הורה נועם ויא
 דיה היסען דו ואלקס נאך גליקליך נוערין אויך
 ואקאהל הים איינער דיא הורה וייל ער האם
 מרנא נאם נועם אויף אים בריינגען שלעקסם אה
 ער נועם דיא הורה גים היסען. נאנעם רער פוסק
 אויב דו נעקס די הורה ויא היסען ביינעם ויער
 אויף ריר נועם שוין קיין שלעקסם קיסען. אה
 אייב ער הים דיא הורה וייל ער האם ויא ליב.
 נועם אים דיא הורה אויף ליב האבין אונ נועם
 אים היסען ויגע אלע גישעפטין זאלין גליקליך
 ויין ויא ער האם ליבו: (ה) ראשית חכמה קנה
 דער אנהייב פון חקקה מה אקענקש קויפין
 חקקה. רער סענקש וואם וייל נוערין אדקס מה
 ער דיא חקקה קויפין פון נכסים פון דה אלץ

(ה) לישראל עים) (ה"א) 20 4 יע)

והכל אגוד קנה בינה : קנה חכמה ובכד קנינה קנה בינה : סלסלה וירושלמי
 " הפניה כי הרוסקנה : תבבדך כי תתקנה : ויתן קראשה לניתוחן עשרת
 וסבקה די תיקנה : ויתשים
 קרישה יאותא דחכמה
 קליקא דשקורא גלה :

רשי

מצורת דוד

קנה חכמה . תחלת חכמתך למוד מאחרים
 ואח"כ : ובכל קנינה וכו' . מתבונן כה מעלתך להשכיל
 העשמים : (ה) סלסלה . חספה סוי מוצ עליה לדקק
 כה :
 קדע טהא שקוע כן : בכל קנינה . סמיחה בכל סדריש
 סקניש כן וסקניש אלך פסיס קניית סניס : (ה) סלסלה .
 טהא ממשמט כה כקנישית ותרום אוחך : כי תובקנה . כאפך
 חתקך אוחס להיות דבוקס כן : (י) לויית חן . חוככ לראפך
 סקורי סקן : חסבך . ממסור לך עשרת חספתי :

פירוש ע"מ

קען ער קיין חכם ווערין . אָבער און ער איז שוין
 אַחַבִּים . קען ער שוין אליין פאַרשטיין פון איין
 זאך דיא אַנדערע יבדל קנינה קנה בינה אונט מיט די
 אלע חקקה וואס די האקסט גיקויפט וועקסט אײַצט
 קויפן בייא זיך אליין פאַרשטאַנדיגקייט . די
 וועקסט פאַרשטיין פון איין זאך דיא צווייטע אונט
 אַזוי ווייטער : (ה) פּסקת יתרוסקן דרייא ערלייא
 פּבור איז דא . איינער גיט פּבור זיין חכר פון
 דעקסוועגיין האלש ער אים גידערניער פון זיך .
 אַקאַהל גיט ער פּבור זיין חכר אונט ער האלש אים
 גלייך מיט זיך . אונט אַקאַהל גיט ער פּבור זיין חכר
 ווייך ער האלש אים גרעקער אונט טיינערער פון
 זיך זאגט דער פּסקו וסלקקה ותרוסקך) . אויב די
 וועקסט האלשין דיא תורה איז דיין וועג . די
 זאַקסט וויקען וויא צו גיין אויף דער וועלט

(מלשון ספלה . ועיין באור הכלות להרב מלבי"ם) . אָבער פון
 דעקסוועגיין וועקסט דיא האלשין קלענער פון זיך .
 וועקט דיא תורה דיה ערהויבין אַזוי וויא די
 ערהויבסט דיא תבבדך די תבבקה אָבער און
 די וועקסט דיא תורה ארויסקעטן וויא זאל
 זיין בייא דיר גלייך מיט דיר . וועקט דיא
 תורה דיר אויף געבין פּבור . די וועקסט
 האבין פּבור וועגיין דיין תורה : (ו) תתן
 קראשה קניי חן אָבער און די וועקסט געבין
 דיא תורה פאר אַבאַהעפטונג פון חן צו
 דיין קאפ . די וועקסט זאגין דיא תורה גיט
 דיר חן . וועקסט האלשין די תורה גרעקער
 אונט טיינערער פון זיך עשרת תפארת חסבך
 וועקט דיא תורה דיר געבין קען זאל דיה
 שעקצין וויא אשיינע קרוין :

עיקר תויים

משנה כ"ק פ"ד

ברטנורא

(ח) ודיכא דמי כגון טראס טור
 ונגת . ורוא טור ולא כגת .
 ורוא טור ונגת . ורוא טור ולא
 כגת . דלמי' מעד לטרונין
 לא טור רמי' ומי לטרוני' כמי'
 כגון דלא איעד ככ"ד ודלתן כמ"ד חלה משום דמסתחא מיעדין
 ככ"ד לטרי לא פ"י כן : (ב) כגומר וכרי' פ"ל דישם טעור
 גליז טעור טכר (ב) וכשילא מתחת ידו והויק היזוק טראשן חייב כגוקיו לטיכך האחרון משלם חצי נזקו משלם :

פּרק ד א שור שנגח ארבעה וחמשה שורים
 זה אחר זה ישלם לאחרון שבהם
 חצי נזק : לאחרון . תחלה . בגמרא מוקי למתניתין .
 כגון טעמטו נזק לשור המזיק לבנות נומט וטעמט
 טראשן חייב כגוקיו לטיכך האחרון משלם חצי נזקו משלם :

פּרק ד א שור שנגח ארבעה וחמשה שורים
 אַאָקס אונט האמט אים גיט גישטויסין . אונט ער
 גישטויסין פיר אַדער פינף אַאָקסין
 זא אדיר זי איין אַאָקס נאך דעם אַנדערין . אונט ביי
 שלע איז ער גיווען אַפּטם . וואס דער בעל הבית
 דאַרף גיט צאָהלין פון זיין פאַרקעגין נאר דער
 אַאָקס אליין צאָהלש דעם האלביין שאַדין אונט אויב
 ער איז גיט וועקסט וויא פיר דער האלבער שאַדין
 איז . דאס איבעריגע איז פאַרפּאלין . אונט וויא
 אַזוי קען זיין ער זאל שטויסין פיר אַדער פינף
 אַאָקסין אונט זאל זיין בייא אלע אַפּטם . דאס קען
 אַזוי זיין . ער האמט גיזעהן אַאָקס אונט האמט אים
 גישטויסין . אונט ער האמט גיזעהן אַאָקס אונט האמט
 אים גיט גישטויסין אונט ער האמט גיזעהן אַאָקס
 אונט האמט אים גישטויסין אונט ער האמט גיזעהן
 אַאָקס (ח"א)
 פּעק לישראל ע"מ

אם יש בו מותר יחזיר לשלפניו. ה"ק אם יש בו מותר נזקין יחזיר לטלמנא כגון טהלי נוק של הראשון היה מנה וח"נ של האחרון היה חמשים והשור שזה מותר מתחיל' כשנכח שור זה שורו של הניזק הראשון טהלי נזקו מנה היה לניזק כשור זה מנה ולכעלים מנה וכשתפסו הניזק ונגח חמה ידו אין לכעלים להפסיד מנה שהיה להם בו שהרי לא הוחה שמירתו עליהן אלא על הניזק שתפסו וכשהיו לפני והיה חלי נזקו לי אבד הניזק הראשון מן המנה שלו חמשים וטותן לזה הניזק הטני והמותר עד מנה חוזר לו והכעלים טולס המנה שבהם: ר"ש אומר וכו'. ר"ז סבר שותפי נכחו (ג) הכעלים והניזק כשור המזיק ושיניהם מהמייבוס נזקו: כולד שור שיה מחתוים סנגק וכו':

ולא היו אלא: כ"ח דרייה ולפיכך כשתפס נזקו נכפס ט"ס: (ג) כלומר וכר"ע ס"ל דלמך ויולגט פסור נחמי סקו. ומתלם שאלם כחש או שכה סוף כישות שניסס לא נכסה שומר אלא מחלקו דעל כל אבד מועיל למסור חלקו חבל לביי סתק לו אלא מבורר בגוף השור לטעבור' כשלמח סוף דתפסס לים. וכו' כמו לחובן שתייב למשקון מסס ותפס שמעון משל ראונו חקן שטור מחתי' כדי לפרוע פסטי שתייב בשמירה כל סתפס. אכל לר"ע סוי כמו חקן של שניסס שלפסטיים זה וזומרו ולפסטיים זה ולטולס לחתויו על שניסס הרל"ס: (א) האחרון וכו'. ואפי"ג דק"ל דשותפין חולקין כפי מספר השותפין לא לפי המעות כמ"ס נמ"ד פ"י דכתובות

ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו ואם יש בו מותר יחזיר לשלפני פניו (א) והאחרון אחרון נשכר דבריו ר"מ. ר"ש אומר שור שזה מאתים שנגח שור שזה מאתים ואין הנבלה יפה כלום זה נומל מנה וזה נומל מנה. חוזר ונגח שור אחר שזה מאתים האחרון נומל מנה ושלפניו זה נומל חמשים וזו וזה נומל חמשים וזו. חוזר ונגח שור אחר שזה מאתים. האחרון

הטני והמותר עד מנה חוזר לו והכעלים טולס המנה שבהם: ר"ש אומר וכו'. ר"ז סבר שותפי נכחו (ג) הכעלים והניזק כשור המזיק ושיניהם מהמייבוס נזקו: כולד שור שיה מחתוים סנגק וכו': ושלפניו. זה ניזק ראשון: נומל נ' וזו והבעלים נ' וזו. דים לניזק ראשון זו החלי הלכך משלם חלי תשלומי נזקו: חוזר ונגח שור שזה מאתים האחרון נומל מנה. החלי מכל מי שהוא דמגופו ומשתלם וממלא

גילדין. אונ ראובן זאל געמען הונדערט גילדין אונ שמעון זאל געמען הונדערט גילדין. אונ שמעון האט גיחאפט דעם אַקס, ער זאל קענען געמען פון אים זיינע הונדערט גילדין. אונ שמעון האט גים געהייט דעם אַקס איז דער אַקס ארויס גינאנגען אונ האט געהרגה דעם אַקס פון לוי. דארף שמעון באצאלן דעם האלביין שאדין צו דעם אנדערן ניזק (צו לוי). אָבער ראובן פון זיינע הונדערט גילדין דארף גאר גים שאדין האבן. ווארום דער אַקס איז דאך גים גיווען אין זיינע הענט ער זאל אים היטען. גאר שמעון דארף אנוועק געבן זיינע הונדערט גילדין צו לוי. אויב לויים האלבער שאדין באמערעפט אויף הונדערט גילדין ואם יש בו מותר אויב עס איז נאך גיבליגען געלט פון דעם האלביין שאדין. דהיינו דער האלבער שאדין פון לוי באמערעפט גאר פופציג גילדין טויר לשלפניו זאל קען די אנדערע פופציג גילדין אנוועק געבן צוריק צו שמעון. אונ אויב לוי האט אויף גיחאפט דעם אַקס פאר זיין האלביין שאדין. אונ דער אַקס איז ארויס גינאנגען פון זיינע הענט אונ האט געהרגה דעם אַקס פון יהודה. געמט פריער יהודה זיין האלביין שאדין ואויב לויים האלבער שאדין איז הונדערט גילדין. אונ יהודה'ס האלבער שאדין איז אויף הונדערט גילדין. האט שמעון גאר גים אין דעם אַקס דורך לוי. אונ לוי האט גאר גים אין דעם אַקס דורך יהודה. גיהער דער אַקס צו יהודה העלפט אונ צו ראובן העלפט אָבער אז לויים האלבער שאדין איז גאר פופציג גילדין. אונ יהודה'ס האלבער שאדין איז גאר פינף אונ צוואנציג גילדין. האבן אלע דרייא אין דא הונדערט גילדין. יהודה פינף אונ צוואנציג. אונ לוי פינף אונ צוואנציג. אונ שמעון פופציג.

(חק ליברנאל צי"ט) (ח"א) 28 6 לעצטער

ש"ס לפי שלא נשתחו לדעת
 בשל דק"ל דחוקין לפי המעשה הר"ג: [ג] ואינו. מסקינן
 במגלה דלא חנינן כו"ו חלף אינו מועד ודינה קאמר דאזעיד לחד
 מינה אפי"ג דלא מחרמי ליה מינה אחריתא למחוי חי נכת ליה חי לא
 מסתמא אינו מועד חלף לאחור מין שמועד לו. י"י: (ד) י"ל דכתי
 ל"ס קטנים דכתי מה היא דל"ח
 דקה ונסה חלף תרוויח כתי מינה
 וסי' כחדס. ועמ"ס. [ג]
 דברורים. מסתמא אפי' לגדולים
 דהוה מינה ולא אמרי' הוהיל
 ופרן כההוא מינה לא ש"ס
 גדולים דיד' ול"ס קטנים דידים.
 גמ': [ד] לשבתות. כתי מיני'
 כיון דמטייל חורה דג' ימים
 למסחר סעוד' גמור' לידוך
 (נפ"כ מ"ד) קרי כו'. ואינו
 מועד לימות החול שבתותיהו מהו.
 מי אמרינן כיון דחור בימות
 החול שבתותיהו ולא נכת סתם
 לשבתות כו' כ"ש דמטייל למסחר
 מהלך ימי הסעוד' י"י. ועמ"ס:
 (ה) ולפי' הכי ל"ל שהעבירו לפניו
 כתי חס: [ו] שנאמר כו'.
 ואפי"ג לנכחי חס כתיב כההיא
 אפי"ג דחייב כחסי חייב כמועד
 כדלחיא בגמ'. הלכך כיון דמיעט
 ניזק ומויק לסדלי ודאי רעכו קרינא
 כהו ומפטרו. י"י: [ו] פטור.

אותו שלפניו שהיה החזי שלו משלם ממקו חזי מנה
 שטעל החמרון: ושנים הראשונים. ניזוק ויחזון והכעלים
 שהי' להם לכל חי רביעי משלמן כל אחד רביעיית של נזקו:
 דינר זהב. שהם כ"ה דינרים של כסף: ב מועד
 לקטנים. לעגלים (ד):
 אמרו לפני רבי יהודה.
 שלא תלמדיו ממנו: מועד
 לשבתות. מפני שהוא כולל
 ממלאכה ודעתו זהה עליו
 חי נמי לפי שרואה בני אדם
 כמלבושים נזיזים של שבת
 השוכים בעיניו נכרים ואינו
 מכירם: ואינו מועד
 דחול. מה דיינו: משיחור
 בו ג' ימי שבתות. לחי'
 שמועד לשבתות העבירו
 לפניו שוורים כג' שבתות ולא
 (ה) נכת חור לממותו ואם חור
 ונגח אינו משלם חלף חזי נזק:
 שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם פטור.
 כל היכא דלא שור
 פטור. כמגלה הו' חנינה לוי' חלף זמנא (נפ"כ פ"ב) ומשני

באצאקהלם ער אהאלבין שאדין אקרין אקרין רב
 יהודה די תלמידים האבין גיזאגט וגיפועגנט פאר
 רבי יהודה הרי שהיה כועד לשבתות או דער אקס איז
 גיווען אמועד צו שבתים, ער האט געהרגת דריי
 אקסין אין דרייא שבתים ואינו סגיד פאר אונ אונ
 דער גיווען אמועד, און דער
 נואכין קט און גיינגעם געהרגת אפי' קום רבי
 יהודה גיזאגט צו דיא תלמידים שבתות משלם נזק
 ש"ס או ער שטויסט אום שבת באצאקהלם ער
 אנאנצין שאדין ימות החול משלם חצי נזק או ער
 שטויסט אום דער נואכין באצאקהלם ער נאר
 אהאלבין שאדין אפי' הוא פס ווען ווערמ ער
 צוריק אהם משיחור בו שישא ימי שבתות אז ער
 וועט תרסה האבין דרייא שבתים, אז ער וועט
 זעהן דרייא שבתים בהמות אונ וועט וייא גיט
 שטויסין, דעם פערטין שבת אז ער וועט זעהן
 אבהמה אונ וועט איר שטויסין וועט ער נאר
 באצאקהלן אהאלבין שאדין: ג שור שי ישראלי שנגח
 שור שי הקבש אאקס פון איור האט גישטויסין
 אאקס פון בית המקדש ושי הקבש שנגח שור שי
 ישראלי אדער אאקס פון בית המקדש האט
 גישטויסין אאקס פון איור פטור דארף קען גיט
 באצאקהלן גיט קען דארף באצאקהלן צום בית
 המקדש, אונ גיט דער בית המקדש דארף
 צאקהלן צו איין אנדערין שנגח ווארום עם שטייט
 אין פסוק שור גמתי אז ער וועט שטויסין ויין
 חקב"ם אקס ויא שור של הקבש אקער גיט דעם
 אקס פון בית המקדש שור שי ישראלי שנגח שור שי
 עובד כוכבים אאקס פון איור האט גישטויסין אאקס
 פון אנעצין דיגער פטור דארף קען גיט באצאקהלן

באצאקהלם ער אהאלבין שאדין אקרין אקרין רב
 יהודה די תלמידים האבין גיזאגט וגיפועגנט פאר
 רבי יהודה הרי שהיה כועד לשבתות או דער אקס איז
 גיווען אמועד צו שבתים, ער האט געהרגת דריי
 אקסין אין דרייא שבתים ואינו סגיד פאר אונ אונ
 דער גיווען אמועד, און דער
 נואכין קט און גיינגעם געהרגת אפי' קום רבי
 יהודה גיזאגט צו דיא תלמידים שבתות משלם נזק
 ש"ס או ער שטויסט אום שבת באצאקהלם ער
 אנאנצין שאדין ימות החול משלם חצי נזק או ער
 שטויסט אום דער נואכין באצאקהלם ער נאר
 אהאלבין שאדין אפי' הוא פס ווען ווערמ ער
 צוריק אהם משיחור בו שישא ימי שבתות אז ער
 וועט תרסה האבין דרייא שבתים, אז ער וועט
 זעהן דרייא שבתים בהמות אונ וועט וייא גיט
 שטויסין, דעם פערטין שבת אז ער וועט זעהן
 אבהמה אונ וועט איר שטויסין וועט ער נאר
 באצאקהלן אהאלבין שאדין: ג שור שי ישראלי שנגח
 שור שי הקבש אאקס פון איור האט גישטויסין
 אאקס פון בית המקדש ושי הקבש שנגח שור שי
 ישראלי אדער אאקס פון בית המקדש האט
 גישטויסין אאקס פון איור פטור דארף קען גיט
 באצאקהלן גיט קען דארף באצאקהלן צום בית
 המקדש, אונ גיט דער בית המקדש דארף
 צאקהלן צו איין אנדערין שנגח ווארום עם שטייט
 אין פסוק שור גמתי אז ער וועט שטויסין ויין
 חקב"ם אקס ויא שור של הקבש אקער גיט דעם
 אקס פון בית המקדש שור שי ישראלי שנגח שור שי
 עובד כוכבים אאקס פון איור האט גישטויסין אאקס
 פון אנעצין דיגער פטור דארף קען גיט באצאקהלן

באצאקהלם ער אהאלבין שאדין אקרין אקרין רב
 יהודה די תלמידים האבין גיזאגט וגיפועגנט פאר
 רבי יהודה הרי שהיה כועד לשבתות או דער אקס איז
 גיווען אמועד צו שבתים, ער האט געהרגת דריי
 אקסין אין דרייא שבתים ואינו סגיד פאר אונ אונ
 דער גיווען אמועד, און דער
 נואכין קט און גיינגעם געהרגת אפי' קום רבי
 יהודה גיזאגט צו דיא תלמידים שבתות משלם נזק
 ש"ס או ער שטויסט אום שבת באצאקהלם ער
 אנאנצין שאדין ימות החול משלם חצי נזק או ער
 שטויסט אום דער נואכין באצאקהלם ער נאר
 אהאלבין שאדין אפי' הוא פס ווען ווערמ ער
 צוריק אהם משיחור בו שישא ימי שבתות אז ער
 וועט תרסה האבין דרייא שבתים, אז ער וועט
 זעהן דרייא שבתים בהמות אונ וועט וייא גיט
 שטויסין, דעם פערטין שבת אז ער וועט זעהן
 אבהמה אונ וועט איר שטויסין וועט ער נאר
 באצאקהלן אהאלבין שאדין: ג שור שי ישראלי שנגח
 שור שי הקבש אאקס פון איור האט גישטויסין
 אאקס פון בית המקדש ושי הקבש שנגח שור שי
 ישראלי אדער אאקס פון בית המקדש האט
 גישטויסין אאקס פון איור פטור דארף קען גיט
 באצאקהלן גיט קען דארף באצאקהלן צום בית
 המקדש, אונ גיט דער בית המקדש דארף
 צאקהלן צו איין אנדערין שנגח ווארום עם שטייט
 אין פסוק שור גמתי אז ער וועט שטויסין ויין
 חקב"ם אקס ויא שור של הקבש אקער גיט דעם
 אקס פון בית המקדש שור שי ישראלי שנגח שור שי
 עובד כוכבים אאקס פון איור האט גישטויסין אאקס
 פון אנעצין דיגער פטור דארף קען גיט באצאקהלן

דכתיב עמד וימודל חן ראה וימר נויס. ראה שבע
 מלות שלטון בני נח על קיימו אהוה (י) ואומר הופיע מהר
 פארן גלה תמוה של עכו"ם והחירן מחר פארן משעה סכב
 והחירן את התורה על הכבו"ם ולא קבלה: ד ושל חרש
 שומה וקמן שנגה שור

חיי וסדר הפרס והריסא לא פריך דכך דהכא לנפלא ולטיל
 לפרוסי בלויס סקדס: (י) משום סיפא להוירי דריסא מרסכו
 נפיק רש"ל. וכגמרא תפרס מאי ואמרי. ומחיי"ם: (י) [א]
 חרש. כהרס טחטי שומט ואמרי שומט סכב
 מטיקרו. חלל פקס ונתחרה בר דמח טח ואיני בכל זימין
 ושל עכו"ם שנגה לשור של ישראל בין תם בין
 מועד משולם נזק שלם: ד שור של פקח. שנגה
 שור של [ו] חרש שומה וקמן חייב. ושל חרש
 שומה וקמן שנגה שור של פקח פטור. שור
 של חרש שומה וקמן שנגה. ב"ד מעמידין להן
 [ח] אפטרופוס ומעדין להם בפני אפטרופוס
 נתפקח החרש. נשתפה השומה והגדיל הקמן.
 חזר לתמותו דברי ר"ם. ר' יוסי אומר הרי
 הוא בחוקתו. שור האצטרין אינו חייב מיתה
 שנאמר כי יגח ולא שיגחנהו: ה שור שנגה
 את האדם ומת מועד משולם [ט] כופר. והם
 יתומים אלה נני דברים [כנפ"י דערנין] כהא זכאי דלי אמר
 מענייה אפטרופוס עמטי ולא עבדי. כנפ"י ואפי' כלה שאלו
 דמ"ד פ"ה דגמין טו' דכחא חינו נחשכ לנאון כעין ז' וס
 אלה סוב כשומר בעתקא אלה זיק לעולם טו' כסס כ"ה:
 (י) דיטלין ויתומים נתימר ח' טו' מיטנדי יום כלה
 דילן סוב עבדין ליה שמיר' מטולא ולא הוי גמ' ולפיכך דיין
 ליה כהס ער סיפוד בפני כעלים. לית הלכה בר' נבני ר"י:
 י"י: [ט] כופר. דטפר כחושד כתיב ומסלם וירועי טו' י"ט

אחרש שומה וקמן. וייר קען קען נים נעמען
 ביא וייר קטל'אין. אבעק אי דער אקס איז שוין
 אמועד כוון וייר באצאהלן פון וייערע פעלדער
 נהפך החרש אז דער מויבער איז גיעפיגט גינארין
 וייער אויערין. ער הערשט שוין נשתפה וזשופה דער
 קשוועערד איז רודיג גינארין. ער איז שוין גים
 גייט דאך ארויס דאס קינד איז גרויס גינארין.
 אפטרופוס איז וייער רשות היר נפשו ויערש
 דער אקס צוריק אפס דב"י דבי באי אזוי ואגם
 רבי מאיר ונתיריש רבי יוסי אומר הרי הוא בהקחו
 דבי יוסי ואגם דער אקס בלייבט אמועד אזוי
 וויא ער איז שור האצטרין אקס נאם קען לערנען
 אים ער זאל הרנגן קענטשין אינו חייב מיתה דאך
 קען אים גים הרנגן שנאמר וארום עם שקיים אין
 די תורה כי יגח אז דער אקס נועם הן ג אקענטש
 פון ויה אליו. זאל קען אים הרנגן ויא שיגרהו
 אחרים אבער אז אנדערע קענטשין מאכין אים
 שמויטין. וייר לערנען אים ער זאל שמויטין
 קענטשין און הרנגן. דאך קען גים הרנגן דעם
 אקס: ה שור שנגה את האדם ומת אקסו האם
 גישמויטין אקענטש און ער איז גישמויטין און
 קשם כופר אויב ער האם שוין גישמויטין דריי א
 קענטשין און האם וייר געטרנקט. זאל דער
 בער הבית פון אקס געבין אים צווי געלט ויירא
 פיל דער זיק איז וערשט גינען נוען ער האם
 גילעבט. אז קען נאלט אים פארקויפט אין נאם
 פאר אקענטש. אזוי פיר זאל קען געבין צו וייער
 יורשים [ט] און אויב דער אקס איז אפס. ער

אנעצין דייער אז ער האם גישמויטין אקס פון
 איוד בן פם בין מתי כאיי דער אקס איז אפס און
 כאיי ער איז אמועד משלם נזק שם באצאהלמ דער
 געצין דייער צו דעם יוד אנאצין שאדין:
 ד שור של פקח שנגה שור של חרש שומה וקמן אקס
 פון אנעצין קענטש אקלוגין האם גישמויטין
 אקס פון אמויבין אדער פון אקשונגענעס אדער
 פון אקינד חייב דאך דער בער הבית פון אקס
 באצאהלן. אזוי וייר קען באצאהלמ צו אלע
 קענטשין ושל חרש שומה וקמן שנגה שור של פקח און
 אקס פון אמויבין אדער פון אקשונגענעס אדער
 פון אקינד אז ער האם גישמויטין אקס פון
 אנעצין קענטש אקלוגין פטור דער חרש שומה
 וקמן דאך גים באצאהלן שור של חרש שומה וקמן
 שנגה. אז אקס. פון אמויבין אדער פון
 אקשונגענעס אדער פון אקינד האם גישמויטין
 בית דין קעמדין זמן אפטרופוס נעמט דאס בית דין
 אקענטשין נאם זאל אקמונג נעבין און זאל ויין
 דער בער הבית פון דעם אקס ויעדין זמן דפי
 אפטרופוס און צו יעדער קאהל נוען דער אקס
 שמויט קוקען ערות און נאנין צום חרש שומה
 וקמן נוען דער אפטרופוס איז דער ביי. אז דער
 אקס האם גישמויטין. ביו דרייא קאהל. דער
 אקס זאל ווערין אמועד. און אז דער אקס איז
 גינארין אמועד און האם גישמויטין. נעמט קען
 אפ דעם שאדין פון וייערע פעלדער. נאר נוען
 דער אקס איז אפס נאם קען דאך באצאהלן
 דעם שאדין פון אקס. קען קען גים נעמען פון
 (ח"א) (ח"א)

וסתו"ט : (י) וכוונתו לטוב"ס הו' מועד
 לישראל דלא כנ"י גמ' דיון. כ"י : (יב) וכלו כ"ס וכ"ה כגמ' :
 [ג] מיתה. דכחש נמי כתיב כקל יסקל. רש"י : (יג) כמנ' יליף
 לא ודוקל ככן קיימא ודאי אכל כן ח' וחס"י כן ט' פחות מל'
 פטור דמספיקי' לא מפקינן ממונה. כ"י וסתו"ט : (יא) עבר
 כ"י. כעבר כעני' המוטבל לשם
 עבדות קאי דכיון דשייך כמלות
 חייבי' רחמנא לתורא קטלא עליה
 דחא מר' דתורא הוה מחייב
 נמי עליה קטלא דכיון דלאו עבדו
 הוה חיבו כדון יום או יומים
 אכל אעבד עכו"ס וס"ה שפחה לא
 מחייב תורא קטלי עליהו דאפי'
 פתחין להס והרג את ישראל
 פטור ולענין חיובא דבעלים ה"ל
 כמאן דקטלי לתוריה או לתמריה.
 דאי חס הוה משלס ח"י
 מנוסו מועד משלס ל"ס מן
 העני' : כ"י : (יד) וערק לאגמא
 כדלעיל ונתחבך כו' כלומר עכשיו
 כנסילה אחרונה והוא משונה ק"ת
 שהרג כנסילה הכולל ולכן לא נחשב מועד אלא מחמת הראשונות.
 רש"י : (טו) וה"ל לכולו הכך דאי גאייד למקטל ככו"י אפי"ג
 דשכחא קטיל שלא ככוונה ופטור ממת' חייב ככופר. כ"י : (טז) ואף

(יא) אי נמי שהרג ג' ישראלים ערפה דאמר' לא קטלין
 ליה דגברא קטילא קטיל אי נמי דקטל וערק לאגמא
 (יב) לאחר שהעידו בו : וכן בכין וכן ג'בת. טעם
 ותוקף חייב עליהן קטילה וכופר (יג) כג'ולוס : ו שור
 שהיה מתחבך בכותל
 ובר' פטור. מן המיתה
 ואם היה מועד כגון שה'
 מועד להתחבך בכותלים
 ולהסילם על בני אדם (יד)
 ונתחבך בכותל להנחתו והסילו
 על האדם ומה. השור פטור
 מן המיתה והנעלים משלמים
 את הכופר השור פטור מן
 המיתה דכתיב השור יסקל
 וגם בעליו יומת כמיתה
 הכללים כך מיתה השור מה
 בעלים אין חייבים מיתה אם הרגו את הנפש עד שיהרגו
 ככוול' כך השור אינו חייב עד שיכרוג ככוונה והבעלים
 משלמים את הכופר דכתיב אם כופר שהיו יכול לכתוב
 לו שור היתומים. שאין להן
 אטורופוס. ושור של אלא ששל אטורופוס לשומר : הרי אלו חייבין.
 דשכחה שור כתובים כפרטה כגונג אדם חד לגופיה וששה שורים הללו (טז) : ר' יהודה אומר

פטור מן הכופר. וזה חייבים [ו] מיתה.
 וכן בכין. וכן בבת. נגח [יא] עבר או אמה.
 גותן ל' סלעים. בין שהוא רפה מאה מנה.
 ובין שאינו יפה אלא דינר א' : ו שור שהי'
 מתחבך בכותל. ונפל על האדם. נתבדון
 להרוג את הבקמה והרג את האדם. לעכו"ם
 והרג בן ישראל. לנפלים והרג בן קיימא פטור :
 ו שור האשה (ס"א שור היתומים) שור
 האפטרופוס. שור המדבר. שור ההקדש שור
 הגר שמת ואין לו יורשין הרי אלו חייבין
 מיתה. ורבי יהודה אומר שור המדבר.

פטור מן הכופר. וזה חייבים [ו] מיתה.
 וכן בכין. וכן בבת. נגח [יא] עבר או אמה.
 גותן ל' סלעים. בין שהוא רפה מאה מנה.
 ובין שאינו יפה אלא דינר א' : ו שור שהי'
 מתחבך בכותל. ונפל על האדם. נתבדון
 להרוג את הבקמה והרג את האדם. לעכו"ם
 והרג בן ישראל. לנפלים והרג בן קיימא פטור :
 ו שור האשה (ס"א שור היתומים) שור
 האפטרופוס. שור המדבר. שור ההקדש שור
 הגר שמת ואין לו יורשין הרי אלו חייבין
 מיתה. ורבי יהודה אומר שור המדבר.

האם נאך גיש געהרנט דריי אקס פטור מן
 הכופר דער בעל הבית פון אקס דארף גיש צאהלן
 אויס ליינ געלט צו דיא יורשים זה וזה חייבים מיתה
 סאיי דער אקס איז אמת אונ סאיי ער איז אמועד.
 דארף קען דעם אקס הרגנו נאר דיא קשאי איז
 אז דער אקס הרגת דעם ערשטן מענטש. הרגת
 קען אים. ווי אזוי קען ער ווערין אמועד. איז
 דער תירוץ עם קען זיין ער האט געהרגת אונ
 איז אנקלאפין. אונ נאך דעם דריטען מאהל
 האט קען אים גיחאפן וועיין בהרעים וכן כן וכן בבת
 אונ אזוי איז דער דין אז דער אקס הרגת קליינע
 קינדער. סאיי אקס אונ סאיי אנקבה גבת עבד או
 אשה אז דער אקס האט געהרגת אקעכט אדער
 אדינקט כגענים נתן שששים סלעים נאל דער
 בעל הבית פון אקס באצאהלן דרייסיג טאלער
 בן שהוא יפה מאה כנה סאיי דער קנעכט אדער די
 דינקט איז ווערט הונדערט מאהל הונדערט
 גילדן וכן שאינו יפה אלא דינר אדער אונ סאיי דער
 קנעכט אדער דיא דינקט איז גיש מעהר ווערט
 גאר איין גילדן. דארף קען אלץ געבין פאר זייא
 דרייסיג טאלער. אונ דעם אקס דארף קען
 הרגנו : ו שור שהיה מתחבך בכותל אקס האט זיך
 גיקראצט אויף אונאנט ונפל על האדם אונ די וואנט
 איז גיפאלין אויף אקענטש אונ האט אים
 געהרגת. אדער נתבדון להרוג את התבחה דער אקס
 האט גינאקט הרגנו אבהקה. ער איז גילאפין
 צו אבהקה ער נאל זיא הרגנו. דער נוייל איז
 רודף גינאנגען אקענטש והרג את האדם האט ער
 געהרגת דעם קענטש. אדער לעבד פוכבים דער

אקס איז גילאפין צו אעובר פוכבים ואגעצין
 דינערן ער נאל אים הרגנו. דער נוייל איז רודף
 גינאנגען איד והרג את ישראל האט ער געהרגת
 דעם יוד. אדער געפי' דער אקס איז גילאפין צו
 אנפל. אקינד וואס דיא קשער איז מיט אים
 גיווען מעהר נאר אקט חרשים אונ דאס קינד
 קען גיש לעבין אונ האט אים גינאקט הרגנו.
 דער נוייל איז רודף גיטראנין גינאריין אקינד
 וואס קען לעבין והרג בן קשאי האט ער געהרגת
 דאס קינד וואס קען לעבין. ביי דיא אלע ואכין
 פטור דארף קען גיש הרגנו דעם אקס וועיין בהרעים
 ותירם לענין כופר : ו שור האשה אויב אשה האט
 האט געהאט א אקס אונ דער אקס האט געהרגת
 אקענטש שור היתומים אדער יתומים וואס האבין
 קיין אפטרופוס האבין געהאט א אקס אונ דער
 אקס האט געהרגת אקענטש שור האפטרופוס אדער
 יתומים וואס האבין אפטרופוס האבין געהאט
 א אקס אונ דער אקס האט געהרגת אקענטש
 שור המדבר אדער א אקס פון דער מנדבך וואס
 מיינט קען א אקס וואס האט גיש אבנול הביתו
 האט געהרגת אקענטש שור התקדש א אקס פון
 בית התקדש האט געהרגת אקענטש שור הגר
 שמת ואין לו יורשים אדער א אקס פון אגר וואס איז
 גישאריבין אונ עם איז גיש דא ווער עטו נאל אים
 ירשנו. איז דער אקס הפקר אן אבעל הבית.
 אונ דער אקס האט געהרגת אקענטש וועיין תירם
 תרי איז חייבים מיתה דיא אלע אקסין מוז קען
 הרגנו אז זייא האבין געהרגת אקענטש בני יתום
 אומר שור התדבר כפי יהודה ואנט דער אקס פון
 רעד

שור ההקדש שור הגר שמת ואין לו יורשים פטורים מן המיתה. אפי' נכה והח"כ הקדים נכה וח"כ מת הגר היה פטור ר"י. (יו) ואין הלכ' כר"י: דן אם שחמו. אסור באכיל' דכתיב סקול יסקל האור ולא יאכל את בשרו מממעט שחא' סקול יסקל האור אינו יודע שהוא נכל' וככלה אסורה באכילה ומה ח"ל ולא יאכל את בשרו אלא לומר לך שחם קדש ושהטו לאחר שגמר דינו אסור (יה): הקדישו בעליו מוקדש. וכפיקא מיני' דאי מההי מניה מעל: מונעל בפניו כרואי. כדלת סיכולה לעמוד כרות מניה והיינו שמירה פחותה: ומועד פטור. מלך העדה' שבו אכל תמות במקומ' עומדת ומסלם ח"כ כחם (ט) דכתיב ולא ישמרנו נבי מועד הא שמרו

פ"ג דהסוה אשה לאום לכל שמשין שמתורה לא אחיל אלא סימל דספרטה נאמרה כל' זכר. והסוה סל' דלא חומה' זכר דוקא סבל סימל דכתיב איש אישטרוך רבוהו וסבל אפי' דלא כתיב איש אלא ז' זכר סוב לפינן מנוקין דכתיב בכו חס' חו' ושור היתומים דליה כיון ללאו כתי' דעס ניכסו לא מחייבי' ונאשטרוטום דליה כיון דאיכא שמיה' כל דכו ולא נפיש דוקא אימיה' חס' דשמנה עליהו ומדלי' אפי' דליה ליה בעלים וסקדט אפי' דאיכא פסיד' להקדש ל"י ושור הגר דליה דהפקר והקדש דוקא נכה ולכסוף סקדט והפקר אכל איכא דלא ה"ל בעלים בשעת נתינת לא לכהי ארטרין זיל: (יה) מדקתני תרתי מדבר גבר דה"ל גמי שור הפקר היינו רשע' כו' אלא לכו ה' קמ"ל דאפי' נכה ולכסוף סקדט. למכר: (יז) יוצא כו' למכר שגמר דינו לסקירה ואפי' לא ילא. כ"י: (יח) מלח בשרו דייקא כנמי' אפי' דעדי' כתיב בשר: (יט) אריות קאי אלא מלחא חרית' כדלא עבדי שמירה ככל קא מייירי. ומסי' פסוק ותני נכנסו כו' דאי' לומר דמחייבי' בשמירת נוקח

כבעלי' פטור חס' ל"פ לא פני ליה כשמירה פחותה וז"ה לא אשתעבד לכפלי' אלא לשמירה פחותה וזו כלה שמירתו. אפי' כעל האור שחמו למי שאינו נוסח לשומר שמירה מעולה הינו דפטע ומסלם אלא מלי נכנסו חמת הבעלים דלי פשעי כוס וז"ל והיו מחייבי' בזוקין ככפלים. כ"י: (יט) גמרה וסבלה הוא דלטו. ככיל שטעשה מועד גרע ופטור אפילו מחיל' נוק בשמיר' פחותה וסבל'

דער פדער שור הקדש און דער אקס פון כיהמיק שור הגר שבת און דער אקס פון אגר וואס איז גישמארבין און עם איז גיט דא ווער עם זאל אים גישמארבין דיא דריי: אקסין אויב זייא האבין געהרגט אפענעש פטורים פון חסיפה דארף קען זיי גיט הרגנן קפי שאין קום בעלים וזייל זייא האבין גיט קיין בעל הבית. און אפילו דער גר איז גישמארבין דער נאך נוי דער אקס האט געהרגט דעם מענעש אדער דער בעל הבית האט הייליג גימאכט דעם אקס פאר אקרנן דער נאך וזי אר האט געהרגט דעם מענעש. דארף קען אויך גיט הרגנן דעם אקס ווערן תריס: ח' שור שהוא יוצא תפקיד דאם בית דין האט געפסקת אויף דעם אקס קען זאל אויף אים נוארפין שטיינער ביז מען נעמט אים הרגנן ודאס הייקט סקילה תקדשו בעלי האט דער בעל הבית גיזאגט דער אקס זאל זיין הייליג צום בית המקדש אינו מוקדש איז דער אקס גיט הייליג שחסי אויב מען האט דעם אקס גישמארבין בשור אסור פאר מען גיט עסין די פלייש פון אים וואס ער שלא נגמר דינו און אויב איינער דאם בית דין האט געפסקת דעם דין צום פאר שטיינען דעם אקס הקדשו בעלי האט דער בעל הבית גיזאגט דער אקס זאל זיין הייליג צום בית המקדש מוקדש איז ער הייליג. און מען הרגה אים. נאר אז מען האט הנאה פון אים ווען ער לעבט נאך. דארף מען בריינגען אקרנן בעיקרה ואם שחטו און אויב מען האט גישמארבין דעם אקס בשור מסי' קען מען עסין דיא פלייש פון אים: מ' פטור לשומר חנם איינער האט גינעבין זיין אקס צו זיין חבר ער זאל אים הייקען אום

זיקט וישואי אדער ער האט פארקראנט דעם אקס צו זיין חבר לנושא שבר אדער ער האט גינעבין זיין אקס צו זיין חבר ער זאל אים הייקען. און ער באצאלט אים פאר דעם הייקען וישואי אדער ער האט פאר דוגען דעם אקס צו זיין חבר, און זיי האבין דעם אקס גיט געהיט. און ער האט אשאדן גיזאדן נכנסו פחת והגגלים גייען אריין דיא פיר ערציליא מענעשין אויף דעם אקס פון בעל הבית. און וואס דער בעל הבית וואקמט גיזאקמט באצאלהן. מוזין זייא באצאלהן מועד פשלים נקם שום אויב דער אקס איז אמועד דארפין זייא באצאלהן אנאציין שארין יום פשלים חצי נקם אויב דער אקס איז אדם דארפין זייא באצאלהן אהאלבין שארין קשרו בעלי' כמסרה אויב דער בעל הבית האט צו גיבוידען דעם אקס מיט אשטריק וועי' נקיון אדער ער האט פארשלאסן דיא מיר פון שטאל פאר דעם אקס ער זאל גיט קענען ארום גיין כראי און דיא מיר מיט דער שלאס ווענען גינען זייא עם דארף צו זיין. אנעווייניקער הייקט נעמט גיט קענען צו ברעכין דיא מיר ווצא וזיק און דער אקס האט זיך אפ גערטין פון שטריק. אדער ער האט צו ברעכין דיא מיר און איז ארום גינאגען און האט גיזאדן אידו פם ווארד כוער סאוי דער אקס איז אפם און סאוי ער איז אמועד חייב דארף דער בעל הבית באצאלהן פאר דעם שארין דבר רבי (ר' אוזי זאגט רבי סאוי רבי ויחית אמר חס' חייב רבי והודה זאגט אויב דער אקס איז אפם דארף מען באצאלהן אהאלבין שארין ומעד פטור און אויב דער אקס איז אמועד דארף

(יג) ספרו. עד שלא נכה. ולא אריות קאי אלא מלחא חרית' סוה. כ"י: (יד) נכנסו כו'. כדלא עבדי שמירה ככל קא מייירי. ומסי' פסוק ותני נכנסו כו' דאי' לומר דמחייבי' בשמירת נוקח כבעלי' פטור חס' ל"פ לא פני ליה כשמירה פחותה וז"ה לא אשתעבד לכפלי' אלא לשמירה פחותה וזו כלה שמירתו. אפי' כעל האור שחמו למי שאינו נוסח לשומר שמירה מעולה הינו דפטע ומסלם אלא מלי נכנסו חמת הבעלים דלי פשעי כוס וז"ל והיו מחייבי' בזוקין ככפלים. כ"י: (יט) גמרה וסבלה הוא דלטו. ככיל שטעשה מועד גרע ופטור אפילו מחיל' נוק בשמיר' פחותה וסבל'

וזרכין אטו לומר כל תמות כו' לחומר ה"ב לקולא דלמינו משתלם אלא מנוס ולחן ממעידין מייסורוס ומיכו לפטור בהודעתו ל"ה כל תמות כו' רכין דלייעד לאו ק"סא הוא . חוס' : [עין סכין : דכתי ר' נתן אומר מנין שלא יגדל אלם כלב רע כחך כיתו ולא יעמוד סולם רשע כחך כיתו שגא' ולא תשים דמים כתיבך עמו"ס :

שנא' ולא ישמרנו בעליו ושומר הוא זה ר"א כל דהו פטור מלד העדלח' : אומר אין לו שמירה אלא [עין סכין : ר' אליעזר אומר אין לו שמירה . למועד : אלא

סכין . עד שישמטנו . ושלם מחלוקת בדבר לרבי מאיר כשמירת פחותה הייב וכמעלה פטור ולרבי יהוד' כשמירה פחותה כמי פטור מלד העדלח שכו אכל הייב על כל תמות שכו עד שישמרנו שמירה מעולה ולר' אליעזר כמעולה נמי הייב והלכה כרבי יהוד' ומיכו מנה לכתחל' לשחוט שור המועד כדי לסקל ההיזק :

תמות שכו עד שישמרנו שמירה מעולה ולר' אליעזר כמעולה נמי הייב והלכה כרבי יהוד' ומיכו מנה לכתחל' לשחוט שור המועד כדי לסקל ההיזק :

מען גיט באצאהלין דעם גאנצין שארין גאר אהאלבין שארין וויא אפם שגאפך ווארום עם שמיית אין פסוק ביא אמועד ולא ישמרנו בגלוי אויב דער בעל הבית וועט אים גיט היטען . און ער וועט טאהן אשארין דאס דריטע מאהל . זאל מען באצאהלין פאר דעם גאנצין שארין . אז מען היט גאר גיט דעם אקס דארף מען באצאהלין דעם גאנצין שארין ושומר הוא זה און דער אקס איז דאך געהיט גיטארין . דארף מען גיט באצאהלין דעם גאנצין שארין גאר אהאלבין רבי אליעזר אומר אין לו שמירה אלא ספין רבי אליעזר זאגט דער מועד האט גיט קיין היטונג . ווי פיל מען וועט אים היטען איז אלץ גאר גיט . גאר מען זאל אים שעקטין . דריבער אפילו מען האט דעם מועד גיט געהיט און ער האט גיטאהן אשארין דארף מען באצאהלין דעם גאנצין שארין . ווארום רבי אליעזר מיינטשט דעם פסוק ו'לא ישמרנו מען מען קען אים גיט היטען . וקריגען אין דעם דין דרייא פנאים . רבי מאיר האלט אפם און אמועד איז גלייך . אז מען האט וויא געהיט אנגעוויינטליכע היטונג און וויא האבין גיטאהן אשארין . דארף מען באצאהלין פאר

רש"י גמרא כ"ק דף כה ע"א

הופיע . גילי ממוני והתירן : סלסה ה' כלה כלי החילון דנצח זמלוות דכתיבה במ פפארן . כשכב והחזיר את התורה על כל האומות תניא נמי הכי שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם פמיר שור של עכו"ם שנגח של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם שנא' עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים ואומר הופיע מהר פארן מאי ואומר וכי תימא האי עמד וימודד ארץ מבעי לכדרב מתנא וכדרב יוסף ת"ש הופיע מהר פסקו עמד וימודד ארץ דאך דאך גוים נאט איז געשטאנען און האט גיטאסטין די ערד ער האט גיזעהן און האט מהיר גיזען די פעלקער ער האט מהיר גיזען דאס געלט פון די פעלקער וואס די הופיע מהר פארן נאך זאגט דער פסוק נאט האט געמאכט שייגען פון בארג פארן מאי וואס צו וואס דארפין מיר דעם אנדערין פסוק וכי מיסא טאמער וועסטו זאגן האי עמד וימודד ארץ מבעי לכדרב מתנא ויכרעב יוסף דעם פסוק עמד וימודד ארץ דארפין מיר צו דער זאך וואס רב מתנא און רב יוסף האבין גיזאגט פא שפני הופיע מהר (חף לישראל ע"ט) (ח"א) 29 11 11

כדנזים ודיום וישראלים לא נאמר אלא אדם הא למדת שאפ"י נבדו ועוסק בתורה הרי הוא כב"ג אמרי אין סבבלין עליהן שבר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה ראי' חנינא גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה :

והי ונר' כנסים ליום וישראלים לא נאמר אלא הו' לרזק וכי"ל סביבם ה' לטובים ככתיב ליום וישראלים לא נאמר אלא לטובים פה למדת שאפ"י טובים וטובים כדכתיב הרי טוב ככתיב גדול וד"ה ופ"ה ופ"ה קרוים אדם כדכתיב לולי פ' שפ"י לט' כדכתיב לטובים אדם וי"ל דהמקום פמוכיר הטט מוכיר סבבלין כ"ל אדם כלומר דבר הלם טולד מלמד וכן נבי מירס (יחזקאל מו) אדם אדם לא אל ה' פ"ה ופ"ה וי' אדם (תהלים קיח) ויריב"ל סקסס מדכתיב (ישעיה מו) והתן אדם חתהך ותירץ דרשינן והתן אדם חתהך נבי כסוד חשאי כפ"כ דכרכות (דף פ"ב) ופ"ה דלמד ככסודל (דף מו) י' קיין לנכרי כ"י לחמור כס' גורות פ"הן ומסודת מדכתיב וסא"ר נתן לכני אדם בני אדם משמע אדם טרלסון :

הרי טוב ככ"ג. פ"ה דנקט ככ"ג משום דררשינן כמסס (דף ד') יקדם טוב מטיניס חכ"ג הכנס לט"י ולפ"ה :

אפקעקש זא"ר זיי סאקהן נועם ער לעבין דוקה זיי כדנזים ודיום וישראלים לא נאמר אלא הו' לרזק וכי"ל סביבם ה' לטובים ככתיב ליום וישראלים לא נאמר אלא לטובים פה למדת שאפ"י טובים וטובים כדכתיב הרי טוב ככתיב גדול וד"ה ופ"ה ופ"ה קרוים אדם כדכתיב לולי פ' שפ"י לט' כדכתיב לטובים אדם וי"ל דהמקום פמוכיר הטט מוכיר סבבלין כ"ל אדם כלומר דבר הלם טולד מלמד וכן נבי מירס (יחזקאל מו) אדם אדם לא אל ה' פ"ה ופ"ה וי' אדם (תהלים קיח) ויריב"ל סקסס מדכתיב (ישעיה מו) והתן אדם חתהך ותירץ דרשינן והתן אדם חתהך נבי כסוד חשאי כפ"כ דכרכות (דף פ"ב) ופ"ה דלמד ככסודל (דף מו) י' קיין לנכרי כ"י לחמור כס' גורות פ"הן ומסודת מדכתיב וסא"ר נתן לכני אדם בני אדם משמע אדם טרלסון :

הרי טוב ככ"ג. פ"ה דנקט ככ"ג משום דררשינן כמסס (דף ד') יקדם טוב מטיניס חכ"ג הכנס לט"י ולפ"ה :

ועליון קמייס זין די תורה ועליון זיי לעבין זיי אדם נאמר עם שקמיים גימ אין פסוק או פהגים אדער קנים אדער ישראלים ועליון קמייס זין די תורה ועליון זיי לעבין זיי אדם נאמר עם שקמיים אין פסוק וטאם דער קענקש נועם סאקהן. ועלדער קענקש עם נועם סאקהן די סצות נועם ער לעבין הא קצות פון דאנען לערנען סיר שאפ"י עברס ופסק ביהדי הרי דאם קבולו נודו אפילו אצפרם לערונם תורה איז ער אזוי וויא שבהו גדול. ועקן סיר דאך או אצפרם נעקט אויה שקר פאר סצות. עקפערט די נקרא אפ"י איה ועל דיר זאגין אז פקנזיו זעקו שקר כקציה

זדרר ירא דף ק"ה ע"ב ת"ה דל"ה יוד הא וראו הא

רבי אלעזר ורבי יוסי או קיימי יומא חד ועסקו כבאי קרא אמר רבי אלעזר כתיב (דברים ח) לרץ אשר לא במסכתו תאכל כה לחם לא תחמר כל כה. האי כה כה הרי זמני אמחי אלא הו' לחמר זקב"ה סלוג כל עמין וארען למתן שליחן וארעא דישאל לא שליט בה מלאכה ולא ממנה אהרא אלא איבה כלחודו בנין כך אעיל לעמא דלא שליט כיה אהרא לארעא דלא שליט כיה אהרא. ת"ה קב"ה יתיב מוזעל מתן בקדמיתא ולבשר לכל עלמא. כל שאר עמין טובים במסכתו וארעא דישאל לאו הכי אלא ררץ ישראל חתון בקדמיתא ולבשר כל עלמא. ובג"כ ררץ אשר לא במסכתו תאכל כה לחם אלא כעתידי כסיוקא דכלא תאכל כה ולא כאתר אהרא. כה כקדישו דארעא כה שריא מהימטחא עלאה כה שריא כרכחא דלעילא ולא כאתר אהרא. ת"ה כתיב בני יי' כחרץ מנרים עד הכא לא חדיש גן ה' אי הוא חרץ מנרים וחי איבה חרץ סדום וחי איבה גן ה' דאיקרי ג"ע אלא כגן יי' דאיה ביה סטוקא ועדווא דכלא הכי נמי הוה סדום והכי נמי מנרים. מה כן יי' לא אלטרין בר כש לאשקאה ליה חוף מנרים לא אלטרין אהרא לאשקאה ליה בנין דלעולם איבה חסיקא וספיקא לכל ארעא דמנרים. ת"ה מה כתיב (זכריה יד) והיה אשר לא יעלה מלח משמחת הארץ אל ירושלים וגומר. דא הא שונא דלהון דלחמנתא מנהון מטרא מה כתיב ואם משפחת מנרים לא תעלה ולא כאה וגומר ממי דלא כתיב ולא עליהם יהיו הנשם בנין דלא נחית מטרא למנרים ולא אלטרין לזה אלא שונא דלהון מה הוא דכתיב (שם) ואח תהיה המגפ' אשר ינוף ק' את כל הגוים וגומר בנין דמנרים לא לריכין למטרא. חוף סדום מה כתיב כיה כי כלה משקה כל עדונין דעלמא הוו כה ועל דא לא כעאן דכני כשא אחריון יתעדנון כה. רבי חייל אמר חינון הו חייבין מגרמיהו וממוניהו דכל בר כש דאיהו ער טינא לגבי מסכתא יאות הוא דלא יתקיים כעלמא ולא עוד אלא דלית ליה הייס לעלמא דלחי וכל מתן דאיהו וחרתן לגבי מסכתא יאות הוא דיתקיים כעלמא ויתקיים עלמא כגיניה וזית ליה חיים ואורחא דחי לעלמא דלחי :

הלכה פסוקה	יוסף לחק	מוסר
ש"ע ח"ס כס"י רכ"ז	מספר תריסר דף ס"ז ע"ב	
(א) מסור להונ' את חבירו בין בבקח ובין במכור יהיו לו דברך כבוד ופיוס לטוב וזו לבחיל ואיה מהם שאינה בין לוקח בין מוכר עובר בלאו :		
(א) מסור להונות את חבירו בין במקחו ובין בספקו יקויו כי דברך כבוד גדול ופיוס דבורא דייגע אלע רייד איין נענקשט קאר גימ גארין דעם זאלין זיין גרויס פבוד אונ איקערקעטונג צו אנדערין גימ נוען ער קויפט פון אים אונ גימ זאמ זנס דרייזי צו זיינע פשעפענישען אויך נוען ער פארקויפט צו אים וזיה פהם שאינה אונ ועלדער פון זייה עם האם גענארט בין זייה בין מוכר כאיי דער קויפער האם גענארט נעם פאר- קויפער. אונ כאיי דער פארקויפער האם גענארט דעם קויפער ער גיט האם ער עובר גינען אויף		
גה לישראל ע"ט	(ת"א)	אלא

(ב) כמה תהיה האונא' ויהיה חייב להשיב שותה בשב"כ כיצד הרי שכבר שוה שש בחמש או שוה שבע בשש או שוה חמש בשש או שוה שש בשבע ה"ל אונא' ונקב' המקח וחייב המכני' לשלם האונא' ולהחזיר כולה לכתאנה: (ג) היתה האונא' פחות מזה בכל שהיא כגון ששכר שוה שבעים בששים

היה וקניס וגדולה לרשע ולטובים כלל נש ונר וספל ומכלל כסף תשל הדמי' כי אחס מן הפועלים אשר נכתף יסלו ויהיה חסמה כבוד לשול וכחומר למשאו סוי מתחין סמכל למע בזה חסמה ואל חסמה כי יסיה בעיניך מדום הדמס כי כסור אה"י יעבדך חספה שלך חספה כי כסמה ולכל ישראל סתדכקוה לעכוהוה יעבדך חסמה לכסוהו כסמהו יתבדך וסוטר מן תלכך כבד סעלך כחסמהו מן יסיר כבדו מעליך וסוטר סרום ממנו ואל קרע כנדיך כחמתיך דהוי כסודר פ"ה סוילי וסולרס מוער וליט דלמס כשית כמסכ"ה אלס סמוניס סעידו סגורס כסחי לוחות יסחי קלס יסכר אלו סחי לוחות לוחות ססוחת ססכס. כסס סכססס אסור כך סעלכון מן סלכס סכל סכידס יס לס סכס

פ"ה אחס כסודר ברית קדס וחסת חפליה וכסכת סכסס אסח סיס סכס סכססס אסור כך סעלכון מן סלכס סכל סכידס יס לס סכס

אלאו ונארום נאמ האמ נקאנט לא חנו. שר זאלם נים נארי: (ג) כמה תהיה האונא' ויהיה חייב להשיב ויהי פיר זאל ויין דאם נארונו און סען זאל סוין צוריק געבין שותה בשוה אנלייקע זעקסטיר צייד ווי אזוי ובי' שפכר שוה שש בחמש זער האמס פארקויפט אונאך וואס איז נוערס זעקס. פאר פיגף אי שוה שבע בשש זאךער צו וואס פאר קויפט אונאך וואס איז נוערס זיבען. סאר זעקס וואס זיך זענארט רער פארקויפט און שיה חסס בשש זאךער צו האמס פארקויפט אונאך וואס איז נוערס פיגף. פאר זעקס או שוה שש בשבע זאךער צו האמס פארקויפט אונאך וואס איז נוערס זעקס. פאר זיבען וואס זיך זענארט רער קויפט און זיך אונאך דאם הייסט זענארט ונקנה המכני' די זאך איז געקויפט גיטארין. סען קען נים ברמה האבין וחיוב המכנה בשלם האונא' ולהחזירה כולה למתאנה נאר רער וואס האמס זענארט סח צוריק געבין צו רעס וואס איז זענארט גיטארין אין גאנצין טי פיל צו האמס אים זענארט: (ג) היתה האונא' פחות מזה כגון שהיא אויב דאם זארין איז גיטארין אפיסול וייניגער ווי אעקסטירל כגון שפכר שוה שבעים בששים

פראו וייר צו נעמס סווא האבין פאר נאמ דריבער זאל צו געבין כבוד קפנים ונעוויים קנים זכסובים צו קליינע און צו גרויסע צו שלעכטע און צו גוטע. און דאם זאל אלץ ויין כבד גדי ובר סים אריינע הארץ אונ אקלארע. נים סים פאלשקייט וספי וסגן כספה חסא זאלקס ויין ביי זיך נידעריג און זאלקס אלץ ליידן און זאלקס סראנין אויף זיין זאקסיר חספה כי אחס מן הפועלים אשר נכתף יסלו ויהיה חסמה כבוד לשול וכחומר למשאו סוי מתחין סמכל למע בזה חסמה ואל חסמה כי יסיה בעיניך מדום הדמס כי כסור אה"י יעבדך חספה שלך חספה כי כסמה ולכל ישראל סתדכקוה לעכוהוה יעבדך חסמה לכסוהו כסמהו יתבדך וסוטר מן תלכך כבד סעלך כחסמהו מן יסיר כבדו מעליך וסוטר סרום ממנו ואל קרע כנדיך כחמתיך דהוי כסודר פ"ה סוילי וסולרס מוער וליט דלמס כשית כמסכ"ה אלס סמוניס סעידו סגורס כסחי לוחות יסחי קלס יסכר אלו סחי לוחות לוחות ססוחת ססכס. כסס סכססס אסור כך סעלכון מן סלכס סכל סכידס יס לס סכס

הוא שפכר שוה שבעים בששים זער האמס פארקויפט אונאך וואס איז נוערס זעקס. פאר פיגף אי שוה שבע בשש זאךער צו וואס פאר קויפט אונאך וואס איז נוערס זיבען. סאר זעקס וואס זיך זענארט רער פארקויפט און שיה חסס בשש זאךער צו האמס פארקויפט אונאך וואס איז נוערס פיגף. פאר זעקס או שוה שש בשבע זאךער צו האמס פארקויפט אונאך וואס איז נוערס זעקס. פאר זיבען וואס זיך זענארט רער קויפט און זיך אונאך דאם הייסט זענארט ונקנה המכני' די זאך איז געקויפט גיטארין. סען קען נים ברמה האבין וחיוב המכנה בשלם האונא' ולהחזירה כולה למתאנה נאר רער וואס האמס זענארט סח צוריק געבין צו רעס וואס איז זענארט גיטארין אין גאנצין טי פיל צו האמס אים זענארט: (ג) היתה האונא' פחות מזה כגון שהיא אויב דאם זארין איז גיטארין אפיסול וייניגער ווי אעקסטירל כגון שפכר שוה שבעים בששים

כדלמרו רז"ל אכס רבית אכס לה"ר וסל"ז הוון כשפול ארס ארס
 לנסותו אס יכוספ לל כעס וכל כחשנז אלא ראו ללדס ליספ
 כנחת כל אשר יכל פלו לכל סדכרים אשר ישמע למחול ולומר
 גם זו לסיבה כשמתה. סדכרים כטלים ככרית הלסון כרית
 לנטול ככרית סמטור דמי ועל דא כחוב סונמח' אה ס' כדכרית
 ספירשו רבותי ו"ל שלמח סקכ"ס אה סוכל סונלס וליני יגפ
 א"ל ואל מ"ה כחיו לנטול אלה חורס או סונלס או סודלס
 או שלום מי סלכד לו סרת היסון סכעכטנו וכעסו וסכר כלי סעוה אה
 סרתיס לל יעלס פל דעמך וסחס פן ארס יעונו ס' סעמך
 סופס סלסיס וככספך ועלוקך סחלוק ויך חעלכ על מי סעוה וסלכד מי
 סולס כשמתה סולל כל סכל פלין וכל סספס
 אה סלכך ויסי וסח נחמך כי כו חלכך וסכ"ל

סעודתה אינו חייב להחזיר כלום שכל פחות משתות דרך
 וכל למחול בו: (ד) היתה האונאה יתירה על השתות
 כל שהוא כגון שכבר שוה ששים בחמישים פחות פרובה
 בשל הקחה והמתאנה יכול להחזיר החמץ ולא הקנה
 כלל אבל המתאנה אינו יכול להחזיר אם רצה זה לקבל:
 ונדברים בטלים אפי' יגע ולמה יסח אדם שו פנים ויגע בוכלו
 מלינה לכן אל ואל מ"ה כחיו לנטול אלה חורס או סונלס
 או סודלס או שלום מי סלכד לו סרת היסון סכעכטנו וכעסו
 וסכר כלי סעוה אה סרתיס לל יעלס פל דעמך וסחס פן ארס
 יעונו ס' סעמך סופס סלסיס וככספך ועלוקך סחלוק ויך חעלכ
 על מי סעוה וסלכד מי סולס כשמתה סולל כל סכל פלין
 וכל סספס אה סלכך ויסי וסח נחמך כי כו חלכך וסכ"ל

ווארום יעדרער עבירה האם אביסול שמויב.
 כראסיר רבותיט זכונם זכרנה אווי וויא דיא רבנן
 זאגין זכך רבית שמויב פון רבית. עם אזי קיין
 אקוהה רבית. אקער דאס איז שמויב פון רבית.
 פראצענט אביסול הייסט דא יא פראצענט אכס
 לשון הרע שמויב פון לשון הרע. והלי תמוך לשהוד
 אדם אחד נכסותו אם יכעס לא כעס ויא נתעצב ווען דער
 סענקשט איז גיקוקען צו הלל הוקן פורבין אים
 אויב ער נעמט זיין אין פצס. איז הלל גיט אין
 כעס גינארין אונ גיט סרויערדי גינארין אלא ראי
 דאס זיך נחתה כל אשר יכא עלי נאר יעדער סענקשט
 דארף אן נעקען רודהג אלץ וואס אויף אים קימט
 זיך הדברים אשר ישמע לשתוק ולומר גם זו סוכה בשקחה
 אלע זאכין וואס ער נעמט הערין זאל ער שווייגן
 אונ זאל זאגן מיט שקחה גענוים איז דאס צו
 נוקען הדברים בפנים בריית הלשון בוכע בפסלה בריית
 הפסור דס' וואס דער סענקשט רעמ מיט זיין צונג
 ליידגע רייד. איז גלייך ווי ער ציהט ארויס פון
 זיך בסגרון זרע לבטלה ועל דא תיב אונ אויף
 דעם שמויט אין פסוק הועתם את ה בדברים איד

וואס פארקויפט אואך וואס
 איז נוערם זיבעציג. פאר זעכציג מיט אפרוקה
 אינו חייב להחזיר כלום דארף ער נאר גיט צוריק
 זעבין שכי פחות משתות דרך הכל קמחול בו ווארום
 ארץ וואס איז ווייניגער נוי אועקסטיל איז דער-
 שטייגער פון אלע סענקשין ויזא זאלין דאס
 סוקל זיין: (ד) היתה האונאה יתירה על השתות כל שהוא
 אויב דאס נארין איז גינען סער נוי אועקסטיל
 כגון שכבר שוה ששים בחמישים פחות פרוסה דהיינו ער
 דאס פארקויפט אואך וואס איז נוערם זעכציג.
 פאר סופציג ווייניגער אפרוקה כפי תסקח ווערם
 נאר גיט פון דעם פארקויפונג וסמחנה יכיל להחזיר
 זשחץ ויא קנה כלי אונ דער וואס איז גענארט
 גינארין קען צוריק געבין דיא זאך אונ צוריק
 אפ געמיין ויין געלמ אגל סמחנה אינו יכיל להחזיר אם
 רצה זה קבלי אקער אז דער וואס איז גענארט
 גינארין באשטייט אויף דעם קויפונג אונ וייל
 גיט תרטה האבין. נאר דער וואס האט גענארט
 וייל תרטה האבין. קען ער גיט:

דאס קיד גיטאכט גאט מיט אייערע רייד שפירש רבותיט זכונם זכרנה די רבנן האבין גינאגם
 זאמר הקדוש ברוך הוא גאט זאגט אפי' סוכי העולם ויני יגפ איה סראג דיא גאנצע וועלמ אונ ווער גיט
 סיד ונדברים בפלים אפי' יגע אונ הערין קריי די ליידגע רייד וואס סענקשין ריידין ווער איה סיד זכס
 היתה אדם צו פנים יגע בודאי הליקה פאר וואס זאל דער סענקשט זיין איין עוזה פנים געבין גאט זכס
 זאל אים ווערין סיד מאבין מיט זיגע ליידגע רייד זכו אל יזיא סלה ספי בפסלה דריבער זאל
 אכענקשט גיט ארויס ריידין אפילו איין ווארט וועלכין ער דארף גיט אלא תודה או עבודה או הודאה
 או שלום ער זאל נאר ריידין תודה אדער הפלה אדער לויבין גאט אדער זאגן שלום צו זיין סכר
 סי שאבד בו פרה דער סענקשט וואס האט פארלארן ארוביל היפכו סעכעכטנו וכעסו ישבר כלי ששנה אנה פרהים
 קען דען זיין אז וועגין דעם סרויערקייט אונ בייזקייט פון דעם רוביל וואס ער האט שארין
 געהאט. זאל ער צו גרעכין אפלי וואס איז ווערם סויענר רוביל סא יעלה על זעמד דאס וועמ נאך
 נאר גיט אויפגיין אויף דיין שלכל אז אכענקשט זאל אווי סאהן וסחה כו ארס דעמ' כי נסמנה סוכיב
 איהם אונ דו כענקשט ווייסט דאך אז אויף דיין גשכה איז דאס זיצונג פון גאט יבכענה וסבונג
 יסמנך אונ דורך דיין כעס אונ דיין סרויערקייט וועמ דיא שכינה פון דיר אנועק גיין זאד סעכב
 על בני שעה והאבד בני טימס ויזא אווי קענסטו סרויערין אויף דעם לעבין פון דער וועלמ
 וואס איז נאר אקורצע צייט. אונ דורך דעם פארליקסטו דאס אייביגע לעבין ככו סגל כסמנה
 סחל' פל תבא זליך דריבער זאלקסטו ליידין מיט שמחה אווי וויא הלל. אלץ וואס אויף דיר וועמ
 קימען ויא סעכב את סגד אונ זאלקסט גיט אנועק לאוין פון דיר דיין סלה הקדוש ברוך הוא וידי את
 סחכנה דאס זאל ויין דיין סרויערונג כי סו תדעך וואס דו וועקסט זיך באהעפטין צו גאט ויא סח
 סחי זליך אונ גאט וועמ סאבין לייכטין ויין פנים צו דיר וסחה אפי' תכנה אונ דו זאלקסט ויין מיט
 אפריילאך פנים צו גאט:

דאס קיד גיטאכט גאט מיט אייערע רייד שפירש רבותיט זכונם זכרנה די רבנן האבין גינאגם
 זאמר הקדוש ברוך הוא גאט זאגט אפי' סוכי העולם ויני יגפ איה סראג דיא גאנצע וועלמ אונ ווער גיט
 סיד ונדברים בפלים אפי' יגע אונ הערין קריי די ליידגע רייד וואס סענקשין ריידין ווער איה סיד זכס
 היתה אדם צו פנים יגע בודאי הליקה פאר וואס זאל דער סענקשט זיין איין עוזה פנים געבין גאט זכס
 זאל אים ווערין סיד מאבין מיט זיגע ליידגע רייד זכו אל יזיא סלה ספי בפסלה דריבער זאל
 אכענקשט גיט ארויס ריידין אפילו איין ווארט וועלכין ער דארף גיט אלא תודה או עבודה או הודאה
 או שלום ער זאל נאר ריידין תודה אדער הפלה אדער לויבין גאט אדער זאגן שלום צו זיין סכר
 סי שאבד בו פרה דער סענקשט וואס האט פארלארן ארוביל היפכו סעכעכטנו וכעסו ישבר כלי ששנה אנה פרהים
 קען דען זיין אז וועגין דעם סרויערקייט אונ בייזקייט פון דעם רוביל וואס ער האט שארין
 געהאט. זאל ער צו גרעכין אפלי וואס איז ווערם סויענר רוביל סא יעלה על זעמד דאס וועמ נאך
 נאר גיט אויפגיין אויף דיין שלכל אז אכענקשט זאל אווי סאהן וסחה כו ארס דעמ' כי נסמנה סוכיב
 איהם אונ דו כענקשט ווייסט דאך אז אויף דיין גשכה איז דאס זיצונג פון גאט יבכענה וסבונג
 יסמנך אונ דורך דיין כעס אונ דיין סרויערקייט וועמ דיא שכינה פון דיר אנועק גיין זאד סעכב
 על בני שעה והאבד בני טימס ויזא אווי קענסטו סרויערין אויף דעם לעבין פון דער וועלמ
 וואס איז נאר אקורצע צייט. אונ דורך דעם פארליקסטו דאס אייביגע לעבין ככו סגל כסמנה
 סחל' פל תבא זליך דריבער זאלקסטו ליידין מיט שמחה אווי וויא הלל. אלץ וואס אויף דיר וועמ
 קימען ויא סעכב את סגד אונ זאלקסט גיט אנועק לאוין פון דיר דיין סלה הקדוש ברוך הוא וידי את
 סחכנה דאס זאל ויין דיין סרויערונג כי סו תדעך וואס דו וועקסט זיך באהעפטין צו גאט ויא סח
 סחי זליך אונ גאט וועמ סאבין לייכטין ויין פנים צו דיר וסחה אפי' תכנה אונ דו זאלקסט ויין מיט
 אפריילאך פנים צו גאט:

למספר מלא וירא ידעו נפש י ית ידו ידעה ויהי יוד הוא וא הוא נשמה יהודה ויהי ידעה ה רמזי ויהי אל עט
בין שבעות בניקוד תולמי :

ב ויפנו משם האנשים וילכו סדמה
ואברהם עזרנו עמד לפני יהוה :
ב ויגש אברהם ואמר האף תספה
צדיק עם דשע: כד אולי יש חמשים
צדיקים בתוך העיר האף תספה
ולא תשא למקום למען חמשים

רשבים
(כב) עומר לפני ה' לפני המלאך לבקש פניו : (כג) לויקס . די כנגד די דיניס ספי כסוס וסלס
(כד) חספה . חבלה ברכיבי אספה עלימו רעה חצי
חבלה במ . חבלה כמל לטון של אספה : (כד) בתוך העיר . סרום ומלך סרום היה ראש לכל המלנוה שבמקום
רשבי חמשים
(כב) ויפנו משם . מקום סאכוס ליום סס :
ואברהם עזרנו עומר לפני ה' . והלא לא הלך לסמה
לפני חלס הקב"ה כל אללו חמד לו וסקת מרוס וספורס
כי רכס ויהי לו לכחוכ וה' ערדס עומד לפני אכוסס
אלל חיקון סופרס ד הוא זה (כ"ד) (אמר ססכוס
רו"ל לכחוכ כן) : (כג) ויגש אברהם . מלס סגס
למלחמ (ס"כ י) ויגש יוחב וכו' כסס לפסוק ויגש חלי
יהודס ה . והגס לחסלה (מ"א יח) ויגש אליה הנביא
והאף חספה . הגס חססה ולחרטס אל חוקלות סחרטמו
לכד רגו קד סרדו חלף יחלף . חססה לדיק סס רטע : (כד) אולי יש חמשים צדיקים . סססה לויקס לכל

פירוש לרורת אלהים
(כב) ויפנו משם האנשים און וירא מאנען דאס וענען
דיר סל"כוס קאבין ויה פון דארטין גיקערס וירא
וענען אנועק גינאנען פון דעם ארם וואס
אברהם קאמ וירא דארטין אהין כאליים גיכט
סריחה און וענען גינאנען צו קרום ואברהם ערדט
טפר לפני ה' און אברהם איז קאך גישטאנען פאר
גאמ : (כג) ויגש און אברהם קאמ גינעהקס יאמר
און קאמ גינאנען ויפ דער צארען דעם דיה אן
חספה דו ואלקס פאר דארטין דעם צדיק סיס דעם
לשע : (כד) אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר פילייקס
איז פאר האנדלן פופציג צדיקים אין דער שטאט

ספר הישר
אין קרוג קאמ דא אכין געליגט צופיקר קרום . און
קאמ גינעבין דעם ארעם מאן . די בענשאין פון קרום
קאבין דאס דענענען האבין ווי איר פארקנענט ווידע דיר
געשיכטע אין פקדו רבני ארענרן . און איז די שטאט
פירקט איז אפארהי געקומען אפגעקער דער בענשאין איז
געקומען פארין נאכט און קאמ גאר גיחאלט געקומען
און אין דער קריה קאמ צו גיחאלט אנועק גיין זיין וועג .
קאמ צו דיה גיעצט געבין אשטוב . דערנייל קאמ גיעהן
די קאקער פון דעם בעל נפתי ווי אקענשאין ויגס געבין
די סוד . איז ויא ארום גענאנען אים פרעגן ווער צו
איז . קאמ צו גינעטן ביי איר ויא ואל אים געבין אביסל
(הגל לישראל ע"ה)

וּפְאִין דִּי בְּגִנָּה : הַצְדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ : בְּהַחֲלִלָהּ לָךְ :
 כֹּה קוֹשְׁטָא אִינּוּן דִּינָךְ מִלְּמַעַבְדַּי בְּפִתְגָמָא דְהִינּוּ
 לְשִׁינְיָאָה וּפְאָה עִם חֲבִיבָא וְיִהִי וּפְאָה פְּחִיבָא
 קוֹשְׁטָא אִינּוּן דִּינָךְ הִינּוּ כֹּה אֲרַעָא דָא יַעֲבִיד
 תֵּא מַלְיָא לְךָ . עֲזוּבָא מִכְּסִיבֵי דִּי

רשב"ם

ההוא : (כה) השופט כל הארץ. ששלחך כאן לא יעשה משפט :

שפתי חכמים

י"ד : ו דלין נקראים רבים אלה עשרה דנקראין עדה : ז ר"ל שגראש סהקרא סוחר אהרדי דכתפלה אמר ולו תשא למקום משמע שאף על הרשעים התפלל ואח"כ אמר חלילה לך וגו' להמית זריק עם רשע משמע שלא התפלל אלא על הצדיקים ומתוך דה"ק וח"ת לא ילנו וכו' : ד ודע"פ שכדור המכול נזארו נח וכויו וא"ך יאמרו שך הוא אומנתו להמית זריק עם רשע וגם כדור הפלגה לא המית כולם אלא ויפן אותם וי"ל כי יאמרו כדור המכול היו גם יותר זדיקים ושטפס אף נח וכויו נאשרו לקיום המין אבל בלאו הכי היה שטוף הכל אפי' נח וכוונתו שאין שטוף הכל ומרזן אמו יאל על איום אקלים לבד אוי הוא מנלה כל האקלים ואע"כ הם אומרי כן א"כ אפילו אם לא המית הדיק עם הרשע אלא שילנו הצדיקים עדיין יאמרו כן הוא אומנתו לטעוף הכל זכ"י ופי' שם דהאי ילילה אדלעיל קאי חלילה לך מעשות שלא תשא למקום כוכות הצדיקים הנמלאים כי יאמרו הטולם כן הוא אומנתו ששטוף הכל הצדיקים ירשעים יחד כי אינם יודעים שהיו רשעים לבד רק חושבים שגם הצדיקים נשטפו עמהם ואח"כ כדי להקן חומר להמית זדיק עם יטע שאין לו קשר עם מה שלמעלה הימנו שהרי לא אמר עד כאן אלא שילנו הצדיקים את המקום ולא שיכלו הצדיקים עצמם שוטף וז"ל והוא נמשך עד חלילה לך האחרון וז"ל לא ילנו הצדיקים את הרשעים אבל מנלה בעשות כליה כללית חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט ואחר שיתקן פי' המקראות שב ל' מלה חלילה עכ"ל . ויש קלח וישב גם כן כמה שכתבתי ור"ל : ז וק"ל דסוטו של קרא משמע דלחרס לא היה מתפלל אלא שלא יעשה עוד כיוצא בזה ולא היה מתפלל על אנשי סדום וא"כ א"ך אמר בתפלתו אולי יש חמשים זדיקים ש"מ על אנשי סדום היה מתפלל לכן פי' לא הוא ולא כיוצא בו דלי' הוא כולל שניהם לעתיד ולהווה ר"ל היה מתפלל גם על ישראל כשהיו חוטאים שלא ימית זדיקים עם רשעים וזכו עפי' אח"כ חלילה לך לעולם הבא ר"ל לדורות הבאים : י ר"ל כדאמרין בתקן דחש"י סדום אין להם חלק לעולם הבא ומכרש"ל פי' אם כן הוא כעולם הזה הרי יש חילול השם אפילו לעולם הבא שאין שייך חילול השם מ"מ לא נמצא טעם לדבר למס

ו כד וכד כו ה' מקומות יש : (כה) חלילה לך .
 וא"ת לא ילנו : הצדיקים את הרשעים למה תמית הצדיקים :
 חלילה לך . חולין הוא לך . יאמרו כן הוא אומנתו שוטף
 הכל זדיקים ורשעים כך עשית לדור ח המכול ולדור
 הפלגה : כדבר הזה . לא הוא ולא מ כיוצא בו : חלילה
 לך . לעולמי הבא : השופט כל הארץ . נקוד
 כהתקן פת"מ ה"א של השופט לטון תמיה וכי מי שהוא
 זדיקים ורשעים היה בודאי כדור הפלגה . עיין בהר"א"ם מה שהקשה ויש לתמוה שא"כ יאמר לו השם מאחר שאין אומנתו כן
 ואע"כ הם אומרי כן א"כ אפילו אם לא המית הדיק עם הרשע אלא שילנו הצדיקים עדיין יאמרו כן הוא אומנתו לטעוף הכל
 זכ"י ופי' שם דהאי ילילה אדלעיל קאי חלילה לך מעשות שלא תשא למקום כוכות הצדיקים הנמלאים כי יאמרו הטולם כן הוא אומנתו
 ששטוף הכל הצדיקים ירשעים יחד כי אינם יודעים שהיו רשעים לבד רק חושבים שגם הצדיקים נשטפו עמהם ואח"כ כדי להקן
 חומר להמית זדיק עם יטע שאין לו קשר עם מה שלמעלה הימנו שהרי לא אמר עד כאן אלא שילנו הצדיקים את המקום ולא
 שיכלו הצדיקים עצמם שוטף וז"ל והוא נמשך עד חלילה לך האחרון וז"ל לא ילנו הצדיקים את הרשעים אבל מנלה בעשות
 כליה כללית חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט ואחר שיתקן פי' המקראות שב ל' מלה חלילה עכ"ל . ויש קלח וישב
 גם כן כמה שכתבתי ור"ל : ז וק"ל דסוטו של קרא משמע דלחרס לא היה מתפלל אלא שלא יעשה עוד כיוצא בזה ולא
 היה מתפלל על אנשי סדום וא"כ א"ך אמר בתפלתו אולי יש חמשים זדיקים ש"מ על אנשי סדום היה מתפלל לכן פי' לא הוא
 ולא כיוצא בו דלי' הוא כולל שניהם לעתיד ולהווה ר"ל היה מתפלל גם על ישראל כשהיו חוטאים שלא ימית זדיקים עם רשעים וזכו
 עפי' אח"כ חלילה לך לעולם הבא ר"ל לדורות הבאים : י ר"ל כדאמרין בתקן דחש"י סדום אין להם חלק לעולם הבא ומכרש"ל
 פי' אם כן הוא כעולם הזה הרי יש חילול השם אפילו לעולם הבא שאין שייך חילול השם מ"מ לא נמצא טעם לדבר למס

בקשת אברהם עכור אנשי סדום

חטא או עון כלל . אין ספק שאפילו הכי אין לזוש שהוא מקום
 אל תרעומת על המלך ההוא כלל . אבל עדין יש להחזיק לו טובה
 ותשואות חן על אותו מעט הונן אשר הגדילו על כל שריו ועבדיו .
 וא"כ הס"ת אשר ירדנו מן העפר מבלי שזכרנו חיותנו או יתרון
 מאתנו . כשגם יתכונן אל העפר כמו שהיינו לא יחושב כל משכיל
 שאין מקום לתרעומת עליו כשגם ישיב את הליב אל העפר
 והוא חף בלי פשע . חמס כי כן כאשר המלך הוא לא הורגל
 משום להוריד אחר משריו מגדלותו בלי חטא ופסג . הנה כאשר
 יוריד את זה אפילו אם לא יהי' לו תרעומת על הענין בעלמנו .
 כיון שכרולו השטות הגדילו חף גם זאת ככר יהי' קלח מקום
 לתרעומת על ששים עמו הממורגל אללו ולא התנהג עמו ע"פ
 מדותיו אשר יתנהג עם כל עמו . וגם אם המלך ההוא הורגל
 להרים בלא חשבת ולהשטיב בלא חטא . אם יוריד שרים אחרים
 לסבת חמס ומרדס והוריד גם את זה בלי חטא ואשם יחד
 עמהם בלויי אחד ג"כ יהי' לו תרעומת שני שמאחר שהורידו מגדלותיו

(כה) חלילה לך מעשות כדבר הזה וגו' . הבעל מעשי ה' מקשה .
 א' אומרו חלילה לך מעשות כדבר הזה למה לזדיק עם רשע .
 מאחר שאין התרעומת רק על מיתת הדיק ככר ה' מספיק
 שיאמר חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית זדיק . ועוד למס
 חור לומר שנית והיה לזדיק כרשע . כ' אומרו השופט כל הארץ
 לא יעשה משפט שכנראה שמי שאינו שופט כל הארץ לא יתחייב
 לעמוד על קו המשפט . וזה אינו . שגם מי שאינו שופט אחרים
 מחויב שיטפוט וירבה חובתו לעלמו . ג' אומרו פעמים חלילה . אבל
 נראה שאברהם טיטב לומר כן . כי אין ספק שמלך אשר מאטטות
 ידים אפיון לטוטיבו עם נדיבי עמו מבלתי כפה שגיבו או שהגיב
 לו מן האים שהוא שום הנאה או חושלת ולא הקדים לו שום
 עבודה רק כן רגון פשוט עלה בלב המלך לעשות כן . אם אמר
 שהגדיל אותו האים והרים כסאו על כל השרים אשר אמו יעלה
 על דות המלך או המושל שהוא להחזיר האים שהוא אל היכנו
 מושפל כנראהשום ולהטיבו עם כני אשפתו עם היות שלא מלא בו

פירוש לתורת אלהים

וְאֶלְקָמֹו טִימִין דִּיא צְדִיקִים קְדוֹמֵר לְאִוּן דִּיא
 צְדִיקִים קְדִיבִין קְעִבִין : (כה) הַיְלִיחַ קָה פֶּאֶרְמִיטְעִין
 צו דִּיר טַעֲשׂוֹת כְּדָבֵר הַהּ פֹּון צו טוֹהֲעֵן אֹוִי
 אֹנְאָה קְהִמִּית צו טִימִיטְעֵן אֲצִדִּיק מִיט אֲרִשֶׁע
 וְחִיָּה כְּצִדִּיק כְּרִשֶׁע אֹונ דְּעֵר צְדִיק וְאֵר וִינן גְּלִייה
 אֹוִי נוִיא דְּעֵר רִשֶׁע הַיְלִיחַ קָה פֶּאֶרְמִיטְעֵן צו

וְאֶלְקָמֹו טִימִין דִּיא צְדִיקִים קְדוֹמֵר לְאִוּן דִּיא
 צְדִיקִים קְדִיבִין קְעִבִין : (כה) הַיְלִיחַ קָה פֶּאֶרְמִיטְעִין
 צו דִּיר טַעֲשׂוֹת כְּדָבֵר הַהּ פֹּון צו טוֹהֲעֵן אֹוִי
 אֹנְאָה קְהִמִּית צו טִימִיטְעֵן אֲצִדִּיק מִיט אֲרִשֶׁע
 וְחִיָּה כְּצִדִּיק כְּרִשֶׁע אֹונ דְּעֵר צְדִיק וְאֵר וִינן גְּלִייה
 אֹוִי נוִיא דְּעֵר רִשֶׁע הַיְלִיחַ קָה פֶּאֶרְמִיטְעֵן צו

ספר הישר

צום היקע"א אונ זיא איז גלשטאנדיגן דורך גרויסע יסורים .
 וועגן דעם קידיל איז געחטקט גינארין . זייער גור דין ,
 אונ גאט האט געשיקט צוויי ספאנקים אין סדום זיי זאלן
 רעכטן דאס מיט זייער טעקטער , אונ נאכדעם וויא דאס
 מיט זייער טעקטער אונ זיין ווייב זענען ארויס געגאנגען
 (חק לישראל ע"ט) (ה"א)

פון סדום האט גאט געמאכט רענענען אויף סדום אונ
 עמדה אדקה אונ צוים שונעפיל אונ פייער אונ דיא אלע
 שטעט מיט דיא עקנשין זענען פאררענט גינארין אונ
 ארץ וואס האט גענואקסן אויף דיא ערד איז פאררענט
 גינארין אונ דיא ערד איז אויך פאררענט גינארין . אונ
 כ"ח 29 1 נוי"ל

משפט: כ ויאמר יהוה אסאמציא
בסדרם חמישים צדיקים בתוך העיר
ונשאתי לכל המקום בעבורם:

דינא: כ ויאמר יי אם
אשכח בסדרם חמישים
זכאין בגו קרתא ואשבוך
לכל אתרא בדיקתון:
ח"א וסלמי. סכודין ט:

רשבים
(כו) ויאמר ה' המלאך:

שפתי חכמים

רש"י

שופט לא יעשה ב משפט אחת: (כו) אם אסציא
בסדרם וגו' לכל המקום. לכל הכרטיס ולפי סדרם
היתה מטרולון והסונה מטולם חלה זה הכתוב:

מסחית לדיק עם רשע עכ"ל: כ יום סכודך לפרש היא החימה
היה לומר וכו' מי שבו שופט וכו' ולא הספיק לו מה שפי' ה"א
של השופט לטון חימה הוא שרונה להודיע שפי' החימה הוא הע"פ
שבו במלת השופט כחמים הוא קלי על מלת לא יעשה משפט:

בקשת אברהם עבור אנשי סדום

המנהג. שאחרי כהני' הוא מתנהג במשפט לטוס כל החר
לכלתי כיות חימה בלא טון למה יענה כהנהג. ולכן אמר אברהם
ראשונה ג"כ והיה לדיק כרשע שר"ל על פאוחת הדייק אם הרשע.
ואמר עוד השופט כל סלרן לא יעשה משפט. כיון שהיא מורגל להתנהג
עם כרויותו כמשפט. ועל שתי הפרענותה סללו אמר פעמים מליט

יחד עם סלר טרים שחסיכו הורדה מסני חמאס. הרי כסוב
בס אח זה שלא חטא עמהם ומלך זה וכו' לו תרעומת. ולכן אמר
לכרסם שודאי אין לו תרעומת עליו ית' כסגס ימית הלדיקים כיון
עמן הספר כראס. אבל אם ימית אותם יחד עם הרשעים שהסוה
אותם עם הרשעים יחי' ללדיקים תרעומת. ועוד תרעומת שני על

פירוש להוראת אלהים

הפלקה: (כו) ויאמר יי האם נאם גיואנט אם אסציא
בסדרם חמישים צדיקים בתוך העיר או איה ועל גיפינען
אין סדום פופצינו צדיקים אין שקאמ ונשאתי לכל
המקום בעבורם ועל איה מותר גיון צו נאר דאם
אקדם פון זייערם נענין. ורש"י באנטארינט עם

אין דאך נארקען גיווען פינג קקמות וואם דער
מאנט דער פסוק נאר סדום אין דער תירוץ וייל
סדום אין גיווען די הויפם שקאמ אונ אין גיווען
חשיב'ער פון די אלע שקעם דרום דער סאנט דער
פסוק סדום אקער עם גיום אויף אלע פינג שקעמט:

ספר הישר

בעהאלטין אין אקעלער. אונ וייל ויא ונאמן געמינט
אז אויף דער ועלם אין שוין מער קיין סענעלש דא. דרייב
האבין ויא גיחאלט קננה גיון סים זייער פאשער. זיי זאלן
האבין פון אים קינדער. אונ זיי האבין געמאען גיון אין

וייל דאם ווייב פון לוס האם אקונ גיפאקן סים דעם פנים
אויף סדום. זעהן אויב עם אין אקמ אז די שקעם ברענען
אין דיא שוועבול אויף איד געקוקען אונ ויא אין גיווארין
אשטיק זאלן. אונ לוס סים דיא שקעשער זענען גיעסין

נביאים מלכים ב ד

הרגונו

להכטיך מנה דרא צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רח יהוה נשמה רנח ארני נשמה דהור יהוה רח
יחידה רנח יהוה חיה יחידה דהור אל שם בן שבועות:

א ויהי כהן בעלמא ויאמר שור
בען לי סד מן עילמא
והדא מן אהניא ויאחמסי לוח
גביא דני ואתוב: ג ויאמר מה
דין אף אלקי רומיה יומא דין
לא ירח ולא שקמא ויאמרת
שלם: ג וזריות אהניא ויאמרת
לעולימא דבר וזויל לא
תדחוק עלי למרפג ואלסן פד
אימר לך: ד ואלות ואתת
לות גביא דני לסוד ברמלא
והיה פד חזא גביא דני ויה
קקביל ויאמר לגיטוי עולמיה
רש"י

א ותקרא אל-אישיה ותאמר שלחה נא לי אחד
מן הנערים ואחת האתנות וארוצה עד-איש
האלהים ואשובה: ג ויאמר מדוע אתי הלכתי
אליו היום לא-חדש ולא שבת ותאמר שלום:
ג ותחבש האתון ותאמר אל-נערה נתג ולך
אל-תעצרי-לי לרפג פי אם-אמרתני לך:
ד ותלך ותבא אל-איש האלהים אל-הור
הפרמל ויהי פראות איש-האלהים אותה מנגד
ויאמר אל-גיחוי נערו הנה השונמית חלו:
סאה קרי סהלכת קרי
מצודת דוד

(ג) ותחבוש. ותאמר: נתג ולך. מסכה: אל
תעצר. אל תמנע על ידי כרכיכה:
(ד) מנגד. מנתק: רנח השתמחת הור. רש"י

(כ) דא חודש ווא שבת. כי כו"ח ושבת סיהם רגילה נקבנ
סניו: ותאמר שלום. ר"ל לון דבר רש שאלין כעטורי אל
כנגילה דלא רחנה לנגות סדער לבעל כי חסכה מוסב שטיע' סים
כנגעס: (ג) ותחבוש. קשרה סאוקף: נתג ולך. נתג סהתון ולך
סחס ואל סתעכ כעטורי סארכב חוי כה כי חס כלער חומר לך
(ח"א) (ח"ק רישוראל ע"ש)

היא שונקית דבי: ה קען ה עתה רויג-נא לקראתה ואמר-קה השלום
 רחום קען לקדמונה ואמר
 לה השלום ליה השלום
 לבגליה השלום לרבניא ואמרת שלום:

מצורת דוד

זאת סכסס סיא ססוקמית: (ה) ותאמר שלום. אחר ששאלה אמרה לו הכל שלום ולא ראתה לגלות גם ולעז.
 דעם פירוש עברי מיימש געפינט מען בייא דער הפסורה פון דער וואך:

כתובים משלי ד

תרגום

לחמשך מיסוד ומלכות ד'א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהרונהי נשמת דיסוד א אד
 ארנ אדני נפש אדני חח אלקף רלת נון יוד נשמה דמלכות י' הו ו' הו חיה יחידה דיסוד יתנה חיה יחידה דמלכות
 אל שם ב'ן שבעשה:

שמע קרי וקבל בני ונקנין * שמע בני וקח אמרי וירבו לך שנות חיים: ב בדרה
 שניא דמנה: ב ארחתא חכמה הרתיף הדרכתיך במעגלי-ישר: ג בלכתה לא-
 דחקתא אלקתה ומלכתה יצר צעדך ואם-תרוץ לא תפשי: ד החוק פמוסר אל תרף
 בשבילי תריצי: ג בר תיזיל לא תתעיק ארחה ואין תרהט
 לא תתקל: ד תתחזק בדרה רעים:
 בדרה רעים:
 בדרה רעים:

במדרותא ולא תרפא נטרנה מוטול דהוא סנה: ה בארחתא דרשיעי לא תיזיל וקא תמן בארחתא דבישין:
 מצורת דוד רשי

(ה) שמע בני. ענין חוכם הוא זה לומר חכמי אלה לי בני אלה וחסן כמלתך: שנות חיים. כל שנים טובים ושלום:
 (ב) הורתיך. אני מלמדך ללכת בדרכי חכמה: הדרכתיך. לא יסיה לך מקום הפסיעות ולא חף אם תרוץ בו לא תפשי ור' לא תפשי כנושך:
 (ג) לא יסיה לך מקום הפסיעות ולא חף אם תרוץ בו לא תפשי ור' לא תפשי כנושך:
 (ד) אל תרף. אל תרפא נטרנה מוטול דהוא סנה:
 פירוש עימ

אויב דו נעקט לויפין זאלקסטו גיט גישטרויבליכט
 נוערין. דער נואם גייט און אקעגן אקעגן אקעגן
 גיט גיין מיט איינגע קריט. מיט פויקלייט. און
 דער מענטש נואם לויפט מיט חסידות און מיט
 גרויס הייליגקייט צו אקעגן. זאל ער זען ער
 זאל גיט גישטרויבליכט נוערין. עס זאל גיט
 אקאהר זיין אעבערה פון דיא סנה. ווי מיר
 געפינגען ביי דיא פיר מענטשין וואס האבין זיך
 אזוי שטארק גיהייליגט ביז זיי זענען ארויף אין
 היקער און אחר אחר האט דורך דעם געווינדן
 און איינער איז גישטארבן און איינער איז
 גינוארין משונגע זיין מביים: (ד) החוק פמוסר א' תרף
 זאלקסט פקסט האלטין מוסר. אויב הקב"ה
 שטראפט ריך. זאלקסטו זיין צו פרידען מיט רי
 יסורים. זאלקסט גיט אפלאזין. זאלקסט גיט זוכען
 מיטלען פריי צו נוערין פון די יסורים. ביי הקב"ה
 אלזיין נועט זיי פון דיר צו געמען געזען ביי תיך
 דו זאלקסט די יסורים היטען נוארום עס קען זיין
 אז דאס איז דיין לעבין. נוען גיט די יסורים נואם
 הקב"ה האט אויף אים געשיקט. קען זיין ער
 וואלט גישטארבן פאר זייגע עבירות: (ה) באר-
 דשעים א' פא איך דעם נועט פון די דשעים זאלקסטו
 גיט קומען זאל תאשר בדרה רעים און דו זאלקסט גיט
 מרעטין אין נועט ווי שלעכטע מענטשין מרעטין:
 (ח"א) (חק לישראל ע"ט)

פרק ד א בשיא כל הנתנין על מובה החיצון. ים מהן טעונית ד' מתנות ויש טעונית ב' שהן ד' ויש טעונית מתנה ה' . כדתנין באידך פירקין והשתא קאמר לכולן טעם נהן אלא מתנה ה' בדעבד

כלי חמשי דהוד דמלכות דיליגה א אל אלה אלהי אלהים
פרק ד א בית שמאי אומרים כל הנתנין על מובה החיצון שאם נתנן מתנה אחת כפר . ובחמטאת שתי מתנות . ובית הלל

(ה) חוץ ממתנת הכפר . ושתי הכליות שהיא נרין ללמד חסד כגון משום האדור למעלה סימנו . וזה ליתא למימר ולהכי הדור והקטנות להא מילתא דהאי קרא כתיב ביה כפרה וכפר עליהם וכו' . ואומרים לא מעבדא כפרם אלא כולא לדרשה (וספרה) כפי וע' חוייט : [א] שאם . הכי' העתיק פס וסיא גירסא נכונה : [ב] הקומץ . ואי קמיא פשיעא דקונון לא מחייב עליה כרת משום פגול דהא אי אכל מנה פקע ליה פגוליה שפיר לא קרב בתחיר . תרין כנון סגולת ספור כתיבו דמס' כמחן

אומרים אף חמטאת שנתנה מתנה אחת כפר לפיכך אם נתן את הראשונה בתקונה . ואת השניה חוץ לזמנה כפר . נתן את הראשונה חוץ לזמנה ואת השניה חוץ למקומה פיגול והייבין עליו כרת : ב כל הנתנין על מובה הפנימי [א] שאם חסר אחת מן המתנות לא כפר . לפיכך אם נתן כלן בתקונה ואחת שלא בתקונה פגול ואין בו כרת : ג ואלו דברים שאין חייבין עליהם משום פיגול [ב] הקומץ

ד' והי' היתרות לא נאמרו אלא ששאלו הכתוב לעכב וכ"ס כברי אהני מקרא למשמע שם ואהני מסורת למשמע ארבע הליכך טפי קדא אמסורת וזכר קדא ממקרא והווי לכו חמס ד' למלוה ומד לעכב ואם נתן מתנה אחת כפר : לפיכך . חמטת וכל הזכחים לבית הלל ולבית שמאי שטר הזכחים חוץ מחמטת : נתן את הראשונה בתקונה ואת השניה . כחמטת אכילת כפר חוץ לזמנה : כפר . וכשר הקרבן ליקרע ע"י מתן' רחשניה דלון השניה מתנת הכשר שהרי הותר ע"י מתנת רחשני הליכך אינה מפגול' : נתן את הראשונה חוץ לזמנה וכו' פיגול וחייבין עליו כרת . שאין מחמטת חוץ למקומו דשני' מולאתו מידי פיגול שדרי הוקבע בראשונה כפר כל מחיריו . ב אם חסר אחת מכל המתנות לא כפר . וכפר העלם דבר כתיב ועשה לפר כאשר עש' לפר החמטת כן עש' לו ומקרא ט"ז הוא שדרי כל עבודותיו נחסרו בו (ה) אלא לפגול באזהרת הזוהי שבו הוא דלחא והכי משמע ועש' לו כאשר כתבתי לו עשותיו וטעם עליהם לעכב שאם חסר אחת מכל המתנות לא כפר : לפיכך אם נתנו כולן בתקונה . האיל וכלן מתירות חוץ זו מתנת בלא זו ואין זו מפגלת בלא זו : ואחת שלא בתקונה . כמתכות חוץ לזמנו . פסול . שלא הותר בראשונה : ואין בו כרת . שאין מפגלים כהני מתיר : ג אלו דברים שאין חייבין עליהם . כרת בחילתן משום פגול : הקומץ . אם קמץ על מנת לאכול כירי' למחר ונתפגלה המנח' שאינה נזכרת אלא לזכ

פרק ד א בית שמאי אוקרים ב' הנתנין על מובה החיצון בית שמאי ואנני אלע בלוטין טאם קען דארף ויאי שפרימץען אויף דעם אוים וייניגקטען מובם שאם נתנו פתנה אחת אויב ער האם פון דיא בלוט נאר איין שפרימץ גיטאהן אויף דעם מובם גער האם קען אים שוין מוחל גינוען דיא עבירה וכתמאת שפיי פתנת אונ אויב די בלוט איז פון אקרן חמטאת אז ער האם געשפרימץען אויף דעם מובם צוויי שפרימץען האם קען אים שוין מוחל גינוען דיא עבירה ובית הלל אוקרים אף חמטאת שנתנה מתנה אחת כפר אונ בית הלל ואנני אפילו אחמטאת אויב ער האם געשפרימץען אויף דעם מובם פון איר בלוט נאר איין שפרימץ האם קען אים אויף מוחל גינוען די עבירה פייקע דריבער ווייל איין שפרימץ איז אויף גענוג אם נתן את הראשונה בתקנה אויב ער האם געשפרימץען דעם ערשטין שפרימץ אזוי וויא דער דין איז וזאת השנה חוץ לזמנה אונ נוען ער האם געשפרימץען דעם אנדערין שפרימץ האם ער גיטראכט ער זאל עסין דעם קרבן שפעטער וויא דיא צייט איז צום עסין גער איז פון דעקט . נוענין דער קרבן גער נתן את הראשונה חוץ לזמנה אפער נוען ער האם געשפרימץען דעם ערשטין שפרימץ האם ער גיטראכט ער זאל עסין דעם קרבן שפעטער וויא דיא צייט איז צום עסין וזאת

דקרי בו' רש"י: (כ) דלן לא מחיר כפודת המזנה דלע"ג
 דקמילת הקמיה קדמת. סקורה דקמילת לא מתייבס שתקדום
 דמתייבס: (ג) רש"י וטעמיהו דמנחת כהן חוטא פליג רש"י
 פריש"י דמנחות ופלי דקמיל: (ד) רש"י לא ידפנה למאי נ"מ
 פירש"י כן כהן. תו"ט. ולי"ג דקמיל דלמאי פל פשיטתא אית
 מיב דלא תימא דמתי (גרייט)
 דמנחת דקמיל מתיבו ה"ס כהן
 פתיחא פל סתורע מתיבו קמ"ל
 פ"ח: (ג) רש"א. ל' דר"ש
 דמנחת כהן רבנן דלמיל בני נסכים
 וקמ"ל למאי לא עירב דמתייבס
 חד טעמ' הוא ח' . ואפשר טעמ' שיש
 דלא דמי לתיבך במתי שאין עירוב
 פאכלין וכו' לא קמ"ל פשיטתא
 דלמיל: (ז) מתיבו. נבמ'

למתיבס שהחול מהן אינו חייב משום פגול. והרבבונה. אין אחר מתיבה (כ) אלא
 סקומן: מנחת נדרבת כהנים. (ג) טולה כליל ואיני' נקמלת הלכך אין אחר מתיבה: ומנחת ברהן משיח.
 דקיינו מתיבו כ"ג שהיה תרבה בכל יום מחליטה כבקר ומחליטה כערכ. ומנחת נסכים ל"ג דהא מפליג פליג בה ויש
 שילוק בין כלה עם הזכר לכהן כפי טעמה: והדרם. הוא המתיב: והנמכים הבאים בפני עצמן. כגון שהתנדב
 עמדת נסכים בלא זבח כדלמתיבך במנחות מתנדב אדם מנחה נסכים כפי טעמו. אי"ג הניחה כשכיל הזבח אלא
 שהניח זבח היום ונסכו למחר דלמחר מר ומנחתם ונסכיהם אפילו למחר אבל אם מביאין עם זבחו ויגול כונה
 מתנדב הנמכים: וחכ"א אף הבאים עם חבהמה. דכיון דיכול להקריב נסכים למחר. ממלא סקומן כונה
 מתיבו ליקרב אלא הן מתיבו את טעמן והלכ' כחכמים: לוג שמן של מצורע. שיריו נאכלים (ז) . אין
 חייבין עליו משום פיגול. אם סיגול כלשם לא נתפגל הלוג. אף על פי שהלוג מליי כלשם דכתיב על דם
 האשם דלם לא נתן. מדם האשם תהלה הן מתיבת השמן כלום אפ"ה כיון דלדם מביא אשמו עכשו ולוגו עד י'
 ימים ממלא שאין האשם מתיבו וכיון דלוגו לו מתיבו אין חייבין עליו משום פיגול: ור"מ אומר. לוג הכל
 עם האשם זו כיוס: חייבין עליו משום פיגול. אם סיגול כלשם והן הלכ' כר"מ: בין לאדם בין למזבח.

קעהל פון אקנהה. ער זאל איר סקמיר זיין אויף
 דעם סקנה. אונ זען ער האט גינקען דיא
 גיסול קעהל האט ער גיבראכט ער זאל עסין
 דיא איבערזע קעהל קארנין. איז שוין דיא
 גאנצע סנהה פגול. אונ אויב ער עקט דיא גיסול
 קעהל וואס ער האט גינאלט סקריב זיין. קוקט
 אים גיט פרת והגינה זען ער האט אקאפ
 גינקען דיא קשמים פון דיא סנהה האט ער
 גיבראכט ער זאל עסין דיא סנהה קארנין. איז
 דיא סנהה מיט די קשמים גינארין פגול. אונ
 אויב ער עקט דיא קשמים קוקט אים גיט פרת
 והקטורה אויב ער האט גיבראכט ער זאל דיא
 קמורת סקמיר זיין שפעטער וויא דיא צייט איז
 צו סקריב זיין ויגהת כהנים אפנה האט גיבראכט
 אסנהה אנדקה וואס קען בארף איר אין גאנצין
 פארברענען. אויב ער האט גיבראכט ער זאל
 איר סקריב זיין שפעטער ווי די צייט איז סקריב
 צו זיין ויגהת כהן פשיח אונ די סנהה וואס דער
 כהן גדול בריינגט אלע קאנ. פריה אונ אקענד.
 אונ דיא סנהות בארף קען אויף אין גאנצין
 פארברענען. אויב ער האט גיבראכט ער זאל
 איר סקריב זיין שפעטער וויא דיא צייט איז צו
 סקריב זיין ויגהת אונ דיא בלוט פון אקרנן. אויב
 ער האט גיבראכט ער זאל שפריטצען דיא בלוט
 אויף דעם סנהה שפעטער וויא דיא צייט איז צו
 שפריטצען והנמכים הנמכים גמי עקט אונ דיא טיין
 וואס קוקט פאויגער אן אקרנן. אייגער האט
 גינעבין אנדקה וויין קען זאל גינקען אויף דעם

ליף לט: [9] אימוריהן. אכל במינו הנשרפים אין כן משום פינוג לפי שאין לו דבר המתיר. סליח וכו' דלית ליה לאתקריף לאתקריף דלוי אימוריהן כל הנזכרים ים פינוג פלימוריהן כמי' הרי"ם: (ה) פ"י ט"ו סעודות שאין לר"ד נביעה מתוך דמים פ"י על משום כוונת: (ו) (א) פטורט דף ג': [1] פטור. לא מלאחי עסקי מטורט ופאטור מדכתיב ומשך אהרן יצאלו בני ישראל את זבחים. ודרישין זבחים דוקא: [2] כתיב. כגמ' אמר ר' יוסי דוקא פ"י הוהוין לכהניר עמאי

לא לזה לא העולה דמה מתיר את בשרה למזבח. דכתיב והקו את הדם והדר וערכו: ואת עורה לכהנים. דכתיב עוד העול' אשר הקריב חין לו חלה לחתך

חייבין עליו משום פינוג: ד' העולה דמה מתיר את בשרה למזבח ועורה לכהנים. עולת העוף דמה מתיר את בשרה למזבח. חמאת העוף דמה מתיר את בשרה לכהנים. פרים הנשרפים ושעירים הנשרפין דמן מתיר את [9] אימוריהן ליקרב. ר"ש אומר כל שאינו על מזבח החיצון כשלמים אין חייבין עליו משום פינוג: דה קרשי עכו"ם אין חייבין עליהם משום פינוג נותר וממא והוזהרמן בחוץ [1] פטור דברי רבי מאיר. רבי יוסי [2] מחייב. דברינן שאין חייבין עליהם משום פינוג חייבים משום נותר. הויז מן השום.

מכתיב לכל חסאתם לרבות פקחא העוף דלא חיותא נבילה י"א: פרים הנשרפים. פ"י כהן מים ופר העגס דבר של כבוד ופר יה"כ: ושעירים הנשרפים. שטר של יה"כ ושעירי ע"ז שכל אלו דמן טעון הויה לפנים ואימוריהן קריבין על מזבח העול' ואחר הכשר נשרף

בבית הדסן והאיל ודמן מתיר את אימוריהן ליקרב אס פינוג כהן ואכל את אימוריהן יידי עליהן משום פינוג: כל שאינו על מזבח החיצון בשלמים. דפינול בשלמים הוא דכתיב מה שלמים מיוחדים. מתן דמן יגל מזבח החיצון חף כל שדמן נתון על מזבח החיצון לאטוקי פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים שדמן טעון הויה (ה) ומתן דמים בשנים ואין הלכ' כר"ש: ד' קרשי עכו"ם. שהעכו"ם נודרים נדרים ונדרות כוונתם לכהניר דכתיב כפרת חומר חיס חיס מניח ישראל וכו' ודרשין חיס מה ת"ל חיס חיס לרבות את העכו"ם שנודרים נדרים ונדרות כוונתם לכהניר דכתיב כפרת חומר חיס חיס מניח ישראל וכו' וממא. דפינול יליף מנותר כג"ש דעין שון (1) ונותר יליף מממא כג"ש דהגול חלול (2) וכממא כתיב ויגורו מקדשי בני ישראל ולא מקדשי עכו"ם ואין הלכ' כר"מ: דברינן שאין חייבים עליהם משום פינוג. כגון הקומן והקטרת וכל השנינין כמחמתיו: חייבין משום מומאה. האוכלן כעוממת הגוף. חייב כרת: חוץ מן הרם. דמעטת

זוה מןבם חייבין עליו משום פנוג אויב דין ואף נואם איז מתיר איז גינארין פגול. איז דיא נאף נואם נוערם מוקר אויף גינארין פגול: ד' העולה ד' מתיר את בשרה למזבח ועורה לכהנים אז מען שפרימקצם דיא בלום פון אעולה אויף דעם מןבם איז ראם מתיר מקריב צו זיין די פלייש פון די עולה אויף דעם מןבם. אונ די פנהים זאלין מענין נעמען דיא פעל פון דיא עולה. אבער איידער מען שפרימקצם דיא בלום אויף דעם מןבם. קאר מען גימ מקריב צו זיין דיא פלייש פון דיא עולה אויף דעם מןבם אונ די פנהים קארין גימ נעמען דיא פעל פאר זיך עולת העוף דמה מתיר את בשרה למזבח דיא בלום פון אעולה נואם איז אטאהב אז מען האט געשפרימקצם אויף דעם מןבם איז מתיר מקריב צו זיין די פלייש פון די קאהב אויף דעם מןבם חמאת העוף דמה מתיר את בשרה לכהנים די בלום פון אחמאת נואם איז אטאהב אז מען האט געשפרימקצם אויף דעם מןבם איז מתיר צו דיא פנהים ויזא זאלין מענין עסין דיא פלייש פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים דיא אקסין אונ דיא ציגען נואם ויער בלום שפרימקצם מען אין היכל אונ אין גרשי קדשים. אדרע נאר אין היכל אליין. אונ דיא סלב איז מען מקמיר אויף דעם מןבם. אונ דיא פלייש מיט דיא פעל פאר גרענע מען נפו פתיר את אימוריהן ליקרב אז מען האט געשפרימקצם דיא בלום ווי דער דין איז מען מען מקריב זיין דיא סלב. אונ איידער מען שפרימקצם דיא בלום ווי דער דין איז קאר מען גימ מקריב זיין דיא סלב נדי שמעון אפר' כל שאינו על מזבח החיצון בשלמים

קרא דכתיב ואני נתחיו לכם שלכם יהא כשאר חולין ולא כקדשים ועוד כתיב על המזבח לכפר לכפרה ונתחיו ולא למעילה (ח) הלכך אין חיובין עליו לא משום טומאה ולא משום טוהר ולא משום פיוגול ולא משום אוכל דטן גיריאל :

צדק לה' . ועמו"ט : (ח) עיקר הלימוד . ע"ס פ"ה דחולין כה"כ : (ח) טומאה . לא טומאה עומת ולא טומאה הנוף . ר"ל שטמא' אם חבל קטרת ולבונה או הקריב עמים עבורים שטוף פטור . וכן אם היה טהור וכן קמחי' הר"מ . ועמו"ט : [ט] זבח . שני וכשר זבח תודת שלמים שטה"י זביחה עם שאר עטורת לשם שלמים וכן שאר הקרבנות . הר"מ : (ט) ומשמע דח"ק עמי' אשוחט קמי' כו' . וכה"מ פי' דח"ק מליך' שטה"י כוונת כעל קריבין כו' ופליגי ר' יוסי כו' ואתי' ספיר שאין המתעבה כו' לאפוקי לח"ק דמליך' ג"כ למתעבת כעל הקרבן ומ"מ ח"ק לא אמר אלא לכתחילה ולא דכעלי' מתגלים ועמו"ט :

בדבר שררין דהאכל . אכל' (גמ' ל"ג כגון) העצי' והלבונה והקמח' אין חיובין עליהן משום [ח] טומאה : ו לשם ששה דברים הוזהב נזבח . לשם [ט] זבח . לשם זוכה . לשם השם . לשם אישים . לשם ריח . לשם ניחוח . והתמאת . והאשם . לשם חמא . א"ר יוס' אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו כשר שהוא הנאי בית דין שאין המחשב' הולכת אלא א' העובר :

והכשר יתיר' לרבות עמים ולכוז' והלכ' כהכמים דעמים ולבונה נמי יש בהן משום טומאה' ואין לך עמים דמיטמאין אלא עמים של קרבן בלבד שאם נעשה בהן טומאה' חסור לשרפן על גבי המזבח : ו לשם זבח . לאפוקי סמיני קודש כגון לשם זבח אחר : לשם זוכה . לאפוקי אס שחט על מנת לעשותו חתיכות ללווי' כגמלי' : לשם ריח . לאפוקי אס לאן ועשית וגומר : לשם אישים . לאפוקי אס שחט על מנת לעשותו חתיכות ללווי' כגמלי' : לשם ריח . לאפוקי אס לאן תחלה חוץ למערכת דהו לא מסקי ריחא : לשם ניחוח . הנחת רוח נחת רוח להקב"ה שאמר ונעשה רצוני וכל בני ילפי' להו מדכתיב אשה ריח ניחוח : לשם חמא . לשם הטוה שהוא מביאו עליו : אף מי שלא היה בלבו לשם אחר מכל אלו . אלא שחטו סתם כשר' (ט) : שהוא תנאי ב"ד . שטחוט סתם . ולא לימא לשמו דלמא אחי לניומר שלא שמו : שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובר . הלכך אי הוה אומר שלא לשמן אף כי אמרו הכעלים לשמן לאו מידי הוה דלאו כדידכו חליא מלחא דכתיב המוקריב אותו לא יחשב והלכה כר"י :

אויב ראובן פריינגט אקרין , זאל קען שעקטין דעם קרין פון ראובנים וועגן זשם השם צו דעם נאמען פון גיט פאר דעם קרין ווייל נאם האם אזוי פראקטין זשם אישם קען זאל אים מקריב זיין אויף דעם פריער זשם בית עם זאל זיין אריח פון דעם פלייש וואס אויף דעם פריער זשם ניחוח נאם זאל צו פריידען זיין פון דעם קרין . ווייר קען האם גימאקט דעם קרין אזוי ווי ער האט גיהייסן והתפאת והאשם זשם חמא אונ אזי קען שעקט אמתא אדער אששם , דארף קען פראקטין נאך אויפגעטע זאך , פון וועגן נעלדער עבירה קען שעקט אים אפר רבי יוסי אף מי שלא היה בלבו זשם אחר סגלי אזי קשר האם רבי יוסי גימאקט אפילו ער האט נאך גימאקט ווען ער האט גישאקטין . צו איינס פון דיא זאקען אויף גיט , פון דעספונעגין איז דער קרין קשר שהוא תנאי בית דין שאין המתעבת הולכת אלא אחר העובר ונארום דאם בית דין האבין גימאקט אזוי אהקנה אז דער וואס שעקט דעם קרין זאל נאר גיט פראקטין גיט גיט אונ גיט שלעקט , דאם פראקטונג גיהער נאר אז דעם פהן וואס איז מקריב דעם קרין , ווען ער מקראגט דיא בלוט צום סוגם , אדער ווען ער שפרישצט די בלוט אויף דעם סוגם , אדער ווען ער איז מקטיר די חלב אויף דעם סוגם . פשוניר עם שמיים אין פסוק והמקריב אותו לא יחשב . דער וואס איז מקריב אקרין זאל גיט פראקטין אפראב-סוגם , זאגין קיר נאר והמקריב אותו . דער פהן וואס איז מקריב זאל גיט פראקטין אפראקטונג :

נאר אז קען עקט בלוט פון אקרין וואס איז נותר' געבליבען אויף נאך דיא צייט ווען קען טאר שוין גיט עקט דיא פלייש , אדער אטמא עקט בלוט , אדער קען עקט בלוט פון פגול , קוקט אים גיט פרה פאר פגול , אונ גיט פאר גותר , אונ גיט פאר טמא , נאר פאר בלוט רבי שמעון אומר דביר שדוקן והאגל רבי שמעון זאגט אויב אטמא עקט אזעלכע זאכין וואס איז אעסינווארג , דער קוקט דאם ביסול מעהל וואס קען געקט אראפ פון אמנהה צו פארברענען אויף דעם סוגם אונ דיא מנהה וואס אכנהן פריינגט וואס קען דארף זיא אין גאנצין פאר-ברענען , אונ דיא מנהה וואס דער פהן גדול פריינגט אלע קאג וואס קען דארף זיין אויף פארברענען אונ די וויין וואס קען דארף גיסקען אויף דעם סוגם אונ דעם קנוארט אייל וואס דער קצורע פריינגט קוקט אים פרת אגל העצים והלבונה והקמח אדער אז אטמא האט ארויף גילייגט הארץ אויף דעם סוגם , אדער אטמא האט גינעסין . בשמים אדער קמורת איז הייבן זליהן משום סיפאה קוקט אים גיט פרת אויף דיא טומאה : ו זשם ששה דברים הוזהב נזבח ווען קען שעקט אקרין דארף קען פראקטין אז קען שעקט אים וועגן דיא זעקס זאקען זשם נזח צו דעם נאמען פון קרין ואויב דער קרין איז אעוזה , זאל ער פראקטין ער שעקט אים פון וועגן אעוזה , אונ אויב דער קרין איז שלמים , זאל ער פראקטין ער שעקט אים פון וועגן שלמים זשם זיבת צו דעם נאמען פון בעל הבית .

שהיו יושבין ברמה. כעירו של שמואל. בניויו של עולי. למחלוקת מקום לכות הכתובה מה הורה: ועלית. כלל שערך קרי עליה ומשם לכות המקדש מלמד שבהמ"ק ה' גבוה מכל ה"י: וא"י גבוה מכל הארצות. לא מצוי לן הכא ולא מהכא נסקא לן אלא מקר' אחרונה לכות לא יאמר עוד חי וגו' כי אם חי ה' אשר הטלה ואשר הביא את בני מחרן לפני ומכל המקומות אשר הדתים שם וכו': דוכתיה. מקומו ויכן מקום הכנסה כח"י כגבול מי הוא: אייתי ספר זהו ש"ע. לכתוב כגבול והכנסים ולא פרש כלחד מכל הכנסים פחות גבוליהם ללכוד דוחותיהם סוף משכני יהודה ונתימן שחפרשו שם כל הגבולין מסוכנין דוחותיה ומקשותיה: כתיב ועלה הגבול ולא כתיב וירד. ועוד כתיב כעליה אתה כדחולסם מל

כלם ה' כלם כלי החילון דוד ומלכות דגריאס במזק

דרש רבא מ"ד וילך דוד ושמואל וישבו בניו ברמה וכי מה ענין ניות אצל רמה אלא שהיו יושבים ברמה ועוסקים בניויו של עולם אמרי כתיב וקמת ועלית אל המקום מלמד שבה"מ גבוה מכל ארץ ישראל וא"י גבוה מכל הארצות. לא הו' ידעו דוכתיה היבא. אייתי ספר יהושע בכלחו כתיב וירד ועלה הגבול ותאר הגבול בשבט בנימין ועלה כתיב וירד לא כתיב. אמרי שמע מיניה הקא הוא מקומו. סבור למבניה בעין עינים דמדלי. אמרי ניהתי ביה קליל כדכתיב ובין כתפיו שכן. ואיבע"א נמי דסנהדרין בחלקו דיהודה

ראש ההר על פני גיא כן הנוס ומשם עד היס שהו לרוח מפרז כתיב ותאר הגבול וירד הגבול. וכלא כתיב ועלה. זכחה בנימין כלפניו של נחל' יהודה ונבול נבד לבנימין הוא גבול לפניה ליהודה אלא שאין אורד נחלה בנימין מל היס אלא עד ירושלים ועד ההר אשר גיא כן הנוס ועד קריה יערי: כתיב ועלה ותאר ולא כתיב וירד. ותאר אינה לא עליה ולא ירדה למדנו שראש ההר על גיא כן הנוס הוא גבוה מן הכל ולמעלה מירושלים דמירושלים ולגם כתיב ועלה: סבור למבניה בעין עינים. מלח כעניי שהו משין מי נפוחו האמור שם אחר פליתי ההר אחר על פני גיא כן הנוס אשר לא נכתב ירדה בניתיים: ניהתי ביה קליל. נעשה אותו נמוך משע וככה כירושלים שהו למטה כדכתיב כתפיו ולא כתיב ראש. ואיכא דאמרי האי דלא כחה בעין עינים משום דרחוק נושא מלת בנימן מנחלת יהודה יותר משיעור הר הכית וא"ל לסמוך לכות הגוית לעזרה ואין בעין סנהדרין כעזרה לכות וקמת ועלית וגו' ונריכה להיות בחלקו של יהודה כדמפרש ואולי: גמירי סנהדרין. בחלקו של יהודה כדכתיב ומסוק מבין רגליו:

דרש רבא רבא האם געפרענעם אין זיין דרשה סאי זקתיב וואס מיינט דער פסוק ג' ד' וישמואל וישבו בניויו ברמה דוד און שמואל וענין גענאנגען און זענען געווען אין ניות ברמה זכי מה גיין ניות אצל רמה ווי קוקט ניות צו רמה וניות אין איין ארם. און רמה אין איין אנדער ארם אלא ארם אזוי מיינט מען שתי ישיבים רמה וסוקים בניויו של עולם דוד און שמואל וענין געווען אין רמה און האבין געשמועקט פון בית המקדש וואס ער אין דאס שיינקייט פון דער וועלט ונייא האבין גיט געוואקט אויף וועלדין ארם זאל מען פאקען דעם בית המקדש אפרי כתיב וקמת ועלית אז תקום האבין ויי גיאנט עם שמיים אין פסוק דו ואלקם אויפשטיין און ואלקם אויפגיין צו דעם ארם וואס גאט וועט אויסקערנויילין. אז עם שמיים וועליתו. דו ואלקם אויף גיין פאר שביה במקדש גבוה סגי ארץ ישראל דער פסוק לערונם אונז או דער בית המקדש דארף זיין העקער פון גאנץ ארץ ישראל וארץ ישראל גבוה סגי הארצות און ארץ ישראל אין גינען העקער פון אלע לענדער יא ווי דעם דוקמיה היבא ונייא האבין אפער גיט געוואקט וועלדער ארם אין דער העקערער פון גאנץ ארץ ישראל אייתי פס דיישע האם מען געבריינגט פאר זיין דעם ספר יהושע דכתיב כתיב וירד ועלה הגבול ותאר הגבול בעין עינים שמיים דער גענענע האם אראפ געגנדערט און ארויף גענאנגען און בעצייכונם גינארין דער גענענע גשכס בנימין ועלה כתיב וירד לא כתיב ונייא דעם שבת

את כל ענותו. אשר עינה ושכיני בחלקו דבנימין ואי מדלינו ליה מתפלנין מוכא. מוטב דניחתי
 עזמו לעסוק ולדעת ויטעב ביה פורחא כדכתיב ובין כתפיו שכן ועל דבר זה נתקנא רואג
 ונדר אם אכל באהל וגו': האדומי בדוד כדכתיב כי קנאת ביתך אכלתני וכתיב זכור ה' לידוד
 את כל ענותו אשר נשבע לה' וגו' אם אבא באהל ביתי וגו' אם
 אתן שנת לעיני וגו' עד אמצא מקום לה' וגו' הנה שמענוה באפרתה מצאנוה בשדי יער
 הנה שמענוה באפרתה זה יהושע דקאתי מאפרים מצאנוה בשדי יער זה בנימין דכתיב
 בנימין זאב ישרף:

פסוק דוד האם גינאנט פאר גאט געבוינקט צו
 דוד ניין נאנצין פריין וואס ער האט זיך געפייניגט
 אונ האט גישווארן צו גאט אם אבא באהל ביתי
 אויב איך וועל קומען אין דעם געזעלט פון ביין
 שמוצ אם אמן שנת געני אויב איך וועל געבין
 שלאף צו מיינע אויגן צו אפצא קוס יח' ביין איך
 וועל געפונען א ארט צו באהען א בית המקדש
 צו גאט הנה שמענוה באפרתה מצאנוה בשדי יער מיר
 האבין דאס גיהערט אין ואפרתהו. מיר האבין
 דאס געפונען אין דעם פעלד פון וואלד הנה
 שמענוה באפרתה זה יהושע דקאתי מאפרים מיר האבין
 דאס גיהערט אין ואפרתהו. דאס מיינט מען
 דעם ספר יהושע וואס יהושע איז פון שבת
 אפרים מצאנוה בשדי יער זה בנימין מיר האבין דאס
 געפונען אין דאס פעלד פון וואלד. דאס
 מיינט מען בנימין. אין דעם חלק פון בנימין
 האבין מיר געפונען א ארט צום בית המקדש
 דכתיב בנימין זאב ישרף. וויא עס שטייט אין פסוק
 בנימין איז וויא אנואלף וואס פארצוקט. אונ טייל
 בנימין איז געגריבען צו אנואלף איז ויין חלק
 געגריבן צו אנואלד. א חנה נפית זיך אין וואלד:

ארויך ארט ישכניה דהקו של בנימין אונ דיא שכינה
 דארף זיין אין חלק פון בנימין. אונ די סנהדרין
 דארפן ניצען נאנט פון דעם ארט ווא די שכינה
 איז ווי מדלינו ליה אויב מען וועט דעם בית המקדש
 אויפהייבן אויף דעם ועין עיטום מתפליג סוכא
 וועט זיין פיר דער נויטערט דער ארט פון דיא
 שכינה פון דעם ארט פון דיא סנהדרין. ווייל
 פון ועין עיטום ביי צום חלק פון יהודה איז טייט.
 מוז מען שמעלין דעם בית המקדש נאנט צום
 חלק פון יהודה מושב דניחתי ביה פורחא דריבער איז
 געקער מען זאל דעם בית המקדש שמעלין
 אביסול גידערינער. אונ ער מעג שטיין אביסול
 גידערינער דכתיב ובין כתפיו שכן וויא עס שטייט
 אין פסוק ער וועט ריהען צווישען זיינע אקסלען
 זיל דוד זה נתקנא רואג האדומי דוד אונ וועגן דיא
 זאך האט רואג האדומי מקנא גיווען דוד. ווייל
 דורך דוד וועט גיקאהט ווערן דער בית המקדש
 דכתיב וויא עס שטייט אין פסוק דוד האט גינאנט
 פאר גאט כי קנאת ביתך אכלתני דיא קנאה פון ביין
 בית המקדש האט מיר אויפקניעטן יכתיב זכור ה'
 דוד את פי ענותו אשר נשבע לה' נאך שטייט אין

זודר וירא דף ק"ב ע"ב ת"ת דלילות יוד הא ואו הא

פתח ואמר (ישעיה סג) ככל צרתם לא צר ומלאך פניו הושיעם וגומר. תא חוי בכל צרתם דישאל כד אודמן
 לו עאקן כתיב לא באל"ף וקרי בוא"ו בגין דקב"ה עמהון בעקו. לא באל"ף אחר עלאה יתיר לוע"ג דלא
 באזא אחר ריגוז ועקו להתם לעילא מעא עקתא דישאל. לא באל"ף כמה דאת אמר (תהלים ק) הוא עשנו ולא
 אהנקו. כתיב באל"ף וקרי בוא"ו. ומלאך פניו הושיעם והא איהו עמהון כההוא עקו ואת אמרת הושיעם אלא מושיעם
 לא כתיב אלא הושיעם מקדמת דנא דאיהו זמין כההוא עקו למסכל עמהון. תא חוי בכל זמנא דישאל אינון בגלותא
 שכינתא עמהון בגלותא והא אוקמיה דכתיב (דברים ל) וש ביי' אלהיך את שבותך ורמוך וגומר. ד"א ומלאך
 פניו הושיעם דא שכינתא דאיהו עמהון בגלותא ואת אמרת דאיהו הושיעם אלא הכי הוא דלוי דאלין אינון משכנותיו
 דקב"ה בגלותא ובגין דשכינתא עמהון קב"ה אדכר לון לאוטבא לון ולאפקא לון מן גלותא דכתיב (שמות י) וזכור
 את בריתי בקדמיתא ולכתר ועתה הנה זעקת בני ישראל באה אלי. וגם ראיתי לאסגאה ראייה אסרא דאיהו קדמא'
 דכלא וכתיב (שם ב) ויזכור אלהים את בריתו דא שכינתא את אברהם לאברהם מכעי ליה אלא את אברהם דא הוא
 חבורתא וזוגא לילה באכהן. את אברהם דא הוא מערבית דרומית את יצחק דא הוא לפניית מערבית ואת יעקב
 דא הוא זוגא חדא כללא חדא זוגא שלים כדקא יאות כגוא דא את השמים דא הוא כללא מדת לילה ביום ואת
 הארץ דא מדת יום כלילה כחדא אף הכא כללהו את וביעקב ואת למהוי כלל זוגא חדא דלא מתפרשין דיבר ונוקבא
 למלמן זמן קב"ה לאכרוז בכל עלמא ולאשמעא קל דיימא (ישעיה סג) ויאמר אך עמי המה בניס לא יסקרו
 ויהי לנס למושיע כרוך ה' לעולם אמן ואמן:

מוכר

יוסף לחק

הלכה פסוקה

ש"ע ח"מ ט"ו ש"מ"ה

מספר חרדים דף ע' ע"א

הרשע שהתפיש פלוגה וכן מוח טוח למחך יתכרך בלחץ עניונו
 וכיסוריו לא יתקנס חלף ידום ומה שמכיר יראה לו חסד
 רב על דרך כי חסדך גדול עלי והלל נפשי משאלו החתים ועוד
 כי חסד הטובות במקום נרפת כדליתא בתקוני סוחר והרי שנית
 וחמה טובה בדברים שמניחים נרעת לכן סבול המלקות. ועוד
 כיון שפחות משה ומונה פיות שגאמר ידע שור קובנו וחמור
 חסוס בטליו וחמה לא חסדך גדולה וטובה יותר מהם חלף כהם
 חסדך הטל והתשו ואל המרוד וכהם חסיה כאלם. אם יתחנך
 חסד חסו חו יוכי או יגולך מורא וחמת כל חסד לא יהיה עליך כי
 כלם חסדים וחמה לא חסדך כי כבוד חסד ומרוס כי חין נחלאו

(א) אמור לגנוב אפילו כל שהוא ריון תורה ואסור
 לגנוב אפילו דרך שחוק ואפילו ע"מ להחזיר או
 כדי לשלם תשלומיו כפל או כדי לצבור הכל אמור
 כדי שלא ירגול עצמו בכך: (ב) כל הגנוב אפילו שוחך
 פרוטה עובר על לאו דלא הגנובו וחיובו לשלם אחר
 הגנוב מסונו ישראל או הגנוב מסונו של עכו"ם
 ואחר הגנוב כגדול או כקטן: (ג) איזהו גנב

כלאית חלף כי ולפניו תמורה בלאום ובכרואים נכעלי חיים למנו
 (א) אמור לגנוב אפילו כל שהוא ריון תורה ד"א תורה
 האם גנבאמין קעון קארי גימ גנבין.
 און אפילו ער נגבת נאר עפעס האם ער עובר
 גיווען אויף לא הגנוב. ואלקטם גימ גנבין ואסור
 לגנוב אפילו דרך שחוק און קען קאר גימ גנבין
 אפילו אויף אנגעלעכטער ואפילו על מנת להחזיר און
 אפילו ער מיינט גימ און באדי צוהיק צו געבין.
 קאר קען אויף גימ או כל שיש תשלומי בפי ער
 נגבת ער ואל אים דארפין באצאהלין קאפיל
 או כדי לעשו אדער ער נגבת יענער ואל דערנוויל
 האבין צער הכל אסור דאס אלץ קאר קען גימ
 כדי שלא ירגיל עצמו בכך ער ואל גימ געוואנגט ווערין
 צום גנבין: (ב) כל הגנוב אפילו שעה פויסות דער וואס
 נגבת אפילו אונדך וואס איז גאר ווערמ איון
 פרושה עובר על לאו דלא הגנובו איז ער עובר אויף
 דעם לאו פון לא הגנובו. איר ואלקטם גימ גנבין
 חייב שיש און ער מוז באצאהלין וחד הגנוב מסונו
 של שרתי סאיי ער נגבת געלט פון איד או הגנוב
 מסונו של עכו"ם אדער ער נגבת געלט פון א עכו"ם
 וחד הגנוב מסונו סאיי ער נגבת פון אגרויבין
 מענקיש או כהן אדער ער נגבת פון אקורד. איז
 ער אלץ עובר אויף דעם לאו פון לא הגנובו.
 איר ואלקטם גימ גנבין: (ג) איעי גימ וועלעכעס

הרשע שהתפיש פלוגה וכן מוח טוח למחך יתכרך בלחץ עניונו
 וכיסוריו לא יתקנס חלף ידום ומה שמכיר יראה לו חסד
 רב על דרך כי חסדך גדול עלי והלל נפשי משאלו החתים ועוד
 כי חסד הטובות במקום נרפת כדליתא בתקוני סוחר והרי שנית
 וחמה טובה בדברים שמניחים נרעת לכן סבול המלקות. ועוד
 כיון שפחות משה ומונה פיות שגאמר ידע שור קובנו וחמור
 חסוס בטליו וחמה לא חסדך גדולה וטובה יותר מהם חלף כהם
 חסדך הטל והתשו ואל המרוד וכהם חסיה כאלם. אם יתחנך
 חסד חסו חו יוכי או יגולך מורא וחמת כל חסד לא יהיה עליך כי
 כלם חסדים וחמה לא חסדך כי כבוד חסד ומרוס כי חין נחלאו

גיטאהשטם דיא צרעת אויף ארעמקיים לה סטל המלקות דריבער דארפסמו ליידן די סלקות וואס
 גאם שלאמך דיק גמל בין שפחות משה וחסד היית גאך דארפסמו ברעכענען אז די גיזש גינוארין
 ענדער פון דעם אקס און פון דעם איינול שגאמר ידע שור קובנו וחסד היית גאך דארפסמו ברעכענען אז די גיזש גינוארין
 פסוק דער אקס ווייס דעם בעל הבית וואס האם אים געקויפט און דער איינול ווייס אז דיא
 קארעשע גיהער צו אבעל הבית. און דו האקט גימ געוואקס דעם נאם וואס דוה האם כאשאפין.
 און דו האקט גימ געוואקס אז אויף דעם גוטס וואס דו האקט איז דא אבעל הבית ואתה לא תבבש
 דוה וסובה יותר פתם דארפסמו דאך גימ ווען גרויסקיים און נוסס מעהר פון וי אלא פתם תבבש
 העול והשאוי נאר דארפסמו ליידן דעם נאך און דיא משאוי אזוי וויא וזא תמדו ואלקטם גימ
 זינדענען נענין גאם ובהם תהיה נאליס און דו ואלקטם זיין פארשמומם אזוי וויא וזא תמדו ואלקטם גימ
 אויב אפענקיש וועמ דוה פארשעקען אוקוויקס או יגד אדער ער וועמ דוה שלאמך או יגד אדער
 ער וועמ בייא דיר עפעס אנועק געמען מדיא וחת כל אדם לא יהיה עליך דיא מורא און דיא שרעק פון
 אלע מענקישין ואל גימ ויין אויף דיר כי כלם אנשים ווארום אלע זענען נאר קענקישין ואתה לא תבבש
 כי גדי השב וחרום און דו ואלקטם גימ מראכטין אז דו וועקט מען ואל מורא האבין. און פאר גאם
 כאפת אלא ה' ווארום באכות איז גישמא פאר וועמען מען ואל מורא האבין. נאר פאר גאם
 אליין ויפניו מסוד באיפה און פאר אים ואלקטו שמיון מים מורא והבדיאם נכעלי חיים לעניו און אלע

גיטאהשטם דיא צרעת אויף ארעמקיים לה סטל המלקות דריבער דארפסמו ליידן די סלקות וואס
 גאם שלאמך דיק גמל בין שפחות משה וחסד היית גאך דארפסמו ברעכענען אז די גיזש גינוארין
 ענדער פון דעם אקס און פון דעם איינול שגאמר ידע שור קובנו וחסד היית גאך דארפסמו ברעכענען אז די גיזש גינוארין
 פסוק דער אקס ווייס דעם בעל הבית וואס האם אים געקויפט און דער איינול ווייס אז דיא
 קארעשע גיהער צו אבעל הבית. און דו האקט גימ געוואקס דעם נאם וואס דוה האם כאשאפין.
 און דו האקט גימ געוואקס אז אויף דעם גוטס וואס דו האקט איז דא אבעל הבית ואתה לא תבבש
 דוה וסובה יותר פתם דארפסמו דאך גימ ווען גרויסקיים און נוסס מעהר פון וי אלא פתם תבבש
 העול והשאוי נאר דארפסמו ליידן דעם נאך און דיא משאוי אזוי וויא וזא תמדו ואלקטם גימ
 זינדענען נענין גאם ובהם תהיה נאליס און דו ואלקטם זיין פארשמומם אזוי וויא וזא תמדו ואלקטם גימ
 אויב אפענקיש וועמ דוה פארשעקען אוקוויקס או יגד אדער ער וועמ דוה שלאמך או יגד אדער
 ער וועמ בייא דיר עפעס אנועק געמען מדיא וחת כל אדם לא יהיה עליך דיא מורא און דיא שרעק פון
 אלע מענקישין ואל גימ ויין אויף דיר כי כלם אנשים ווארום אלע זענען נאר קענקישין ואתה לא תבבש
 כי גדי השב וחרום און דו ואלקטם גימ מראכטין אז דו וועקט מען ואל מורא האבין. און פאר גאם
 כאפת אלא ה' ווארום באכות איז גישמא פאר וועמען מען ואל מורא האבין. נאר פאר גאם
 אליין ויפניו מסוד באיפה און פאר אים ואלקטו שמיון מים מורא והבדיאם נכעלי חיים לעניו און אלע

הלוקח סמון אדם בבתר ואין הבעלים יודעים מכל אם לקח בגלוי ובפרהסיא אין זה נגב אלא גזלן: ומתנו חכום ומסניו תכלי כלל תרלב כי תסאל תרעד תחומם פסיה כליז לתסה ויקן קר הלא תמלסו רעכ כ"ז כסולו ללא כמה טלנות ולתה מורד טו:

הייקם גענוקטן תיזקת פסון אדם גסתר וזין הנעלים ידעים ער נעקט כייא אייגעס געלט אונ געהאלט וייא אונ דער בעל הבית נויים גיט נוער עס האט דאס געלט גענוקטן אזי אס נקח בגלוי ובפרהסיא אקער אז ער האט גענוקטן דאס געלט כייא ויין חקר אונ אלע האבין גיזעהן אז זה נגב אלא גזלן הייקט ער גיט אנגב, גאר ער הייקט אנולן: ולא נמלתייהו דהא אפילו דו האקט אים קיין שלעקטס גימאהן כי שגזו בשואתה זאי כמה שאלות ונעוה מורד טו אונ דו פארלאנגקט פון נאמ פיר ערלייא זאכין, אונ ביזט גאר גיט אמשלא אויף אים אונ ער גיבט דיר אלץ דארפקטו דאך אים געוויס ליב האבין אונ דו ינגריקטס געגן אים:

אונקלוס וירא ליל ו תורה

כ"ז פסוקי שמו"ה נגד פילוי כ"ז דה' ה' ה' ותעשה מסנו צירוף ויהי בניקוד שש

וואתיב אברהם ואמר כי ויען אברהם ויאמר הנה הנא הוא כען אמנתי למלך א קדם יי ואנא עפר וקטום: הואלתי לדבר אל אדני ואנכי עפר: כה קאים יחסרון חמשים זבאין חמשא תתחבר תולדות אהרן ואנכי עפר. מסע ח' 3

בער המורים (כו) ואנכי עפר ואמר. מכלן זכה לאמר פרה ועפר טוטה עטר כגית' לטוטה כטיין סמאל ואפר כגית' כפרה. עפר ואמר. ב' כמס' ככא ואלרך כליזכ ונחמתי על עפר ואמר וזש"ה גדול מה שנאמר כליזכ ממה שנאמר כככסה: ריעו"י

(כז) ואנכי עפר ואמר. וכבר הייתי ראו להיות עמדו לי: (כח) התשחית בחמשה. והלא הן חמשה עטר ע"י המלכים ואמר על ידי גמרוד טלי רמזיד אשר לכל כך ולתה לזיקו של עולם תלטרף עמהם: דעת זקנים מבעלי התוספות (כז) ואנכי עפר ואמר. ראוי אני להיות עפר במלחמת ארבעה מלכים. ואמר באור בשדים לילי דחסיך אשר הצלתני: פירוש לתורת אלהים

מלך חקקה גיהאלטין אונ אויף וואלט איף ראוי גינוען צו ויין אש דורך נקרוד נואס ער האט מיה גינוארפין אין באקף אויבין אז עס וואלט גיט גינוען דיין רחמנות דרום בעט איף דיה דו זאלקטס אויף וייא אויף רחמנות האבין: (כח) איני יחסרון חמשים הצדיקים חמשה חמשה פילייקט וועלין ויין גימיגערט ספר הישר

דעם קעלער, אונ וייא האבין גיגעבין זייער פאקטער כייא זאכט פיל ויין פרייגען ביי ער איז שייגור גינוארין, האט ויין זאכט קונז גינען איין פאקטער כויט איר פאקטער די עקנעקע זאכט האט קונז גינען דיא אנקעקע פאקטער כיש פיר פאקטער אונ דיא בייזע מעקטער זענען מעקטער זק לישראל ע"ש (ח"א) 29

אונקלוס

בחסשא ית כל קדשא
 ואמר לא אחבי אם
 אשפח פסן ארבעין
 וחמשה: נס ואסוף עוד
 למלא קדוה ואמר
 סאים ישמחוון פסן
 ארבעין ואמר לא אעביד
 גמרא גדיל ארבעין:
 ואמר לא גען יתקף
 רונא בני ואסלי סאים
 ישמחוון פסן תלתין
 ואמר לא אעביד גמרא
 אם אשפח פסן תלתין:
 ואמר הא גען אסגיתי
 למלא קדם י סאים
 ישמחוון פסן עשרין
 ואמר

אתְּדַלְהֵעִיר וַיֹּאמֶר לָא אֲשִׁחִית
 אִם־אֲמַצְא שְׁם אַרְבַּעִים וְחַמְשָׁה:
 וַיִּסְפֹּף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָי
 יִפְצִיאֵן שְׁם אַרְבַּעִים וַיֹּאמֶר לָא
 אֲעֵשֶׂה בְּעִבּוֹר הָאֲרַבְעִים: וַיֹּאמֶר
 אֶל־נָא יַחַד לְאֲדָנִי וְאֲדַבְּרָה אֵלָי
 יִפְצִיאֵן שְׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לָא
 אֲעֵשֶׂה אִם־אֲמַצְא שְׁם שְׁלֹשִׁים:
 וַיֹּאמֶר הִיהִינָא הוֹאֵלְתִי לְדַבֵּר
 אֶל־אֲדָנִי אֵלָי יִפְצִיאֵן שְׁם עֶשְׂרִים

שפתי חכמים

רשי

(כס) ארלי ומצאון שם ארבעים, וימלו ל הכרכים
 ל וכן ל' ילול ג' מהס או כ' ילול כ' מהס או י' ילול א'
 מהס: (לא) הוארתי. רעיתי ס כמו ויול מהס:
 דל'כ סיו דכתי על רש' סתורין זה את זה דסא
 סולחני א"כ ס"ע סולחני ס"י סתמיל כמו שפרש"י

ל' (מח') זה לשון מסר' קולן כשורס קני"כ סיי שאברהם כיקס
 שאס יתלל כעיר אחת חמשים זריקים אסיה יכלל המקום ר"ל
 סס סולל לב' עירות וכו' אס יתלל ככל עיר ועיר וסוקים
 שורס לדבריו וסוקין נמר וסמחי לכל המקום ר"ל אף לכפרים
 וע"כ אחר פסס אחר עיר ופסס אחר מקום ופסס אחר לכל
 המקום וע"כ: כ' און לכסוח למס לא ס"י מר כן אסולחני רשונה וי"ל
 לקמן כפ' אלס סדכרס כתיב סולח סולח מהס ופירש"י סס סתמיל כמו סכס נא

פירוש לתורת אלהים
 נועם זין פיר ששעם צו צעהן צדיקים לאוען
 גיצול וערין פיר ששעם ויאמר האם גאם גיואגם
 לא אעשה בעטר הארבעים איה נועל גים סהרען פון
 נועגין דיא פערציג בלוקר אז איה נועל געפונען
 אפילו נאר פערציג צדיקים נוער איה וייא גים
 פאר דארבין פון נועגין דיא פערציג: (ס) ויאמר
 אונ אברהם האם גיואגם אי נא יחד גאדי עם זאל
 גים גריסען צו מיין הארען ונדברה נואם איה נועל
 ביינען איני ימצאון שם שששים פילייקם נועלען
 דארטען געפונען נוערין דרייסעג צדיקים לאוען
 גיצול נוערין דריי ששעם ויאמר האם גאם גיואגם
 לא אעשה וכו' איה נועל גים פאר דארבין אז איה
 נועל דארטען געפונען דרייסג: (יא) ויאמר האם
 אברהם גיואגם חנה נא הוואלתי לךר אי איני איה
 האב גיואלקם ביינען צו מיין האר איני ימצאון שם
 עשרים פילייקם נועלען דארטן געפונען נוערין

ספר הישר

פירש"י. גיעהן שרתין אז ויא איני ויער שרין האבין ויא
 גיואגם צו אביסל'ה עם איני געקומען אין גרר ויער אשיינע
 פרויא, אונ וייא האבין גיערענט אויף אברהם וואס ער
 גיערען ויך ען סוים דיא פרויא, האם פוען גיואגם ער איני
 נחל לישראל ע"מ) (ח"א)
 12 29

נאמר לא אחביל בדי
 עשרין: לב נאמר לא כען
 יתקף רונא דיי נאמלי
 פרם זימנא הדא מאים
 אשתכחון פמן עשר
 נאמר לא אחביל בדי
 עשרא: לב ואסתקמא
 דיי פד שיצי למקרא עם
 אברהם ואברהם תב
 לאתריה

רש"י

(לג) אולי ימצאון שם עשרה. על פחות לא ביקש אחר
 דור המבול היו ח' נח ונניו ונשיהם ולא הנילו על דורם ועל
 ט' ע"י זירוף כבר בקש נ ולא מלא: (לג) וירך ה'
 וגו' כיון שנתחמק הסניגור הלך לו הדיין: ואברהם
 שב למקומו. נסתלק הדיין נסתלק הסניגור ם והקטיגור
 מקמרג ולפיכך ויבאו ב' המלאכים קדומה להשחית. א'
 להשחית את סדום וא' להליל את לוט והוא אותו שבא
 לרפאות את אברהם והשלישי שבא לכבד את שרה כיון שעשה

כתיב לא אשחית אלה ודאי ס"ק דמתחלה שביקש על מ"ה ע"י זירוף
 חלל מ"ה יסורין אכיל עליהם כיון דע"י זירוף הוא וכשביקש אח"כ על מ'
 חשבה לגמרי אפילו יסורין לא אכיל עליהם וכן בני ל' נמי כתיב לא
 לא אשחית כשניהם משמע אכל יסורין אכיל אע"פ שביקש בלא זירוף מ"ה
 וכיון דהרוב סו רשעים אע"ג דכהני טיבס היו ככל א' וא' ב' בלא
 זירוף אע"פ על ששה ואח"כ על שנים ואח"כ על שנים ואח"כ על שנים
 דעת וקניס מבועלי התוספות

(לג) אולי ימצאון שם עשרה. פירש"י וחשעה ע"י צירוף
 כבר בקש ולא מצא ולא ידענא מאי שנא דנבי ס"ה
 כתיב לא אשחית ונבי ס' ו' כתיב לא אעשה והדר כתיב
 לא אשחית נבי עשרים ועשרה. וכך נראה לפרש קראי
 הכי. ויאמר אברהם אולי ימצאון שם חמשים צדיקים
 דהיינו מגין שלם לחמשה כרכים והשיב הקב"ה אב אמצא
 וב' ונשאית לבד המקום בעבורם כל' דכיון שהוא מגין
 שלם אמלה לעונם ולא אשחיתם וגם לא אדונו ביסורין.
 ויאמר אולי יסורין חמשה דהיינו חשעה לכל כרך וכך
 ואתה הצטרף עם כל תשעה והשעה וחשולם המגין. והשיב
 הקב"ה לא אשחית אב אמצא שם ארבעים וחמשה כל'
 שלם בלא צירוף. ויאמר אברהם אולי ימצאון שם ארבעים
 הקב"ה לא אעשה בעבור הארבעים ולא בעבור השלשים כל'
 כיון שחמסין שלם וגם הם יהיו רוב הכרכים. ויאמר אברהם
 אולי ימצאון שם עשרים דהיינו מגין שלם לשני כרכים וכן

פירוש לתורת אלהים
 צוואנציג צדיקים לאען גיצול ווערין צווייא
 שטעמט ויאמר האם גאט גיאנאט לא אעשה בעבור
 העשרים איה וועל גיט פאר דארבין פון וועגין
 צוואנציג: (יב) ויאמר האם אברהם גיאנאט אי גא
 יחר יאדני אונ עם זאל גיט גרימען צו מיין האר
 ואדברה אן הפעם איה וועל ריידין גאר דאס מאהל
 אזוי ימצאון שם עשרה פילייקט וועלין דארמין
 געפונען ווערין צעהן לאען די צעהן מציל זיין
 איין שטאט ויאמר האם גאט גיאנאט יא אשחית
 בעבד העשרה איה וועל גיט פאר דארבין פון וועגין
 ספר
 אז שרה איז פאקו ויער שיינ, האט ער ויא ניסרענט ווער
 איז דער מענטש וואס די ביזט מיט איהם אהער געקומען,
 (ח"א) (ח"ב)

ויאמר לא אשחית בעבור העשרים:
 לב ויאמר אל נא יחר לאדני ואדברה
 אן הפעם אולי ימצאון שם עשרה:
 ויאמר לא אשחית בעבור העשרה:
 לב וירך יהוה כאשר פלה לדבר אל
 אברהם ואברהם שב למקומו:

שפתי חכמים

והואלתי הכ' פירושו ליתו וק"ל: ג' דכיון שמינו נבי חמשים
 שביקש ע"י זירוף כמו שנאמר (על אולי יסורין חמשים הצדיקים
 חמשה ח"כ ביקש על ט' וע"י זירוף ח"כ לא לירך. עוד לבקש
 כדלוי אס ומלא הס"י ט' צדיקים לא ישחית עיר אחת אך שהקב"ה
 לא מלא והוא מדברי רש"י כלומר כיון שלא הניל אפי' עיר אחת
 ודאי לא מלא וכו'. יס' מקשים על פרש"י ליל לוישי' עיר אשת
 חמשים צדיקים לה' ומ' ל' ל' וכו' לטוב וי' לאחד מי הכניסו
 לדתק זה ודומה על כל הס' ערים הים מתפלל ומתחלה היו
 מתפללי על החמשים לתת חשבון שלם של ' לכל אחד ואחד מן
 הכרכים וזכו ופוחת וכדי שיוכל להניל הכל הים וכוונתו וכו'
 הרמב"ן ז"ל ולא ידעתי מי הכניסו להרב כח"ס כו' ונראה דרש"י
 דייק מדשני הכתוב כלשונן ולפעמים כתיב לא אעשה ולפעמים
 דייק על ה' כרכים כתיב לא אשחית ר"ל לא אשחית אותם לגמרי
 חלל מ"ה יסורין אכיל עליהם כיון דע"י זירוף הוא וכשביקש אח"כ על מ'
 חשבה לגמרי אפילו יסורין לא אכיל עליהם וכן בני ל' נמי כתיב לא
 לא אשחית כשניהם משמע אכל יסורין אכיל אע"פ שביקש בלא זירוף מ"ה
 וכיון דהרוב סו רשעים אע"ג דכהני טיבס היו ככל א' וא' ב' בלא
 זירוף אע"פ על ששה ואח"כ על שנים ואח"כ על שנים ואח"כ על שנים
 דעת וקניס מבועלי התוספות

הליכות המלאכים לסדום
 (לג) וירך ה' כאשר בלה דברך אן אברהם וגו'. יתכן
 שהדויענו שאם לא היתה מתחלת השכינה עוד היה מבקש
 עוד הצדיק האחד שהיה מפרע את לוט. ולכן הקדים ללפון יחיד
 לומר חלילה לנסות לדיק עם רשע. ומטעם זה נאמר ויסור
 אלהים את אברהם שבוטח בליות היה יודע שבוטח אברהם היתה
 לבקש על לוט ועוד הו' מבקש הלל עיר בלתי שום לדיק כי
 לא הו' ראה כשחתת העיר עומת כיון שהיא מו"י ונתנס
 לכניו חסו סאר"ל נסתלק הדיין נסתלק הסניגור לומר לט שאם
 לא נסתלק עוד היה הסניגור:

ואם ימצאון שם עשרה
 וכן לששה כרכים. וכן לששה כרכים ויאמר
 יסורין הקב"ה לא אעשה בעבור הארבעים ולא בעבור השלשים כל'
 כיון שחמסין שלם וגם הם יהיו רוב הכרכים. ויאמר אברהם
 אולי ימצאון שם עשרים דהיינו מגין שלם לשני כרכים וכן
 פירוש לתורת אלהים
 די צעהן. ורש"י שרייבט פאר וואס האט ער גיט
 גיבעמין אויף ווייניגער פון צעהן דען אברהם
 האט אזוי גיטראכט אין דור המבול זענען גיווען
 אכט צדיקים נח מיט זיינע וזהן מיט זיינער
 וויינער אונ מיט גאט ביה איז גיווען גיין אונ
 ווי האבין גיט מציל גיווען אויף זיינער דור דרום
 האט ער שוין גיט גיבעמין אויף גיין: (יב) ויאמר ה'
 כאשר פלה לדבר אן אברהם אונ גאט איז אנועק
 גיאנאען אז ער האט פאר לענד צו ריידען צו
 אברהם ואברהם שב למקומו אונ אברהם האט ווידער
 הישר
 האט צרה גיאנאט ער איז מיין גרידער, אונזילק האט
 געשיקט דאסין צו זיך אברהם ע"י אונ אונזילק האט גיאנאט
 צו

שלישי ית א ויבאו שני המלאכים סדרמה בערב ולוט ישב בשער סדם וירא לוט ויקם לקראתם

וירא לוט ויקם לקראתם
וירא לוט ויקם לקראתם
וירא לוט ויקם לקראתם

שפתי חכמים

דברי הסניגור מפני שאין חפץ בנות הרשע ובשחיתת חו הלק
לו דלם לא כן מ"ש הכל הנבואות שאין כתוב גם ויקר
ע לוטו לתוך כזה דמשמע מן המקרא ספיו מלאכים תמס שלכשו
לכוש מלאכים חס אלא ספרי לוט מלות אפס וא"כ נראו לו כדמות
אנשים לכן פי' קראם אנשים כי כלו בקריאת השם לכו לא
שחשטעו מהנשמות ומה שקראם בני אברהם אנשים הוא מפני
כבוד השכינה אבל בני לוט שלא היה השכינה קראם מלאכים
ע וקשה לפי פי' זה שפועל הוא שהמלאכים אינן נחשבים לנלוט נגד
השכינה לכן אמר ד"א ול"א ק' א"כ יקראם בכל מקום אנשים
וכי חימא לא היינו יודעים סבו מלאכים א"כ יקראם מלאכים וחי
משום להודיעט ספיו תודיעו וכו לא ידעין שהכרהם לדיק גמור
שחר מלוט לכן לדיק לטעם ראשון מהר"ל: צ דק"ל למה כתוב
פי' נאווו יום כלומר שישיכחו סיס חסרה קודם לכן: ק ואל"ה מיל' לנשי' סדיס שופט לנמרי וי"ל מדכתוב יומב כשער וסחס

עליהו ונתקל לו: (ח) המלאכים. ולהלן קראם אנשים
ע כשהיתה שכינה עמהם פ קראם אנשים. ד"א אלל
אברהם שכוו גדול והיו המלאכים תדירין אללו כלאשוס
קראם אנשים ואלל לוט קראם מלאכים: ערב. וכי
כל כך סבו המלאכים מתברר לסדום אלל מלאכי רחמים
היו וממתנים סחלו יוכל אברהם ללמד עליהם סניגוריא:
ולוט ישב בשער סדום. ויבאו שני המלאכים וירא לוט ויקם
צ מניוה ופוט ק עליהם סדום: וירא לוט ויקם. מכת

עשרה לכת' א'. ויאמר הקב"ה לא אשודת בעבור העשרים וכן בעבור העשרה פי' לא אשחיתם נכמרי אמנם איתם
ביסורין כאחד שלא יהיה זה כי אם המיעוט של חמשה כריכס אע"פ שהמגין שלם לשנים או לא' והיינו דפירש"י
על תשעה וצירוף לא. שאל אברהם כשלא מצא עשרה שהיו כבר בקש ולא מצא וחקר מה יהיה הצירוף סועיל ולא מצא
ברברי הקב"ה שהיא הצירוף סכפר כמו סנין שלם והצירוף אינו מציל כי אם מהשחתה ולא מהיסורין. וי"א שער סחוח
מעשרה לא בקש שהיה סבור שיהיו לום ואשתו ואריבעה בנותיו וארבע חתניו שהן עשרה כדאי להציל העיר בכותם:
(ח) ויבואו המלאכים סדומה וכו' אמר להם למה באת' אמ' לו כי משחיתם אנחנו כי אמרו כלכם אם נאמר ללוט צא
מן המקום ולא נגלה לו הסעם לא ישמע אינו ולפי סגלו ססחרון של הקב"ה דום יח' ונדרתו סמחצתו ק"ח
שנים והע"פ שכונתם לסובה כי המלאכים גרונין בדבר קל מפני החכמה יחידה שבתם כמו שמצינו בספרות אפקיה
ומחיה שרין פולטי גרורא ספני שהיה יודע מה בלבו של אדם וכו'. והרב ר' יהודה חסיד אמר סעם למה סלקין
למעלה ששים וב"ד של ססה סלקין ארבעים חסר אחד לפי שלמסה עונשין סכין י"ג סלקין ארבעים חסד אחד שלשה
פעמים י"ג. ולמעלה אין עונשין כי אם סכין עשרים ולכן סלקין ששים שהם שלשה פעמים עשרים:

פירוש להורח אלהים

דיקערט צו זיין ארם: (א) ויבאו שני המלאכים סדומה
וענען דיא צוויי מלאכים געקומען אין סדום
איינער איז גינאנגען איבער קערין סדום און
דער אנדערער איז גינאנגען מציר זיין לום און
דאס איז דער אייניגער וואס האט גיהיילט
אברהם און דער דריטער וואס איז געקומען
מכשר זיין צו שרף אז ער האט אפ גיטאקן זיין
שליחות איז ער ארויף אין הימל. און פאר וואס
רופט זיי דער פסוק דא אן מלאכים און אז זיי
זענען געקומען צו אברהם די גשורה זאגן האט
זייא דער פסוק אן גערופען מענטשן איז דער
תירוף דארטען איז די שכינה גינען מיט זיי
האט ער זיי גירופען מענטשן און דא איז דיא
שכינה ניט גינען מיט זיי רופט זיי דער פסוק

סדר הישר
צו אברהם איה האב שוין גיטאטן אין פיון לאנד קען זאל
דיר געבן גרויס פבור וועגן דיין שוועסטער שרה אברהם
אוי אונעק גענאנגען פון אביקלך אין זיין וואהנונג. און
דער מלך האט באלד געשיקט צו אברהם פיל סתנות,
זייא עס איז געקומען אנהייב נאכט און דער מלך איז
גינעסין אויף זיין שטוק און איז זיגענדיג שטארק
אנשטאטן גינארין. אין שלאף האט אים געחלוקת אז
זימלך פון גאט איז געקומען צו אים און הא"ט אשווערד
אין האנט און וו"ל אים הרגנו. איז אביקלך שטארק
דערשראקן גינארין. און האט גינאנט צום מלך וואס
קאב איה געווינדקט וואס דו ווילסט מיה הרגנו מיט דיין
(חק לישראל ע"מ) (ח"א)

**וַיִּשְׁתַּחֲוּ אַפִּים אֶרְצָה: בַּיּוֹמָם הַהוּא
 נֹא-אֲדֹנָי סוּרוּ נָא אֶל-בֵּית עַבְדְּכֶם
 וְלִינִי וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁפַּמְתֶּם
 וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְפְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִי
 בְּרַחוּב גִּלְיוֹן: יַנְיַפְצַר-בָּם מֵאֵד וַיִּסְרוּ
 אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל-בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם
 מִשְׁתָּה וּמִצּוֹת אָפֶה וַיֹּאכְלוּ: ד טָרַם
 יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סָדוּם**

וּסְגִיד עַל אַפּוֹתָי עַד
 אֶרְצָא: ב וַאֲמַר בְּבָעוּ
 קַעֲוֵי רַבּוּנֵי זִרוּ בְּעַן לְבַיִת
 עַבְדְּכוֹן וּבִיתֵי וְאֶחְסוּ
 בְּנִלְיָכוֹן וְתַקְדְּמוֹן וְתַחְכוֹן
 לְאוֹרְחֵכוֹן וַאֲמָרוּ לֹא
 אָלְהוֹן בְּרַחוּבָא נְבִית:
 * וְתַקְיֹף בְּרוּן לְתִיָא וְזִרוּ
 דְּנִתִּיָה וְעַלְוֵי לְבִיתִיָה
 נַעֲבֵד דְּהוּן מִשְׁתִּיָא
 וּפְסִיר אָפֶה לְהוּן וַאֲכִירוּ:
 * עַד דָּא שְׂכִיבוּ וְאֲנָשֵׁי
 קַרְתָּא אֲנָשֵׁי דְסָדוּם
 ה' י' י"א י"ב י"ג י"ד י"ה י"ו י"ז י"ח י"ט

בעל המורים
 (ג) ומצות: כי כמס' דין ואיך לוי אש ומצות שמסס
 שיהי דלפיטן מצות הסכא ממזות דהסס: (ד) ישכבו. ג' כמס'
 פסלם ישכבו. פסלם ישכבו. יחד על פסל ישכבו. פי' פסלם ישכבו. פי' פסלם ישכבו. פי' פסלם ישכבו.
 רש"י

רשבים
 (ב) כי ברחוב גליון. אלא ברחוב גליון:
 שפתי חכמים

אברהם למד ר לחזור על האורחים: (ב) הנה נא אנני .
 האה נא אחס אדוניס ש לי אחר שעתהם עלי. ד"א
 האה נא לריכיס אחס לתת לכ על הרשעים הללו שלא
 יכירו בכס וזו הוא ענה נכונה: סורו נא. עקמו את
 סדרך ת לכיית דרך עקלתון שלא יכירו שאתם נכסין
 מס לכך נאמר סורו (ב"ד): ולינו ורחצו רגליכם .
 שהרי אברהם אמר להם תחילה ורחצו רגליכם אלא כך אמר לוט אס כשיבאו אספי סדום ויראו שכבר רחצו
 רגליהם ועלילו עלי ויאמרו כבר עברו שני ימים או שלשה שכלו לכייתך ולא הודעתנו לסיכך אמר מוטב שיתעבטו
 כאן בבקב רגליהם שהיו טראין כמו שכלו עכשו לסיכך אמר לינו תחלה ואח"כ רחצו: ויאמרו לא. ולאברהם
 אמרו כן תעשה מכלן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול (ב"ד): כי ברחוב גליון. הרי כי משמט כלשון אלה
 שאמרו לא נסוד אל ביתך אלא ברחובה של עיר גליון: (ג) ויסרו אריו. עקמו את הדרך ללד ביתו: ומצות
 אפה. פסלם א היה: (ד) טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום. כך נדרש ככ"ר טרם ישכבו ואנשי העיר היו
 פירוש לתורת אלהים

וישפתי אפים ארצה אונ ער האם זיה געביקט מיט
 זיין פנים צו דער ערד: (ג) ויאמר אונ ער האם
 גינאנט הנה נא אדני נון היינט בארארפט איר
 געבין איינער הארץ אויף דיא רשעים וייא זאלין
 גיט וויסען אז איר גייט אריין צו מיר אונ דאס
 איז דיא עצה נואם איר זאקט טאהן סרו נא אי בית
 עבדכם איך בעט אייך קערט אפ פון נועג אונ גייט
 אין מיין הויז מיט איין קרוקען נועג זיי זאלין
 גיט וויסען אז איר גייט אריין דארטין ארום זייט
 אונ געקטיגט ורהצו ריניכם אונ וואשט אייערע פים
 והשפמטם והיקתם לדרבכם אונ איר נועט פריה אויף-
 שטיין אונ איר נועט גיין צו אייער נועג ויאמרו
 אונ זיי האבין גינאנט יא מיר וועלן גיט אריין
 גיין צו דיר אין שטוב כי ברחוב גליון נאר מיר
 וועלען געקטיגען אויף דער גאס: (ג) ויפצר בם
 שאיר האט ער זיי שטארק גיבעטין הסיו אליו ויבאו
 ספר

היינען פון די מענטשין. אין דער פריה איז אביסלה
 (ורק לישראל ע"ס) (ח"א)

אויפגעשטאנען מיט גרויס שצעק אונ זייערעלע אונ זיי
 16 20

אונקלוס

נִסְבוּ עַל-הַבָּיִת מִנְעַר וְעַד-זֶקֶן כָּל
הָעָם מִקְצֵה: ִ וַיִּקְרְאוּ אֶל-לוֹט
וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ הַיּוֹצִיאִים אֲשֶׁר-בָּאוּ
אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הַזֶּה אֵלֵינוּ וְנִדְעָה
אֹתָם: ִ וַיֵּצֵא אֱלֹהִים לֵוִי הַפֶּתַח
וְהַדְלִיל סָגַר אַחֲרָיו: ִ וַיֹּאמֶר אֶל-
נָא אַחֵי תִרְעוּ: ִ הַהִנֵּהנָא לִי שְׁתֵּי
בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא-יָדַעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה
נָא אֶתְהוֹן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב

אָקִיפוּ עַל בֵּיתָא
מִנְעִילִימָא וְעַד סְבָא כָּל
עָמָא מִסּוּפֵיהּ: ִ וַיִּקְרְאוּ
לְלוֹט וַיֹּאמְרוּ לֵיהּ אֵיךְ
הַיּוֹצִיאִים אֲשֶׁר-בָּאוּ
אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הַזֶּה אֵלֵינוּ
וְנִדְעָה אֹתָם: ִ וַיֵּצֵא
אֱלֹהִים לֵוִי הַפֶּתַח
וְהַדְלִיל סָגַר אַחֲרָיו: ִ
וַיֹּאמֶר אֶל-נָא אַחֵי תִרְעוּ:
הַהִנֵּהנָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת
אֲשֶׁר לֹא-יָדַעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה
נָא אֶתְהוֹן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ
לָהֶן כַּטּוֹב

רשבים

(ד) כל העם מקצה. להודיע שאפילו כ' או עשרה שאמר אברהם לא נמצא בהם: (ה) וברעה אורחם. משכב וכו'. וכן כבלגש כגבעה:

שפתי חכמים

אלו חמשה עשר פסוקים וסוף לו נותר טענת מלכות לראובן זה שהפסוק מלך עשירי לפי כבוד האורחין וק"ל: ב' חמשה עשר כלומר כשרוצים לומר רשעים אומר חמשה עשר טעמים רשעים סוף: ג' ר"ל וכו' פסוק דבר זה שכתוב קטן כוס רשעים מה שכתוב הכית וזוהי כל חמשה עשר ומתוך שאין אחד מהם מוחם עיניו וזוהי מלך מלכו הם עמלן עט' ד' וז"ל מלך לרש"י וי"ל מלכותי חמשה עשר נא לי שתי בנות בידם ג' שאפילו לזיק אחד חן בהם: (ה) ונדעה אותם. פירוש לתורת אלהים

בעל המורים

נחמד אותו פסוק: מקלה. כ' כמח' כל סוף מקום כי נלכדו סעיר מקום נבי' לומר לך שראויין אלו למסלה כאלו וסוד פי כשנמשו מהלך נלכדו גם פירם מקום:

רש"י

כפיהם של מלככים שהיו טוחלים ללוט מה סיבות ומסמכים והוא אומר להם רובם רשעים עודם מדבריהם בהם וחמשי סדום וגו'. ומפיו של מקרא וחמשי העיר חמשי סדום ב' נכחו על הכית ועל שהיו רשעים נקראים חמשי סדום כעם שאמר הכתוב וחמשי סדום רשעים וחמשי: ב' כל העם מקצה. מקלה העיר עד הקלה שאין אחי עמם מוחה כמשכב וכו' ד' כמו אשר לא ידעו איש (כ"ד):

נִסְבוּ עַל הַבַּיִת דָּעַר נוֹיִל הַאֲבִין דִּיא מִעֲנִימִשִׁין פִּין סְדוּם אֲרוּם גִּירִינְגִילִם דָּאם הוּיַן מְנַר וְעַד גִּזוּ פִּין יוֹגַן בִּין אֵלִם גִּי הָעָם מִקְצֵה נָאֵר דָּאם פִּאֲלֵק פִּין אִיין עֵקַ בִּין אִין אֲנִדְעָרְעֵן כְּלוּמַר גַּם הָאִם אֲפִילוּ אִיין נִעַר פִּין וִי גִים גִּינוּעָרְם דָּעַן אֲפִילוּ אִיין צִדִיק אִיין גִּים גִּינוּעַן צִוּיִשְׁעֵן וִי: ִ נִט וַיִּקְרְאוּ אֵל גִּים אֲבִין וִיִּיא הַאֲבִין גִּירִדְפִין צוֹ לֹוֹם נִיאָרִיו לוֹ אֲבִין וִי הַאֲבִין גִּינוּאָנְט צוֹ אִים אֵיךְ הַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה וְנָא וְעַנְעֵן דִּיא לִיִּים וְנָאם וְעַנְעֵן צוֹ דִיר גִּיקוּמֵעַן בִּיִיא נִאֲכֵם הַיּוֹצִיאִים אֵינִי וְנִדְעָה אֹתָם גִּיב וִיִּיא אֲרוּסִים צוֹ אֲוִן אֲוִן מִיר נִעֲלִין מִיִּם וִיִּיא מְקַנָּה וִיִּין: ִ (ו) וַיֵּצֵא

ספר הישר

זו עבריינותם צו אים האם אים גאם גישלואני מים שפארקע סבות ביו ער האם געמקט ויא צוריק געבין צו אברהם'ען, און נאך דער קעניג וועל איה דיר דערצילין וואס עס האט גישלאסן די נאכט אין דין פרייה עס איז גייען אנרויסען שרעק און איינשערנעש איה אלע מענטשן און דאס איז געווען וועגן די קרייא וואס די האמט גענומען, דריבער גיב צוריק די קרייא וואס די האמט גענומען פאקטיר נעמט אונז איה קרעסין וי עס האט גיטראטל ע"פ (ח"א)

הָאִם גִּעֲרִישִׁין וַיִּנְעַע אֲלֵעַ קִנְעָקֵם אֲוִן הָאִם וִיִּיא דְעִרְצִיִּילִם וִיִּין הָרוֹם הַאֲבִין דִּי מִעֲנִימִשִׁין שְׁפִאָרְק מוֹרָא גִעְהָאִם. אִיִּינְעֵר פִּין וַיִּנְעַע קִנְעָקֵם הָאִם גִּינוּאָנְט צוֹ אִים, וְנָא דָּעַר כְּלָה צוֹרִיק גִּעֲבִין דִּי שְׂקָה צוֹ אֲבָרְתָם וְנִארִים עַר אִין אִיר מִאֵן, וְנִארִים דָּעַר אֲבָרְתָם מִיִּם וִיִּין וַיִּיב וַיִּעַנְעֵן אֲפִאֲרֵל גִּעֲקִימֵעַן אִין כְּצִדִיק הָאִם עַר אִיךְ גִּינוּאָנְט אִיךְ וִיִּין וַיִּיב וִיִּיא אִין אִישׁוֹעֲקִימֵעַר, פִּרְעָה דָּעַר כְּלָה פִּין מְצִיִּים הָאִם גִּעֲשִׁימֵם עַר אִיךְ גִּירִינְגֵעַן דִּי שְׂקָה צוֹ אִים, אֲוִן אֲוִן וִי עַנְעֵן הָאִם

בְּעֵינֵיכֶם לֹק לְאֲנָשִׁים הָאֵל אֵל
 תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל
 קַרְתִּי: וַיֹּאמְרוּ וְנִשְׁהַלְאָה וַיֹּאמְרוּ
 הָאֵתְד בְּא־לְגוֹר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עֲתָה
 נָרַע לָךְ מֵהֶם וַיַּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט
 מֵאֵד וַיִּנְשׂוּ לְשֹׁבֵר הַדְּרֹת: וַיִּשְׁלַחוּ
 הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לֹט
 אֲלֵיהֶם תְּבִיתָה וְאֶת־הַדְּרֹת סָגְרוּ:

פְּדַחְקִין בְּעֵינֵיכוֹן לְחוּד
 לְגוֹבְרֵינָא הָאֲנָשִׁין לֹא
 תַעֲבֹדוּן מִדְּעָם אֲרִי עַל
 כֵּן עֲדוּ בְּמִדְרֵי שְׂרוּתֵי:
 וַיֹּאמְרוּ קָרִיב קְרִיב קְרִיב
 וַיֹּאמְרוּ סָד אֶתְא
 קְרִיבֵינוּ תְּבִיתָה וְהָא דְאִין
 דִּינָא פְּעוּן נְבִאִישׁ לָךְ
 סָדִי לְהוֹן וְאֶתְקִיפוּ
 בְּבִבְרָא בְּלוֹט פְּדַחְא
 וְקָרִיבוּ לְתַבְרֵי דְשָׂא:
 וַיֹּאשְׁמִימוּ גְבֻרַתָא יַת־יָדֵיהוֹן
 וַעֲשִׂירוּ יַת־דָּמָם לְתַתְּהוֹן
 לְבִיתָה וְנִת דְשָׂא אֶתְרוּ:

רשבים

(ח) כי על כן. על אהרן באו: (ט) גש חלואה. ברכתיב קרב אליך אל הנע כי כו בשחיין ותקרב לצד
 הלאה. כלומר ברח לך מאצלנו: בא לגור. לופ היה זר בסרום. נרע לך מהם. יותר מהם נעשו לך רעה
 רש"י

שפתי חכמים

וגר משמע דנס הם היו מקשים מחמלם כענין הזה דהייט
 משכב זכור: ה' (ג"ל) לא"כ וכי כשכיל זה כלו אלא לוט שלא
 ישפו להם דבר סרי לא היו נרדפים קודם לכן מאנשי סדום:
 ו ר"ל דלשון גש משמע שקרב אליהם והלאה משמע שיתרחק
 מהם לכך מפרש קרב להלאה כלו לך מאתנו ונמלא שהוא מתקרב
 לאותו מקום שהולך לשם: ו יחידי מדכתיב האמור. וכרי מדכתיב
 האחד כל לגור שהוא לשון גירות: ח מדכתיב וישפטו שפטו
 כושה הוא לומר אין חנו חוששין לך ודוונה לו (ישעיה
 סה) קרב אליך אל הנע כי. וכן (ישעיה מח) גשה לי ואשכה המשך ללדנין כעבורי ואשכ אללך. קחה מלני
 על האורחין איד מלאך לכך. על שאמר להם על הבנות אמרו לו גש הלאה לשון נחת ועל שהיה מלני על האורחין
 אמרו האחד כל לגור. חס נכרי ו יחידי אמה כינינו שבלת לגור וישפטו שפטו ועשית מוכיח ח אונט: ה דרלת.

פירוש לתורה אלהים

דיא אורחין האחד בא לגור וישפטו שפטו דזו ביום
 אפקרעקדער קענטש און איין איינציגער נאם דז
 ביום גיקומען וואהנען צווישען אויבן און ווילקס
 אויבן ריקטען און שפראכען עמה גע וך פהם אצונד
 וועלן מיר דיר ערגער טוהען איידער צו וייא
 ויפצרו באיש בלוט און וייא האבין וין גישטארקט
 אידער גישפארט אויף לוט וינש ושבוי דרלת און
 ויי האבין גינעהנט און האבין גינאלט צו ברעכין
 דיא מיר: (י) וישגרו האנשים את דם און דיא
 מלאכים האבין אויס גישטרעקט ויערע הענט
 וביאו את יום אליהם תביתה און ויי האבין גיבראקט
 ספר הישר
 זיטראפין אז פרעה מיט זינע קנעכט אין מצרים, אביסלה
 האט גערופין צו זיך אברהם מיט שרה און ער האט זיי
 געפרעגט פאר וואס זיי האבין גיזאגט אז וייא ועגען
 שווייטער און פרידער, האט אברהם גיזאגט נוייל איד
 אב מוזא געמאט טאמער נועט קען מיר סגנן וועגן
 סין נוייב, אביסלה האט גענומען שפעסין און רינדער
 קנעכט און דינקטען און טוינער טאלער און האט זיי
 גינעבין צו אברהם און האט אים צוריק גינעבין זיין נוייב
 (הק לישראל ע"ט) (ח"א)

דיא אורחין האחד בא לגור וישפטו שפטו דזו ביום
 אפקרעקדער קענטש און איין איינציגער נאם דז
 ביום גיקומען וואהנען צווישען אויבן און ווילקס
 אויבן ריקטען און שפראכען עמה גע וך פהם אצונד
 וועלן מיר דיר ערגער טוהען איידער צו וייא
 ויפצרו באיש בלוט און וייא האבין וין גישטארקט
 אידער גישפארט אויף לוט וינש ושבוי דרלת און
 ויי האבין גינעהנט און האבין גינאלט צו ברעכין
 דיא מיר: (י) וישגרו האנשים את דם און דיא
 מלאכים האבין אויס גישטרעקט ויערע הענט
 וביאו את יום אליהם תביתה און ויי האבין גיבראקט
 ספר הישר
 זיטראפין אז פרעה מיט זינע קנעכט אין מצרים, אביסלה
 האט גערופין צו זיך אברהם מיט שרה און ער האט זיי
 געפרעגט פאר וואס זיי האבין גיזאגט אז וייא ועגען
 שווייטער און פרידער, האט אברהם גיזאגט נוייל איד
 אב מוזא געמאט טאמער נועט קען מיר סגנן וועגן
 סין נוייב, אביסלה האט גענומען שפעסין און רינדער
 קנעכט און דינקטען און טוינער טאלער און האט זיי
 גינעבין צו אברהם און האט אים צוריק גינעבין זיין נוייב
 (הק לישראל ע"ט) (ח"א)

**י ואת האנשים אשר פתח הבית
הכו בסגורים מקמין ועד גדרול וילאו
למצא הפתח: י ויאמרו האנשים
אל לזוט עד מילך פה חתן ובניך
ובנתיה וכל אשר לך בעיר הוצא
מן המקום: י כיי משחתים אנחנו
את המקום הזה פיגדלה צעקתם
את פני יהוה וישלחנו יהוה**

י ואת גבויא די בתרע
פיתא כחו בשבויידיא
מזעירא ועד סבא ויאמרו
ל א ש פ ה א פ ר ע א :
י ויאמרו גובויא גלום
עוד מאן דה דיקא תתנא
ובנה ובנתיה וכל די דה
פקדתא אפיין מן אתרא:
י ארי מסבלין אנחנו
ית אתרא תדין ארי
סניאת קבלתדון קדם י
ושלחנא י לשלחנא י

רשבים

(יח) בסגורים. מכת ערוך ושססון: וילאו. פירשו לא
יכלו עוד למצא הפתח. לא בקשו הפתח. וכן ונלאו
סגורים לשתיה סים מן היוצר. לא יכלו לשתיה סים
ממזמי היוצר ובכמה מקומות לי גלאו כמפל כמין [גלאיתין] כלכל לא אוכל. וכן היה כי גראה כי גלאה
כראב אל הבמות ובא אל סקרוו להתמלל ולא יוכל. וכן הנסה רבר אליך תלאה ועצור במולין מי יוכל.
כלומר בשביל שנסה אותך הקב"ה ביסורים אתה גלאה. כלומר אין אתה יכול להיות שותק וחשבת
בלבך ואמרת ועצור במולין מי יוכל: (יז) עוד מי לך פה. העוד לך קרובים בעיר מלבד אלון שבבית:
(יח) ויאמרו. משקל רגש. ואע"פ שכל שליחות של שלושים התחייב כתיב בהם וישלח משקל רסי באלו
הגב משקל רגש. לפי שהוא שילוח של השתתה כדכתיב וישן בהמות אשלח בהם. ישלח בהם ערב:

שפתי חכמים

פליק לפנים משפט פליק בלאן טעם וטעם: א כי עוד מי לך פה
משפט טעם ידעו ומתן וכתיב ובו' עפ הכנוי משפט עודש לכן
פ"י אס יס לך כ"י: ו"אית מילל לרשי' דילמא כניו סיו ולא
כני כניו וי"ל מדכתיב מתן מחילס ואפי"כ כתיב וככותיך משפט
דקאי כתיב וככותיך על חתן דסייט צנט הטהולות: כ וסא
דפי' לטיל שאמר לוס סרוכס רשעיס י"ל מתחלס אמר כן אכל
לאחר כך כשרלס סטגולאכיס רזינא לטשחוס סיס מלין פליס

ובנותיך. אס יס לך חתן או כניס וכמות הולל מן
משפח נבלה כאלה מי לך פתחון סה ללמד סטגולא:
פירוש לתורת אלהים

לום צו וי"א אין שמוגב ואת הנלית סגרי אונ די סיר
האבין וי' פאר שלאסין: (יא) ואת האנשים אשר פתח
הבית אונ דיא סענקשין פון קדום וואס זענען
פאר דער סיר פון דעם הויז הוי בסגורים האבין
זי"א גישלאמין מיט גלייגיקייט פאסן וי"ז פון
קליין בוי גרויס ילאו קסטא הפתח אונ זי"א זענען
סיד גינאריין צו גיפונען דיא סיר: (יב) ויאמרו
האנשים אין גום האבין דיא סלאכיס גיזאגט צו לום
סיר פי דה פון ווער גאך אין פאר האגריין צו דיר דא
אין דיא שטאט אויסקער דיון טייב אונ דיינע
פעקטער וואס זענען בייא דיר אין הויז. אונ
דער סגורס מאכט דעם פשט ועודו גאך ווייל
דיא זענען אנעלקע רשעים וכו' דה פון וי"א

ספר
פון אכדום אונ זיין גרונדער וואר. אונ עס איז גינען
גריסקע שפתיה קען קאמט גינעסין געשרינקען. ווען יצחק
פון גינאריין גינאריין איז דאסאלס יצחקאל ארץ גינען
הנה דישראל ע"ט (ח"א)

בעל הבורים
(יז) מי לך פה. גי' טעם רמז לטוס יללא משט
לנה הכיובת לנטול ולמחה: (יא) פתח. הוא הכלל
סבו וכנסין ויולתין: בסגורים. מכת ערוך: סקמין
ועד גדרול. כ"ר הקמטס התחילו כשכירה תהלה
שנאמר מעט ועד זמן לסיכך התחילה העירועות מהס:
(יז) עוד מי לך פה. פשוט על מקרה מי יס לך עוד
כעיר הזאת א חוץ משתך וככותיך שכביח: חתן ובניך
המקום: ובניך. בני כותיך י השאלות וכו' עוד מאמר
יהיה שכל הלינה היה מלין ב פליסם מונות קרי גיט

לנה הכיובת לנטול ולמחה: (יא) פתח. הוא הכלל
סבו וכנסין ויולתין: בסגורים. מכת ערוך: סקמין
ועד גדרול. כ"ר הקמטס התחילו כשכירה תהלה
שנאמר מעט ועד זמן לסיכך התחילה העירועות מהס:
(יז) עוד מי לך פה. פשוט על מקרה מי יס לך עוד
כעיר הזאת א חוץ משתך וככותיך שכביח: חתן ובניך
המקום: ובניך. בני כותיך י השאלות וכו' עוד מאמר
יהיה שכל הלינה היה מלין ב פליסם מונות קרי גיט

אזוי עפינמך ויך בייא דיר דאס סויד די זאקס
קלמד זכות זיין אויף וי"א דען אנאנצע נאכט אין
לום גינען אמליך. פאר וי"א תהו ובנה ובנותיה
אויב די האקס גאך איין איידעם אנדער ווין
אנדער פעקטער. נרשיי שרייבט ויכנידן סייגום
קען אייניקלעך ווארום לום האט קיין ווין גיבאמט
וכי אשר דה צידי אונ אלץ וואס די האקס אין
שטאט ויצא מן חסיס ציא אויס פון דעם ארם:
(יג) כי ששהתים אנחט אה חסיס הוו ווארום סיר
נועלין פאר דאריין דיא לאנד פי גליה צעקתס אה
פי יי טייל עצם אין גרויס דאס גישכייט פון דיא
אנדעקע פאר גאט אויף דיא ליים פון דעם ארם
ישלח יי שפתיא אונ גאט האם גישיקום אונק צו

דישור
קעקען וואר. אונ זיין גישעפטיגונג אין וואר גינען עוד
האם ויך גילענען שייקען. אקאד"ה דאס גישכייטין אה
זענען גינעסין צו זאקען יצחקאל אונ יצחק אונ יצחקאל

לְשַׁחֲתָהּ: יִדְוִיצָא לֹוט וַיִּדְבֵּר | אֱלֹ-
 חַתָּנָיו | לְקַחְתִּי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוֹמוּ
 צֵאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מִשְׁחִית
 יִהְיֶה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כַמְצַחֵק בְּעֵינַי
 חַתָּנָיו: מוּ וְכַמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיֹּאֲצִו
 הַמְּלָאכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּמוּ קַח
 אֶת־אִשְׁתֵּיךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ
 הַנִּמְצָאֹת פָּן־תִּסְפָּה בְּעֵן הָעִיר:
 מוּ וַיִּתְמַהֲמַה | וַיַּחְזִיקוּ הָאֲנָשִׁים
 בְּיָדוֹ וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו

יִדְוִיצָא לֹוט וַיִּדְבֵּר עִם
 חַתָּנָיו הֵי נְסֻבֵי בְנֵיהֶיהָ
 וַיֹּאמֶר קוֹמוּ פוּקוּ מִן
 אֶתְרָא הַדִּין אֲרִי מַחְבֵּר
 יִי זֵית קַרְתָּא וְהָהּ כְּמַחְבֵּר
 בְּעֵינַי חַתָּנָיו: מוּ וְכַמְצַחֵק
 צִפְרָא הָהּ וְדַחִיקוּ
 מְלָאכִיא בְלוֹט לֵמִיכָר
 קוּם דְּבַר יֵת אֶתְתָּךְ וַיֵּת
 תַּרְתִּין בְּנֹתָךְ דִּאֶשְׁתַּכְּחוּן
 כְּהִימְנוּ עִקְרָה דִּילְמָא
 תִּלְקִי בְּחֻבֵי קַרְתָּא:
 מוּ וַאֲתַעֲקֵב וְאֶתְקִיפוּ
 גּוּבְרִיא בִידֵיהָ וּבִידֵא
 דִּאֶתְתֵּיהָ וּבִידֵא דְתַרְתִּין

תולדות אהרן

יִיחִילוּ . עֲתִים נָד : הַמְּלָאכִים . יִכְמוּ מו :

בעל המורים

(יד) קומו לכו מן המקום. כל בנתיב הכה ואלך קומו לכו מתוך עמי מלמד שנחלקו ישראל לכתות ומתם של כל היו רוצים ללכת ומתו כג' ימי אפלה:

(פו) וכמו השחרר עלה. נכתב פסוק זה נשכח שכתב לפניו השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה להוריע שכל כך המתנו לו המלאכים בשביל חבתו של אברהם:

רשבים

שפתי חכמים

מהרש"ל: ל' אכל אין לומר חתני ולקוח נעמו הכל אחר היו דום פשיטא אם חתני היו ודאי לוקחו נעמו ולמס' סיה נרד לכתוב: כל כמו פשיטא' נעמו כסמוך בני סמלע על

רש"י

פי נד פה: (יד) חתניו. שתי כנות נשואות היו לו בעיר: לקחי בנותיו. שאותן שכנית ל' ארוסות להם: (טו) ויאצו. כתרומתו ודחיקו מהרו: הנמצאות. המזומנות לך ככית להילם ומ"א יש וזה ישובו של מקרא: כל דרא: (טז) ויתמהמה. כדי להזיל את מ ממוט: ויחזיקו. (כ"ד) א' מהם היה שלח להילו ומתירו להסוך פירוש לתורת אלהים

קושים על התורה

(יה) ויהי כמצחק בעיני חתניו וגו'. דער נאר מים חיים שרייבט ווייל לוט האט צו זיינע אייריקס גיזאנט מיט אנדערעקטער, דריקער האבין זיי געקוינט אז דאס איז פאקיי אנדערעקטער, און גאט וועט נאר גיט פארקערין קודם:

פאר דארבין ניא: (יה) ויצא לוט אונ לוט איז ארויס גינאנגען וידבר אל חתניו אונ ער האט גירעט צו זיינע איידעקעס, ורש"י שרייבט ער האט גיהאט צווייא אויס גינעקענע טעקטער אין שטאט האט ער גירעט צו זיינעקע מאנען יקחי בנותיו אונ צו

דיא חתנים פון דיא טעקטער וואס בייא אים אין הויז זענען גינען ויאטר אונ ער האט גיזאנט קיבו שטייט אויף צאו מן חסוקם הנה גייט ארויס פון דעם ארט פי משחית יי את העיר ווארום גאט וועט פאר דארבין דיא שטאט ויהי כמצחק בעיני חתניו אונ עם אין גינען אזוי וויא אנדערעקטער בייא זיינע איידעקעס אין דיא אויגין: (טז) וכמו השחר עלה אונ וויא דער מאנגען שטערין איז אויף גינאנגען ויאצו המלאכים בלוט גאט האבין גיאילט דיא מלאכים אויף לוט אונ האבין גיזאנט קים שטייט אויף קח את אשתך ואת שתי בנותיך הנמצאות נעם דיין ווייב אונ דינע צווייא טעקטער וואס זייא ווערין גיפונען בייא דיר אין הויז פן תספה בעון העיר טאקטער וועסטו פאר לעגד ווערין וועגין דיא זינד פון דער שטאט: (טז) ויתמהמה אונ ער האט זיך פאר זאקט כדי ער זאל מציל זיין דאס פארקעגין ויחזיקו האנשים בידו וביד אשתו אונ דיא מלאכים האבין אן גינעקען אין זיין האנט אונ אין דער האנט פון זיין ווייב ויגר שתי בנותיו אונ אין די הענט פון זיינע צוויי טעקטער

ספר הישר

אלט גינען סינף יאקח' האט ישמעאל אנגעצויגין זיין פויל-אונ-בויגין אונ האט גינאמ'ט שיען אויף יצחק ער זאל אים הרגנו, האט שרה רענען אונ האט גירעקטעט (חק לישראל ע"ט)

איר וזהו יצחק, אונ ויא האט דאס דערציילט איר מאן אבקהם אונ ויא האט גיזאנט צו אבקה'סען קען נאל באלד ארויס פרייבין פון שטוב ישמעאל קיט זיין טיטער הנר. (ח"א)

בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיִּצְאֵהוּ וַיַּנְחֵהוּ
 מִחוּץ לְעִיר: וַיְהִי כַחֲצִי־אֶמֶת
 הַחֹצֵה וַיֹּאמֶר הַמַּלְאָךְ עַל־נַפְשֵׁךָ
 אֶל־תְּבִישׁ אַחֲרָיִךְ וְאֶל־תַּעֲמֹד
 בְּכַל־תְּכַפֵּר הַתְּרָה הַמַּלְאָךְ פֶּן

בְּנִתְיָה בְּדָמָם יִי עֲלֵיהֶם
 וְאֶפְקֹדֵי וְאִשְׁרוּדֵי מִבְּרָא
 לְקַרְתָּא: וַיַּנְחֵהוּ לְבָרָא וְאָמַר
 חוּם עַל נַפְשֵׁךָ לֹא תִסְתַּבֵּי
 לְאַחֲרָיִךְ וְלֹא תִקְוֶם בְּכַפֵּר
 מִיִּשְׂרָאֵל לְמַטְרָא אֲשֶׁתַּזְיִיב
 דְּלָמָא

(יו) אל תביט אחרוך . בשביל צער חתניך שבעוף . ועוד כי המביט אחריו מתעקב בדרך . גם שלא להסתכל במלאכים ובמעשיהם שלא לצורך כדרכיב כות נמות בי אלהים ראינו . וכן בעקב כי ראינו אלהים פנים אל פנים ותצל נפסי :

שפתי חכמים

נפשו : ב ור"ח והל לטל מינה כתיב פן תספה בשן הפיר
 משמע של הרשיע עמסה . (מהרמ"ט) ור"ח דה"ק פן תספה
 בשן העיר חס תכור בעיר עמסה וזה לא יושל זכות אברהם
 דהא אפי' זכות של זדוק עממו אינו מועיל לזה כדמצינו שכל
 פחות מעשרה זדוקים לא בוקס בו להליל כל העיר בשבילם
 ונספו בשן העיר כיון שנכארו עממם ומ"ט רש"י וזכות אברהם
 אהה יושל ר"ל שתיהם נחשב כאלו לא הרשעת עממה וכללו אין
 אהה רחמי ליענם בשביל . עממן ולכן חלף משם ואהה יושל
 אכל חס תשאר בעיר אלס חספס עמספה עממה בשן העיר
 ולא יושל לזה זכות אברהם . ועי"ל דלמ"ט רש"י הכל חייב כדאי
 לראות בו ממילא לר"מ דל"ט לטל כמי ס"ק פן תספה בשן העיר
 לפי שאיך כדאי לראות כפורענות ואם כן תהיה נענם חס
 תשאר בעיר כמו שארית לאשמו ור"ל : ס מקסיט סטולס הא
 פירש"י בני וזכור אלס חס אברהם שזכר לוט ספי' וזרע
 ששרה אשתו כי ור"ח הוא מני לפרס משום האי עממא וי"ל
 סכא זכות עממו וקשה כמי לזה הוכיחו של יכיע אחריו .
 (מהרמ"ט) וי"ל דאי לאו זכות אברהם סהיה זדוק גדול כ"כ
 סכא כדאי להליל חס לוט ממיסה מהס כנגד מהס ספולו לוט
 פן מסיסה כמה של גילס בו לא סיה לוט כדאי להליל לוט
 זדוק גדול כ"כ סכאברהם ור"ח חלו וכומו כטובה זו כטות אברהם

לקומים על התורה

(יו) ויאמר המלאך על נפשך אל תביט אחרוך . דער
 ספר עמק המלך שרייבט די זיך וואס
 אפגעקומט סתמה זענען געצייכונג אויף זיין שפערין אונ
 פו די פזיקים זענן דעם פנים פון דעם סעקעטש וואס די
 זיך זענען געצייכונגט אויף זיין שפערין . סעגין זיין אים
 סרנגן אדער איין שארין סאמן , דריבער האט דער ספ"ק
 גיאנט צו דאס אונ צו זיין נייב זיי זאלין זיט אומקערין
 זייער פנים צו דאס , דער ספ"ק וואס פאקערט דאס
 זאל זיט זענן זייער פנים , דאס נייב פון דאס האט אדער
 יא אומקערט איר פנים צו דאס אונ דער ספ"ק האט
 גיערן איבע זיך וואס זענען געצייכונגט אויף איר שפערין .
 האט ער זיט פאלד גישטרעפט אונ זי און גינארין אשטיק
 זאלן , נאך אטעט און פאר וואס דאס נייב פון דאס איז
 גישטרעפט גינארין , זייל דאס האט געוואקט און ער וועט
 גידעשעט ווערין אין דעם זכות מון אברקום , אדער אויב
 זיין נייב וועט אויף גידעשעט ווערין און ער זיט גיערן
 זיבער , אונ זייל דאס איז גיערן פאר גאטשין ער זאל זיט
 קקען אונזער זיך , דריבער האט ער גיאנט צו זיין נייב
 זי זאל זיין פאר אים , וועט ער קענען זענן אויב זיט געזעצט דא
 ספ"ק און דאס וועט גידעשעט ווערין דריבער האט זי געקוקט אויף אינגען אויב דאס איז גידעשעט גיערין .
 אונ זייל זיט האט זיט געקלויבט די זייד פון ספ"ק דריבער איז זי גישטרעפט גינארין וספר הברית על התורה :

ספר הישר

אויף סארטן פריה האט אברקום גענומען צוועלף גרויט
 אונ אקריגול וואסער אונ דאס דאס גידעפין צו דער אונ
 האט איר ארויסקעשיקט פון זיין שטוב מיט איר זיין
 (ח"א) (חוק לישראל ע"ט) 20

ישמעאל , הנר מיט ושמעאל האבין געהאקט אין דער
 מדבר אלמגע צייט גאכרעס איז הנר געאנגען מיט
 ושמעאל אין סכרום און ושמעאל האט גענומען ארויב
 אין

תַּסְפָּה : יי וַיֹּאמֶר לֹוט אֲלֵהֶם
אֶל-נָא אֲדָנָי : יי הִנֵּה-נָא מְצֵא
עֲבָדְךָ הֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ
אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחְיֹת אֶת-
נַפְשִׁי וְאַנְכִי לֹא אוֹכֵל לְהַמְלִיט
הַדָּרָה פְּנֵי-תְדַבְּקֵנִי הַרְעָה וּמָתִי :

דלפא תלמי : יי ויאמר
 לוט לדון פבעו בען יי :
 יי הא בעו אשבח עבדך
 בהמין גדדך ואמניא
 טובך די עבדך א
 עמי בקומא ית נפשי
 ואנא לית אנא יביל
 לאשתובא למורא דלפא
 תען עניי בישתא ואמרת :

זכר ו כרי השלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצנוע השלום כל הסדרה ותרגום והפסוק :

כ הִנֵּה-נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרִיבָה לָנוּם
שָׂמָּה וְהוּא מְצֵעַר אֶמְלִטָה-נָא שָׂמָּה

א הא בען קרמא הדא
 קריבא למערק למין
 והיא זעירא אשתוב בען

ת"א ויאמר טס . טס טס טס : טס
 טס . טס טס טס : טס טס טס
 טס . טס טס טס : טס טס טס

רשבים

ועמה מועטים ויכול אתה להגיהו עכשיו שאין בה רוב חוכמים :

שפתי חכמים

סגל אלה כדפרישית וק"ל : ע (מהרמ"ט) ולפי זה נדון לומר
 כדפריש"י ח"כ אל כל חומר אלי כו' נא לא שון בקשה . ור"ל
 דמכילת חריפה ספקי להאי קרא וה"ס ויאמר לזון אליהם אל
 ור"ל אל חומר אלי ט' ואחר כך מתחיל תפלתו להקדים וה"ס
 נא ט' הכה מלא עבדך ונר' להחיות נפשי וכו' שכתב רש"י נא
 לי בקשה ר"ל בנחלת נא מתחיל בקשתו וכמ"ס קודם זה ותרגומו
 ככשו כו' ר"ל ככשו הוא תרגום של נא לא שון בקשה ולכן מהספק
 רש"י הסדר לפרש תחילה עתה חזני שהוא קודם שהוא מחומר
 כפסוק וחזרי אל נא טס מוקדמים כפסוק אלה כדפריש"י רש"י
 שכתב לומר מחומר שרבותיו אמרו טס זה קדם בו' לכן צ"ל שמת
 אל נא מתחילים ואל סירוסו אל חומר אלי כו' ולכן לשון בקשה
 ודוק : פ (ת"ח) ואט"ג דלפ"ט פירש אתה הרשעת פמסו וככות
 אכרהם אתה גיזול י"ל שפחתם הוא כן אכל לזע טסה כוס
 והיה סבור שכותב עתמו הוא גיזול והא דפי' הכי כסמוך
 קף כל ספיר אפ"ל כנלך לאו למימר ככותך אלא כדי שגלל
 חסם ומ"מ בכל ככות אכרהם (מהרמ"ט) אכל קשה איך טסה
 לזע והא כבר שמת ממלךך אל תביט לפי שהרשעת כו' ואחיה
 גיזול ככות אכרהם בו' אלא י"ל דלא על סלאו ממסכת
 כדום קאמר אלא על שאל שזמן עזר כדום קאמר טסה כדאי להלל משום
 על מפשח כחיותו נחשך לזיק כנגדס וק"ל :

הרטי שנתקבחהם : (יח) אר נא אדני . (שכועות לה)
 רבותינו אמרו טס זה קדם ע גאמר כו' להחיות את
 נפשי מי טס בידו להמית ולהחיות ותרגומו ככשו בען ט'
 אל נא . אל חומר אלי להמלט הברה : נא . לשון
 בקשה : (ט) פן תדבקני הרעה . כשהייתי אלא אנשי
 שדום היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה בני הער והייתי
 גראה לזיק וכדאי פ להלל . וכשאכת אלא לזיק אני
 ברשע . וכן אמרה הגרסית לחליהו (מ"א יז) כי באת
 אלי להוכיח את עוני עד שלא באת אללי היה
 הקב"ה רואה מעשי ומעשה עמי ואני לדקת
 ביניהם ומשכחת אללי לפי מעשך אני רשעה :
 (כ) העיר הזאת קרובה . (שבת פ"ק) קרובה ויבחתה
 נתיבבה מקרוב לפיכך לא נתמלחה סתמה פדיון ומה
 כדום קאמר אלא על שאל שזמן עזר כדום קאמר טסה כדאי להלל משום
 על מפשח כחיותו נחשך לזיק כנגדס וק"ל :

פירוש לתורה אלהים

הרעה ומתי קאמער נועם מיד באהעפמן דאם ביין
 און איך נועל שטארבין . ורש"י שרביבט אוי האמ
 לזם גינאגט אז איך בין גיווען בייא אנשי קדום
 האמ נאמ גיווען מיינע מעשים און די בעשים פון
 קדום בין איך גיווען גיווארין אזוי נוי אצדיק און
 בין נוערם גיווען איך ואל גיצור וערין אקער אז איך
 נועל קומען צו אברקם נועל איך גיוון אזוי נוי ארשעו ;
 (כ) הנה נא העיר הזאת קרובה לנום שבה דיא ששאמ
 איז נאדקט צו אגמלו'פין והוא מצער און נוי איז
 וויגציג אפסחה נא ששה לאו מיד אהין אגמלו'פין
 הישר

אויף דעם בארג פן תספה קאמער נועם מיד באהעפמן דאם ביין
 לענד (וערין) : (יח) ויאמר יום אלהים האם לזם צו זיי
 גינאגט אי נא ארני איך בעם ריך סיון האר די
 נאלקט מיר גימ הסיסין אנטרוגען צום בארג :
 (יט) הנה נא קצא עבדך חן גענידע גון היינט האמ
 גיפונען דיין קעקט חן אין דיינע אויגין ותגיד
 חסדך אשר גשית עמדי און די האקט גיגרייט דיין
 חסד וואס די האקט גיטוהען מימ מיר לתחיות את
 נפשי מיד צו לאוין לעבין ואנכי לא אוכל להפסם קהרה
 און איך קען גימ אנטרוגען צום בארג פן תדבקני

ספר

היי ספרים . איך נאמען איז גיווען פריקה . ושקמא' האמ
 גענוגען זיין מוטער און זיין נויב און זענען צוריק געגאנגן
 גען זיין דער כדגרי וואהנען . פריקה האמ גיבארין צו
 י"שקמא' פיר אהן און איין קאכטער . און נאמ האמ
 גענוגען י"שקמא' מיט פ"ה בהמות און ער איז גיווארין
 נחם לישראל ע"ט

ספר
 איך נאמען איז גיווען פריקה . ושקמא' האמ
 גענוגען זיין מוטער און זיין נויב און זענען צוריק געגאנגן
 גען זיין דער כדגרי וואהנען . פריקה האמ גיבארין צו
 י"שקמא' פיר אהן און איין קאכטער . און נאמ האמ
 גענוגען י"שקמא' מיט פ"ה בהמות און ער איז גיווארין
 נחם לישראל ע"ט

הלא מצער הוא ותחי נפשי : רביעי
 כי ויאמר אליו הנה נשאתי פניה
 גם לדבר הנה לבלתי הפני את
 העיר אשר דברת : ע מהר המלט
 שמה כי לא אוכל לעשות דבר עד

לתמן הלא ועידא היא
 ותתקום נפשי : כא ויאמר
 ליה הא נסיבת אפך את
 לפתגמא תרין בדייל
 דלא למדפוק ית קרתא
 דבעיתא עליה : ע אודי
 אשתוב לתמן אבי לא
 איכול למעבד פתגמא

רשי

שפתי חכמים

הוא קריכתה מדור הפלגה שנחטפו גואשים והחילו להחישב איש איש במקומו והיא היתה בענת מות פלג ומשם ועד כאן כ"ב שנה שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם בילד שלג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה לא מהם ל"ב בשולד שרגו ומשרגו עד שולד כחור ל' הרי ס"ב ומנחור עד שולד תרח כ"ט הרי ג"ח ומשם עד שולד אברהם ע' הרי קס"ח תן להם מ"ח הרי ר"ט ואחיה שנה היתה שנת הפלגה וכשנמרכה סדום היה אברהם בן ג'ט שנה הרי מדור הפלגה ע"כ ל"ב ע' שנה ואשר איתיה ישיבתה אחרי ישיבת סדום ומברותיה שנה אחת הוא שנאמר חמלקה נא . נא בנימטריא ג"ח : הלא מצער היא . והלא עוניתה מועטין ויכול אחיה להגיעה : ותחדי בפשי . כה זכו מדרשו . ופשוטו של מקרא הלא עיר ק קטנה הוא ולא נאמס כה מעט אין לך להקפיד אם חניונה ותחי נפשי כה : (כא) גם לדברך הוזה . לא דייך שחיה יגול אף כל העיר תליל בגלגל : הפכי . הופך חני ר כמו עד בואי אחרי רואי מדי דברי מ (ירמיה לא) : (כב) כי לא אוכל לעשות . זכו עובש על מלאכה על שאמרו כי משחיתים ארצנו ותלו הדבר בעמלן לסיכך לא זכו משם עד שהוקפו לומר

ע ויהי מילי לרשי דבשאר מקומות הים ישיבתו ל"ב שנה דלמח כרכס שנים סתוית מלכות אחר ספלגה . (מסכת"ט) ונק"מ דכה פירש"י תתנה דבור וכו' וז"ל ומה הוא קריכתה מדור הפלגה שנחטפו האנשים והחטילו להחישב איש איש במקומו כו' ומשם וע"כ ל"ב שנה כו' הרי שרש"י פלגו מי הוכחשו דכשנחטפו האנשים חיפף החטילו לכתוב ולהחישב איש איש במקומו וכן הדעת נתינת בלמח שמתחלס רצו לנכסו פעיר והמגדל להחישב שם ואחר כך כנסומו משם על פני כל הברוך יחדלו לכתוב המגדל כו' ל"א במקומו ונחישבו שם . אבל שאלמנטה נא ג' י"א אין הוכחה בלל שאינו פשוטו של מקרא רק רמז בעלמא לרשע וכן מוכח מ"ל רש"י הרי מדור הפלגה כו' אחר"כ אמר הוא שנאמר חמלקה נא וגו' נא כג"ל י"א וכן מבוחר כפ"י רש"י וחוספות כפ"ק דשבת ובה כעין יעקב כתב שם וכן פירש"י בחרס ודלא כמנהג יסודם : ק כה"ל"ק הקשה לא ידעתי אף יתקן קטנית רבוחיו שהקשו את קהוי גם והלא כל עמלן של רבוחיה ל"ל סבוליו חסדו אינו אלא מפני קטיוא ו' ידמורש כפ"ק דשבת . (מח"ט) לק"מ דפשוטו של מקרא שמפ"י רש"י הוא חסיפה דקרא הלא מנער היא ולא אחתותה הפסוק הנה וגו' קרובה וגו' והיא מנער וה"פ הנה העיר הוזה קרובה וגו' ודאי ל"ל כמדרשו ישיבתה קרובה . והלא מנער ר"ל עוניתה מועטת וכו' . אבל הלא מנער דכ"פ דקרא ספירש"י חמלקה גם כן על פי מדרשו וז"ל אחר"כ ופשוטו של מקרא ר"ל מנער השני יכול להיות כפשוטו עיר קטנה אין לך להקפיד כו' ומה שהוכרח רש"י להביא הפשוטו של מקרא על חסיפה דקרא דהא ע"כ ל"ל דרישא דקרא הוא לפי מדרשו כג"ל י"ל שגרהה שלפי מדרשו קשה הלא מנער השני כעל הוא דל"ל לומר שני פעמים עוניתה מועטת לך הביא הפשוטו שהלא מנער פירוש עיר

פירוש לתורה אלהים
 ויאמר מצער הוא פאר נואר ויא אינו נייניג דאם אינו
 דאך אקליין ששעטמיל אונ נייניג לייט זענען
 דרוגען מענקסטו ויא לאוין אונ גיט פאר דארבין
 אונ לאו בלייבין לעבין סיינ נפש דרוגען .
 ורשי שרייבט אזוי איז דער פשט והעיר הזאת
 קרובה די ששקאט איז נעהנטער באנעצט גינארין
 דאם הייקט ויא איז שפעטער מיט איהאר
 באנעצט גינארין נאך דעם באנעצונג פון קדום
 מיט דיא איבעריגע שפעט טאם גיהערין צו איר
 נוארום פון דער צייט אז קדום איז באנעצט
 גינארין ביו אהער איז צווייא אונ פופציג יאהר
 אונ פון דער צייט פון דעם באנעצונג פון צוצר
 איז נאר איין אונ פופציג יאהר דאם סיינגט דער
 פסוק וואס שטייט ואמלקה נא ששקה נוארום ונא
 שרעפט אז איין אונ פופציג ברוקר לוח האם
 גינאנט איה נועל אקטלויפין אין דעם ששעטמיל

ספר הישר
 גינאקלום סיס איע קענער אונ ישפעאל נוסח זין מיטע
 זענען נייט . אונ אברהם האם גינאקלום זין ישפעאל
 (חם לישראל ע"ט) (ידרא) 20 6 ייב

עד מיתך לתמן ער בן
 קרא שמא דקרתא צוער:
 כג שמא נפק על ארעא
 ודע על צוער: כד וי
 אמר על סדום ועל
 עמורה גפריתא ואשתא
 מן קדם יי מן שמיא:
 כה ויהפך ית קרנא האיגן
 וית פד מישרא וית פד
 יתבי קרנא וצמחא

עד מיתך לתמן ער בן
 קרא שמא דקרתא צוער:
 כג שמא נפק על ארעא
 ודע על צוער: כד וי
 אמר על סדום ועל
 עמורה גפריתא ואשתא
 מן קדם יי מן שמיא:
 כה ויהפך ית קרנא האיגן
 וית פד מישרא וית פד
 יתבי קרנא וצמחא

ת"א וה' המטיר כהנדין למ פד ויהפך
 חס מלימח עו :

בעל השורים

(כג) השמש ילא על הארץ יג' . שפסוק מחיל כה"א (כד) וה' המטיר גבריאל : מאת ה' . שבינה ומסיים כה"א עגמד שהלך חמשה מילין קודם שילא השמש :

רש"י

אחד על מדבר בערו אבל לא יתכן כאן : שו אבל מדלעיל דכתיב ויאמר המלט על נשך ולא כתיב ויאמרו אין ראוי ללמח כהנדין לא היה אלא אחד אבל כהפיכה היו שניה ימי : ר ת כלומר דע"כ אריות מעבר קאי ולא אדכמין ליה : א כלומר בית דיע וה' הסכימו לדבר זה וא"ת למה הקדים הכ"ד קודם סי' (מהרמ"ט) וק"מ דהכ"ד לא נכתב כהד"א בקרא רק נדמו כחות וי"ו דוח' וא"כ ח"ך חפשי להקדים ה' קודם הכ"ד כנלה אי' ואין להקשות למה לא מפ' ג"כ לעיל גבי ו'ה' אמוי חמכסה איני מאברהם וכן לקמן גבי ו'ה' פקד את שרה והר"מ"ט נתן טעם לכנס ע"ש ב"אורך (מהרמ"ט) וק"מ דכ"מ שנאמר ו'ה' הוא ו"ד ר"ל כשאינו נמשך משלפניו דוקא דל"כ ה"ל הפעולה קודם ה' כשהוא תחלה דיבור וענין כגון הכא וימטר ה' ולא ה' המטיר דמשמעו חמגע עיני והרי הוא כאמת תחלת עיני לך ל"ל לרמו כי הוא ו"ד אבל ה' אמר המכסה ה"ו וה' הסבור נמשך משלפניו ויקומו משם וגו' שהלכו להשקות ועי"כ ו'ה' אמר המכסה וגו' כפירש"י שם איני נחתי וכו' עד ולא אודיע לאכ וכו' וכן ה"ו פקד וגו' פירש"י סוף פרשה זו לבחן ללמד כל הנובש וכו' ש"מ דרש"י פירש וי"ו של ה' פקד להורות שנמשך למענה אבל הכא לא נמשך משלפניו כלל ואדרבה כתיב השמש ילא וכו' ואח"כ המטיר וגו' ובאמת המטיר קודם שילא השמש כמ"ס וכמו השחר עליה וגו' ופירש"י בזמן שהחמה ולבנה שולטים וכו' וד"ק : ב כלומר דוח' המטיר לא קאי אקרא שלפניו השמש ילא על הארץ ולעו כד צוער ואח"כ כשבא לזער . המטיר אלא ה"ק וה' המטיר כלומר ככר קודם שבא לעו לזער אלא מעלות השחר קודם שילא השמש על הארץ : ג וקשה והלא כולם יסיו נסתחים ומה יכולים לדבר . וי"ל דהקב"ה היה רוצה להראות שאע"פ שלא יהיה להם פתחון פה חפ"ה לא יחזרו בחטובה מהרש"י . (מהרמ"ט) לק"מ דר"ל עובדי חמה ולבנה שבשאר מקומות יאמרו כן ולא עובדי חמה ולבנה שבסדום שנסתחים והא דפירש"י לא היינו חריבין דמשמע שחיתן שבסדום יאמרו כן על עמון י"ל דגם על שחיתן שבשאר מקומות שייך לשון זה כאלו מדברים על עמון ע"ד ויחד פירוש לתורת אלהים

שאלו הדבר ברשותן : כי לא אוכל . לשון יחיד מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד מלייל ש שאלו שני מלאכים נשלחים לדבר אחד : על כן קרא שם העיר צוער . על ס ת והיא מלער : (כד) וה' המטיר . כ"מ שנאמר וה' הוא ובית א דינו : המטיר על סדום . בעלות השחר ב כמו שנאמר וכמו השחר עלה עשה שהלבנה עומדת ברקיע עם החמה לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללבנה אמר הקב"ה אם אפרע מהם ביום ג יהיו עובדי לבנה אומרים אלו היתה בלילה כשהלבנה מושלת לא היינו חריבים . ואם אפרע מהם בלילה יהיו עובדי החמה אומרים אלו היה ביום כשהחמה מושלת לא היינו חריבים לכך כתיב וכמו השחר עלה ונפרע מהם כשעה שהחמה והלבנה מושלים : המטיר וגו' גפרית ואש . נחלה מטר ד ונעשה גפרית ואש (מכילתא בשלח) : מאת ה' . דרך המקראות לדבר כן כמו כשי למך ולא אמר כשי . וכן אמר דוד (מ"א ח) קחי עמכם את עבדי אדוניכם ולא אמר מעבדי וכן אהשורש בשם המלך ולא אמר בשמי . אף כאלו אמר מאת ה' ולא אמר מאתו : מן השמים . והוא שאמר הכתיב (איוב לו) כי בס ידין עמים וגו' כשבא ליסר הכריות מביא עליהם אש מן השמים כמו שעשה לסדום וכשבא להוריד המן מן השמים (שמות עז) הגני ממטיר לכס לחם מן השמים : (כה) ויהפוך את הערים וגו' . שחיתן שבשאר מקומות שייך לשון זה כאלו מדברים על עמון ע"ד ויחד פירוש לתורת אלהים

צוער : (כד) וי המטיר אונ גאמ האמו גימאכמ
 רענענען אויף קדום אונ אויף עמורה גפרית ואש
 באר יי שוועביל אונ פייער פון גאמ פון תשבים פון
 דעם הימער : (כה) ויהפוך את הערים האל אונ גר
 האט פאר קערט דיא אלע שטעט ואת כל הפקר
 אונ גאר דעם פלאץ ואת כל ישיבי הערים אונ אלע

קען גים טוהען קיין ואף ביו דו וועסט קוקען
 אהין זי בן דרום ווייל לוח האט גיזאגט ווהיא
 מציערן קרא שם העיר צוער האט קען גירופין דעם
 גאקען פון דער שטאט צוער : (כג) השמש ילא על
 הארץ אונ אז דיא זוגן איז אויף גינאנגען אויף
 דער ערד ויום בא צועיה אונ לום איז גיקוקען אין

ספר הישר
 שרה ער ואר גיט אצאם גיין פון קעמער ביו ער וועט
 אהיים קוקען , אברהם האט גיזאגט צו ישמעאל'ס ווייב
 גיב קיר אביסל וואסער צום טרינקען ווארום איך בין
 1.7.11

וייב ווא איז איד מאן ישמעאל , האט ויא גיזאגט ער איז
 צענאנגען אין פעלד פאנגען חיות עופות , אונ אברהם איז
 צועקען אויף דעם קעמער , ווארום ער האט גישווארין צו
 (וחס לישראל ע"ט)
 20

דארעא : כו ואסתביאת
 אסתיה מבתרוזי ונתת
 קמא דמקחא : כז ואקדים
 אברהם בצפרא לאתרא
 דמשמש תמן בצילו קדם
 יי : כח ואסתבי על אפי
 סדום ועמרה ועל כל
 אפי ארע ישראל ותוא
 והא סליק תננא דארעא
 פתננא דאתננא : כט ויהי
 פד חבל יי ית קרני
 תולדות אהרן

האדמה : כו ותבט אשתו מאחרי
 ותהי נציב מלח : כז וישבם אברהם
 בבקר אל המקום אשר עמד שם
 את פני יהוה : כח וישקף על פני
 סדום ועמרה ועל כל פני ארץ
 הכנען וירא והנה עלה קיטור
 הארץ בקיטור הכבשן : כט ויהי
 בשחת אלהים את ערי הכנען

מטת . כדסס נד : ויסס . כדסס י חמל
 כח : על קיטור . כמסס : יי : ויכי כמסס .
 כדסס נד :

בעל המורים

(כ) ומכע אשתו . כגית' סיא עירית :

רש"י

ארבעתם יושבות כסלע אחד והסכן מלמעלה למטה
 עמלנו (איוב כח) כחלמיש סלע ירו וכו' : (כו) ותבט
 אשתו מאחוריו . מאחוריו ה' של לוס : ותהי נציב
 מלח . (כ"ד) כמלח חססה וכמלח לקחה אמר לה תני
 מעט מלח לחורסיה הללו ח"ל אף המנהג הרע הזה חסה על
 עטן סור"א (כדלדספקקעל) כלעו : כבשן . חסירה שורפין כה חת אכניס לסיו וכן כל כסנן שנתורה :

פירוש לתורת אלהים

דיא זיצער פון דיא שטעט וצמח האדמה אין דאס
 שפראצונג פון דער ערד : (כו) ותבט אשתו מאחוריו
 אונ דאס נוייב פון לוס האם אפליק ניבעדין
 אינשער אים אינטער לוס ותהי נציב מלח איז ויא
 גינארין אשטאנד ואלק . רש"י שרייבט מים ואלק
 האם ויא גינארין דען אז לוס האם צו איר
 גינאנט גיב אביסל ואלק צו דיא אוינחים האם
 ויא אים גינאנקערט אפילו דעם דאוונען שלעכטין
 מנהג ווילקסו אויה אויף גרענגען אין דער
 שטאט דרום איז ויא גישטראפט גינארין אז עס
 איז פון איר גינארין אשטאנד ואלק : (כו) וישבם אברהם
 בבקר אונ אברהם און אברהם און אשטאנדען
 גאנץ פריה אונ איז גענאנגען אל המקום אשר עמד שם
 גינאנען פאר האם : (כח) וישקף על פני סדום ועמרה ועל כל
 פני ארץ הכנען אונ אויף גאר דאס לאנד פון דעם פלאץ וירא אונ ער
 האם גינעקן געמורה ועל כל פני ארע ישראל ותוא
 והא סליק תננא דארעא פתננא דאתננא : כט ויהי
 פד חבל יי ית קרני תולדות אהרן

רשבים
 (כה) וישקף . לדעה און נמצא שם עשרה וניצולו
 און לאו :

שפתי חכמים

המטיר ולא כתיב השליך . (מהרמ"ט) ק"ל המטיר וגו' דברים
 סותרים זה לזה זה גפרית חינו מטר גיב בחילה וכו' : ה' דק"ל
 למה לא כתיב מלחמיס אלא ה"פ כשיתה מלחמיס היתה מכסת .
 ומטיר'ל פירש מלחמיס של לוס שיתה סוכנת מאחר שיהא
 מעט מלח לחורסיה הללו ח"ל אף המנהג הרע הזה חסה על
 עטן סור"א (כדלדספקקעל) כלעו : כבשן . חסירה שורפין כה חת אכניס לסיו וכן כל כסנן שנתורה :

לקוטים על התורה

(כו) וישבם אברהם בבקר וגו' . אברהם איז אויפגעש"ד
 גאנצען גאנץ פריה אונ איז גענאנגען צו
 דעם ועלדינען ארץ ויאם ער איז געבטיין געשטאנען פאר
 גאט אונ האט גיבעטין פאר סדום . פון דעם פסוק לערונט
 איז די גמרא אז געער מענטש זאל אייביג דאוונען אויף
 איין ארץ ואין איין שותף , אונ אין שותף זאל ער אויף
 שטיין אייביג אויף איין ארץ אונ דאוונען וויל דער ארץ
 נועקט געוויינליך מים נייע תפלות , וועלן נייע תפלות
 אונגענומען ווערן פאר נקודש ברוך הוא , אונ אפילו דער
 מענטש וואס דאווינט ארבע ער לערנט און דער מים ,
 זאל ער אויך דאוונען אדער לערנען אייביג אין די ועלדיגע
 שטוב אונ אויף דעם ועלדיגען ארץ :

איז פון איר גינארין אשטאנד ואלק : (כו) וישבם אברהם
 בבקר אונ אברהם און אברהם און אשטאנדען
 גאנץ פריה אונ איז גענאנגען אל המקום אשר עמד שם
 גינאנען פאר האם : (כח) וישקף על פני סדום ועמרה ועל כל
 פני ארץ הכנען אונ אויף גאר דאס לאנד פון דעם פלאץ וירא אונ ער
 האם גינעקן געמורה ועל כל פני ארע ישראל ותוא
 והא סליק תננא דארעא פתננא דאתננא : כט ויהי
 פד חבל יי ית קרני תולדות אהרן

ספר הישר
 ארזים גערופן פון גינאהלם אונ זיא איז אויזים גענאנגען
 צו אים , האט אברהם צו איר גינאנט אז דיין פאן וועט
 קופען פון פלך ואלקסו אים גאנץ איין אלקער פאן פון
 לאנד פלשמים איז דא גינען אונ ער האט דיה גינאלט
 זעהן , אונ ואלקסו אים גאנץ אז איה האב גינאנט בארד
 ווי ער וועט אהיים קופען זאל ער ארזים געפען דעם
 קישוקא פון דעם גינאהלם אונ זאל אויף דעם ארץ ארזים
 שלאגין 8 20

ספר הישר
 ארזים גערופן פון גינאהלם אונ זיא איז אויזים גענאנגען
 צו אים , האט אברהם צו איר גינאנט אז דיין פאן וועט
 קופען פון פלך ואלקסו אים גאנץ איין אלקער פאן פון
 לאנד פלשמים איז דא גינען אונ ער האט דיה גינאלט
 זעהן , אונ ואלקסו אים גאנץ אז איה האב גינאנט בארד
 ווי ער וועט אהיים קופען זאל ער ארזים געפען דעם
 קישוקא פון דעם גינאהלם אונ זאל אויף דעם ארץ ארזים
 שלאגין 8 20

**וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אֲבֹרָהּם וַיִּשְׁלַח
 אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֶפְכָּה בְּהַפֹּל
 אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֶן לוֹט׃
 וַיַּעַר לוֹט מְצוּעַר וַיֵּשֶׁב בְּהַר וּשְׂתֵי
 בָנָתָיו עִמּוֹ כִּי יָרָא לְשֶׁבֶת בְּצוּעַר
 וַיֵּשֶׁב בַּמַּעְרָה הוּא וּשְׂתֵי בָנָתָיו׃
 לֹא וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַתְּעוּרָה**

מישראל ודכיר יי ית
 אברהם ושלח ית לוט
 מנו הפכמה כד הפך ית
 קרניא די תה יתיב בהן
 לוט: לוסקיק לוט מצוער
 ותיב במורא ותרתין
 בנתייה עמיה ארי דחיי
 למיתב בצוער ותיב
 במערתא הוא ותרתין
 בנתייה: לא ואמרת רפתא

רשבי

(ל) כי ירא לשבת בצוער. שלא הגיחו המלאך אלא שלא היה לו פנאי להמלט ההרה ונכשיו שהיה לו פנאי קיים דברי המלאך לשבת בהר אולי יחפז העיר:

שפתי חכמים

נלגת בעבורו כשחית הוא לרחות מאחוריו אך מאחוריה לא חתית ע"ל: ו (ממ"ט) לכל מקום שנאמר ויזכור י"ל שהזכירה האמרה על אותו שהולך לטובה והלכה כמו ויזכור אלהים את רחל וגו' וכן נכתבה ויזכרה ה' אצל כלן יהיה הזכירה לאברהם וישועה ללוט לפי ויזכור אלהים את לוט שליך לישועה ומ"ט את אברהם ר"ל זכר ללוט הטובה שעשה עם אברהם ואת אברהם כמו עם אברהם וק"ל: ו והקשה מהרמב"ם אצל על כל זה יש ומקום מולדתו והלך אחריו ככל מקום שהלך. וי"ל שזין זם היה לטובת אברהם אלא לטובת שם ימות אברהם יורש הוא אותו כמו שפירש"י גבי ויחי ריב בין רועי מקנה אברם וגו' אצל מה שלא גילה אותו ששרה אשתו היא חשבה לטובה לו כיון שהלכות לא היה אלא לזכרה היה לו לנלות ששרה אשתו היא ויזכרה את אברהם כיון שנתן עמי כממון לכן מוזכר לו לטובה פירושו לתורה אלהים

(כט) ויזכר אלהים את אברהם. (כ"ר) מהו זכירתו של אברהם על לוט זכר ו שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם ושמע שאמר אברהם במלרס על שרה אחותי היא ולא גלה הדבר ו שהיה חס עליו לפיכך חס הקב"ה עליו: (ל) כי ירא לשבת בצוער. לפי שהיתה קרובה לשאלו מידע לא זכר הטובה שעשה לוט לאברהם עבד את ארצו ועשה לרכותו י"ל דיש לומר דמש שהלך לוט עם אברהם לא אותו כמו שפירש"י גבי ויחי ריב בין רועי מקנה אברם וגו' אצל מה שהלכות לא היה אלא לזכרה היה לו לנלות ששרה אשתו היא ויזכרה את אברהם כיון שנתן עמי כממון לכן מוזכר לו לטובה פירושו לתורה אלהים

שטעמ פון דעם פלאין ויזכור אלהים את אברהם האם גאמ גידענקט אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה און האם ארום גישקט לוט פון דעם פאר קערונג בהפך את הערים אשר ישב בהן יום אז עם או פאר קערט גיווארין דיא שטעמ וואס לוט איז אין זיין גיוועסין. ורש"י שרייבט גאמ האם גידענקט צו לוט דיא מוכה וואס ער האם גימוהען צו אברהם וואס ער האם גיהערט אז אברהם האם גיוואגט אין מצרים אויף שרה ויא איז מיין שוועסטער און ער האם גימ גיוואגט דיא וואך ווארום ער האם רחמנות גיהאמ אויף אברהם דרוט האם גאמ אויף אים רחמנות גיהאמ און האם אים מציל גיווען פון דעם פאר קערונג פון קדום: (י) ויעל יום מצוער איז לוט אויף גיגאנגען פון דער שטאט צוער וישב בהר און ער האם זיך באוועצט אויף דעם בארג וישתי בנותיו עמו און וייגע צווייא טעכטער זענען גיווען מיט אים כי ירא לשבת בצוער צו זיצען אין צוער וייר עס איז גאהנט גיווען צו קדום וישב במקרה הוא ושתיה בנותיה און ער איז גיוועסין אין אהייל ואקעלער: ער מיט וייגע צווייא טעכטער: (יא) ותאמר הבכירה אל התעורה און

ספר הישר
 האם ויין ויביב אים אלץ דערציילט. האם ושקמאל געוואקט אז ויין פאטער איז דא גיווען. און ויין ויביב האם אים קיין פבור גיגעבין און ער האם געוואקט וואס (ח"א) (ח"א) (ח"א) (ח"א)

אבינו זקן ואיש אין בארץ לבוא
 עלינו כדרך כל הארץ: לך לכה
 נשקה את אבינו יין ונשכבה עמו
 ונחיה מאבינו זרע: לך ותשקין את
 אביהן יין בפילה הוא ותבא
 הבכירה ותשכב את אביה ולא
 ידע בשכבה ובקומה: לך ויהי

דערנא אבונא סיב
 זכר לית בארעא למיעל
 ערנא פארר פל ארעא:
 לך איתא נשקי ית אבונא
 חמרא ונשכוב עמיה
 ונחיים מאבונא בנין:
 לך ותשקין ית אבונא
 חמרא פלילה הוא וענת
 רבתא ושכיבת עם
 אביהא ולא ידע
 בשכבה ובקומה:

רשבים

בער הטורים

(לא) ואיש אין בארץ. סבורות היו שהעולם נתפך (לא) כדרך. כי במסרה כדרך כל הארץ נדרך יום כה נתי שליו מה כלן תשמיש במטה אף לפלו וזכו מה שאמרו ו'ל שנתחו לטעיות בשלח השלח: (לב) ונחיה. כי במסרה כי כלן ואורך ונחיה טוס וספר ולא נכרית מהכמה מלמד טעמו כנות לזו מעשה כמה: (לג) ובקומה. נקוד על הו"א לומר ששכב עמו קודם ו' שעות וקודם חלית כעוד ששנתו חזק ועל כן לא ידע בקומה אבל רות לא שכב עם טעם אלא לאחר ו' שעות היינו דכתיב והקם בערום יכיר איש את רעהו כו"ו שלא קמה עד לאחר ו' שעות על כן ידע בקומה.

שפתי חכמים

רש"י

ודר"ק: ח כתב הרא"ם אבל יש לתמוה לך הכיח דעת מי שאמר ככרלשית רבה ומניין היה להם יין במסרה אלא מתוך שהיה להם הרבה היו נוכסים אותן למערות והפס דעת רבי יודן בר סימון שאמר נעשה להם מעין כו' שגדלה מזה דלשם שמים נחטוו ורש"י פירש בכירם שפתחה בזנות ש"מ להם זנות נחטוו ולא להם שמים ויתרין דעת רש"י אפילו לדברי האומר לדבר זנות נחטוו זמן להם הבק"ה יין כדי להוציא מהם כי האומות והנ"ל כהכתיב: מ ואל"ת והא' כתיב ולא ידע בשכבה ובקומה וי"ל מתמלא לא ידע בשכבה ובקומה ואחר כך כליל שני כשהתחיל לשנות יין היה נוכר מה ששם ואל"ת שמה. מהר"ל. (ג) ואל"ת למה כתיב ובקומה מחחר שידע וי"ל שדליה בקומה ממטחו ידע אבל לא ידע שבעלה. (מהר"ם) אבל קשה על זה דלפ"ו ידע בקומה ממטחו והדרא קושיא לדוכתא הא' כתיב לא ידע בשכבה ובקומה אלא ס"פ בשעת קומה ממטחו לא ידע והנקוד בא לומר שאח"כ טרע לו משכבה וקומה כמו שז"ל ג"כ לפסוקו שכשעת קומה טרע לו דמחיל טרע לו גם משכבה שאין קומה כלא שכינה ומ"ם רש"י לומר שנקומה ידע ר"ל לאסוקין דעת וקנים מבעלי החוספות

(לא) ואיש אין בארץ לבא. פי' ר' אברהם אבן עזרא ו'ל איש אין בארץ ראוי לבא עלינו כי ה"י מחוקות עצמן במיוחדות: פירוש לתורה אלהים

דיא ערצטע שאקשער האט גיזאנט צו דער
 יונקסטע אבינו זקן אונזער פאקער איז אלט אונ
 אז סיר וועלן ניט מוהען אצונד אעצה אז סיר
 זאלן האבן קינדער ווען דען וועלן סיר דאס
 מוהען דען עם וועט שוין קיין צייט זיין ווארום
 פאקער וועט ער שטארבן אדער ער וועט אויף
 הערין קינדער האבן איש אין בארץ לבא עלינו אונ
 קיין מאגן איז ניט פאר האנדלן אויף דער ערד
 ער זאל קומען אויף אונן כדרך כל הארץ אזוי וויא
 דער סדר איז פון נאר די וועלט, נרש"י שרייבט
 זיין האבן גימיינט אז נאר דיא וועלט איז חרוב
 גינארין אזוי וויא אין דור המבול: (יג) קשה גיין
 נשקה את אבינו יין לאקער און מרינגען אונזער
 ספר הישר

זיין פאקער מינט מיט דעם שטונאק, אונ זשעאל האט
 שרייבטערקען פון זיין ווייב אונ האט גענוקען איין
 (ח"א) (ח"א)

ממחרת ותאמר הבכירה אל
 הצעירה הן שכבתי אמש את
 אבי נשקנו יין גם הלילה ובאי
 שכבי עמו ונחיה מאבינו זרע:
 לה ותשקון גם בלילה ההוא את
 אביהן יין ותקם הצעירה ותשכב
 עמו ולא ידע בשכבה ובקמה:
 לו ותהרין שתי בנות לוש מאביהן:
 לו ותלד הבכירה בן ותקרא שמו
 מואב הוא אבי מואב עדהיום:

לו והיה ביזמא דבתרוהי
 ואמרת נבמא לועירתא
 הא שכבת במשא עם
 אבא נשקניה חמרא אף
 בלילא ועולי שכובי
 עמייה ונקיים מאבונא
 בנין: לה ואשקיאה אף
 בלילא ההוא ית אבוהן
 חמרא וקמת ועירתא
 ושכבת עמייה ולא ידע
 במשכבה ובקמה:
 לו ועדיאו תרתין בנת
 לוש מאבוהן: לו וילידת
 רבתא בר וקרת שמיה
 מואב הוא אבוהון
 דמואבאי עד יומא דין:
 ה"א וקומס. מיר נג סוכיות יא: מואב.
 ב"ק לת סוכיות יא:

בער המורים (לד) הלערה סן שכנתו חמס. ס"ת למפרע סינה לומר לך שישן
 סיה ואל סוכיות כה: שהביא מכול של אש: (לו) עד היום. בימי משח.
 וכן כל עד היום עד ימי הסופר שכתב את הרברו

רש"י שפתי חכמים דעת וקנים מבעלי התוספות

אוחו מכשרו: (לו) ותהרין וגו'. אט"פ שאין האשה
 מתעברת מביאה ראשונה אלו שלמו י בעלמן והולידו
 ערותו (ס"א ערותן) לחון ונתעברו מביאה ראשונה:
 (לז) מואב. זו שלא הייתה נעוטה פירסמה שמאביה היא אכלל לעירה קראתו בל' נקיה וקבלה שכני בימי משה

(לז) וההון. פירש"י אע"פ שאין מתעברת אשה מביאה
 ראשונה אלו שלמו בעצמן והוציאו ערותן. ערותן

פירוש לתורת אלהים

מארגין ומאמר הבכירה אל הצעירה האם ג'ואגט דיא
 עקצטע צו דער יונגסטע הן נון שכתתי אמש את אבי
 איה בין גילעגין געקטן מיט איין פאטער
 נשקנו יין גם הלילה לאקער אים אן טרינקען וויין
 היינטיגע נאכט אויף יבאי שכבי עמו אונ קום ליג
 מיט אים ונחיה מאבינו אונ קיר וועלין דער גערין
 פון אונזער פאטער זרע קינדער: (לה) ותשקון גם
 בלילה ההוא את אביהן יין אונ זיי האבין אן גיטרינקען
 דיא נאכט אויף זייער פאטער מיט וויין ונקים
 הצעירה ותשכב עמו אונ דיא יונגסטע איז גילעגין
 מיט אים ולא ידע בשכבה ובקמה אונ עד האט גיט
 גיוויקט פון איר לייגין אונ גיט פון איר אויף
 שמיין: (לו) ותהרין שתי בנות לוש מאביהן
 פון לוש זענען טראגין גיווארין מאביהן פון זייער
 פאטער: (לז) ותלד הבכירה בן אונ דיא עקצטע

האט גיבארין אונזן ומקרא שמו מואב האט יא גירופין ויין נאמען מואב הוא עד איו דער פאטער

פון מואב פלוקר פון אים קוקען ארויס דיא אויכה מאבנים עד היום ביז היינטיגען טאג איז

ספר הישר

זיין זינן ושקמא, הארגין מאג, האט עד גיטראפין די אגדערע ווייב פון ויסקמא, עד האט איר גיטקעט ווא

(ח"א) (ח"א) 11 30 (ח"א) (ח"א)

לח והצעירה גם-הוא ילדה בן
 ותקרא שמו בן-עמי הוא אבי בני
 עמון עד-היום: ס כ * ויסע משם
 אברהם ארצה הנגב וישב בין
 קדש ובין שור ויגר בגרר: כ ויאמר
 אברהם אל-שרה אשתו אחתי

לח והצעירה גם-הוא ילדה בן
 ותקרא שמו בן-עמי הוא אבי בני
 עמון עד-היום: ס כ * ויסע משם
 אברהם ארצה הנגב וישב בין
 קדש ובין שור ויגר בגרר: כ ויאמר
 אברהם אל-שרה אשתו אחתי

שפתי חכמים

פרנס יונתן אלה עדות בתי: כ ועל הפי' הזה קשה למה הלך
 לגר שהול רחוק הרבה ומ'ה הניח ד"א כו' ומאמר שהיה רוצה
 לו: (א) ויסע משם אברהם. כשראה שהרכו הכרכים
 להחריק מלוט שילח עליו סס רע שנה על כנחויו: (ב) ויאמר אברהם. כאן לא נעל רשות אלה על
 כרחה שלא בטובתה לפי שכבר לוקחה לכית פרעה ע"י כן: אל שרה אשתו. על שרה אשתו. וכיוצא בו
 לקיחת שרה לאבימלך

(ה) ויסע משם אברהם וגו'. על כפיית אברהם מסס הרבה
 טעמים נאמרו. והכראה מסוס וטמורה סיחס ארץ לשנה
 וכו' מניחוס מסס מוזנות לכל סביבותיה וכאמר בהספס ס' אברהם

דקושים על התורה

(א) ויסע משם אברהם וגו'. די' קשיא איז אברהם האם
 אזוי לאנג בעוואהנט אויף דעם ארש, פאר
 וואס איז ער איצט געגאנגען וואהנען אויף אנדערע ארט,
 גאר דער וודר פריענט ווען גאט האט גיזאגט צו אברהם
 ער זאל אנוועק גיין פון דרום אין צפון, פאר וואס האט ער
 מיט גענומען לויט, געקערט דער זוהר ווייל אברהם האט
 געוואקסט אז פון לויט וועט ארויס קומען דוד המלך, אונ
 משיח, דריבער האט אברהם גיט גיוואלט זיך דערנווייטערין
 פון לויט אונ אויף שטענדיג גיווען מיט לויט, אונ ווען לויט
 איז געפאנגען גיווארין האט אברהם איינגישטעלט זיין
 לעבין פון זינגעטונגען, אונ ווען ס'זאגט איז איבערגעקומט
 גיווארין, איז לויט גיבעטעט גיווארין, אונ איז אנשלאסן
 צו אברהם'ען, אבער איצט אז לויט האט מונה גיווען מיט
 זיך צוויי שטעטער, איז מאב מיט עמון זענען שוין
 גיבארין גיווארין, וואס פון מאב וועט גיבארין ווערין
 דוד אונ פון עמון וועט גיבארין ווערין המלך, איצט
 דיארף מען שוין גיט לויט, דריבער האט אברהם זיך דער-
 ווייטערט פון אים ויהי רענן בשם דיי' ק"ס:

אום ארויס גיגאנגען אשם רע אז ער האט מונה גיווען מיט ווינע
 זיך באזעצט בין קדש ובין שור צווישען קדש אונ צווישען שור ויגר בגרר אונ ער האט גיוואהנט
 אין דער שטאט גרר: (ב) ויאמר אברהם אל שרה אשתו האט אברהם גיזאגט אויף זיין טויב שרה

ספר הישר
 אז דין כאן, איז ויא ארויס געגאנגען צו אים אונ האט
 גיזאגט צו אים מין הערר וישמעאל מין כאן איז אין פעלד
 ער מישערט די קעמ'ען אונ פאנגט חיות עופות, קום מין
 הערר אין שטוב דו וועסט עפעס עסין גענויס בייטו סיד
 פון וועג, האט אברהם גיזאגט אויך וועל גיט עסין ווייל
 אויך בין געאייילט ווייטער צו פארין גאר גיב מיר אביסל
 וואסער צום טרינקען ווארום אויך בין דארלשטיג, האט
 צויב איז גילאסין אין גיזאלט אונ האט ארויסקעבריינגט
 (ח'א) (ח'א)

הוא וישלח אבימלך מלך גר
 ויקח את שרה: ויבא אלהים אל
 אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו
 הנה את על האשה אשר לקחת
 והוא בעלת בעל: ויאבימלך לא
 קרב אליה ויאמר אדני הגוי גם
 צדיק תהרג: ה הלא הוא אמר לי
 אחתי הוא והיא גסדהוא אמרה

הוא וישלח אבימלך
 מלך גר ויקח את
 שרה: ויבא אלהים אל
 אבימלך בחלום הלילה
 ויאמר לו הנה את
 על האשה אשר לקחת
 והוא בעלת בעל:
 ויאבימלך לא קרב
 אליה ויאמר אדני
 הגוי גם צדיק תהרג:
 ה הלא הוא אמר לי
 אחתי הוא והיא גסדהוא אמרה

ת"א כו פס' ט: ויהי בשנה
 ששטות כל קיישין ב' . אדני הגוי
 נ"א 26 פס' ט: הלא הוא . ויק' ט
 טס טס

בער הטורים

(ג) פנוי גם לדיק תרגו . ט"י אל תהרג אחתי גם אחרטס פנייק
 תהרגו כי טוה פטע וגרס לי זלמ:

רש"י

(ט"א ד) אל הלכה ארון יגו' ואל מות המיה . טויהס
 בלשון על: (ד) לא קרב אליה . המלך מנעו ל כמו
 שאמר לא נתתיך לנגוע אליה: הגוי גם צדיק
 תהרגו . אף אם הוא לדיק תהרגו שמה כך דרכך
 לאכד האומות תגם כך עשית לדור המטול ולדור הסלנה אף חזי
 אומר שהגתם על לא דבר כשם שחתה אומר
 להרגני: (ה) גם הוא . לרבות עבדים וגמלים יתמורים מ שלה
 אומר שהגתם על לא דבר כשם שחתה אומר
 להרגני: (ה) גם הוא . לרבות עבדים וגמלים יתמורים מ שלה
 אומר שהגתם על לא דבר כשם שחתה אומר
 להרגני: (ה) גם הוא . לרבות עבדים וגמלים יתמורים מ שלה

לקיחת שרה לאבימלך

(ג) ויבא אלהים אל אבימלך וכו' ודק בת על האשה אשר
 לקחת והיא בעלת בעל . לכוויטו שהיא חייב מיחס מחמת
 שני דברים א' מפני שלקחה בחוק ומכאן ראוה וכו' שחיי'
 פטוה וכו' שחיי' אשת איש לא הי' לו ללקחה שלא ברשות . ועל
 זה אמר על האשה אשר לקחת . וזהו גולה . וכו' לכוויטו אשת איש .
 וכו' אמרו והיא בעלת בעל . כי כיו בני נח מלוים ומזוכרים
 על בגול ועל אשת איש והכרתם הוא מיחס . ואבימלך השיב
 הגוי גם לדיק . אפילו אם הוא לדיק תהרגנו . וכיאר את לדיקו .

פירוש לתורת אלהים

אחתי הוא ויא איו מיון שנועקטער . ורש"י שרביקט
 דא האם ער פון שרה קיין רשות גינוקען ויא
 זאל בקסמים זיין אונג ויא זאל אויה אזוי זאגין
 נוארום ער האם גיוויקט אז ויא וועט דרויף גיט
 מסקים זיין דען ויא איו שוין איין קאהל דרויף
 דעם גינוקען גיווארין צו פרעה דרום האם ער
 ויא גיט גיפרעגט אונג האם אליין גיזאגט אחתי
 דוואו גישנח אבימלך פלג גר ויקח את שרה אונג אבימלך
 דער קיניג פון גר האם גישיקט אונג האם
 גינוקען שרה: (ג) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה
 אונג אמל'אך פון גאט איו גיקובען צו אבימלך
 אין הלום פון דער נאקט ויאמר לו אונג ער האם צו
 אים גיזאגט הנה את על האשה אשר לקחת
 ויא איו מיון שנועקטער דוואו גם הוא אמרה אחתי הוא
 אונג ויא האם אויה גיזאגט אויף אברהם ער איו

ספר הישר

גערישען אהיים . ווי ישמעאל איו געקוען אהיים האם
 אים זיין טייב ארץ דערצייילט . האם ישמעאל געוואקס
 (חק לישראל ע"ט) (ח"א)

אמר לי אחי הוא והוא
 אף היא אמרת אחי היא
 בקשימות לבי ובזבואית
 ידי עבדית דא : ו ואמר
 ליה יי בחלקא אף קדמי
 גלי ארי בקשימות לבך
 עבדת דא ומנעית אף
 אנה יחד מלמנמי קדמי
 על פן לא שב קתיך
 דמקרב יותה : ו וכען
 אתב אסת נברא ארי
 נבוא הוא וינלי עקד

אחי הוא פתס לבבי ובנקון כפי
 עשיתי זאת : ויאמר אליו האלהים
 בהלם גם אנכי ידעתי כי בתם
 לבבך עשית זאת ואהשך גם אנכי
 אותך מחטלי עלין לאנתתך
 לנגע אליה : ועתה השב אשת
 האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך

תראה מהו לי : אטם : ועתה הכן : כל עטם עט : יי ויהי : כל עט

בעל המורים

(1) וחספל . ג' נחמ' הכל וחדך ייסגוד לו ויסתחו וחספל וחדך
 וחספל כעוד חמיר מלמד סהים חסיתך לךך לנקט לאכריסס
 סתמפל כעוד חסו ויסגוד לו ויסתחו וחספל ולא כזאתה עסה לכד

(2) כי נביא הוא . לשון נוב שפתים . רבול אצלו ומדבר
 את דבריו ואני אורב את דבריו ושומע תפלות :
 ויהפלל בעדך . שהרי היה צריך רחמים כבתוב לבניו כי

רשבים

שפתי חכמים

ואמרו לי אחיה הוא : בתם לבבי . שלא דמיתי לחסוד :
 ובנקיון כפי . נקי ולי מן החסוד שלא נעמתי בה :
 (1) וידעתי כי בתם לבבך וגו' . חמת שלא דמיתי ממתילה
 ג לחסודי אכל נקיון כפיס מ ארן כלן (הוא חמר משמש
 ידים יש כלן) : לא נתתיך . לא ממך היה שלא נעמט
 בה אלא חסכתי חתי חמך מחסוד ולא נחמתי לך כח .
 וכן (לקמן לה) ולא נחמו אלהים . וכן (שופטים טו) ולא
 סבור שחא ע חמנה כענינו ולא יקבלנה או ישאלך ולא
 ח"ל) : כי נביא הוא . יודע שלא נעמט בה

קול : ג ר'ל דהיליל גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך ובנקיון כפי
 עשית זאת כמ"ס אכימך כפלתו : מ ואל"ם סוף סוף הו יקי פן
 חסוד ססרי לא עסה כענינה ויל כך אמר הקב"ה בקוח חסוד
 אלו חמך הוא כחמר אמרת אלא ממני הוא כי חתה ייית שוכב
 שסם אף חס הגידה לך עסיה חסוד : ע רנונו לפרס עכרלה
 שסמט וסחה סכב אשת חליש כי נביא הוא דמשמע דוקא דמס"ה
 ידך לחסוד מפני שסוד נביא וסיה אשת חליש אכל או לא היה
 כסיה לא חיס מחירס לו ואף עסיה אשת חליש וסרי גם כ"י

שחטו אכיה לכוח : (1) השב אשת האיש . ואל תהא
 וחספל עליך (ח"ל) אכימך ומי חסרסמו שלא נעמתי בה . ח"ל)

לקחת שרה לאבימלך

אשת האיש . ועתה מנרחה לסיפיה לאכריסס . כי ערנס אשת חליש
 היא ולא חתיה קשר כשסאין סכיניס . אכל סוד עליך סון חסר
 חסוד עסוד סקתח אשת חסוקס . חסו גוס . וחסה חסרלה על

אשת חוכית שלכבו וסר וחסמסה עסמס ס"י כרלה כפלתו . וסק"ה
 כסיו ידעתי כי לא הי כנמך לחסוד . וגם אנכי חסכתי חמך
 לבסוד חליש . לפי שחמס נמטו כח חלות חסמפל . ועתה סכב

פירוש לתורת אלהים

האקס פון פריער גיט אין ויין גיהאם צו וינדריגען
 אבער דאס וואס דו זאגסט דו ביזט ריין פון זינד
 קהקת דו האקסט איר גיט אן גיריךט דאס איז
 גיט פון ריר גיווען דיא סניעה גאר איך האב דיה
 פאר סימין פון צו וינדריגען על פו לא גיטדיע זינע
 אליה ררום האב איך דיר גיט גינעקין פון צו אן
 רירין זיך צו איר : (1) ועסא אונ אצונד השב אשת
 האיש קער וידער דיא אשת איש אה דו זאלקס
 גיט פראקטיון זיא נועט זיין פארמייאקת ביי אים
 אונ ער נועט זיא גיט ועלדין בייא דיר צו נעקען
 ארער ער נועט דיה פיינט האבין אונ נועט גיט
 כתפלל זיין פון ביינעט נוענין זאג איך דיר כי
 גביא הוא ער איז אגביא אונ נויקס או דו האקסט
 איר גיט אן גיריךט וינפלי בנדך אונ ער נועט

מין בררער . ורש"י שר"יבם (גם הוא) נוינזם
 אזו אז אבימלך האם גיזאנט איך האב גיפרענגם
 זיינערע קנעקס אונ די וואס פרייבין דיא איינלין
 אונ דיא קעטלען האבין אלע גיזאנט או אכרקהם
 איז איר ברודערן בים לבבי מיט גאנצקייט פון
 מין הארץ וינקיון כפי אונ מיט ביינעקייט פון
 סיינע הענט עשיתי זאת האב איך דאס גימאהן
 פלוסר איך גיין ריין פון זינד דען איך האב איר
 גיט אן גיריךט : (1) ויאמר אליו האלהים האם
 צו אים גיזאנט בחלים אין חלום גם אנכי ידעתי איך
 נויים אויך כי בתם לבבך עשית זאת אז מיט גאנצקייט
 פון ריין הארצין האקסט דו דאס גימאהן וואשך גם
 זאכי פחמא גי אונ איך האב דיה פאר מיטין פון צו
 וינדריגען צו סיר פלוסר דאס איז אקת או דו

ספר הישר

נאנץ צו פירען . אונ יסקצאל האמ געלדיגם גאמ פאר
 דער מוקה וואס זיין פאקער קאמ אים לייב . זאקנעם קאמ
 ייסקעל 14 30

דין קאפער איז דא גיווען נאך סקארה אונ זיין ווייב האמ
 זיש וויקענעקען מיט קבד . אונ ער איז אונטק נעמאנען
 נאך יישראל (ע"ס) (ח"א)

וְהָיָה וְאִם-אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי-מוֹת
 תָּמוּת אֶתָּה וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ :
 ח וַיִּשְׁבְּם אַבְיִמֶלֶךְ בַּבֶּקֶר וַיִּקְרָא
 לְכָל-עַבְדָּיו וַיְדַבֵּר אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים
 הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים
 מְאֹד : ט וַיִּקְרָא אַבְיִמֶלֶךְ לְאַבְרָהָם
 וַיֹּאמֶר לוֹ מַה-עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמַה
 חָטָאתִי לָךְ כִּי-הִבֵּאתָ עָלַי וְעַל-
 מַמְלַכְתִּי חָטָאתָ גְדֹלָה מְעֻשִׂים
 אֲשֶׁר לֹא-יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי :
 י וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל-אַבְרָהָם מַה
 רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה :

וְהָיָה וְאִם לִיבָה מִיָּהִב
 דַּע אֲרִי מִמֵּת יָמוּת אֶתָּה
 וְכָל דִּי לָךְ : ח וַאֲקִדְם
 אַבְיִמֶלֶךְ בַּצֶּבְרָא וַיִּקְרָא
 לְכָל עַבְדֹּתָי וּמְלִיֵּי יָת
 כָּל שְׂתַנְמִיָּא הָאֲרִין
 קְדַמִּיתָן וְדַחִילוּ גַבְרִיָּא
 לְחַדָּא : ט וַיִּקְרָא אַבְיִמֶלֶךְ
 לְאַבְרָהָם וַאֲמַר לִיהִ מַה
 עָבַדְתָּ לָּנָא וּמַה חָבִית
 לָךְ אֲרִי אִיתְתָּא עָלַי וְעַל
 מַמְלַכְתִּי חֻבְתָּא רַבְתָּא
 עֻבְדִּין דְּלֵא בְּשִׁרְיָן
 לְאִתְעַבְדָּא עַבְדְּתָא עִמָּי :
 י וַאֲמַר אַבְיִמֶלֶךְ לְאַבְרָהָם
 מַה חֻבְתָּא אֲרִי עָבַדְתָּ
 ית

בעל המורים
 אלא חמיר היה לך ללכתו כדכתיב
 וחטלל בעדו חמיר :

שפתי חכמים

הזהירו ע. עניות ומתקן דמה לכתיב כי נבוא הוא ה"פ אל
 חסיה סבור כו' : פ אכל אין לפרש דמטעם אשר לא יעשו קחי
 על אברהם דהא לא עשה שום מטעם אלא דיבור בעלמא :

רש"י

לפיכך ויתפלל בעדך (ב"ק נב) : (ט) מעשים אשר
 לא יעשו. ומה אשר לא הורגלה לבא על בריה
 פ בזה לנו על יד ענינת כל הכהים של זרע ושל

לקוחת שרה לאבימלך
 סגנון כי בן נח מוזכר על הגזל. ואזכרתו זו היא מיתתו.
 ונתחייבת מיתה. רק אם חסדים את אברהם ויתפלל בעדך
 שחיה וחי. ואם איך משיב מות תמות על עון גזל :
 (ט) ויקרא אבימלך וגו' מעשים אשר לא יעשו עשית
 עמדי. נראה שגזת אבימלך הי' שאמר לאברהם הרעה
 והאסם על שנינו בשום :

פירוש לתורת אלהים

אונן גיטאהן וטה חסאמי לך אונן נואם האב איך צי
 דיר געווינדגט כי הבאת עלי ועל ממלכתך חטאת גדולה
 נואם דו האקט גיבראכט אויף מיר אונן אויף מיין
 קניגרייך אגרויסק וינד מעשים אשר לא יעשו עשית
 עמדי אונעלעקע מעשים נואם ווערמ נים גיטאהן
 האקטו גיטאהן מיט מיר פלוקר אזוי אסקה נואם
 איז נים גיוויינטלעך צו קוקען אויף קיין
 באשעפעניש איז אויף אונן גיקומען דורך דיר.
 רש"י שרייבט וי נען גינען פארהאלמיין פון אלע
 ערטרען : (י) ויאמר אבימלך אל אברהם אונן אבימלך
 האם גינאגט צו אברהם מה ראית וואס האקטו
 גינעןן כי עשית את הדבר הזה נואם דו האקט גיטאהן

מחפץ לויין פאר דיר והיה אונן דו וועסט פלייבין
 לעבין ואם אינד משיב אונן אז דו וועסט נים ווידער
 קערין זיא דע זאלסטו וויסען כי מות תמות אקה וקי
 אשר לך אז דו וועסט שטארבין אונן אלץ נואם צו
 דיר : (ח) וישבם אבימלך בבקר אונן אבימלך איז פריה
 אויפגעשטאנען ויקרא לך עבדיו אונן האט גירופין
 אלע ויגע קנעקט וידבר את כל הדברים האלה באזניהם
 אונן האט גירעמ די אלע בייד אין וייערע אויערין
 ויקרא האנשים מאד אונן דיא מענטשין האבין ויך
 זייער גיפארבטין : (ט) ויקרא אבימלך לאברהם אונן
 אבימלך האט גירופין צו אברהם ויאמר לו אונן
 האט צו אים גינאגט מה עשית לנו נואם האקטו

ספר הישר

געוואהנט פיה יאהר צו וואמען מיט זיין פאטער אברהם.
 גאקדעם האט אברהם אונעק געזיגין פון לאנד פלשתים

ישמעאל גענומען זיין ווייב מיט ויגע קינדער אונן ויגע
 גימחות אונן איז געקומען אין לאנד פלשתים אונן האט
 (ח"א) (ח"א) (ח"א)

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק
 אֵין־יִרְאֵת אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה
 וְהִרְגִנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי: י וְגַם
 אֶמְנָה אֶחְתִּי בְּתַאֲבִי הוּא אֵךְ לֹא
 בְּתַאֲמִי וְתַהֲרִלִי לְאִשָּׁה: י וַיְהִי
 כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית
 אָבִי וְאָמַר לָהּ זֶה חֲסוֹךְ אֲשֶׁר
 תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר

ית פתומא קדון: י ואמר
 אברהם ארי אמרית
 קחוד לית תתלת דין
 באתרא קדון ויקפלינני
 על עיסק אחתי: י וגם
 בקושמא אחתי בת אבא
 היא ברם לא בת אמי
 ותות לי לאותו: י ותה
 כד פשו עממיא פתר
 עובדי ידיון יתי קריב
 י דתלתיה מבית אבא
 ואמרית לה דין סיבותיה
 ד תעבדון עמי לכל
 תיא ונה אמס . מסבדון נח :

רשבים

עצור עצר וגו' : (יב) אהותי בת אבי . כי בני בניו היו הם
 כבנים והוא היה בת הדין בן תרח: אך לא בת אמי . לא
 אחותי כמש שיצאה מבטן אמי והיא כוחרת לי ותחי
 לי לאשה : (יג) כאשר תתעו אותי . הגלגו ממקומי שנאמר
 משום שהגלגה משום כי התעו אותי ואובד אבי כפל לשון
 הוא כרבותי תעווי כשה אובד צאן אובדות היו

שפתי חכמים

צי לומר כיה לו לומר בת אבי היא ולא היה ציל בת אמי ולא
 כדי לחמת את דכרוו הלאשנים שחמר אחותי הוא אמר כך .
 ואלה לשל בני פרעס למס לא השיב אברהם כלום וייל דפרעה

בעל המורים

(יא) והרגוני . כי חסם' והרגוני על דברי אשתי והרגוני
 וסבו אל דהכעס בני ירכעס שכוס ישרא' שגלותו הימים
 לעול' ומיהו סכל כתיב מלא והסס חסל שאינס רשטיס כל כך
 מארצך לך לך מארצך והוה שכתב ארמי אובד אבי
 תיא ונה אמס . מסבדון נח :

רש"י

קניס ורעו וזאנים וזעס: (יא) רק אין יראת
 אלהים . חכסנאי סכא לעיר על עסקי חכילה ושתיה
 שולין אותו או על עסקי אשתו שולין אותו (ב"ק סס)
 ובה חכ מותרת לכן נח שולין אשתו לעכו"ם .
 בני בניס הרי הן כבנים והרי היא בתו של תרח .
 הדין מלס חכרת הנה: (יג) וירדי כאשר
 ויש לטכ עוד דבר דבור על אופניו . כשהולחני הקב"ה
 למקום וילדעתי שבעבור במקום רשעים ואומר לה זה חסוך וגו' :
 לשון רבים ואל תחמה כי בהרבה תקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי לשון רבים . אשר
 מלכו אלהים . אלהים רבים . אלהים קדושים . וכל ל' אלהים ל' רבים . וכן ויקח אלזוי יוסף . אלזוי האלוזים .

פירוש לתורת אלהים

דבר אשתי אונ מען נועם מיה הרגנן ונענין מיין
 ווייב : (יב) וגם אכנה אונ אויה אמת אחותי בת אבי
 הוא ויא איז מיין שנועקטער פון איין פאטער
 אף גייערמ לא בת אמי ויא איז גיט מיין מיטערס
 מאקטער אונ אשנועקטער פון איין פאטער איז
 מוקר צו אפן נח ותחי לי לאשה איז ויא גינוארין צו
 מיר אנוייב . ורשעי שרייבט דאס האט ער פון
 דעקטנוענין אזוי גיענפערט פרי ער יאר אמת
 מאכין וינע רייד : (יג) ויהי אונ עם איז גינען
 כאשר התעו אותי אלוזים פניה אבי אז גאט האט מיה
 פאר אירט פון מיין פאטערס הווי האב איה
 גינויקט אז איה וועל גיין דורך אנעלכע ערשער
 ווא עם איז פאר האנדען רשעים ויאמר גא האב
 איה צו איר גינאנט ית תפוד אשר תעשי עמדי דאס

וי ואף פלוקר ווי פאלקטו אויס דאס צו שיהען :
 (יא) ויאמר אברהם האט אברהם גינאנט כי אמרתי
 איה האב גינראקט איז יראת אלוזים במקום הזה עם
 איז גיט פאר האנדין גאקס פארקט אין דעם
 ארץ . ורשעי שרייבט אברהם האט אזוי גינאנט
 צו ויא איין אורח אז ער קוקט אין שקאט אריין
 צו גיהער מען אים פרענין אויב ער וויל עסין
 אדער פרינגען צו גיהער מען אים פרענין אויף
 ויין ווייב איז דאס דיין ווייב אדער דיין שנועקטער
 מן הספס איז דער סדר אז מען זאל אים פרענין
 אויף עסין אדער פרינגען אונ אז איה בין אריין
 גיקוקען אין אייער שקאט האט מען מיה מיכף
 גיפרענט אויף מיין ווייב האב איה גינראקט אז
 מיין גאקס פארקט איז אין דעם לאנדו וירגוני עי

ספר הישר

אונ האט געוואקנט גאנט נעפין קרון . אונ אבישליך דער
 פלד פון פלשתיים איז געקוקען צו אברהם מיט ויין
 נחם לישראל ע"ס (יה"א)

גענעבאל פיכלר . אונ וי האבין דארט געשניארין אויף
 פריינדישאפט איינער צום אנדערן . אונ אברהם האט
 16 30

נבוא שמה אמר לי אחי הוא :
 י ויפקח אבימלך צאן ובקר ועבדים
 ושפחת ויהן לאברהם וישב לו
 את שרה אשתו : ויאמר אבימלך
 הנה ארצי לפניך בטוב בעיניך
 טוב : וילשרה אמר הנה נתתי
 אלהך כסף לאחיד הנה הוא יקח

אתרא דנחך למכון אמרי
 עלי אחי הוא : י ויפקח
 אבימלך צאן ובקר ועבדים
 ושפחת ויהן לאברהם וישב לו
 את שרה אשתו : ויאמר
 אבימלך הנה ארצי לפניך
 בטוב בעיניך טוב : וילשרה
 אמר הנה נתתי אלהך כסף
 לאחיד הנה הוא יקח
 ת"א סט טו . מגילת טו כח ז"ק 25 :

כעל הטורים רשבים

כמו שכתבנו : (טו) ולשרה . כי כמס' ולשרה אמר ולשרה כן שכתבו
 כאלו נבי שרה סנה הוא לך כסות עינים כמו שיהיה כן לשרה
 לא באונס ולא בכח אלא כמנהג נשואין שהרי נתתי מהו ומתן אלהך כסף לאחיד
 כשבול שהייתי סבור שהיה אחיד כמו שאמרת לי ורא והו מתן של צאן ובקר שנתן אבימלך לאברהם
 אלא קודם שנקבא אל ביתו שאפי' פרעה שנענש יותר כתיב בו ולאברהם הטיב כעבורה קודם
 נישואין וכ"ש אבימלך : נתתי אלהך כסף . רש"י

אלוהי הארץ . וכן בעליו יומת . והועד כבעליו . והל"ת
 מהו לשון התעו כל הגולה ממקומו ואינו מיושב קרוי
 תועה . כמו (לקמן כא) ותלך ותתע . (תהלים קיט)
 תעיתו כשה אובד (איוב לת) יתעו לבלי חוכל ילאו
 ויתעו לבקש חלסם : אמרי ר"י . עלי וכן (לקמן כו)
 וישאלו אשוי המקום לאשתו על אשתו . וכן (שמות יד)
 ואמר פרעה לבני ישראל כמו על בני ישראל (שופטים ט)
 סן יאמרו לי אשה הרגתה : (יד) ויהן לאברהם .
 כדי ק שיתפיים ויתפללו עליו : (טו) הנה ארצי לפניך .
 חבל פרעה אמר לו הנה אשתך קח וקח . לפי שתיירא
 שהמלכיים שקופי זמה : (טו) ולשרה אמר . אבימלך לכבודה כדי לפיסה
 ר הנה עשיתי לך כבוד זה נתתי דעת וקנים מבעלי התוספות

(טו) הנה נתתי אלהך כסף לאחיד . אלהך לשון כבוד כמו
 ואלהך הכסות כסף לשון חיפור כי נכסוף נכספת .
 והפ' הנה נתתי ולסדרתך עצה טובה וחמורה על אודות
 אחיך . לאחיד על אחיך על אודות אורו שאמרת עליו אחי
 הוא הנה . ור"ם אלהך כמו שגבר אלפיך כסף לשון חיפור
 כדפירש"י הנה הוא לך כסות עינים אורו שם דאח שאת
 קוראה לו לשון כיבוד וצנוע הוא שלא יופר בעלי הוא
 וע"ז בא במאמר מוסגר הנה הוא לך כסות עינים לכל אשר אחך .
 אמר לה כסוגר מאמר . הנה הוא לך כסות עינים . כלומר
 לתועלת זה נקרא אחיך שם יתעבו כן ולו נתתי האלהך כסף . ואמר ונגפת .
 הוא מלשון נכה . מנגד . כלומר נתן לה רשות שמתרחק ממנו ותלך לביתה . כי אין מדרך ארץ שתלך מכית המלך
 כלי רשות מהמלך : פירוש לתורת אלהים

אין ריין חקר וואם דו נאלקט מיט מיר טאהן
 אי קי חקוק אשד נבוא שפה צו איטליקען ארמט וואם
 מיר נועלין דארמיין קומען אמרי יי זאג אויף מיר
 אחי הוא ער איז מיון ברודער : (יד) ויבא אבימלך
 האט אבימלך גינומען צאן ובקר שאף אונ רינדער
 ובקרים ושפחות אונ קנעכט אונ דינקט מיידין
 ויהן לאברהם אונ האט גינעבין צו אברהם כדי ער
 זאל אויבער גיבעטין נוערין וישב לו את שרה אשתו

ספר הישר
 באר שבע . אין די שטוב האט ער געמאכט מיר טיערן
 (זק לישראל ע"ט) (יה"א) 1 81 7

כסות עינים לכל אשר אתך ואת
 כל ונכחת: " ויתפלל אברהם
 אל-האלהים וירפא אלהים את
 אבימלך ואת-אשתו ואתהו
 וילדו: " כיעצור עצור יהוה בעד
 פלרתם לבית אבימלך על-דבר

תיא ויספלו. כיק 35: כי טור. חמרת ח כיק 36: בעד כל. כיק 35: רשבים

עיינו חפף לשלחית
 ודברתיך ונודית יתיד ונת
 כל דעמך ועל כל מה
 דאמרת אמתוכת: " ויצלי
 אברהם קדם " ואסי
 ית אבימלך ונת אמתיה
 ואמרתיה ואתרנוד:
 " וארי מיחד אחד " באפי
 כלי פתח וילדא לבית
 אבימלך על עיסק שרה

בעל המורים

מחלחל כרתיב בפרעה וכרתיב הרבו עלי מחר ומתן
 כרתיב ובגדנות נתן לאביה ולאמה הנה הוא לך כסות
 עינים לכל אשר אתך ואת כל. אלה בסף שנתחי לאחך
 ביתך אשר אתך וגם לכל העולם שלא יתבלו בך לגנאי לומר
 ידעו כי דרך כבוד לקחה ובעל כרתו החזירה. כמות עינים
 ולא יוכל לראות את הארץ ובשבתחילים באדם לבוזה
 ונכחת. מפורסם ומתוכח יפה כי דרך כבוד נהגתי בך
 ואל תשימי לבך רק מזה וזה עיקר לפי פשוטו כי

שפתי חכמים

ממון לאחך שחמת עליו אחי הוא הנה ונתתן והכבוד
 הנה לך כמות עינים: לבל אשר ארץ. וכמו עינים
 שלא יקולך שאלו השיכותך ריקות יש להם לומר לאמר
 שחטלל כה החזירה עשוי שגורכתי לבזה ממון ולסיקך
 יודעים יהוה שכל כרתו השיכותך ועי נס: ואת כל.
 ועם כל בלי העולם: ונכחת. יהא לך פתחון פה
 להתוכח ולהראות דברים נכרים הללו ולשון חוכמת
 ככ"מ כדור דברים וכלעז אשפורפי"ר. (הוא אשפורי
 ואונקלוס חתום בפנים הארס ולשון המקרא כך הוא
 וחזית יתך וית כל דעמך. ויש מדרש אנדה אבל ישוב
 כפתחו קביהם והנורא והוא לידה שלהם: (ות) בעד כל רחם.
 כנגד כל פתח: על דבר

שליכודם נתנם לו לא הוסיף סדכרים אלא כדי לשייט. והקשה
 מהר"ם ואם תאמר מנין לר"י שנתנם לאברהם כדי לשייט
 דלמא כשנתנם לאברהם ט"מ כן שיהיו לבטלה. וי"ל שמדכרי
 הסם שאלו הסם אשת האיש כי נדון הוא ויהפלו בעדך ידעו
 שכל עמנו של אבימלך לא היה אלא לשייט כדי שיתפלל עליו
 ומסתמא המתנות נמי נתן לו כשכיל זה. וי"ל דאי משום כבודם
 למא נתנם לאברהם לשרם היה לו ליתנם ולא לאברהם כי אם
 היה להם לכבוד יותר לפי דברי אבימלך אלא ודאי עיקר נתינתם
 לאברהם היה כדי להסתכל עליו ודבריו עם שרם לא היה אלא

פירוש לתורת אלהים

דאם געקט אונ דעם פבור וואס איך גיב דיר
 דאם איך דאם איך צו דיר כסות עינים איין צדעק צו
 דאם אויגן לכל אשר איך צו דאם אקע וואס ועגען
 מיט דיר ואלקט נים מבוזה ווערין בייא ויין
 אין דאם אויגן ווארום אז איך וואלט דיר אונעק
 געשיקט ליידיג וואלקען ויין גיקענט וואגין נאך
 דעם אז ער האט מיט איר זיין ווילען גיטאקן
 האט ער ויא אפ גיגעבן אבער אצונד אז איך
 האב גימונט געבן פיר געקט אונ איבער געטין
 דיר וועלן ויין וויקען אז איך האב דיר גימונט
 בעל פרהי אפ שיקען אונ דורך אגם ואת כל אונ

פיר
 אין יעקע נייט שטוב אשר. מן וועלכער נייט אפגעקערער
 נועט קוקען נא" ער בארד געמיגען אשר אריין צו גיין אין
 שטוב. אונ האט געפלאנצט אגרויסין בארטין. אונ דארט
 איז גינען געגרייט עסין אונ מרינגען פאר יעדער קעניש
 וואס נועט קוקען עסין. וועלכער קעניש עס איז אריין
 געקומען הונגעריג צו אברקס אין שטוב איז ער ארויס
 געמאנגען נאם. אונ ווער עס איז אריין געקוקען צו אברקס
 (ח"א) (ח"א)

מיט אלע זייט פון דער וועלט ונכחת וועקט דו
 דיר באווערין פלומד דו וועקט קענען ווייזן די
 אלע זאבין וואס דורך ויין ווערט דער קענט אי
 איך האב דיר נים אן גיררם: (וי) ונחפז אברהם
 אי האלמים האט אברקס מתפלל גינען צו גאט
 וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואכהותיו אונ גאט
 האט גיהיילט אבימלך אונ זיין נויב אונ זייער
 דינקט מיידן ונחפז אונ זי האבין גיבארין פלומד
 זי ועגען גינארין אפיין: (וי) פו צדור צד"ה גיבד גי
 דים לבית אבימלך דען גאט האט פריער אויף
 גיהאלטין אלע מיטערלייבער עי דבי שרה וועגין

הישר
 אין שטוב נאקעט האט אים אברקס געמיינעט, אונ האט
 אים גיגעבן געקט. אונ האט אים גילערונט אז עס איז
 דא אגאט אויף דער וועלט וואס ער האט די וועלט
 בשאפיין. אונ נחור דער ברודער פון אברקס האט געוואקנט
 אין חרן אונ האט געהאט קינדער אונ אייניקלאה איז ארם
 דער ווען פון קמואל דער ווען פון נחור אונ זיין ברודער
 רחוב ועגען אונעק פון חרן אונ האבין געמוגען אליידיקען
 מלאך 2 81

אמת אברהם : * ווי
 דכיר ית שרה כמא
 דאמר ועבד יי לשרה
 כמא דמליל : ב ועדיאת
 תא וי פקד . ר"כ יא לב עניני מ
 מנייה לא ביק ע

אמת אברהם : * ווי
 דכיר ית שרה כמא
 דאמר ועבד יי לשרה
 כמא דמליל : ב ועדיאת
 תא וי פקד . ר"כ יא לב עניני מ
 מנייה לא ביק ע

בער הטורים

מלואת : (א) וי פקד . כ"מ שנאמר וי' סוף וביה דינו שנאמר
 עליה סנבוריא ואמרו לה לא תתן לה עתה כן א"כ תאמר את הן
 שגורה וענו אחס ח' טב משכיה לו זרע והוא כן מאה עתה
 אישור מחזיקין ושרה לא תחשבנה מאברהם . ד"א שאמרו נחמה
 שלא נפקדה אמר פתירת פרשה לוי סלקן סיה משמוש ידים ולא
 פקד את שרה . כני אף כל הפקרות

רשבים

לכבוד של שרה אמר אביבילך כל זה וילא לקטורא
 שפתי חכמים

לכבוד ולמיסס אמר כך וק"ל : ש ואין נומר פסירשו על ארזות
 שרה כמו על דבר אמר לה קדמו וכו' שהרי כתבי ליל גס אנכי
 ידעתי וגו' ואמרוך חותך מחטווי לי דמשמע שלא עלך סקכ"ס
 כח נשמש אלא לאכימלך כלכד והכל כתיב כי עמר ה' בעד כל
 רחס וגו' אלא ע"כ ליל ע"ס דבורה של שרה עסא זה ובעת
 מה פסירשו ליל בני יונגה ה' את פרעה וגו' על פי דבורש
 של שרה מהבא נקחא בנ"ש י"ל : ר' וליה מה סוכס ית מנאן
 דילתא מה פסקיה עתה לפי שעתה סיה המושד סקנע לו סקכ"ס
 דלס לא עכשו אימתי דלס כספס לריכס לילד וברלס שסנכ סיהס
 ספקידס וי"ל דרש"י נעלמו חירן זה כמס סכת פקד כני קודס
 שריפס את אנכימלך וקסס מה כל לספמיטו סקודט עריפס את
 אנכימלך ריפס את שרה אלא ודלוי סקל לספמיטו כל המבקש כו'
 ר"ס . כמס דר"ס חומס דמכסס סמטמ סלון כלן מקומי
 דל"כ מלי סמך פרסס וו דקאמר ולין סדכר כן ספרי כס"י
 עס כנתיוב וכספסעס מעסס לוט עס כנתיוב מיד וסנ סלכרס
 אכס לו כגדר וסס נלקחס שרס וש"ל ססס כעד כל רחס לכ"ס
 שרס סרי כל ספירוסס סלסלס נמסכ"ס וס אחר וס על ססדר וסס
 את שרס דמסמע ספקד אוחס קודס שריפס את אנכימלך אס כן
 לחמוס למס לא סירס בני כאשר אמר לאברהם ולא לשרה וסירן
 לאברהם נאמרה לא לרס לפרס דכר נמי לא סיה לר"ד לפרס
 כד לטודיע סספס סקן ויעס ה' לרס כאשר דכר וכן למושד אמר
 ע : ב וליה ל"ל לרש"י לפרס זה וי"ל דר"ל אטמ"י סלס אמר סקכ"ס
 לא יירשך וס וגו' אלא לאברהם אכל לא סקכ"ס עיט"ס סירס

דעת וקנים מבעלי חתוספות

ולטה תאמר כן וכל אשר אתך כלי' דאנשים הרבניים
 אצלך שידועים שבעליך הוא . זאת כל תוכחת אבל לכל
 העולם שאין סבירין בדבר תוסרי ותוכיח שלא תאמרי
 אחי הוא שלא תבא לידי חתקה :
 (כ) ותהר . מה עיבורה כלא צער אף לידתה כלא צער :

פירוש לתורת אלהים

שרה אשת אברהם דאם נוייב פון אברהם : (א) וי
 פקד את שרה כאשר אמר אונ נאם האם גידענקת צו
 שרה אזוי ווי ער האם גינאגט אז ויא זאל פראגין
 נוערין ויעש יי לשרה כאשר דבר אונ נאם האם
 גיטאקן צו שרה אזוי וויא ער האם גירעט צו
 אברהם ולא יירשף זה דאם איז טייטש עם וועט
 דיה גיט ירשנן דער דאזיגער דאם מייגט מען
 אליעזר וכי אם אשר יצא סמיעיה הוא יירשף
 נאר דער נאם וועט ארויס גיין פון דיינע גינערין
 דער וועט דיה ירשנן האם דאם נאם מקנים
 גינען צו אברהם אונ האם גיבראקט דעם יורש
 פון שרה : (ב) ותהר אונ ויא איז פראגין גינארין

פירוש לתורה אלהים

שרה אשת אברהם דאם נוייב פון אברהם : (א) וי
 פקד את שרה כאשר אמר אונ נאם האם גידענקת צו
 שרה אזוי ווי ער האם גינאגט אז ויא זאל פראגין
 נוערין ויעש יי לשרה כאשר דבר אונ נאם האם
 גיטאקן צו שרה אזוי וויא ער האם גירעט צו
 אברהם ולא יירשף זה דאם איז טייטש עם וועט
 דיה גיט ירשנן דער דאזיגער דאם מייגט מען
 אליעזר וכי אם אשר יצא סמיעיה הוא יירשף
 נאר דער נאם וועט ארויס גיין פון דיינע גינערין
 דער וועט דיה ירשנן האם דאם נאם מקנים
 גינען צו אברהם אונ האם גיבראקט דעם יורש
 פון שרה : (ב) ותהר אונ ויא איז פראגין גינארין

פירוש לתורה אלהים

שרה אשת אברהם דאם נוייב פון אברהם : (א) וי
 פקד את שרה כאשר אמר אונ נאם האם גידענקת צו
 שרה אזוי ווי ער האם גינאגט אז ויא זאל פראגין
 נוערין ויעש יי לשרה כאשר דבר אונ נאם האם
 גיטאקן צו שרה אזוי וויא ער האם גירעט צו
 אברהם ולא יירשף זה דאם איז טייטש עם וועט
 דיה גיט ירשנן דער דאזיגער דאם מייגט מען
 אליעזר וכי אם אשר יצא סמיעיה הוא יירשף
 נאר דער נאם וועט ארויס גיין פון דיינע גינערין
 דער וועט דיה ירשנן האם דאם נאם מקנים
 גינען צו אברהם אונ האם גיבראקט דעם יורש
 פון שרה : (ב) ותהר אונ ויא איז פראגין גינארין

פירוש לתורה אלהים

שרה אשת אברהם דאם נוייב פון אברהם : (א) וי
 פקד את שרה כאשר אמר אונ נאם האם גידענקת צו
 שרה אזוי ווי ער האם גינאגט אז ויא זאל פראגין
 נוערין ויעש יי לשרה כאשר דבר אונ נאם האם
 גיטאקן צו שרה אזוי וויא ער האם גירעט צו
 אברהם ולא יירשף זה דאם איז טייטש עם וועט
 דיה גיט ירשנן דער דאזיגער דאם מייגט מען
 אליעזר וכי אם אשר יצא סמיעיה הוא יירשף
 נאר דער נאם וועט ארויס גיין פון דיינע גינערין
 דער וועט דיה ירשנן האם דאם נאם מקנים
 גינען צו אברהם אונ האם גיבראקט דעם יורש
 פון שרה : (ב) ותהר אונ ויא איז פראגין גינארין

פירוש לתורה אלהים

פירוש לתורה אלהים

פירוש לתורה אלהים

פירוש לתורה אלהים

פירוש לתורה אלהים

פירוש לתורה אלהים

פירוש לתורה אלהים

פירוש לתורה אלהים

פירוש לתורה אלהים

פירוש לתורה אלהים

פירוש לתורה אלהים

פירוש לתורה אלהים

פירוש לתורה אלהים

פירוש לתורה אלהים

וַתֵּלֶךְ שָׂרָה לְאַבְרָהָם בִּן לְזַקְנָיו
 לְמוֹעֵד אֲשֶׁר-דָּבַר אֱלֹהִים:
 וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת-שְׁם-בְנוֹ
 הַעֹלָדִלוֹ אֲשֶׁר-יָלְדָה-לּוֹ שָׂרָה
 יֶעֱזֶק: וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת-יֶעֱזֶק
 בְּנוֹ בְּךְ-שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה
 אֱלֹהִים: חֲמִישִׁי הוּא וְאַבְרָהָם בֶּן
 מֵאֵת שָׁנָה בְּהַיְלֵד לּוֹ אֶת-יֶעֱזֶק בְּנוֹ:

שפתי חכמים

משרה ח"ת ויפס"ה לשרה אפי"ט שלח דבר אלף לאברהם .
 מסרס"ל . ב דק"ל למה כתיב אהו כחול"ם היה לו לינקד בחי"ק
 חמת ה"ל"ף דבא עם אברהם ביה הדבור ועל זס פ"י דלוחו
 קאי אמועד ולפ"י שאין טפל ל"י דבור על המועד מ"ס הולך
 לבטוף דבר וקבט וכו' כ"י שיטול הדבור על קביעת המקום
 לו שריסה ככותל והמר לו כשתניס חמה לשריטה זו בשנה האחרת חלד : (לוקניו . שהיה זו איוקניו שלו

דעת זקנים סבעלי החומשות

מסורות בלות ומניקות בניסן חמשה פ"ט . גם ע"ז ראוי לפמוד
 מדוע הפליא ית"י עשית נוראות כאלה ללא צורך הלא גם זה הוא
 לה מן המופתים הנוראים מה שחניק בנה יחזק לבדו . אבל כלל
 פענין כזה הוא עם מה שאמר ז"ל במדרש בשעת שנפקדה שרה
 נפקדו הרבה עקרות ממה ואם הדבר כן יוכל ספק כימיסה לומר מי
 גם המה כי מקום להם לומר שהיא נפקדה פ"י זולתה . אז יזאת ה"י מהסכרה להכות על פניהם ולברר כי רק ע"י שרה נפקדו
 כולם והוא זה שהשפיע יחכך לשרה חלב כדי בספקת כל הילדים הכולדו מסיבתה ממש ע"ד אים יבא נכרי וזר לבית אחד
 ויראם כמה חששים מאובים על השלחן אים אים חלקו ומכחו לפניו וברוחו לדעת מי כהם הכשע"כ אז ימתין עד שיבוא
 ספקטה על השלחן אז יראם כי נתחן לפני הכשע"כ והוא וישיע לכל אחד ממש . כן הדבר בפקדת שרה אמנו ע"ה כי כשברר שרה

קדושים על התורה

אברהם די גמרא זאנש דער מענטש וואס געט צו גאט
 פאר זיין תכ"ס וועגן אונ ער אריין ווארף אויף די געלפניגע
 שוקה וואס זיין תכ"ר דארף . ענפערט גאט אים פארער ווי
 ער ענפערט צו זיין תכ"ר . ווייל אברהם האט גיבעטן פאר
 אברהם וועגן זייגע ווייער זאלן מעזבנת ווערן .
 ודייער וואס גאט גענפערט צו אברהם שרה זאל
 מעזבנת ווערן :

גינקען אונ האט צו אים גיזאנש אז דיא ווען וועט קומען צו דעם ארם אייער אנהער
 דענקסטמאהר וועט שרה גיבארין אזוהן : (ג) ויקרא אברהם אונ אברהם האט גירופין את עם בני העיר מי
 דעם גאטען פון זיין ווען וואס איז גיבארין גיזארין צו אים אשך יקרה לו שרה יצחק וואס שרה
 האט צו אים גיבארין יהאט ער אים גירופין יצחק : (ד) ויקרא אברהם את יצחק בנו האט אברהם פל גיזען
 וזיין ווען יצחק בן שמונת ימים אז ער איז אלט גיזארין ארם טאט באשר צוה אהו איהם אזוי וויא
 גאט האט אים גיבארין : (ה) ויקרא בן שנה בתולד לו את יצחק בנו אונ אברהם איז ארם גיזען

ספר הישר
 דב"י ווען ארם , אכ"י , סרקי , אונ ארם איז אשארק בייך
 גיזען מיט פיל בהמות האט ער גיט געקענט וואהנען צו
 ואפען מיט זיין משפחה . האט ער אויך געפונען אכ"י ווען
 פלאץ אונ האט דארט געקאהט אשקאט אונ האט געריסן
 דעם גאטען פון די אשקאט ארם וזאב :
 (ח"א) (ח"ב) (ח"ג) (ח"ד) (ח"ה) (ח"ו) (ח"ז) (ח"ח) (ח"ט)

בריה: ו י ואמרת שרה ו ותאמר שרה צחק עשה לי אלהים
 חדוץ עבד לי יי כל
 דשמע יחדי די: ו ואמרת
 סן מהימן נאמר
 לאברהם וקיים דהוינק
 ת"א ותאמר. מ"ט טו :

בעל המורים

רשבים

פקד: (י) מלל ב' בתרי לישנא הכא ואידך שומר מה מלל מדבר ולהוביחה: (ו) צחוק. שמחה של. הכהון: (י) ותאמר כמפלה חרס לומר שזכות אברהם יהיה מפלה חרס: מלל. כנ"י מי מלל לאברהם. כלומר ידעו ויבינו כל השומעים מי האלהים שמלל לאברהם להיות לו בן משרה כי היניקה בנים שרה אחרי זקנותה ולזקנתו של אברהם

רש"י

שפתי חכמים

דומה לו: (ו) יצחק לי. ישמח עלי. ומדרש אגדה הרבה עקרות נקדו עמה הרבה חלום נחפשו בו כיום הרבה תפלות נענו עמה ורב שחוק היה בעולם: (י) מי מלל לאברהם. ל' עבד ד ומשיבות כמו (ישעיה מ"ח) מי פעל ועשה (ישעיה מ) מי ברא אלה ראו מה הוא ומי הוא (וכמו הוא גדול) שומר הכשתו הקב"ה מבטיח ועושה: מלל. שיה הכתוב ולא אמר דבר גימטריא שלו ק' כלומר לסוף מלה לאברהם: היניקה בנים שרה. ומזה כנים לשון רבים כיום המשחה הכיחו השרות את כניהן עמיה והניקה אותם שהיו אומרות לא

דעת וקנים טבעלי החוסמות

לידה שרה אח יצחק

(י) ותאמר מי מלל. ותאמר לשרה שבה דרומה לו אמרו צדיק כי טוב פי' שבתו לצדיק ה"ג שבה שרה לאותו

סל הכנים וע"כ אמר אברהם אין זו שעת הליעות אלא גלי ית' לו הוא ועבורו נקדו כולם. והוא מ"ט המדרש הניקה פירוש לתורה אלהים

הונדערט יאהר אז עם איז גיבארין גינארין צו אים זיין זון וזהו יצחק: (ו) ותאמר שרה צחוק עשה לי אלהים האם שרה גינאנט אפרייד האם מיר נאמ גימאכט פי' השומע ווער עם וועט דאם הערין יצחק: יי וועט זיך פרייען פון מיינעט וועגין.

פרקי דרבי אליעזר

ו ותאמר שרה צחוק עשה לי אלהים גוי. ויבען וואנדער ציבענאכין זענען בשאפין גינארין אויף דער וועלט וואס אועלכעס איז נאך נאר גיט גינען, דער ערשטער וואנדער איז פון דעם סאג וואס די היסעל אונ שרד זענען בשאפין גינארין איז קיין פענשטש גירעפעס גינארין פון אברענגענדיגען קאלדן חויבין, ביי אברהם אבינו איז געקומען אין אברענגענדיגען קאלדן חויבין און איז גירעפעס גינארין פון אים, דער צווייטער וואנדער איז פון דעם סאג וואס די וועלט איז בשאפין גינארין איז גיט גינען א אשה וואס איז אלס גינציג יאהר ואל גיבארין אקינד, ביי שרה האם גיבארין אקינד ווען זיא איז אלס גינען גינציג יאהר, אלע מלכים פון דער וועלט האבין דאס גינען און האבין זיך געוואנדערט און האבין גיט געגלויבט, וואס האם הקב"ה גיפארן, ער האם איינגעפריקונט די בריסס פון זייערע ווייבער און האבין קיין מילך געהאט אין די בריסס צו געבין זייערע קינדער, האבין זיי געבריינגט זייערע קינדער צו שרה און שרה האם אלע קינדער געוויגט, ווי עם שפיט אין פסוק ויראו כל עצי השדה. אלע בויסער פון פעלד וועלן וויסען, דאס מיינט מען די פעלקער, פי' אגי ח' השפלותי עץ גבוק. איך נאם האב גידעריג געמאכט דעם חויבין בויס, דאס מיינט מען גמירוד, העבתי עץ שפל. איך האב אויפגעהויבן דעם גידעריגען בויס, דאס מיינט מען אברהם אבינו, הובשתי עץ לח. איך האב סרוקין געמאכט דעם מייקטין בויס, דס מיינט מען די חויבער פון די פעלקער, איך האב סרוקין געמאכט זייערע בריסס, הפרתי עץ גבוק. איך האב געמאכט בליהען דעם קריקענעם בויס, דאס מיינט מען שרה, ביי גינציג יאהר

(חק לישראל ע"ט)

(ח"א)

31

6

געגאנגען

כִּי־יִקְרָא בֶן לְוָקָנִיז׃ ח וַיְגַדֵּל הַיְלֵד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אֲבָרְהָם מִשְׁתָּה גְדוֹל

בְּיַמֵּי שָׂרָה אִרְי לִילִית
פֶּר לְסִבְתָּהּ׃ ח וַיִּבְרָא
רִבְיָא וְאַרְתֻּסִיל וְעַבְד
אֲבָרְהָם מִשְׁתָּיָא רִבְיָא

ח"א ויגדל הילד . פסחים ק"ט סנהדרין ט"ז ר"ש

כי אין גדול כאלהים : (ח) ויגמל . גברל מן הרדים כדכתיב בשמואל עד גמלך אורו : ביום הגמל . שעשה אז משה ככו שמצינו בשמואל כאשר שפתי חבמים

אמר מי מלל הלא הקב"ה מלל אלא לטון שבו וכו' : ה מהרש"ל למה לא כתיב והגמל אלא ויגמל הילד מעמו לפי שהיה לפסוק כ"ד מדשים שחינו מעמו פוסק מלינק שזואם כחלל אמו עכ"ל : לידת שרה את יצחק

אמר אך נאמלטות פקידתה נפקדו סס . ו"ל הכתוב וסי פקד אז שרה . הפקידה הייתה לשרה לא לזולתה . כי היא נפקדה משמי מרום . וגבה נפקדו שאר עקרות וזכו שלמרו ו"ל וסי פקד אז שרה ה"ל משיבוי עקרת סביב זו סרה . שלאמר וזכי שרי עקרה . כלומר היא הייתה העקרת כפקידת ה' . והעד אם הכתוב כג"ל . ו"ט הכתיב מי מלל לאברהם הינוקא ביום שרה . כלומר מי ה"י רבוי ס"ל לו לאות ולמופת כי חסד הנה לאברהם סוף ה"י רבון מיוחד לך אליו ולא להיות מהשקפים

קטומים על התורה (ח) וַיְגַדֵּל הַיְלֵד וַיִּגְמַל . דער אלשיך הקדוש פֿרעגט צו וואס שפייט דאס וואקס וַיְגַדֵּל . ער איז גרויס גינארין . גאר קען זאל גיט זאגן דריבער האט שָׂרָה אויפגיהערט צו זייגן יצחק וייל ויא האט קיין טיף געהאט אין די גרויסע . דריבער זאגט דער פסוק וַיְגַדֵּל וַיִּגְמַל . יצחק האט אויפגיהערט זייגן וייל ער איז שוין גרויס גינארין און האט שוין גיט געארקאט זייגן :

(ח) וַיְגַדֵּל הַיְלֵד וַיִּגְמַל און דאס קינד איז דער וואקסין גינארין און ער איז ווארין אנטווינגט געש אברהם פרכי ררבי אליעזר

גענאנגען פון מצרים איז דער ים שריקן גינארין . אלע מלכים פון דער וועלט וואס האבן דאס גיהערט זענען דערשראקן גינארין . דער זעקסער וואנדער איז גינען פון דעם סאג וואס די ווען סים די לבנה זענען בשאפן גינארין גינען זיי גלייך זייער וועג און לויקסן אויף דער וועלט . ביז היינט איז געקומען און ער האט סלחנה געהאלטן פאר די יודים וועגן . און עס איז גינען ערב שקב . האט יהושע מורא געהאט פאסער וועגן די יודין סחלל שקב זיין . און ער האט גינען אז די פלעקער קומען צו די סלחנה סים דעם כלל פון די סעודות . האט ער אויפגעהויבן די האנט צו די ווען און צו די לבנה און צו די שפעטן און מים דעם נאמען פון נאם האט ער גיבאשין אויף די ווען מים די לבנה און די שפעטן זיי נאלין גלייבן שפייין . און אלע זענען געקליבען שפייין אויף זייערע ארבער זעקס און דרייסיג שעה . אין די צייט האבן די יודין גינעריגס די סלחנה . און די פלעקער האבן גיט געוואקסן די סעודות . וייל די סעודות זענען גישפאנגען . אלע מלכים פון דער וועלט האבן דאס גיהערט און האבן זיך געוואנדערט . דער זעקסער וואנדער איז גינען . פון דעם סאג וואס די הימל און ער זענען בשאפן גינארין איז גיט גינען אפענש זאל קראנק ווערן און זאל געווען ווערן פון די קראנקייט . גאר ווען דער סוף חוקמה איז קראנק גינארין האט ער גיפעטן ביי נאם האט אים נאם געווען געטאקט איז דאס גינען און אונדער . ביי דער וועלט . ווען דער גביא ישעיהו איז געקומען צום סוף חוקמה און האט געזאגט צו אים נאם האט געזאגט די וועקס לעבן נאך סוף צענדלין יאָר און אויף דעם דריטען סאג וועסטו אריין גיין אין בית המקדש . האט חוקמה גינאנט צו ישעיהו וואס איז דער צייכן אז ווייג רייד זענען אַחַס . האט ישעיהו גינאנט צו חוקמה זיין פאסער און פלעגט זיך בוקן צו די ווען און צו די לבנה

בעל המורים ק' טמר כשהיה אברהם בן ק' הינוקט בניס שוט רש"י רעת וקנים מבעלי התוספות שמואל לאברהם הניקה בניס שרה רהיני וקושי בדרך הוא ר"א מי מלל . מי יאמר לאברהם שיש בו יחזותיות הוא כמו מליח :

ולדה שרה אלא חסויה עמה : (ח) ויגמל . לטוף ה כ"ד חטט (גיטין עב) : גמשתה גדול .

רעת וקנים מבעלי התוספות שמואל לאברהם הניקה בניס שרה רהיני וקושי בדרך הוא ר"א מי מלל . מי יאמר לאברהם שיש בו יחזותיות הוא כמו מליח :

פירוש לתורת אלהים מי מלל לאברהם ווער האט גינעט צו אברהם הניקה בניס שרה זאל וינען קינדער זיי יחסי בו זאגן אז אויף זאל גיבארין אויף אויף זיין עקמער פלומר זעהט ווער עס איז און וואס פאר אגרויסקייט דאס איז דער וואס היט זיין הקבחה דאס איז הקבחה וואס ער זאגט און משה : דאס איז ווארין אנטווינגט געש אברהם

פרכי ררבי אליעזר

און צו די שפעטן . איז די ווען אנטלאפן פון אים און זיא האט אראפגענידערט אין מערב זעהן גרא . אויב הא וילסן וועט דיא ווען אראפ ניידערין נאך זעהן גרא . האט חוקמה גינאנט אויף וייל פארקערט די ווען זאל צויק ארויף גיין די זעהן גרא . און זיא זאל גלייבן שפייין אויף איר דעם האבן זיך געוואנדערט אלע מלכים פון דער וועלט :

(ח) וַיְגַדֵּל הַיְלֵד וַיִּגְמַל וגו' . ווען יצחק איז אנטווינגט גינארין ווען ער האט שוין אויפגיהערט צו זייגן האט אברהם געמאקט ארויסע סעודה ווען סעודות האט אברהם געמאקט אין סעודה האט ער געמאקט ווען ער האט געמלל זיין ווען יצחק . די אנדערע סעודה האט ער געמאקט ווען ער האט אים ענטווינגט . די ערשטע סעודה איז גינען אפערט סעודה . די אנדערע סעודה איז גינען אפערט צו זייגן און צו דערציילן דיא נפס פון חכמה . די אונזי סעודות זענען סיד פון פסוק . ווארע און פסוק האט געארקאט שפייין ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול . צו וואס שפייין נעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק . צו וואס שפייין ויגדל הילד ויגמל . גאר אויף זאגט דער פסוק ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול . דאס איז זיין סעודה . נעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק . דאס איז אפגעווענדער סעודה . דאס איז די סעודה פון גריות מילה ווי דער בדרוש זאגט ביזס נע מל את יצחק . דעם אקטיון סאג האט ער מל גינען זיין ווען יצחק . היט איז אקט . ה איז סינף . ג איז רביין . פון זאגן האבן די חכמים גינאנט יעדער פאסער וואס איז מל זיין גינען . דאך ער דעם סאג מאכן אפערט און אשמתה וואס ער דאמט זוכה גינען אריין צו בריינגען זיין ווען ברייתו של אברהם אבינו :

ח"א (ח"א) 6 31 תרא

ביום הנגמל את יצחק: ויתרא
 שרה את בן הנהר המצרית אשר
 ילדה לאברהם מצחק: ויתאמר
 לאברהם גרש האמה הזאת ואת
 בנה כי לא יירש בנה האמה הזאת
 עם בני עסי יצחק: וירע הנגר

פיימא דאתחטיל ית
 יצחק: ונחות שרה ית
 בר נגר מצריתא דילידת
 לאברהם מחייה: ונאמרת
 לאברהם תרידה ית אמתא
 קדא ונת ברה ארי לא
 ירת בר אמתא קדא עם
 ברי עם יצחק: ויראיש

בעל הטורים

(ס) מלחק . כני להנר וכו' שחמ"ל עתה יורם בו חן כלי להננו :
 (י) גרש . ג' נמש' גרש את האמה . גרש לן . כלה גרש יגרש .

רשבים

(ט) מצחק . שכבר גדל הרבה ולא רצתה להשתנות
 עוד פן ירצה להחיות בירושת אביו עם יצחק :

שפתי חכמים

ו פ' ה' ה' ה' דכניחא מאי ל'ת אס היתם הסודר גדולה כיתם
 או עלמיתם רכי המספר חלה להודיע שנדלו עולם הוי עם :
 ו (ממ"ש) דלי רק א' הלל כהדוי מהו מלחק חלה אמר לשון
 כולל מלחק דמשמע כוללו כהדרי הו כ' וק"ל . וקספה סר"ס
 ואמר אס כדכרי סרס הא דאמר הק"ס עכשיו מה הוא לדיק או
 רשע ואמר לדיק וסא חן רשע כחוס וי"ל שעל אחוה שון
 שקטרגו עליו אמרו לדיק ומה שאלו זה דומה לכן סוכר ומורה
 משום דכן סוכר ומורה התחיל לעשות דברים המביאים אותו
 לדיי מיזב מיתה נכסוף אבל ישמעאל לא עשה פניו סביחא אותו
 נמות בלמח כע"ל : ח (ממ"ש) דל"כ ב"ס עם ל"ל ה"ל' עם כ"י
 עם בני עם יצחק (כ"ר) מכיון שהוא בני אטילו
 אס אינו הגון כילחק ח' או הגון כילחק חטי' אס אינו בני חן זה כדלי לירש עמו ק"ו עם בני עם יצחק

רעת וקנים מבעלי התוספות

(ס) ביום הנמל את יצחק . ביום הנ"מל את יצחק והיינו לשמונה ימים ו
 פירוש לתורת אלהים

פייקען אונ האם גינאנט איך קרייב קאטאניום ;
 (ו) ויתאמר האם שרה גינאנט לאברהם צו אברהם
 גרש האמה הזאת ואת בנה פאר טרייב דיא דינקסט
 מיט איר וזהו כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק
 דען ער זאל גיט ירשען דער וזהו פון דיא דינקסט
 מיט מיין וזהו מיט יצחק . ורשי פאנוארינט אז
 זיא האם שוין גינאנט ועם בני פון דעקסוועגין
 האם זיא גינאנט ועם יצחקו זיא האם דאך קיין
 אנדערין וזהו גיהאט נאר אזוי האם זיא גינאנט
 אז ער איז נאר מיין וזהו ער זאל אפילו גיט זיין
 אזוי פרום ווי יצחק אדער ער זאל האבין אין זיך
 נאר דיא בעלה ער זאל זיין פרום אזוי וריא יצחק
 אונ זאל גיט זיין מיין וזהו נואלט אויך ישקעאל
 גיט ווערט גינען צו ירשען מיט אים ספר שבן אז
 ער האט אין זיך ביינע בעלות ער איז מיין וזהו
 אונ איז פרום אויך דער צו : (יא) וירע הנגר מייד

משתח נדוד ביום הנמל את יצחק אונ אברהם האם
 גינאנט אריקען קאהלצייט אין דעם טאג אז
 יצחק איז אנקונוינט גינאריין . ורשי שרייבט
 דרום רופט אן דער פוסק ומשקפה גדול' טייל אויף
 דער סעודה איז גינען גדולי הדור דאם מינינט
 מען דיא גרויסע לייט פון דעם דור . דהיינו שם
 אונ עבר אונ אביבקה : (ט) ויתרא שרה את בן הנגר
 המצרית אשר ילדה לאברהם אונ שרה האם גינען
 דעם וזהו פון הנגר המצרית וואס הנגר האם
 גינאריין צו אברהם מצחק ער שפעט . ורשי
 שרייבט מצחק מינינט מען ער האם געדינט
 עבודת פוכבים . אונ נאך אפשט איז מצחק איז
 לשון רציוה ער האם זיך גיקרינט מיט יצחק
 איבער דער ירושה ער האם גינאנט איך בין
 אכבור נועל איך געקען צוויי חלקים אונ וענען
 ארום גינאנגען אונ האם גינאנרפען אין יצחק

פרקי דרבי אליעזר

גינאנט צו אברהם אז ישקעאל האם גינאנט הרגן : יצחק את
 זיא האם גינאנט צו אברהם אלץ האם נאם האם גינאריין צו
 דיר ער זאל גיבין צו זיינע קינדער ואלסטו דאם פארשרייבין
 צו יצחק אונ איך בשעת דיר ביי זיין לעבין אז דער וזהו פון
 דיין דינקסט . ישקעאל . זאל גיט ירשען מיט מיין וזהו יצחק אז
 נאמען . שרה האם גינאנט צו אברהם שרייב אש' וזא זיא

ויתרא שרה את בן הנגר המצרית תוי' . די זיינעט פרויבונג
 איז גינען שרה האם גינען דער וזהו פון הנגר
 המצרית שפילט זיך . ישקעאל פלעגט נעמען אפייראנרבוניין
 אט פלעגט שפען אויף די פויגיל . אפאהל האם ער גינען
 יצחק וצום אלזין האם ער גינאנט אויף אים מיט אפייר אונ
 נאם אים גינאנט הרגן . ווי שרה האם דאם גינען האם זיא

מֵאֵד בְּעֵינַי אֲבָרְהָם עַל אֹדוֹת בְּנָו: י וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אֲבָרְהָם אֶל־יָרֵעַ בְּעֵינַיךָ עַל־הַנֶּעַר וְעַל־אִמְתּוֹךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַיךָ שְׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בִיצְחָק יִקְרָא לָהּ זָרַע: י וְגַם אֶת־בְּתֻרְהָאֲמָה לְנָוִי אֲשִׁימוֹנוּ

פִּתְנָמָא לְתֹרָא בְּעֵינַי אֲבָרְהָם עַל עֵינֵי בְרִיתָהּ: י וַיֹּאמֶר יי לְאֲבָרְהָם לֹא יִבְאִישׁ בְּעֵינַיךָ עַל שְׂרָה וְעַל אִמְתּוֹךָ כֹּל דְּחִימָר לָךְ שְׂרָה קִבְּלָהּ מִבְּנֵי אֲרִי בִיצְחָק יִתְקָרוּן לָךְ בְּנִין: י וַאֲף נַח בְּר אִמְתָּא לְעַמָּא אֲשִׁינִיָּה אֲרִי בְרָךְ

ת"א כל אהרן... מביא יד מוסדות...
 בעל המזורים
 גרס סתמה סתמה וסת כנס וכו' פתגם סגן ובעתל סגס' שרש
 לסגר מתיבתא נפססא וסתתכנדו כנסו וסתתכנדו לסגס' ססס :

רש"י

שפתיי חכמים
 שפתיי חכמים
 שפתיי חכמים

שפתיי חכמים
 שפתיי חכמים
 שפתיי חכמים

שפתיי חכמים
 שפתיי חכמים
 שפתיי חכמים

פרקי דרבי אליעזר

פרקי דרבי אליעזר
 פרקי דרבי אליעזר
 פרקי דרבי אליעזר

שפתיי חכמים
 שפתיי חכמים
 שפתיי חכמים

שפתיי חכמים

שפתיי חכמים
 שפתיי חכמים
 שפתיי חכמים

שפתיי חכמים
 שפתיי חכמים
 שפתיי חכמים

שפתיי חכמים
 שפתיי חכמים
 שפתיי חכמים

פרקי דרבי אליעזר

פרקי דרבי אליעזר
 פרקי דרבי אליעזר
 פרקי דרבי אליעזר

כִּי זָרַעְךָ הוּא: יֵד וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם
 בַּבֶּקֶר וַיִּקְחֵם לָחֶם וְהִמַּת מִיָּם וַיִּתֵּן
 אֶל־הַגֵּר שָׁם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד
 וַיִּשְׁלַחַהּ וְהִתְלַךְ וַתִּתַּע בְּמִדְבַּר בְּאֵר
 שָׁבַע: טו וַיְכַלּוּ הַיָּמִים מִן־הַחֲמַת

הוא: יד וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם
 בַּצֶּפְרָא וַיִּנְסִיב לְחֶמְא
 וְרוֹקְבָא דְמִיָּא וַיִּתֵּב
 לְהַגֵּר שְׁוִי עַל פְּתַפְהָ וַת
 רַבִּיָּא וְשִׁלְחָהּ וְאֶזְזַת
 וַתַּעַת בְּמִדְבַּרָא בְּאֵרָא
 דְשִׁבְעָ: טו וַיִּשְׁלִימוּ מִיָּא
 מִן רוֹקְבָא וְרִמַּת יַת

בער הטורים

(טו) ויכלו. ג' נמס' הכא ואדך ויכלו כלמס תקוה. ויכלו כבושה ימי. כיון שכלו המים ימי כלו ויכלו כבושה שמיית נמא מנוגה מאוד:

רש"י

אברהם מפל לשרה כנזירות: (יד) לחם והמת מים. ולא כסף וזהב לפי שהיה שונאו ב על שיאל לתרבות רעה: ואת הילד. (כ"ד) אף הילד שם על שכמה ל שהכניסה בו שרה עין רעה ואחותו חמה ולא יכול לילך כרגליו (כ"ר): וחלך ותתע. חזרה מ לגלולי בית אביה (כ"ד): (טו) ויכלו המים. לפי שדרך חוליס ג לשמות

על שכמה אף הילד הוה ליה למכתב כהדוי ותשאכו והדר ותשלך את הילד וכו' (ממ"ט) דייק ותלך שמתע לשתת ולגלונה כהוראת לשון הליכה ככל מקום ואח"כ אמר ותתע משמע שלא ידעה לסיכן חלך שהיתה חושש במדבר וא"כ הוה חרי מילי דסתרי אהרדי וא"ל מתחלה ותלך קודם שהיתה חושש ואח"כ ותתע וכו' ותו דכונת הכתוב לומר שתתע כמדבר וע"כ לא היה לה מים ושאר הספור אבל א"ל שהלכה בדרך ל"פ שותתה הוה ככונת ז"ל ותלך ותתע שהלכה לתשת ככונת דהיינו שחזרה כו' ומ"ש ותתע הוה ע"ל והוה ע"ד ויהי כאשר התעו וכו' וכמו ש"ל כד עט עממיא כתר ע"ל כו': ג (ממ"ט) דייק דה"ל ויכלו הלחם והמים כמ"ש תחלה ויקח לחם ותמת מים ויתן וכו' דמתחלה נתן מכהם האכילה והשתיה לפי ערך הראוי זה לזה א"כ היה ראוי להיות שיהיה כלים כעס אחד כבוש ל"פ שאל לבורות ששתה יותר מדאי ולא לפי ערך האכילה והיינו לפי שדרך חוליס וכו' ולכ"ל ויכלו המים ולא הלחם. (נח"י) נראה לי דר"ל מדלח כתיב

שפתי חכמים

נבי מדע"ר על פסוק לקול אשתי שהיתה מיללת עליו כקולס וכו': ב ולפשוטו שלא יאל לתרבות רעה למע לא נתן לו כסף וחסד י"ל דאברהם היה סבור במישוט זמן אחר שיאל הרוגז משרה אשיבו אלו מהרש"ל. ולפי פ' מהרמ"ל לעול כס' א' לק"מ לפי שאין הפשוט חולק על המדרש והולך למינים ע"ש אבל תירץ מהרש"ל אינו נכון דא"כ הו"ל לרש"י לכתוב עטס מהרש"ל שרעה להשיבו וכו' דמספיק לפשוטו ולמדירו ולא הו"ל לרש"י לכתוב רק עטס שמספיק למדרשו לכד ודוק: ל דקרא ואת הילד קאי אלמסך ליה ולא על ויתן אל הגר דל"ל שם ואת הילד וכו' (ממ"ט) דייק ותלך שמתע לשתת ולגלונה כהוראת לשון הליכה ככל מקום ואח"כ אמר ותתע משמע שלא ידעה לסיכן חלך שהיתה חושש במדבר וא"כ הוה חרי מילי דסתרי אהרדי וא"ל מתחלה ותלך קודם שהיתה חושש ואח"כ ותתע וכו' ותו דכונת הכתוב לומר שתתע כמדבר וע"כ לא היה לה מים ושאר הספור אבל א"ל שהלכה בדרך ל"פ שותתה הוה ככונת ז"ל ותלך ותתע שהלכה לתשת ככונת דהיינו שחזרה כו' ומ"ש ותתע הוה ע"ל והוה ע"ד ויהי כאשר התעו וכו' וכמו ש"ל כד עט עממיא כתר ע"ל כו': ג (ממ"ט) דייק דה"ל ויכלו הלחם והמים כמ"ש תחלה ויקח לחם ותמת מים ויתן וכו' דמתחלה נתן מכהם האכילה והשתיה לפי ערך הראוי זה לזה א"כ היה ראוי להיות שיהיה כלים כעס אחד כבוש ל"פ שאל לבורות ששתה יותר מדאי ולא לפי ערך האכילה והיינו לפי שדרך חוליס וכו' ולכ"ל ויכלו המים ולא הלחם. (נח"י) נראה לי דר"ל מדלח כתיב

רש"י

הבטחתיך: (יד) ותתע במדבר באר שבע. ל"פ יוכלו המים מן החמת שאלו הלכה דרך ישר היה מספיק לה החמת מים שנתן לה אברהם עד המולד:

שפתי חכמים

נבי מדע"ר על פסוק לקול אשתי שהיתה מיללת עליו כקולס וכו': ב ולפשוטו שלא יאל לתרבות רעה למע לא נתן לו כסף וחסד י"ל דאברהם היה סבור במישוט זמן אחר שיאל הרוגז משרה אשיבו אלו מהרש"ל. ולפי פ' מהרמ"ל לעול כס' א' לק"מ לפי שאין הפשוט חולק על המדרש והולך למינים ע"ש אבל תירץ מהרש"ל אינו נכון דא"כ הו"ל לרש"י לכתוב עטס מהרש"ל שרעה להשיבו וכו' דמספיק לפשוטו ולמדירו ולא הו"ל לרש"י לכתוב רק עטס שמספיק למדרשו לכד ודוק: ל דקרא ואת הילד קאי אלמסך ליה ולא על ויתן אל הגר דל"ל שם ואת הילד וכו' (ממ"ט) דייק ותלך שמתע לשתת ולגלונה כהוראת לשון הליכה ככל מקום ואח"כ אמר ותתע משמע שלא ידעה לסיכן חלך שהיתה חושש במדבר וא"כ הוה חרי מילי דסתרי אהרדי וא"ל מתחלה ותלך קודם שהיתה חושש ואח"כ ותתע וכו' ותו דכונת הכתוב לומר שתתע כמדבר וע"כ לא היה לה מים ושאר הספור אבל א"ל שהלכה בדרך ל"פ שותתה הוה ככונת ז"ל ותלך ותתע שהלכה לתשת ככונת דהיינו שחזרה כו' ומ"ש ותתע הוה ע"ל והוה ע"ד ויהי כאשר התעו וכו' וכמו ש"ל כד עט עממיא כתר ע"ל כו': ג (ממ"ט) דייק דה"ל ויכלו הלחם והמים כמ"ש תחלה ויקח לחם ותמת מים ויתן וכו' דמתחלה נתן מכהם האכילה והשתיה לפי ערך הראוי זה לזה א"כ היה ראוי להיות שיהיה כלים כעס אחד כבוש ל"פ שאל לבורות ששתה יותר מדאי ולא לפי ערך האכילה והיינו לפי שדרך חוליס וכו' ולכ"ל ויכלו המים ולא הלחם. (נח"י) נראה לי דר"ל מדלח כתיב

שלוהי הגר ובנה

(יד) וישכם אברהם בכור וכו'. כתיב הבמ"ה הכתוב מגיד כזה לדקת אברהם אבינו שאף שהיה כזה קלת אכריות לשלח אמתו ובנה [שהיה כלשתו ובנו] למדבר ובפרט כי ורשו הוא ואמנם כיון שהיה לווי הבורא ית' כזה יצרו עולמו למטה כדון וריון מקדימון למות ואין מקדימון עפי מנסרה וקם בכקר כעסקמה לנגם ממנו אמתו וכטו כמלות בורלו וכיותר ויותר שהיה זאת נגד עכטו מכל וכל כי הנה חסר חסד הוא וכל עבדו תמיד לעשות חסד לכל כאשר וכל מ"ל לקיים מלות הבורא עשה נגד עכטו וקם עוד בכקר בכקר והתחבור על כטו כי חין גדול כללית: ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר וכו'. חו"ל (ככ"ר פ' נג) אמרו כזה ביהו של א"ל אמרו ומינים היו. ולכלורס מהו היתרנות כנתינת לחם ומים. לכל עמי ויתן לחם ומים. וגם מה הוא הלשון ביהו של א"ל הלא כאל לא ה' הנותן כ"ל אברהם הנינו לכד לא אחד מאנשי ביהו. אמנם לפי הנוכר לעול כי אברהם כיון כזה לקיים מאמרו של הקב"ה אף נגד עכטו ומסדו

פירוש לתורת אלהים

דעם זנתן פון דער דינקט וועל איך מאכין צו אפאלק כי זרעך הוא נוייל ער איז ריין זאקען: (יד) וישכם אברהם בכור וכו' אברהם איז אויפ' געשטאנען גאנץ פריה ובה אונ ער האט גינעמען קחם וחמת מים ברויט אונ אלאנער וואסער, ורש"י שרייבט אָפּער קיין גע'ט האט ער אים גיט גיגעבין ווארום ער האט אים פיינד גיהאט סתקת ער איז ארויס גינאנגען לתרבות רעה ונתן אל הגר אונ ער האט גיגעבין צו הגר דאם ברויט מיט דעם וואסער שם על שפיה ער האט גימאהן אויף

פרקי רכבי אליעזר

דאָרס האָבן ניי געפונען קוואלין וואסער אונ זענען דאָרס גינעסין, אונ ישפעאל האט גענומען אונייב פון עיבות סואב, זיא האט געהייסן עיפה, עס איז אונעק גענאנגען דריי יאהר פון דיא צייט וואס שטייאל איז אונעק פון אַבְרָהָם, האט

ערשטין פרייטאג פארין נאכס צווישען סאג אונ נאכס, אונ ישפעאל מיט הגר האבין געפונען וואסער פון דעם ברוגען, אונ האבין אָנגישעפט אַקריגול וואסער אונ זענען גענאנגען זייפער זין דער מדבר ביו ניי זענען געקומען צום מדבר פאכן, (הס לישראל ע"ט)

אונקלוס

וּתְשַׁלְּךְ אֶת־הַיָּלֶד תַּחַת אֶחָד
 הַשְּׂוֹתָם: מִי וְהַיָּלֶד וְהַתֶּשֶׁב לָהּ מִנְּגֵד
 הַרְחֵק כְּמִטְחֵנוּ קָשֶׁת כִּי אָמְרָה אֶל־
 אֲרָאָה בְּמוֹת הַיָּלֶד וְהַתֶּשֶׁב מִנְּגֵד
 וְהַשָּׂא אֶת־קִלְעָה וְהַתְּבַךְ: "וַיִּשְׁמַע
 אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנְּעָר וַיִּקְרָא מִלְּאֵד:

בְּבִיא תַחַת מִן
 אֵילָנָא: מִן וְאֵלֶּת וְיִתִּיבַת
 קָה מִקְבִּיל אֲרָחִיק פְּמִינָד
 בְּקִשְׁתָּא אֲרִי אֲמַרַת לָא
 אֲרָאָה בְּמוֹתָא דְרַבִּינָא
 וְיִתִּיבַת מִקְבִּיל וְאֲרִימַת
 יַת קִלְעָה וְהַתְּבַכַּת: "וַיִּשְׁמַע
 קָדִים יְיָ יַת קוֹלֶיהָ דְרַבִּינָא
 וקרא

רשבים
 (טז) כממחוי . כתרנום :

שפתי חכמים

רש"י

וה היה עוד חיס לשתות ולשון ויכלו משמע פחאום של כשנתן
 מ לא לשון נגד כפוטו דמאי ל"ח כזה דכסלמא לפרוש מרחוק
 א"ש שנתן כפוטו א"כ סעטס כי אמרה וכו' אל ארעה וכו' ותו
 פלגו שוית' ה' לנגדי תמיד שכוף לשון נוכח וע"כ הוא לשון קירוב
 וכאן אמר א"כ הרחק וכו' וחס לדברים סותרים ל"ס דמנגד
 כתיב הוא כהיפך כמו מן נגד שטמ"ס כתיב"ק פי' כמו מן ור"ל
 אדמת יהודה למג' ומגרת (תהלים קז) ויאנו ויטעו כסבור וכן (שם סה) קלוי ארץ מגזרת קלה:
 ורש"י מנגד . כיון שקרב למות הוסיפה להרחיק: (יז) את קול הנער . מכאן שפיסה תפלת הסולה

שלוחי הגר ובנה
 אכחאכור גם על כל זנו ולא לחוס עליו וע"כ כיון ששמע מפי הקב"ה שאמר לו כל אשר תאמר לידי שרה שמה כקולה ושרה אמרה
 גרם החמס בואח ולא אמרה שלח החמס כי גירושין הוא באכזריות ובשנאה כעין ויגרש את האדם וכדומה וזה ודאי לא כ"י רמז
 ללגורס לתת לו אף לחס ומיס כדו לקיים דברו של מ"ה סקב"ה שהקפיד שישמע לכל אשר תאמר שרה . וזה כ"ס שכן יותר
 ללגורס שלח חס על נפש בני כגד לזוי סבור . ולאמס אמר אכרס ידעתי כלשתי שרה סקדת אשר ודאי היא אינה מקדמת

דעם לאנער . ורש"י שרייבם אברהם האם איר
 גינג וטאקער גינגעדין גאר ווייל יאקעאל איז
 קראנק גינארין אונ האם גיהאם גרויס הויך האם
 ער דאס וטאקער אויס גיטרינגקען וישלד את הידי
 אונ ויא האם אונק גינארפין דאס קינד תחת
 אחד חשיים אונקער איינעם פון נ"א גיימער:
 (טז) ותקף אונ ויא איז גינאנגען וישב לה סניד אונ
 ויא האם זיה גינעצט פון ווייטען הרחק כממחוי קשת
 ווייט אזוי ויא צווייט בויגין שום כי אברה ונארם
 ויא האם זיה גיטראקם אל אראח במות תניד איה
 ועל גיט זעהן אין דעם שטארקין פון דעם קינד

פרקי דרבי אליעזר
 אברהם געביינגט צו זעהן זיין ווען יאקעאל . אונ האם
 געוואלט גיין צו אים אין דער סניד , אבער לרה האם אים גיט
 גילאנס גיין צו יאקעאל , גיז ער האם געמוזט שווערין ער זאל
 גיט אראפגיין פון דעם קעטיל ווען ער נעמט זיין ביי יאקעאל .
 אברהם האם געדייטען אין דער סניד אונ איז געקומען צו
 יאקעאל אין תלביז פאז אונ ער האם גיטראפין דאס ווייב
 פון יאקעאל , האם ער גינאנס צו איר ווא איז זיין פאז , האם
 ויא גינאנס צו אים ער איז גענאנגען קיים זיין מוסער אין דער
 סניד צו גיבינגען שייטלען , נאכדעם האם אברהם גינאנס צו
 איר גיב סניד שייטלען קל גרויס אונ אביסול וטאקער נארם איה גיז
 שייטלען אונקערט פון דער סניד , האם ויא גינאנס איה האב קיין
 גרויס אונ קיין וטאקער , אברהם האם גינאנס צו איר ווען זיין
 (ת"א) (ת"ב)

וְיָרָא מִלְּאֲכָא דְיִי דְהָרַךְ
 מִן שְׁמִיָּא וְאָמַר לֵיהּ מַה
 לָךְ הָרַךְ לֹא תִדְחֲלִי אֲרִי
 שְׁמִיעַ קָדָם יִי קָלִיָּה
 וְדַבְרָא בְּאַתְרֵי דִי הוּא
 תָּמֹן: יי קוֹמִי מוֹלִי ית
 רַבִּיָּא וְאַתְקִיפוּ ית יְדִידָךְ
 בְּיַהּ אֲרִי לְעַם סְגִי
 תִּיָּא יי שְׁמַע יי רִיָּא:

רשבים

(י) כאשר הוא שם. לפי שלא היתה רואה אותו שהרי נגזרה מאותו מקום הוצרך לומר במקום

שפתי חכמים

רש"י

דלא יטעה נוכח הילך בקרוב אלא מרחוק הרחק כמסותי וגו'
 וי"י: ע' י"ל הא גס הוא ככה כדכתיב וחסד קולה ותנן
 ולמה ל' שמש לקולה. והא דאמרין כס"ק דברכות וטקיס ר"י
 לנפשיה ומשי און חכום מחיר עלמו מביח האסורין י"ל משום
 דלא מצי מחוין אכלי אי מצי מחוין עפי עדיף ר"ס: פ מה
 שקשה אמרן על כן סודר ומורה שהוא נדון על סם סוטו בפרשת
 כי תאלל אפרסנה כס"ד. כתב הרמ"ם אכל יש לתמוה למה לא
 קטרו עניו מחוון עכירות שכידו וקטרו עניו מחוון עכירות
 שפחוד לעשוחם ולא הוא אלא כניו ותיכין ושמה י"ל שהלגדה כואת
 אחיה אליכא דר"ס דפליגי עליכו דר"ע ושאר הדורשין שדרשו קרא
 דמחוק לגנאי. אכל כעניי כראה שדוחק הוא שגאמר מדרשות
 מחוקות קן אס לא שהוא מסורה כהדיא שהוא כן לכן כראה שלא
 בוי יטולין לקטרו עניו ממעשים שכידו כי אין י"ד מענישין אלא
 מכן כי שנה ומעלה ולישמעאל לא היה כי אס י"ו שנה והא דלא
 קטרו ממעשים שכידו ע"ש עתה י"ל דאמעשים שכידו עכשו
 עשה תשובה כסוף יימו כמו שפירש"י לקמן בפרשת חיי שרה גבי
 ויקברו אותו יתקן וישמעאל ודו"ק י"ל: יצ' ור"ח והא כתיב לא

שלוחי הגר ובנה

על לחם ומים וזאת אינו נחשב בעיניו לכלום ממש ולא כיונה כשום אויב באמירת גרש האמה בלתי לחם לה יודה לדרך פת ומים כי אין זה נחשב בעיניו למאומה ורק כוננה כי באמרה בלשון בירושין ולא בלשון שליחות כי המשלח אס כתי לנורמוקיס הנס פירושו לתורת אלהים

אי הגר פון השמים האם איין מלאך פון גאם גירופין
 צו הגר פון דעם היקער ויאמר לה אונ ער האם
 גינאגט צו איר פה לך הגר וואס איז צו דיר הגר
 אי תירא דו ואלקטם דיה גיט פארקמין כי שפע איהם
 אי קיל הנער ווארום גאם האם גיהערט דאם קול
 פון דעם יונג באשר הוא שם דארמין ווא ער איז.
 נרשי שרייבט דיא מלאכים האבין מקמרג גינען
 אונ האבין גינאגט רבונו של עולם דער ישמעאל
 וואס וייגע קינדער וועלין טייטין רייגע קינדער
 דורך דארשט ואלקטם דו אים אויף גרענגען
 אבריען אזוי וויא נויטער וועט שמייין. ווארום
 ויען קען האם דיא ישראל גיפירט אין גדות צו
 דיא ערביים האבין דיא ישראל גינאגט צו דיא
 וואס האבין וייא גיפירט מיר פעטין אייה פירט
 אונ צו דיא קינדער פון אונער פעטער ישמעאל
 וועלין וייא ויה איבער אונ קרחה ויין אונ וועלין
 אונ קעבין עסין אונ קרינגען ווענען די ישמעאלים
 וייא אקענין גינאנגען אונ האבין וייא גיבראקט
 גינאקען פלייש אונ גינאקענע פויש קבי אז וי

פרקי רבבי אריעור

אונ ער איז אויך געקומען האלבין פאן אונ האם געמראסין דאם
 נוייב פון ישמעאל. אהרם האם גינאגט צו איר ווא איז דין
 כאן 11 81 (ח"א) (זמן לישראל ע"ט)

**וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינָיהָ וַתֵּרֶא
בְּאֵר מַיִם וַתֵּלֶךְ וַתַּמְלֵא אֶת־הַחֶמֶת
מֵיִם וַתִּשְׁקֵף אֶת־הַנְּעָר: כַּיְהִי אֱלֹהִים
אֶת־הַנְּעָר וַיִּגְדַּל וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר יִשְׂרָאֵל
רֹבֵה קִשְׁתָּ: כִּי וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּאָרָן
וַתִּקְחֵהוּ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאַרְצֵי מִצְרַיִם:**

רשבים

אשר הוא שם נתן לו את המים: (ב) רובה קשת. מן שמם. דומו וישבי אי מן דמנה זקת כולם נכפלים מושך בקשת ושני מזרות הן. וימרהו רובו וגם ימבו עליו רביו מלשון רבב כמו סובו מן סבב שומו שמים ענה. שיאמר עושה. בונה. קונה: (גא) במדבר פארן.

שפתי חכמים

עבירה במים כלומר אם הוא לרקו במים או רשע ויהיו לו לרקו הוא במים אבל רשע הוא ממקום אחר ועוד שכיוו ימיוו בניך כלמח ואחם מעלה לו את הכאר והקציה השיב להם כיון שעתה שמלאים מים וכשמכניסו לתוך סיו ופוחחו הרוח נכנס בגופו ומת: (ב) רובה קשת. יורה הלים בקשת: על שם האומנות כמו חמר גמל ליד לפיכך השי"ן מודגשת היה יושב במדבר ומלסטת את העבדים הוא שנאמר ידו בכל וגו': (גא) מארץ מצרים. ממקום גדוליה שנאמר ולה שפחה מזרית וגו' היינו דלמרי שלוחי הגר ובנה

פוא נוחן נו מכל טוב הנמלא כידו מאלל ומעקס זכס וזכג וכגדוים הרבה לרוח מאלד וגם אפילו בשלוח עבדים מאלחו נאמר בחורה העניק תעניק לו מאלקך ומגדך ומקדך וע"ו כיונה שרה בדכריה שלא לומר לשון שלמות שיהא לפחות משמם בשלוח עבדים הנאמר בהם וכי תשלחם לא תשלחם ריקם רק בגירושין בשנאם ואכזריות אבל ודאי לא כיונה על לחם ועל מים כי לא נחשב זאת בעינים וע"כ לא עבר אברהם בזה על שמיעת קנין שרה בכל אשר תאמר. וע"כ אמרו חז"ל מכלל שבתו של אלה ותרנים היו ועדע. אומרים ביתו זו אשתו ולאו דוקא שיהי נכר כי כל ביתו ותרנים שלא ה' נחשב כשינוס לחם ומים נאסו דבר ומזה ידע אברהם שר ודאי לא כונה שרה בדכריה לזה. וע"כ נתן להם לחם ומים. ולזה כתוב ויתן אל הגר לשון נתינה כמתנה כי לא נתן לה אחר בחירתו העניקה התיבה להטבר כי שמע לקול שרה שלא תלך כלאת העבדים לשלחה כהעניקה מגורו כל בחירת גירושין ונרשה מביתו וגם אחר הקול ויקח לחם וגו' ויתן אל הגר שם על שמחה הכל להגיד דקת אברהם כי מה שיה' ברשותו ויתן לא נתן ע"י שליח לקיים מלפ כו יומי מנשלוחו ועלמה לקח ובעלמו נתן וסם על שמחה כי חזקין סיו עליו הנותן:

**אִם מֵאֲבִין צוֹ אֲנָרִיִּים פָּאָרָק: (ים) וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת
עֵינֶיהָ אוֹנֵן נָאֵם הָאֵם נִיעְפִּינָם אִיעָע אוֹיגִין וַתֵּרֶא
בְּאֵר מַיִם אוֹנֵן נָאֵם הָאֵם וַעֲקֵן אֲבָרִיעַ מַיִם
וַואַעֲרֵר וַתֵּלֶךְ אוֹנֵן נָאֵם הָאֵם וַתַּמְלֵא אֶת־הַחֶמֶת
מֵיִם אוֹנֵן הָאֵם דְּעֵר פּוֹקַט דְּעֵם לָאֵעֵל מַיִם וַואַעֲרֵר
וַתִּשְׁקֵף אֶת־הַנְּעָר אוֹנֵן נָאֵם הָאֵם אֵן גִּימְרַעֲנַקַּם דְּעֵם
יוֹנָג: (כ) וַהִי אִיהִים אֶת־הַנְּעָר וַיִּגְדַּל אוֹנֵן נָאֵם הָאֵם
מַיִם דְּעֵם יוֹנָג אוֹנֵן עֵר אִיו אוֹיף גִּינוֹאֲקִסִין גִּינוֹאֲרִין
וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר אוֹנֵן עֵר אִיו גִּינוֹעִסִין אִין דְּעֵר מִדְבַּר
וַהִי אוֹנֵן עֵר אִיו גִּינוֹעִן וַהִבַּת מִשֶׁת אִישִׁיעֵר מַיִם**

פארן, האם היא גינאנס צו אים ער איז גענאנגען מיט זיין כופער פישערין די קעפלען אין דער מידבר. אברהם האם גינאנס צו איר נוב מיר אשקיקול בדיום און אביסל וואסער ווארום איה זיין אפגעפאפערט פון נועם, האם זיא אים גינעבין, אברהם האם זיך גישעלעם פאר הקב"ה און האם גינאנס רבונו של עולם ציב אין די שטיב פון פיין זוןן ושאמאל אלע נוסע ברכות און פארן דרי רבוי אריער

די שטוב זאל פוקל נוערין מיט אלעם נוסען און איז אריעק צוריק אחיים, ווען ושאמאל איז געקומען צוהיים האם זיין נויב צום אלץ גינאנס וואס דא איז גינען, האם ושאמאל געוואסן ווי גרויס עס איז די ליבשאפט פון אפאפער צו זיין זוןן. נאכדעם ווי שקרה איז גישאדבין האם אברהם צוריק געווען הגר, און ער האם איעם גינעבין זיין הארץ צו איר, און עס (חק לישראל עים) (תיא)

פ ששי כב ויהי בעת ההוא ויאמר
 אבימלך ופיכל שר צבאו אל
 אברהם לאמר אלהים עמך בכל
 אשר אתה עשה: ועתה השבעה
 לי באלהים הנה אסית שקר לי
 ולנני ולנכדי כחסד אשר עשיתי
 עמך תעשה עמדי ועם הארץ
 אשר נרתה בה: כו ויאמר אברהם
 אנכי אשבע: כה והוכח אברהם
 את אבימלך על אדות באר הנמים

מאדא דמארי: ויהי
 בעידנא ההוא ויאמר
 אבימלך ופיכל רב
 חיה? אברהם למימר
 מימרא דיי במעדה בכל
 די את עבדי: כב ובען
 קיים לי במימרא דיי
 הקא דלא תשקר לי
 ונכרי ונכרי פרי
 כמביתא די עבדי
 עמך מעבדי עמי ועם
 ארעא די אתותבתא בה:
 כו ויאמר אברהם אנא
 אקיים: כה ואוכח אברהם
 את אבימלך על עיסק
 תיא חס משק. סטס חולין פ:
 בעל הטורים
 (כג) לנכדי. כנימטרא כן כני:

רשבים

כדכתיב והוא יהיה פרא אדם: (כב) ויהי בעת ההוא. לכך בא עתה לכרות ברית עמו. וכן כל בעת ההוא שגולד יצחק משרה וירע אבימלך גסים שעשה לו הקב"ה צריך לפרש לפי המאורע: (כג) ולנכדי. כן בני:

רשי

חישי זרוק חוטרא לחורא חטיקריה קאי: (ככ) אלהים עמך. לפי שראו שילא משכונת סדום לשלוט ועם המלכים נלחם ונסלו כידו ונסקדה אשתו לזקוניו: (כג) ולנני דעת זקנים מבעלי החוסמות

(ככ) אלהים עמך. שהיו אומרים אילו היה צריך לא היה דוחה בגו הבכור כיון שראו מעשיו אמרו אלהים עמך בכל אשר אחת עושה:

מדרש אמרו חז"ל (כ"ר פ' ט) חפילו סמינות שהיו מפרישות לים הגדול היו נילוות בזכותו של אברהם הנשמים בזכותו העלויים שזכותו ע"כ רלב אבימלך שהול ואנשי מדינתו יקבלו זה החסד מאתו שיתברכו על ידו ויהי ברכת ה' עליהם בזכות אברהם הנשמים שזכותו עמך תעשה עמדי ועם הארץ והנמים הנשמים הגרים כדלמי:

פירוש לתורת אלהים

ארת פון וואגען ער איז גיוואקסן: (כב) ויהי בעת
 ההוא אונ עם איז גיווען אין דער ועקער צייט
 ויאמר אבימלך ופיכל שר צבאו אל אברהם האם גיוואגט
 אבימלך אונ פיוכל ויין הויבט מאגן צו אברהם
 יאמר אזוי צו ואגין אלהים עמך בכל אשר אתה עשה
 גאט איז מיט דיר אין אלץ וואס די טוקט.
 רשי שרייבט נוייל וייא האבין גיועהן אז ער איז
 ארום גיגאנגען פון סדום בשלום אונ האט
 מלחקה גיהאלטן מיט דיא מלכים אונ וי ועגען
 אריין גיפאלין אין ויגע העגט אונ ויין טייב האט
 אים אקינד גיהאט אויף דער עלטער דרום האבין
 וייא גיוואגט גאט איז מיט דיר אין אלץ וואס די

פרקי דרבי אליעזר

האם איז איצט געווען קטורה, וייל איבע פזשים נעגען
 וייען שוין נוי קטרת, אונ ויא האם גיבארן צו אים נעקט
 (חס לישראל ע"ט) (ח"א) 31 13 יצחק

אשר נולד עבדי אבימלך: כי ויאמר
אבימלך לא ידעתי מי עשה את
הדבר הזה וגם אתה לא תהנה לי
וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום:
כי ויקח אברהם צאן ובקר ויהן
לאבימלך ויכרתו שניהם ברית:
כה ויצב אברהם את שבע פבשת
הצאן לבריהו: כס ויאמר אבימלך
אל אברהם מה הנה שבע פבשת
האלה אשר הצבת לבריהו:
לויאמר כי את שבע פבשת תקח
מירי בעבור תהיה לי לעדה כי

בירא דמא די אנס
עבדי אבימלך: כי ואמר
אבימלך לא ידעתי מאן
עבד ית פתמא קדון
ואף את לא תימא לי
ואף אנא לא שמעתי
אלהון ימא דיון: כי ויקח
אברהם צאן ותורין ויהב
לאבימלך ויכרו תרניהון
קיס: כס ויאמר אברהם
ית שבע חורפן דען
בלחודיהון: כס ויאמר
אבימלך לאברהם מה
אינון שבע חורפן אליון
די אקומתא בלחודיהון:
לויאמר ארי ית שבע
חורפן תקביל מן ירי

בער הטורים

(א) סוכת. ענים כמס'. הלכת כדכנס. אחת הלכת כל בנות ארץ. בזויה חכמה נכדאו כל בנות ארץ:

רשי

שפתי חכמים

שור לדיק כענין זה מעלה אלו לו הכהר. מהרש"ל: ק וסא דלא
כתיב למד וכתב לעד מפני שהוא לשון נקיבה כי עדה לנקבה
לשון עדות על נקיבה ק כמו ועדה המלכה: כי

פירוש לתורה אלהים

האם אוניפוח גיהאם מים אבימלך על אורות באר
המים אשר נולד עבדי אבימלך ווענין דער ברינגען מיט
וואסער וואס דיא קנעקט פון אבימלך האבין
גענוגלע: (כ) ויאמר אבימלך אונ אבימלך האם
גיואנט לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה איה ווייס גיט
ווער עם האם גיואנתן דיא ואף וגם אתה לא תהנה לי
אונ איה דו האקט מיר גיט גיואנט וגם אנכי
לא שמעתי בלתי היום אונ איה איה האב ראם גיט
גיהערט נאר היינט: (כז) ויקח אברהם אונ אברהם
הם גיומקען צאן ובקר שאף אונ רינדער עמו לאבימלך

פרקי דרבי אריעור

ועם גימקען ווערן די וינד ביי יודין, אונ זיי וועלן באהען די
וויקסע שפעס, אונ וועלן ריין סאכין די ווענין פון גרינדער
אונ פון סוסקען, אונ וועלן פלאנצן גערשנער אונ וייה
גערשנער, אונ זיי וועלן פארצאקען (נאנץ סאכין) די סאקעדין
פון בית המקדש וואס וועלן צו פראכין, אונ נאך אנעלעך
ואכין, אונ דביי בלחמות וועלן די קינדער פון וישמעאל סאכין.
אין בלחמות וועם ויין אין דעם אבאבנער וואלד, אונ אין בלחמת
(ח'א) (ח'ט)

חפרתי את הבאר הזאת: לא על־כן
 קרא למקום ההוא באר שבע כי
 שם נשבעו שניהם: לביכרתו ברית
 בבאר שבע ויקם אבימלך ופיכל
 ערצבאוו וישבו אל ארץ פלשתים:
 לא וישע אשל בבאר שבע ויקרא
 שם בשם יהוה אל־עולם: לי ויגר

בדיד דתהי לי דסדרו
 ארי חפרית ית בקרא
 קרא: לא על פן קרא
 לאתרא תהוא באר שבע
 ארי תמן קיימו תרויהון:
 לב ונדרו קים בבאר שבע
 וקם אבימלך ופיכל רב
 חיליה ותבו לארעא
 דפלשתאי: לב ונציב
 אילנא בבאר שבע וצלי
 תמן בשמא דיי אלהא
 דעלמא: לי ואתותב
 דלא וישע אשל . ויקרא שם . סוטה טז :

רשבים

(ג) וישע אשל . פרדס היה והתפלל שם

שפתי חכמים

חפרתי את הבאר . מרובים היו עליה רועי
 אבימלך ולומרים אהנו חפרנוה אמרו ביניהם כל
 מי שיתראה על הכר ר ויעלו המים לקראתו שלו הוא ועלו לקראת חכרם: (ג) אשל . רב ושמואל
 סד אמר פרדס להביא ממתו פירות לאורחים בסעודה . וחד אמר סודק לאכסני' וכו כל מיני פירות
 ומיניו לשון נטיעה בחבלים שנאמר (דניאל יא) וישע אהלי אפלטו: ויקרא שם וגו' . על ידי חזונו אשל
 נקרא שמו של הקב"ה אלוה ללב העולם לאחר שאוכלים ושותים אמר להם כבדו למי שאכלתם משלו סבורים אתם שמשלי
 פירוש דתורת אלהים

וועגין תהיה זי געה דאס נאל ויין צו מיר פאר איין
 גדות די חפרתי את הבאר הזאת אז איה האב גינראבין
 דיא בריןען , ורשי שרייבט דיא פאסטעכער פון
 אבימלך האבין גיקרינט אונ האבין גינאנט מיר
 האבין גינראבין דיא בריןען האבין וייא גנוישען
 זיה אפ גישמאוקסט דער וואס וועט זיה ווייזן
 בייא דער בריןען אונ דאס וואסער וועט ארויף
 גיין אקעגין אים צו דעם גיהער די בריןען וענען
 וייא אויף גינאנגען קעגין אברהם , אונ דער
 מדרש שרייבט דיא פאסטעכער פון אברהם
 האבין גינאנט וועלכער פון אונזערע הארין וועלין
 שטעלין זיינע שאף בייא דער בריןען אונ דיא
 וואסער וועלין ארויף גיין קעגין די לעמלעך דעם
 קערין וייא וענען וייא אויף גינאנגען קעגין
 אברהם לעמלעך דרום האט אברהם גינאנט צו
 אבימלך דו ואלקט בייא מיר געמען דיא זיגען
 לעמלעך בדי עם נאל ויין איין גדות אז איה האב
 גינראבין דיא בריןען ווארום דורך וייא איז דאס
 גינאר גינארין: (יא) על פן קרא נקום תהוא באר שבע
 דרום האט ער גירופין דאס ארש באר שבע
 כי שם נשבעו שניהם ווארום דארטין האבין ביידע

פרקי דרבי אליעזר
 נועם זין אויף דעם נס , אונ איין סלקמה נועם זיין אין רוים , דארט נעם קוסען קשים , אונ ער נעם זעהן זיי די געזין דינער
 די סלקמה נועם זיין שווערער ווי יגע צוויי סלקמות , אונ פון וועלין פארלארן ווערין , נאקדעם נועם ער קוסען אין ארץ
 ישראל , אונ עם נעם זיין די גאולה :

אֲבָרְתֶם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים
רַבִּים: פ' שְׁבִיעִי כִּב * וַיְהִי אַחַר
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נָסָה אֶת־
אֲבָרְתֶם וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹי אֲבָרְתֶם וַיֹּאמֶר

אֲבָרְתֶם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים
 יָמִים סְגִי יָמִין: * וַיְהִי
 אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים
 נָסָה אֶת־ אֲבָרְתֶם וַיֹּאמֶר
 אֱלֹוֹי אֲבָרְתֶם וַיֹּאמֶר

ת"א ויהי אחר . . . טכנול' פס = וסל'ט'ט' .
 מנייה' פס :

רשבים

(א) ויהי אחר הדברים האלה . כל מקום ש.אמר אחר הדברים האלה כחומר אל הפרשה שלמעלה . אחר הדברים האלה שגולד יצחק ויוגד לאברהם אחר הדברים האלה שהרג אברם המלכים אמר לו

שפתי חכמים

לפי עדים וק"ל : ש מה שנידן לפרש זאת משום פסוק שלאחריו שכתוב ויהי אחר הדברים האלה וגו' שהוא סמוך לכל מקום שכתב אחר הוא סמוך כדפריש"י כפרשת לך לך וזה היה י"ב אותה שנה ויבא ויטב בחלוני מרחש שלא מנינו קודם לכן שהיושב אלה עם שבכל מקומותיו היה כאורח חונה ונוסע והולך שנאמר ויעבור אברהם . ויעתק משם . ויהי רעב וירד אברהם מלרמה . וכמלרס לא עשה אלה ששטה הדסים והלך שמו פרעה מיד וילך למסעו עד ויבא ויטב בחלוני מרחש אשר נחברון שם יטב עד שנהפכה סדום מיד ויסע משם אברהם מפני בוסה של לוט ובה לארץ פלשתים וכן ל"ט שנה היה שהרי בשלישי למילתו באלו חללו המלכאים הרי כ"ה שנה וכו' . ימים רבים מרובים על הרשעים ולא בל הכתוב לסתום חלל לפרש ואם היו מרובים עליהם שתי שנים או יותר היה מפרשם ועל כרחק אינם יתירונו יותר משנה הרי כ"ז שנה מיד ולא משם וחור לחברון ואותה שנה קדמה לפני עקידתו של יצחק י"ב שנים . כך שטיה בסדר עולם (כ"ר) : (ה) אחר הדברים האלה . יש מרבותיו אומרים (סנהדרין פט) אחר דבריו של שטן שהיה מקטרג ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד אחר לו כלום עשה אלה בשביל כנו חלו הייתי אומר לו זכה אותו לפני לא היה מעכב וי"ל אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק

עקדת יצחק

(ה) ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם וני' . וקסה למס ה' ליד' ה' לנסותו כמשה עקדת בנו הרי כבר

קדושים על התורה

(א) ויהי אחר הדברים האלה גו' . נאבדעם ווי אבדעם האם נעבאבם אפארבדינג מיט אבימלך . האם נאמ ניאגמ צו אבדעם ער זאל מקריב זיין יצחקן פאר אבדעם עוליה . וייל די פענעמישן האבין גיאגמ אז שנה איז מעוברת גינארין פון אבימלך . אונ יצחק איז דער זון פון אבימלך . דריבער האם נאמ גיט גיקענט זאגין גו' וואס אבדעם האם גימאכט האם ער פאר דיר גיט מקריב גינען . קיין שום קרנן האם נאמ ביה גיענפערש גו' האם דאך דאס גיטאהן נאר פון זיין זון וזהן ונענין אונ אז איך וואלמ אים גיאגמ ער זאל שעקמיין זיין זון וזהן פאר מיר וואלמ ער מיה גיפאלגמ . אונ אטייל זאגין נאך דיא רייד פון ישמעאל וואס ער האמ זיך באריממ אקענין יצחק אונ האם גיאגמ איך גיין אלמ גינען דרייצעהן יאהר אז מיין פאטער מיה מר גינען אונ איך האם גיט גינען האם יצחק צו אים גיאגמ דו באריממ דיה מיט איין אבדע פון דיין לייב אז איך וואלמ אים גיט גינען איך זאל מיה אטיין שעקמיין פאר אים וואלמ איך אים גיט ויידער גינען והאלהים נסה את אברהם אונ נאמ האם גיפירובמ צו אבדעם ויאמר אלו אבדעם אונ ער האמ צו אים גיאגמ אבדעם ויאמר האם אבדעם

ספר הישר

ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אבדעם . אסאדל האם גיטראפין יצחק מיט ישמעאל . זענען גינעסין צו זאפען . האם ישמעאל גיאגמ צו יצחק איך גיין אויך אזוי פרום ווי דו . נען נאמ האם גיאגמ צו מיין פאטער אבדעם ער זאל מיה מר זיין אונ זיך גיין באקאלמ

משלי חכמים

(א) והאלהים נסה את אבדעם וני' . די גשוי איז פאר וואס זאגמ די תורה נאם האם געפירובם אבדעם . דאך באקאלמ אלס גינען זיבען אונ דרייסיג יאהר האם ער (חק לישראל ע"ט) (ח"א)

כָּךְ אֶל־אֶרֶץ הַמִּזְרֵה וְהַעֲלֶהוּ שָׁם
 לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר
 אֱלֹהֶיךָ: וַיִּשְׁבַּם אֲבִרְהָם בַּבֶּכֶר
 וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמורוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי

לָךְ דְּאַרְעֵי פּוֹדֵקָנָא
 וְאַסְקִיָּה קְדָמִי תַּמָּן
 לְעֵצְתָא עַל חַד מִן מַזְרֵיָא
 דִּי אִימַר לָךְ: גַּ וְאַקְדִּים
 אֲבִרְהָם בְּצַבְרָא וְנָרִיז

תולדות אהרן

וישכם. פסוקים ד וסדר קט מולין 85 :

רשבים

הורגים שבע ערקים מבניך ואלו הן שמשון חפני
 ופנחס שאול ושלשה בניו. ד"א חייך שבניו מחריבים
 שבע משכנות ואלו הן אהל מועד וגלגל נוב ושילה וגבעון ובית עולמים תרין ד"א שארון מחזור את שרת
 פלשתים שבעה חרשים: נסה. קונטר אריאל"ה: (ב) המזורה. האמורה ארץ האמורה. הרבה אלפיין
 חסרים. ויטש הושך כמו ויאמש. לא יהל. כמו לא יאהל שם ערבי:

שפתי חכמים

בכמה מקומות נא שאינו לי נקשה הר"ס: א כדו שלא יאמר
 סק"ס הסריף דעמו ולכן עשה הכל אי לא הוה מתורף בדעמו
 לא הוה עושה: (נח"י) וי"ל דבעתה קח לא סני דאס כן הל"ל
 את בני יסודך אשר הסכת ומלמך את ש"מ נחלק אהם והיינו
 צירופים בזה המזורה. ורבותי פירשו על שם שמעם
 הרקתה שיש בו מור נרד ושאר כשמים: והעלהו. לא אמר לו שחטו לפי שלא היה חפץ הקני"ה לשמחו אלא
 להעלהו לחר לטעמו עולה ומשהעלהו אמר לו הורידהו: אחד ההרים. הקני"ה מטהא הלדיקו. (ס"א) משהא
 ללדיקים) ואח"כ מנלה להם וכל זה כדו להרבות שכן וכן (לעיל יב) החרץ אשר ארץ וכן ציונה (יונה)
 (ב) וקח עליה את הקריאה: (ג) וישכם. נודדו למטה (פסוקים ד): ויחבש את חמורו הוא בעצמו ולא לזה לאחד
 מטבדיו שהאבהה מקלקלת האורה: את שני בעריו. (כ"ר) ישמעאל ולעיוור שחין חלם חנוך רשאי לנאה

בעל המורים

(ג) אל ארן סמרים. בני כירושלים:

רש"י

ולמה לא נילה לו מתחילה שלא לטרכו פתאום
 א ותווח דעמו עליו ומטרף וכדו לחכמי עליו את מטה
 וליתן לו שכר על כל דבור ודבור: וארץ המזורה.
 ירושלים וכן בדברי הימים (ב ג) לבנות את בית ה'
 הוראה ויבאה לישראל. ואונקלוס תרגומו על שם עבודת
 לא אמר לו שחטו לפי שלא היה חפץ הקני"ה לשמחו אלא
 להעלהו לחר לטעמו עולה ומשהעלהו אמר לו הורידהו: אחד ההרים. הקני"ה מטהא הלדיקו. (ס"א) משהא
 ללדיקים) ואח"כ מנלה להם וכל זה כדו להרבות שכן וכן (לעיל יב) החרץ אשר ארץ וכן ציונה (יונה)
 (ב) וקח עליה את הקריאה: (ג) וישכם. נודדו למטה (פסוקים ד): ויחבש את חמורו הוא בעצמו ולא לזה לאחד
 מטבדיו שהאבהה מקלקלת האורה: את שני בעריו. (כ"ר) ישמעאל ולעיוור שחין חלם חנוך רשאי לנאה

עקרת יצחק

את בני הכנס פנימי לעורר כח הסודאה. אבל על בני לא עלה
 על דעמי עיטור מכות אכזריות כשכל נכחתי. לכן כאשר לקחו

לרשבים על התורה

עד גימט פאהן. מיר נוייסין או אברתם אבינו איז גינען
 אברויסער בעל דתכות אויף פענטשין. עד האם גינעבין
 עסין אוסיקס צו יעצער פענטש וואס איז אריין געקומען
 צו אים אין שטוב. איז ער ואל געקען אפענעש און אים
 שעקטן. דאס האט אברתם געוויס גיט געקענט. ווייל ויין
 הארץ וואלש דאס גיט גיקענט פאהן. איז דער פענטש
 זאל גאך ויין. ויין ויהן. און גאך ויין איינגעיער ויהן.
 און אזוהן וואס איז אצדיק. וואס די האקט אים געוויס
 ליבער ווי די האקט יוד אריין. פון דעספונעגן ואלקס
 אים בקריב ויין פאר אברתן:
 (ג) ויקח את שני בעריו אתו ואת יצחק. פאר וואס האט
 אברתם פריער גענומען ויגע צוויי יונגען נאכר
 דעם האט ער גינעטען יצחק. ער האט דאך פריער געבראכט
 ויחבש את חמורו און ער האט אריין אן גינערט ויין
 גינעטען יצחק. וואס ער האט גיבאט צו אברתם ויין ויגע
 סודות גימט את

ספר הישר

יצחק זענען גינעטען פאר גאט און גאט האט
 פאיר געוואלט פריבין אברתמען. אין די צייט זענען
 געקומען די מלאכים פאר גאט און דער שטן איז אויף
 געקומען האט גאט גינאנט צום שטן פון וואנען קומסטו.
 האט דער שטן גינאנט איך האב געזעהן די וועלט. האט
 גאט גינאנט צום שטן וואס וואקסטו צו די פענטשין פון דער וועלט.
 פענטשין זענען נאר פריש ווען ווי בארשין פון דיר אפעס בעטין. און אז די האקט ווי שוין גינעבין ר' זאך וואס ווי

משלי חכמים

אז ער האט געזעהן אברויסע גנבה. פון האט אים אריין
 געשקיס אין אברויסע און פון האט אים געשלאגן ער זאל בודח
 (ח"א) (ח"א)

מירמע

נַעֲרֵיו אֵתוּ וְאֵת יִצְחָק בְּנֵוּ וַיְבַקְעוּ
 עֲצֵי עֵלְהָ וַיִּקְחוּ וַיִּלְךְ אֶל־הַמָּקוֹם
 אֲשֶׁר־אָמְרוּ לֵאמֹר לֵאלֹהִים: י בּוֹיֹם
 הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אֲבָרְהָם אֶת־עֵינָיו

את חמריה ודבר ית הרין
 עולימוהי עמיה נית
 יצחק פריה וצלה אעי
 לעלתא וקם נאל לאתרא
 די אמר ליה יי: די ביומא
 הדיתאה ויקח ויקח אברהם

שפתי חכמים

רש"י

שכנך פסע הטיב הקב"ה על שלמה הכהן וכענין נחמה כהן נחמה
 לא בני דא"כ סו"ל איסכא קת את יצחק את כן את יחידך אשר
 אהבה רבוס נמי חיוב מלוה: ב וכי לא היו לו אלא שני נערים
 אלא נערו המיוחדים לו פסע יסמאל ואלשור: עין לקמן
 כפרשת בלם מה שפירשתי גבי שני נערים דכנסם למה שפסע רש"י
 פירוש דהתם מכהא: ומרש"ל פי' דכנסם פסיע רותו גבוהה
 והיה גרד לשימוש פי' סביו משמשים לו את זה אכל אברהם
 רק שלא יבא יחיד יחיד שאלם יסכך אחר מנפרו לוקטו מסום סבי
 מכיל רחמי מן התרגום אלא בל' לפרט דלמ' נמי לטון כיוצא

לדרך ב בלא ב' אגשים שאם ילטרך האחד לנקבו ויתרחק
 יהיה השני עמו: ויבקע: תרגומו וללח כמו (ש"ב יח)
 וללחו הירדן ג לבין ביהוק סינדר"ל בלעז (שפאלטען):
 (ד) ביום השלישי: למה היתר מלהרחותו מיד כדי
 שלא יאמרו הממו וערכבו פתאים וטרף דעתו ואלו
 שהיה רוחו ממוכה לא היה גרד לשימוש שהיה משמש את עמו
 לקח שני נערים עמו לכך פי' פסע זה עכ"ל: ג ונראה לי דלית

עקרת יצחק
 ליה מדנשטיס: שאלם אוכח את לו יומר מנפס: כן עדי' סין
 עם נכסיו זס: כי האבות הקדושים בודלי סין מקבלים עליהם על

עקרת יצחק
 פירוש דתורת אלהים
 כי אמנם אנכי חטאתי
 דכריס עדיפא

לוקטום על התורה
 נעמען יצחק, ער איז דאך דער עיקר וואס נעמען אים גייט
 אברהם דעם וועג, נאר אז שרה און יצחק וואלטיין זעהן
 אז דער עיקר וועג איז וועגן יצחק, וואלט שרה גיט
 געלאזט גיין יצחק ביי אברהם ואל איר זאגן ווא היז ער
 פירט יצחק, און פאמער וואלט זיא גיט איינזעלענען.
 אדער זיא וואלט שוין גישפארבן פון צער, דריבער האט
 אברהם גיזאגט ער גייט נאר פון זיינעטוועגן און האט
 געזאגט זיינע צוויי יונגען מיט און וועג, נאר ווען ער
 האט שוין געזאגט זיין דעם גרויס גיין פון שטוב האט

שני נערו אמו און ער האט גינאמען זיינע צוויי
 יונגען מיט זיה דאס זענען ישמעאל און אליעזר
 דען א אדם חשוב טאר גיט גיין אין וועג אן
 צוויי א קעמפלין (עין רש"י) ואת יצחק בנא און האט
 גינאמען זיין וזהו יצחק ויבקע עצי עצה און אברהם
 האט גישפאלטן דאס הארץ פון וועגן דער עקרה
 ויקם און ער איז אויף גישפאלטן וילך אל חקוס אשר
 אפר לו האלוים און איז גינאמען צו דעם ארץ וואס
 נאט האט אים גינאגט: (ד) ביום השלישי אין דעם דריטען טאג וישא אברהם את עיניו האט אברהם

ספר הישר

פרקי רבבי אליעזר

האבין גיבעטין און עם אין זיי גיט פארלאזן זיי זיה און
 דערפאמען זיה שוין גיט, איה האב גינען אברהם דער
 וזהו פון פרח אייער, ער האט געזאגט קינדער איז ער
 גינען פרום ווא ער איז גענאמען האט ער גיבאקט אפונת
 און האט פקריב געווען קרננות און ער האט געקענט
 געמאכט זיין נאמען צו די גאנצע וועלט: ווי זיין וזהו
 יצחק איז גיבארין גינארין האט ער זיה שוין פארלאזן
 און ער האט געמאכט אגרויסע קענה, און פאר דיר האט
 ער אמילד איין קרנן גיט פקריב גינען, ווייל דו האפט
 אים שוין גינעבין וואס ער האט גינאלט האט ער זיה
 שוין פארלאזן, האט גאט גינאגט צום שפן אברהם איז
 אזוי פרום ווי ער איז גינען, און אז איה וועל זאגן צו
 אים ער זאל פקריב זיין פאר אקרנן זיין וזהו יצחק וועט
 ער דאס אויף פארן, האט דער שפן גינאגט זי גאט זאג
 צו אברהם ער זאל פקריב זיין פאר אקרנן זיין וזהו יצחק
 וועסטו זעהן ער וועט זיה גיט פאלגן, האט פארד גאט
 גינאגט צו אברהם געם זיין וזהו יצחק גינאגט אים פאר
 אקרנן אויף איינעם פון די בערג וואס זענען אין דעם
 זאל נעמען זיין וזהו יצחק פון זיין מופער שרה, איז אברהם געקומען אין דעם גינאלט צו שרה און האט זיה געזעעט,

חכמה גינאגט צו אברהם אויף דעם בארג וואס דו וועסט
 זעהן פון כבוד שפיים און ווארט אויף ריר, אויף דעם בארג
 זאקסו פקריב זיין זיין ויהו פאר אקרנן עולה, אברהם איז
 אויפגעשפאנען פריה און האט גענומען זיין ויהו ישמעאל און
 זיין קעקס אליעזר און זיין וזהו יצחק און האט געשפאנט
 דעם אייזל, דער אייזל איז גינען אוהן פון דעם אייזל וואס
 איז גשאפן גינארין דעם ערשטן ערב שבת צווישן טאג און
 נאכט, אויף דעם אייזל האט געריסען משה ווען ער איז
 גענאגען פון סרנן אין סצרים, אויף דעם אייזל וועט רייסן
 דער פלך משיח, ווען יצחק איז גענאגען צו די עקרה איז ער
 אלס גינען זיבען און דרייסיג יאהר, און ישמעאל איז אקט
 גינען סופציג יאהר, אין וועג גינענדיג איז גינארין אקרנן
 צווישן ישמעאל און אליעזר, ישמעאל האט גינאגט צו אליעזר,
 פון פאפער אברהם גיט פקריב זיין יצחק פאר אקרנן עולה,
 און איה בין דאך זיין ויהו וועל איה אלץ ירשנן פון פון פאפער,
 און אליעזר האט גינאגט צו ישמעאל זיין פאפער האט זיה
 אקרנן אויף איינעם פון די בערג וואס זענען אין דעם
 זאל נעמען זיין וזהו יצחק פון זיין מופער שרה, איז אברהם געקומען אין דעם גינאלט צו שרה און האט זיה געזעעט,

משלי חכמים

משלי חכמים

מורסע און פון זאל אים צו פירען געבין פאפער און פון זאל
 זייס אנהייבן שלאגן, וויא פון האט דעם קינד גישלאגן און
 דאס קינד האט געשריגען צום פאפער איה קען גיט אויסהאלטן
 זיא יסורים האט דער נכב פאר מודה גינען אויף זיא נכבה,
 (חכ"א) (ח"א)

מורסע און פון זאל אים צו פירען געבין פאפער און פון זאל
 זייס אנהייבן שלאגן, וויא פון האט דעם קינד גישלאגן און
 דאס קינד האט געשריגען צום פאפער איה קען גיט אויסהאלטן
 זיא יסורים האט דער נכב פאר מודה גינען אויף זיא נכבה,
 (חכ"א) (ח"א)

וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרֶחֶק: הַ וַיֹּאמֶר
אֲבִרְהֵם אֶל־נַעֲרָיו שְׂבִירְלְכֶם פֹּה
עִם־הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנַּעַר נִלְכָּה עַד־
כָּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבָה אֵלֵיכֶם:
וַיִּפְקַח אֲבִרְהֵם אֶת־עֵינֵי הָעֶלְהַ

ית עינוהי וחזא ית אתרא
 מרחיק: ה ויאמר אברהם
 לעולימוהי אודינו לכן
 הלא עם המרא ואנא
 ועולימא נתמשי עד פא
 ונסגור ונתוב לו תוכון:
 ו ונסיב אברהם ית אעי

ת"א וילמר: ידעתי וכו' כחזון קיה ב"ק
 מט נדס: ו ונסתור: מופד קטן ית:

רשבים

(ז) המאכלה. סבין. ע"ש וחרבי האכל בשר: (ז) את המקום. בני זה ידועים: מרחק. חזר כתיב קרי ביה
 מרחיק שפסען היה מרחיק המקום מלמנויה: (ה) וכוונה. וכמסרה
 ונשתחוה ונשוכה נחנה ראש ונשוכה לנו ונשוכה נחפשה דרכינו ונחזורה ונשוכה סבוכה ה' אל"ף ונשוכה לנו וכוונה אל ה'
 נשוכה אברהם שאלמר נשתחוה ונשוכה זכו ישראל לעשות תשובה והיינו לנו ונשוכה נחפשה דרכינו ונשוכה סביבנו ה' אל"ף ונשוכה

רש"י

היה לו שעות להמלך אל לנו לא היה עושה: וירא את המקום. ראה עין קשור על ההר: (ה) עין כה. כלומר
 דרך מוטע למקום אשר לפניו. ומדרש אגדה אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום כה יהיה זרעך: ונשוכה.

עקרת יצחק

דעת זקנים מבועלי התוספות
 (ט) שבו לכם פה. מדרש בשראה אברהם את המקום
 מרחוק וענן קשור עליו אמר ליצחק בני מה אתה רואה
 אמר לו הר נאה וענן קשור עליו חזר אמר געו ונאמר להם
 לא ה' עינין העקרה נסיון גדול לפניו. שה' מוכן בכל יום לזה.
 שכל אברהם שמעולם לא עלה על דעתו שה' יטוה לטקריב את

לקוטים על התורה

ער גי'אנטם צו יצחק אויב דו וויי'קסט קום אויף מיט אנגי.
 איז יצחק מיט געגאנגען:

(ח) ויאמר אברהם אל נערו וגו'. אברהם האם גי'אנטם
 צו ויגע וינגען ויצט איר ר'א אויף דעם ארם
 מיט דעם אויזל אונ איך מיט דעם קינד וועלין מיר גיין
 פון צו דעם ארם וראם מיר ווען פון וויי'טין. ווייל אברהם
 האם גי'ואלט ניון אריין מיט יצחק אונ יצחק יאר אים
 פגענין וואס ער האם אים גי'פרענגט מיר פראגין האלץ
 אונ פיער אונ אמעקער. ועד אויף אז דו גייסט מקריב ניון
 אפארן ווא איך דער שעפט. אונ אברהם האם אים
 גי'ענקערט גאם וועט שוין ווען דעם שעפט. וועט שוין
 יצחק פארשטיין אז ער וועט זיין דער קרפן. וועט יצחק
 זיך פארבטיין צו זיין אקרפן. אונ עם וועט גיט זיין די
 גאך ביי אים פרוצלאנג. ווארום פרוצלאנג. קען גאך יצחק
 זי'שין אונ שטארבין:

איך אונ דער יונג דאס איז יצחק וועלין מיר גיין אקליין ביסול ווען צו דעם ארם וואס איז פאר
 אנגי. ואין פודרש שטייט אזוי האם אברהם גי'ואנט אז גאם הייטט מיר מקריב זיין מיין יתן יצחק
 פאר איין עולה וועל איך ווען וויא אזוי וועט מקינים ווערין דער פסוק וכה יהיה זרעך דאס
 איז טייטש דיינע קינדער וועלין זיין אזוי וויא דיא שפערין אין הימעל ונשתחוה אונ מיר וועלין
 זיך בוקן פאר גאם ונשוכה אלים אונ מיר וועלין ווידער קערין צו איך. ורש"י שרייבט אברהם
 האם גביאות גי'ואנט אז וויא וועלין זיך ביי'דע אום קערין: (ו) ויבך אברהם את עצי העקה אונ

מפר הישר

אונ נאנט צו איר. אונזער ווען יצחק איז שוין ארם ויגען
 אונ דרייסיג יאר אונ ער דאס נאך גיט גי'עריגט ווי אזוי
 צו דינען גאם. איך וועל גיין פארנין מיט אים אין דעם בית
 המדרש פון שם געבר אונ דארטן וועלין זיי אים גע'רענען ווי

משלי חכמים
 אונ עם איז בייא מיר געבליבען אפילו קען וועט מיר ש'לאנין
 מיט יסורים ואל איך גיט מ'ה' ויין. ווייל איך האב מ'ד' אלע
 (חק לישראל ע"ט) (ח"א) 83 4 אונ

וַיֵּשֶׁם עַל־יַצְחָק בְּנֹו וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־
הָאִשָּׁה וְאֶת־הַמַּאֲכֹלֹת וַיִּלְכוּ לְעֹנֵיָהֶם
יַחְדָּו: וַיֹּאמֶר יַצְחָק אֶל־אֲבֵרָתָם
אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הַנְּנִי בְנֵי
וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאִשׁ וְהַעֲצִים וְאִיהָ
הַשָּׂה לְעֹלָה: וַיֹּאמֶר אֲבֵרָתָם
אֲלֵהֶם יִרְאֵהֶלּוּ הַשָּׂה לְעֹלָה בְנֵי

בְּעֵתָא וְשׂוּי עַד יַצְחָק
בְּרִיה וְנִסִּיב בְּיָדֵיהּ ית
אִישְׁתָּא וַיֵּת סְפִינָא וְאִזְלוּ
תַרְוֵיהוֹן כַּחְדָּא: וַיֹּאמֶר
יַצְחָק לְאֲבֵרָתָם אָבֵוּהִי
וַאֲמַר אָבָא וַאֲמַר הָא אָנָּא
כְּרִי וַאֲמַר הָא אִישְׁתָּא
וְאֵעִיָּא וְאֵן אִי־מְרָא
לְעֵתָא: וַיֹּאמֶר אֲבֵרָתָם
כְּדָם וַיִּנְגְּוּ לִיהּ אִי־מְרָא

תולדות אהרן
כשה נמלה . סנהדרין עט : חלסיס יראה .
ברכות 30 :

בעל הטורים

וכנסתם הנלוות מתקבלות לנו ונשובה אל עיר ס' ואם לא זכו חומר נהנה ראש ונשובה הכל כזכות אברהם :

שפתי חכמים

כדלשכתו וללוו את הירדן : ד וסא דלרין לטבי טעמיס דלסי
טעס א' קספ לקרוח אוחו אוכלת ל'ס שמכשרת ו'טעס זה לחוד
ק' לקרוח אוחו סכין כמשמעו ל'ס ערד פ"ס ששרא' כו' . (ממ"ט)
והס דלס כפי כפי' כהרס לחוד דלס' א"ש שנקרא מאללת ולא

חננא טמוכו טניהס : (1) המאכלת . סכין על סס
שאוכלת את הכשר כמה דתימא (דברים לב) ורבי
תחלל כשר ושוכשרת כשר לחכילה . ד"ח זאת
נקראת מאכלת ד על סס שישראל חוללים מתן שכרה :
וילכו שניהם יחדו . אברהם שהיה יודע שהולך
עריגים כדכר : (ח) יראה לו הששה . כלומר יראה לו

לשחוט את בנו היה הולך ברחוק ושמהם כיצחק שלא יאה
שחטו את בנו ולא חין סה לטולה בני . ואמ"ל שחטין

דעה זקנים מבועלי התוספות
מה אתם רואים אמרו לו אין אנו רואים שום דבר אמר
להם אחם והחמור שים שאנכם רואים כמורו א"כ שבו
לכם פת עם החמור . ונ"ל דהיינו תך דאמרו רז"ל עם
הדומה לחמור ולפיכך עבר אין לו חיים כמו חמור :

עקרת יצחק

עשה טעניו סרגס חוק כנסו כדכר שלא פו"ע על רשיוס
ומכל מקום כתיבה לזה ועשה זאת כשמהם הרי זה נסיון גדול .
זה שחמור הכתוב והללוים כסס את אברהם ולא ליצחק לפי
שאלההם ה' מרגיש את אשר יצחק יחר מיתמן עמלו . ואלו

פירוש לתורת אלהים
אברהם האם גינוקען דאם הארץ וישם על יצחק בני
אוג ער האם גיטוהען אויה ויהן יצחק ויבא
בירו את האש וזה המאכלת אוג ער האם גינוקען אין
זיין האגט דאם פייער אוג דאם מעקער היגטי
שניהם יחדו אוג וענען גינאנקען ביידיע צו זאמען :
(ז) ויאמר יצחק אל אברהם אבי אוג יצחק האם גינואגט
צו זיין פאקער אברהם ויאמר אוג ער האם גינואגט

ספר הישר

צו גאט , האם שרה גינואגט צו אברהם'ען די גיט גיטקט
דו זאלטס טאקי גיין מיט אים צו שם גער . גאר זאלטס
זעהן ער זאל דארט גיט לאנג זיין ויארם דו וייקט דאך
אז מיין לעבין אוי אגגעפוגדין צו זיין לעבין , די גאט
האם יצחק גענעקטיגט אין דעם געצאיה'לס פון שרה אוג
אגאנצע גאכט האם זיא אים געקושט אוג איוט גענומען
אוג זיא האם גינואגט צו אים מיין ויהן ווי אזוי קען אויך
מך אפשיידן פון דיר אוג זיא האם גענוייגט מיט אים ,
אוג זיא האם גינואגט צו אברהם'ען אויך קעט דיה גיב
אכטונג אויף מיין ויהן , אויך האב דאך קיין אנדער ויהן קיין טאכטער
גיב אים עסין , אוג נוען ער נועט זיין דארשטיג גיב אים מ'ר'קען , זאלטס אים גיט
לאנין גיין מיט די פיס , גאר

משרי חכמים
דריבער האב אויך געמאכט סודת זיין , פאר וואס זאל מיין ויהן
ליידן יסורים פאר מיין גנבה , בייא אברהם אוי יצחק אוי אויך
אזוי גייען , געוים האבין אברהם אוי יצחק אלע פאג געליעגט
קריאת שמע אוי האבין גינואגט ויהבת את ה' אלויה בקל לבקש
(ח"א)

פרקי דרבי אליעזר

פירוש אים פאג אוג נאכט נועל אויך אים ירשגן , דערנויי אוי
אראפגעקוקען אשמימקע פון הימל אוג האם גינואגט גיט
ישמיאל נועט ירשגן אוג גיט אליעזר נועט ירשגן , איר דארקט
איר גיט קריגען , דעם דריטען פאג זענען זייא געקוקען צום
בארן צופים , האם אברהם גיזעהן די שכינה אויך דא אויף דעם
בארן , ער האם געזעהן אויף דעם בארן שפיט אפשיידר'יער
זייל פון דער ערד ביו צום הימל , אברהם האם גינואגט צו יצחק
מיין ויהן דו זעהסט געשעס אויף די קעגן האם יצחק גינואגט אויך

משלי חכמים

דריבער האב אויך געמאכט סודת זיין , פאר וואס זאל מיין ויהן
ליידן יסורים פאר מיין גנבה , בייא אברהם אוי יצחק אוי אויך
אזוי גייען , געוים האבין אברהם אוי יצחק אלע פאג געליעגט
קריאת שמע אוי האבין גינואגט ויהבת את ה' אלויה בקל לבקש
(ח"א)

**וילכו שניהם יחדו: ׀ ויבאו אל-
המקום אשר אמר לו האלהים ויבן
שם אברהם את-המזבח ויערך
את-העצים ויעקד את יצחק בנו
וישם אתו על-המזבח ממעל
לעצים: ׀ וישלח אברהם את-ידו**

**פגלתא פרי נאולו
תרגוהו פחדא: ׀ ואתו
לאתרא די אמר ליה ׀
וכנא ממן אברהם נת
מדפחא וסדר נת אציא
ועמד יתיצחק פריה וצוי
ותיה על מדפחא ערי מן
אציא: ׀ ואושימ אברהם
תא ושלח. זמנים: פגחוס עכ מוין זי.**

בעל המורים

(1) לשחוט. כ' במס' לשחוט את בנו לשחוט עליהם הטלה כס' יחזקאל גבי קרבנות שאנו למדים עיני הקרבנות מוזכרות כדלמדת כזפתין היו החמיר יד ורגל בעקידת יצחק בן אברהם:

שפתי חכמים

אוללת ולא סיון דל"כ קשה דל"ה טידישה על המחללת מורה על דבר ידוע כבר והוא עד הנה לא היה למסין עס על מחללת כלל והרגלים ביחד היא עקידה והוא לשון עקודים שהיו קרסוליהם לכנס מקום שנקוין אותן בו היה ניכר:

דעת וקנים מבעלי התוספות

עוד הקני' לנכרסו שחמור עלמו לשחוט לא כ' פנסיון (1) ויקח את המאכלת. שמכשרת הבשר באביה. ד"א שכל ישראל אוכלין זכותה בעה"ז:

פירוש לתורת אלהים

מיון וזהו צו איון עולה ויבט שניהם יחדו אונג וי"א וענעו בידע גיבאנגען צו ואמען. ורש"י שרייבטם האמשי יצחק האם שוין פאר ששאנגען או ער גייט מען זאל אים שעקטיון וענען וי"א פארט גיבאנגען בידע מיט אנלייה הארץ צו מאדן דעם רצון פון הקב"ה: (ט) ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהים אונג וי"א וענען ניקומען צו דעם ארט נואם האם אים גיבאנגען ויבן שם אברהם את המזבח אונג אברהם האם גיבאנגען דארטיון אמזבח ויעידו את העצים אונג ער האם און גירעכט דאם זואלץ ויעקד את יצחק בנו אונג ער האם גיבאנגען ויין וזהו יצחק וישם אותו על המזבח כפעל לעצים אונג ער האם אים גיבאנגען אויף דעם סוכס איבער דעם האלץ: (י) וישלח אברהם את ידו אונג אברהם האם אים

ספר הישר

ער זאל ביישין אויף דעם אייזל, אונג ער זאל גיט ויענען אויף די ווין, זאלקטם אים גיט לאוין אליון אין וועג, אונג נואם ער וועט וועלן זאלקטם אים געבין, אונג שרה האם גאה געווינט, אין דער פריה האם שרה גענוקען אטייער סרבוש אונג האם אונגעטאדן איר ווין יצחק, אונג אטייערע הישער אויף ויין קאם, אונג ויא האם זיי גיגעבין שפיון אויף דעם וועג, אונג אברהם מיט יצחק האבין אנגעהויבן גיין אין וועג, די קנעכט פון אברהם ווענען געבאנגען זיי געלייטן, שרה איז געבאנגען זיי געלייטן, שרה אונג אברהם אונג יצחק אונג אלע קנעכט האבין שטארק געוויינט, שרה האם גאה אקאהל ארום גענוקען איר ווין יצחק אונג האם אים געקושט אונג געוויינט אונג האם גיבאנגען מיון ווין ויער תיים אויב איה וועל דיק גאה אקאהל ווען, אונג אלע פעקטשיון נואם ווענען דארט גיווען האבין שטארק געוויינט, אונג שרה איז צוריק געבאנגען אין גיצאלקט מיט גרויס געוויין, אונג אברהם איז געבאנגען מיט יצחק ער זאל אים מקריב ויין פאר אקריבן אונג ער וואם מיט

משלי חכמים

אונגענוקען מיט ליבשאפט, ער האם גיבאנגען אלע וואס ווען איה דאב געליינטם קריאר שמע קאב איה געשכאכט ווען מען וועט מיך אייגינען מיט יסורים זאל איה גיט אקסאהן טון מיר ד"א ליבשאפט פון קאם, דריבער איצט אז איה האב שוין די יסורים (זק לישראל ע"ט) (ח"א)

וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכָלֹת לְשֹׁהַט אֶת־
 בָּנָיו: "וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלְּאֲךָ יְהוָה מִן־
 הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם | אֲבָרְהָם
 וַיֹּאמֶר הֲנִנִּי: יָד וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי־שְׁלַח
 יָדְךָ אֶל־הַנְּעָר וְאֶל־תַּעֲשֵׂ לוֹ מִאֲוֹמָה

עַת יְדִיָּה וְנִסִּיב יַת סְבִינָא
 לְמִיכְסֵי־תַת בְּרִיָּה: יֵי וְקָרָא
 לִיָּה מִלְּאֲכָא דִּי מִן שְׁמִיָּא
 וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם אֲבָרְהָם
 וַיֹּאמֶר הָא אֲנִי: יָד וַיֹּאמֶר
 לָא תוֹשִׁיט יָדְךָ לְעוֹלָמָא
 וְלֹא תַעֲבִיד לִיָּה מִדְּעָם

בעל השורים

(יא) ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים. ס"ח כג"י מיכאל היה:
 רש"י

שפתי חכמים

מטולס רק עכשו ע"י מטשה זה קורא אוחו הספוק כך לכך
 הולך לפי ג"כ לטעם א' שאוכלת ושמכרת וכו' וז"ל הוא שם
 לכל סכין: ה' וק' וכו' הולאת דם הוה עוס אלא י"ל אכרס אמר
 חוליא ממנו דם וחקריב אוחו א"ל הקב"ה אל חוליא ממנו דם

(יא) אברהם אברהם. לשון חכה הוא שכול את שמו:
 (יב) אל תשלח. לשמוע אמר לו א"כ להסם בחתי
 לכהן אעשה בו חבלה וחוליא ממנו מטע דם ה' אל אל

פירוש לתורת אלהים

גִּישְׁמַרְעָקֻם וַיִּין הַאֲנָם וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכָלֹת לְשֹׁהַט אֶת
 בָּנָי אֹנָם הָאֵם גִּינוֹמֵעֵן דָּאֵם מַעֲסַר צוֹ שְׁעֻמִּין
 מִלְּאֲכִים גְּעוּפִין אִינְעָר צוֹם אֲנְהָרִין קֹמֵט וְנַעַט אִיר
 זִינִין וְזָהִן: (יא) וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלְּאֲךָ יְיָ מִן־הַשָּׁמַיִם אֹנָם
 אֶמְלָאָךְ פֹּון גָּאֵם הָאֵם צוֹ אִים גִּירוּפִין פֹּון דְּעָם
 הַיְמַעַל וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם אֲבָרְהָם אֹנָם עַר הָאֵם גִּיזְאֲנָם
 אֲבָרְהָם אֲבָרְהָם, וְרִשִׁי שְׁרִיבָבָם דָּאֵם וְנָאֵם עַר
 הָאֵם צְוִוִּיָּא מִאֲהֵל גִּירוּפִין אֲבָרְהָם דָּאֵם אִיוֹ לְשׁוֹן
 לִיבְשִׁאֲמָם וַיֹּאמֶר הָאֵם אֲבָרְהָם גִּיזְאֲנָם הֲנִי דָא בִּין
 אִיָּה: (יב) וַיֹּאמֶר הָאֵם דְּעַר מִלְּאֲךָ גִּיזְאֲנָם אִי תִשְׁלַח
 יָדְךָ אִי הַנְּעָר דוֹ וְאַלְכָם גִּיט שְׁמַרְעָקוֹן דִּינִין הַאֲנָם
 צוֹ דְּעָם יוֹנָג צוֹ שְׁעֻמִּין אִים הָאֵם אֲבָרְהָם גִּיזְאֲנָם
 בִּין אִיָּה דְעָן אֹמֵם זִיקָם אֶהָעַר גִּיקוֹמֵעֵן אִיָּה וְנַעַל
 אִים הָאֲמִישִׁי לְאִוִּין אֲבִיסוֹר בְּלוֹט הָאֵם אִים דְּעַר
 מִלְּאֲךָ גִּיזְאֲנָם וְאִי תַעֲשֵׂ יוֹ מִאִיָּה דוֹ וְאַלְכָם צוֹ אִים

פרקי דרבי אליעזר

אִין יַעַג גִּינְגִירָג הָאֵם יִצְתָק גִּיזְאֲנָם צוֹ אֲבָרְהָם מִיין פֹּאסְטַר
 הָאֲלָךְ אֹנָם פִּישְׁרָ גְעָנָן דָּא וְאִי דְעַר שְׁעָם צוֹ אֲמַרְבָּן עוֹלָה,
 הָאֵם אֲבָרְהָם גִּיזְאֲנָם צוֹ יִצְתָק גָּאֵם וְנַעַט זַעֲהוֹן דְּעָם שְׁעָם פֹּאר
 אַ עוֹלָה מִיין וְהָן, דוֹ מִיין וְהָן וְנַעַט זִינִין דְּעַר שְׁעָם צוֹ אַ עוֹלָה,
 רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵל יֹאנָם וְיִי אֲבָרְהָם מִים יִצְתָק וְנַעַט גְּעוֹמֵעֵן צוֹ
 דְּעָם בְּאָרְגִי הָאֵם גָּאֵם גְּעוֹוִינֵעֵן מִים דְּעָם מִינְגַּעַר צוֹ אֲבָרְהָם אֹנָם
 הָאֵם גִּיזְאֲנָם צוֹ אִים דָּאֵם אִיוֹ דְּעַר מִנְבַּת, דָּאֵם אִיוֹ דְּעַר מִנְבַּת
 הָאֵם אֶדָם הַרְאִשׁוֹן הָאֵם אִוִּיָּה אִים מְקָרִיב גִּינוֹעֵן וַיִּין קְרָבָן, אִוִּיָּה
 דְּעָם מִנְבַּת הָאֵם מָן אֹנָם הַבֵּל מְקָרִיב גִּינוֹעֵן וַיִּיעֲרַע קְרָבָנוֹת,
 אִוִּיָּה דְּעָם מִנְבַּת הָאֵם נַח־מְקָרִיב גִּינוֹעֵן וַיִּין קְרָבָן, גְּאֲבָרְעָם
 הָאֵם יִצְתָק גִּיזְאֲנָם צוֹ אֲבָרְהָם, מִיין פֹּאסְטַר בִּינְדִי מִיָּד גוֹם,
 בִּינְדִי מִינְגַּעַר צְוִוִּיָּה הַעָם אֹנָם מִינְגַּעַר צְוִוִּיָּה מִים, אֲבָרְהָם הָאֵם אִים
 גְּעוֹוִינֵעֵן וַיִּינְגַּעַר צְוִוִּיָּה הַעָם אֹנָם נִינְגַּעַר צְוִוִּיָּה מִים אֹנָם הָאֵם גְּעוֹוִינֵעֵן
 דִּי הָאֲלָךְ אִוִּיָּה דְּעָם מִנְבַּת אֹנָם אִוִּיָּה דִּי הָאֲלָךְ הָאֵם עַר גְּעוֹוִינֵעֵן
 שְׁלָאָף אֹנָם אִין הַלּוֹם הָאֵם זִיָּה דִיר גְּעוֹוִינֵעֵן אֹו דוֹ הַעֲרָסֵם אֲשׁוּמְקוֹמֵעֵן פֹּון גָּאֵם דוֹ וְאַלְכָם מְקָרִיב וַיִּין בִּין וְהָן פֹּאר
 אֲמַרְבָּן, אֲבָרְהָם הָאֵם פֹּארְשִׁאֲמָנָעֵן אִי הָאֵם אִיוֹ דְּעַר שְׁטוֹן הָאֵם עַר אִוִּיָּה אִים אֲנְגַּעַשְׁרִיבָעֵן אֹנָם עַר אִיוֹ אֲוִנְעַק

משלי חכמים

גָּעַם אִיָּה גִיָּא אִין מִים לִיבְשִׁאֲמָם, אִיוֹ יִצְתָק אֹנָם אֲבָרְהָם גִּינוֹעֵן
 גְּרִיִּים אֲכַעַ שָׂאָן אִי גָאֵם דְּעָם וְאִנִּין צוֹ וַיִּיא עַר חֵיל וַיִּיא וְאַלִּין זִיָּה
 מִשְׁרֵי חֲכָמִים (ח"א) (ח"א) (ח"א)

אונקלוס

ארי קשן ידענא ארי
דחלא דניי ארי ולא מנעיה
ית ברה ית יהודה מני
י יתקף אברהם ית עינתי
בחד אלין וחזא חזא
דכרא חזא וזיד בלא ילנא
וירא יום ו תורה חזא חזא חזא

כי עתה ידעתי כירא אלהים
אתה ולא חשבת את-בנה את
יהודה ממני: וישא אברהם את
עיניו וירא והנה איל אחד נאחו

רשבים

(יב) כי עתה ידעתי. כלומר עתה אני רואה ונתפרסם לכל העולם כי ירא אלהים אתה: (יג) וירא והנה איל. עובר לפניו: אחר נאחו בסבך בקרניו. כלומר אחר בן ראה את האיל שהי עברו נאחו בסבכי היער שפתי חכמים

ואברהם סבר טלא די כוזלח דס איל איכ אריק ממנו אבר
א' איל אל חשבה כי מוס מהכסל: ו דהיה לו לחכות וירא איל
אחר נאחו והכס למה לי אלא מלמד שיהי מוכן לכך כו':
נא את נבך עכשוו אתה אומר לי אל תגלה ירך אל הכער חמר לו הקב"ה לא חסלה בריתי ומואל שפתי לא
חשבה כשארמתי לך קח מונח שפתי לא חשבה לא אמרתי לך שחשבו אלא העלבו אסקתיה לחתייה: כי
עתה ידעתי. מעשה יש לי מה להשיב לטען ולאותות התמימים מה היא חבתי אללך יש לי פתרון פה עכשו
שרואים כי ירא אלהים אתה: (יג) וחנה איל. מוכן היה לך ו משעת ימי בראשית: אחר. אומר שאמר לו

עקדת יצחק

(יג) וישא אברהם את עיניו וגו' איל אחר וגו'. וקשה חכו
אחר. ועוד שיהי לו לאברהם לחוש אולי האיל הזה הוא על
אזה כשה"כ שברח מעירו וכויו נול הוא ופסול לקרן. אף.
חז"ל אמרו (אבות פ"ה) עשרה דברים נכראו ע"ש בין השמשות

דעת זקנים מבעלי התוספות
(יג) אחר נאחו. פסיקתא אכר לו לאברהם ראה בוך העומדים
אחריך בשמיט מסובכין נאחין בעבירות ומה יהיה כושין
ואחר מהן הוא האיל הזה. והלן השמיטות שבו נכלא עד שמדמן
פירוש להורות אלהים

פעלעך מאכין פי קשה ידעתי ונארום אצונך נתיים
איה כי ירא אלהים אתה אז דו ביום אנאקם פארבך
מינער ירא השבת את בנה את יהודה מני אונ דו
האקם גים פאר מיטין ביין איינציגען זעהן פון
מיר. ורשיי שרייבט אברהם האמ גזאנגט פאר
הקב"ה איה וועל מיר פאר דיר אויס ריידן מיין
הארץ זעכטין האקטו מיר גזאנגט אז יצחק וועט
גירופין נערין מיין זאמען אונ דער נאך האקטו
מיר ווינדער גזאנגט געם ביין זעהן אונ זאיי אים
מקריב פאר איין עולה אונ אצונך זאקטו מיר
ווידער שטרעק גים ביין האקט צו דעם זינג.
האמ הקב"ה יענפערען וואס איה זאג בין איה
גים משנה דען אז איה האב גזאנגט וקח נא את
בנה האב איה גים גזאנגט דו זאקט אים
שעכטין נאר איה האב אים גייסיין אויף פרענגין

רשבים על התורה
(יב) כי עתה ידעתי וגו'. דער סלאך האט גזאנגט צו
אברהם איה האב פריער געוואקט אז דו האקט
מזא פאר גאט. אונ איצט ווייס איה נאר מער. איין
קאהל האקטו געווינען אז דו האקט מזא פאר גאט ווען
קען האט דו אכיון גיווארפין אין קאנף הייבן צום פאר-
ברענגען אונ דו האקט גים גיוואלט דינען עבדו' איה
נאר גינען די גרויסע זאך ווען קען האט דו אכיון
גיווארפין אין פייער. נאר די אייני מנוט, אבער נאך דעם
פארברענט ווערין וואלט שוין מער מיין צער גינען אבער
איצט איה נאך געבער, ווייל דאס לעבין פון ביין זעהן איה
גיי דיר שיערער פון ביין לעבין. דו וואקסט געטער וועלן
אלין גישאקטין ווערין נאר ביין זעהן ואל גלייבין לעבין.
אונ נאקדעם ווי ביין זעהן וואלט שוין גישאקטין גיווארפין.
ווי גרויס וואלט גינען ביין צער אויף אייניג אזוי גאנג
ווי דו וועסט לעבין. אונ דו וויקסט דאס אויך פארן פון
גאקט ווערין ווייס איה איצט נאך מערר ווי גרויס ביין
מזא איה פאר גאט.

אויף דעם מוכח אונ אצונך אז דו האקט אים אויף גיבראקט מאך אים ווינדער אראפ גינערין ופי
עקתה ידעתי דען פון היינט אן איו פאר האנדין צו מיר וואס צו ענפערין צום שמן וואס פאר
ווינדערין ויך וואס איו מיין ליבשאפט אין דיר ווארום וייה זעהן יעצט ופי ירא אלהים אמתו אז דו
בייזט אנאקט פארקטינערן: (יג) וישא אברהם את עיניו אונ אברהם האמ אויף גיהויבין זיגע אויגין אונ
האמ גינען וזנה אונ איי איין ווינדער איה נאך דעם אז דער סלאך האט אים גזאנגט ואל תשלח

אויף דעם מוכח אונ אצונך אז דו האקט אים אויף גיבראקט מאך אים ווינדער אראפ גינערין ופי
עקתה ידעתי דען פון היינט אן איו פאר האנדין צו מיר וואס צו ענפערין צום שמן וואס פאר
ווינדערין ויך וואס איו מיין ליבשאפט אין דיר ווארום וייה זעהן יעצט ופי ירא אלהים אמתו אז דו
בייזט אנאקט פארקטינערן: (יג) וישא אברהם את עיניו אונ אברהם האמ אויף גיהויבין זיגע אויגין אונ
האמ גינען וזנה אונ איי איין ווינדער איה נאך דעם אז דער סלאך האט אים גזאנגט ואל תשלח

ספר הישר
געזאנגען. איו דער ששון געזאנגען צו יצחק אונ דער האמ
ויך פארשטעלט ווי איינער מענטש ויער אשיינער, אונ
ער האמ גזאנגט צו יצחק דו וויקסט אז בין גארעשער פאטער גייט דו שיעקטין, גאט האמ אים דאמן נאר גים
משלי
איה דאס ביי יצחק נאר גים גינען מיין גיטין טייל ער איו גינען
אלע פאג פארנעבריים צו דער זאך, אבער אז גאט זאל זאגין
(ח' א') (ח' א')

בְּקִרְוֹתַי וְאֵל אֲבֹתָם וְנָסִיב יַת דְּבָרָא וְאַסְקִיחָא לְעֵלְתָא חֲזָף בְּרִיחָא : אֶתְהַאֲלִיל וְיַעֲלִהוּ לְעֵלְתָא תַּחַת בְּנֵי :

ה"א ויגלו. ונחום ה' מנחום כ"ג

רש"י

חשב בלבו וראי זה המלאך בא בשליחותו של הקב"ה וזמין לי איל זה תחת בני ולכן נאחו במבך שאוכל לקחתו ולהקריבו. וכן קדמו שרים אחר נוגנים ושבו העבים אחר הגשם. ואח"כ ובא הגשם. וכן ואחר באו משה ואהרן בולם פירושם אחרי בן :

רש"י

המלאך : אל תשלח ידך לרעה כשהוא נאחו והוא שמתרגמין וזקף עינויה כתר אלון. (ס"א) ולפי האגדה אחר כל דברי המלאך והשכינה ואתר עטותיו של אברהם :

בסבך. אילן : שהיה רץ אלל אברהם ח והשטן סובכו ומערככו כחילנות : תחת בנו. מאחר שכתבו ועלתו לעולה לא הסר המקרא כלום מהו תחת בנו על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר יה"ר שתהא זו כאלו היא עשויה בבני כאלו בני שחוט כאלן

דעת וקנים מבועלי התוספות

בקרנות יהי' הוקיעין אותן לפני ואני אוכור להם עקירת יצחק ואזכה אותם ברין ובה עסקו של שוטר מכנים בו ומוציא בו כך בנין אפילו יש להם כמה קטנידין אני אכנים אותם בו ולא אשבע להם. ולכן אמר משה לישראל השוטר פנינוריא הוא לכם תקפו ושפר בראש השנה כדי שיוכור לכם הקב"ה עקירת יצחק ותוכו בדין :

בשעת מ"ח וכשני עמיד ליתקע כשיבא משיח וזהו הסופר אחר הוא ואינו כשאר האילים. ומיכף עלה על דעתו כי הוא האיל שנברא כש"ס בין השמשות ומג"ע שנתו ה' למקום הנה. פירוש לתורת אלהים

זוה"ק. ורש"י שרייבט אויף איטליכער עבודה וואס גיארין אן גיהאלטן פסקה אין דארען גרני מיט זיינע הערבער ויך אברהם אונ אברהם איז גינאנגען פקח את האני אונ ער האט גינומען דעם ווידער גיעהו לעולה תחת בנו אונ ער האט אים אויף גיבראקט פאר איין עולה אויף דעם ארם פון זיין

פרקי דרבי אליעזר

גענומען דעם פסקער צום שעקטין זיין וווקן, הקב"ה האט גיעהן ווי דער פאסער האט געבירן זיין וווקן, אונ ווי דער זוקה האט זיך געלאזט ביינרען, אונ דער פאסער האלט דעם פסקער אין האנט ער זאל אים שעקטין, אונ די מלאכים האבן גיזאגט צו הקב"ה רבנו של עולם די ווערקס דאך גערופין רחום ורחמן וואס דו האסט רחמנות אויף אלע בשעפעניש האב רחמנות אויף יצחק ער איז דאך אפענמש אונ ער זינט געבונדן פאר דיר ווי אבהקה צום שעקטין, רבי יהודה זאגט ווי דער פסקער איז גילעגן אויף רי האלדו פון יצחק איז צרויס געפלויען די נשמה פון יצחק, אונ ווי עס איז גיהערט גינארין אשמוסקע פון הקב"ה צו אברהם דו זאלסט נים שיקטן זיין האנט צו דעם קינד, איז די נשמה צוריק אביין געקומען אין יצחק, האט אברהם אים אויפגעבונדען אונ יצחק האט זיך גישפעלט אויף זיינע פיס, האט יצחק געוואקסען אונ נעם געבעדיג פאכין די פנים, אונ ער האט גיזאגט די ברכה ברוך אשת ה' סתיה בסתים. רבי זכריה זאגט דער איל וואס איז בשאטין גינארין דעם ערשטן ערב שבת צווישען סאנ אונ נאכט איז געקומען צו צווישן פון זאל אים פקריב זיין אויף דעם בזבת וואס פון דאס גינאלט בקריב זיין יצחק, האט דער שטן אים פארהאלטן אונ ער איז פארהאלטן גינארין פיס זיינע צוויי הערבער צווישען דיא בויער, וואס האט דער איל גיטאקן, ער האט אויסגעצויגן

זיין פאדערשטע פוס אונ האט אנגערירט דאס קלייד פון אברהם, האט אברהם זיך ארויפגעקוקט אונ האט דער ערן דעם איל, דאס ער אים אפגעבונדן פון רי צווייגן אונ האט אים געלייגט אויף דעם בזבת ער זאל אים פקריב זיין פאר ויקריבן, ער זאל זיין אומגיטאדשט פאר זיין וווקן יצחק, רבי ברביה האט גיזאגט דער ריח וואס איז ארויפגעגאנגען צו גאט פון דעם קיבן

יִירָא אֲבֵרְהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה וִירָאָה אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בְּהָר

תולדות אהרן

אשר יאמר . פסחים פח : כהר ה' . ברכות סג :

רש"י

(יד) אשר יאמר בהר ה' נראה הקב"ה
לאברהם :
כתורה כהר ה' כנתיבות לכה כהר ה' כנתיבות מי יעלה כהר ה' כנגד שלם רגלים שענין להר ה' (לרגל :

שפתי חכמים

האלו איש בקרנו כל ג' ג'ם לכוונה שהיה פני האיל דסייע קרנו למו זרוק כללו בני מוסטם כללו הוא נקטר ונעטם לן את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולתקריב כלן קרבות : **אשר יאמר היום** . שיאמרו לימי הדורות עליו כהר זה יראה הקב"ה לעמו : היום . הימים העתידין כמו עד היום הזה שכלל המקרא שכל הדורות הבאים בקוראים את המקרא הזה חומרים עד היום הזה על היום שבו יראה הקב"ה את ישראל ויהיה עקידה זו לסגולה לישראל בכל שנה ולהזילם מן הפורענות כדי שיאמר היום הזה ככל הדורות הבאים כהר ה' ויראה אפרו של עקרת יצחק

דעת זקנים

ומדוע שנתן ה' למקום הזה ובעת הולדתו . כעט לסיבת קרבן תמורת בנו . כי כמעט עניינים טובים . כי גוף האדם וגוף הכהנה טובים . כי מותר האדם מן הכהנה אמן . לכהר הכהנה בטוהר . והאלו הוא אשר נכרר כע"כ כ"ן השממו ה' יראה שרצונו והפצי לחשוב את בני כאשר צונו אשר יאמר היום בהר ה' יראה כלו ידעתי שיאמרו היום ככסה בני אדם בהר ה' יראה אפי' אברהם ירא אלהים אם שוחם את בנו במצות הצדק וכשיראו אותו חזרין ואמרו שלם פירוש לתורת אלהים

עם אינו גינוארין פון אים אלוש : (יד) וקרא אברהם שם המקום ההוא אברהם האם גירופין דעם גאמקען פון דעם ארם וי יראה גאם זאל זעהן אונ זאל אים ספר הישר

אין דער ארם קריקען גינוארין . אונ אברהם מיט זיחק זענען זיין געגאנגען גלייך ביי צו דעם ארם וואס גאם האט אים גיזאגט . האט אברהם גיזעהן פון ווייטיין אויף דעם בארג שפיט אפגייענדיק זייער פון בארג ביי צום הימל אונ אנואלקין אין אויף דעם בארג אונ דער קבור פון גאם אין און דעם וואלקין . האט אברהם גיפרענט זיין זיחק דו זעהסט געשעס אויף דעם בארג האט זיחק גיזאגט אויף זעה אפגייענדיקען זייער פון הימל ביי צו דיא ארד אונ אויף זעה אנואלקין אויף דעם בארג אונ דער קבור פון גאם אין און דעם וואלקין . האט אברהם געוואקסט אן דער ווייזען פון גאם אין זיין זיחק זאל זיין אברקן עולה . גאברעם האט אברהם גיזאגט צו ישמעאל אונ אליעזר איר זעהט געשעס אויף דעם בארג . האבן זיי געזאגט מיר זעהן גאר גוט . האט אברהם געוואקסט אן גאם וייער גוט זאל זיין צום בארג . דריבער האט אברהם גיזאגט צו זיין זיחק איר דא מיט דעם אייזיל . אין זעהג האט זיחק גיזאגט צו אברהם מיין פאטער מיר האבן האלקין מיט פייער ווא אין דער שפעס קען זאל אים מקריב זיין פאר אברקן עולה . האט אברהם גיזאגט צו זיחק מיין זעהן הקב"ה וויל דו זאלסט זיין דער קרבן עולה . פאטער מיין זעהן ווילסטו גוט זיין דער קרבן עולה . וועל איר זיך גוט זיין מקריב זיין . זאג מיר דעם אמת אונ שעם זיך גוט פאר מיר . האט זיחק גיזאגט צו זיין פאטער איר שטעט זיי גאט אונ ביי זיין לעבן אז איר זייא מיט די גרעסטע שמתה אונ איר זויב גאט וואס גר האט מיר אויסגעוויילט פאר אברקן . אברהם האט זיך שטארק געפרייט מיט דרייד פון זיחק . אונ אברהם האט אנגעהויבן זאגן דעם מונפת . אונ זיחק האט גיחאליפן גאנצען גר האט גיגעבן צום פאטער שטייגער מיט ליים . ווי דער מונפת איז פערשט גינוארין האט אברהם געלייגט האלקין אויף דעם מונפת . אונ ער האט געבונדן זיחק אונ זיחק האט גיזאגט צו זיין פאטער זיינע גוט פאקער וועל איר מיר גאנצליך קאלן נעטם פטור הערין די שחיטה . האט אברהם אפי' זיין פאטער (זע לישראל ע"ט)

דער רבני אריעזר
קרבן איל . אין גיזען ביי גאם גלייך ווי זיחק וואלט גיזען דער קרבן אונ ער וואלט פארקרבט גינוארין אונ פון אים וואלט ארייפגעגאנגען דער ר"ת . אונ הקב"ה האט גיזייערין ער זאל בעפעשוין זיחק אויף די וועלט אונ צו עולם הקים וזי חגיגה בן רוסא זאגט פון דעם איל זענען אלע זאכן בענוגט גיזייערין . די אש פון דעם איל איז געלייגט גינוארין אפטרופענט צו דעם גאלבענעם סובת וואס אין גיזען אין בית המקדש וואס אויף אים האט מען געברייטערט די קפרת . די אדערין פון דעם איל זענען די ספרונעס צו דעם פירול וואס דער האלף האט אויף אים געשפילט . די פער פון דעם איל איז דער גאנציל פון אליהו הנביא . די צוויי הענדער פון דעם איל זענען צוויי שופרות . מיט דעם שופר פון דעם לינגען הארין האט הקב"ה גיבלאזן אויף דעם בארג סיני ווען ער האט גיגעבן די תורה צו די יידן . אונ מיט דעם שופר פון דעם דעקסין הארין וועט הקב"ה בלאזן ווען קשיח וועט קומען . אלע יודן פון דער גאנצער וועלט וועלן הערן דעם קול שופר וועלן זיין זיך פאר זאמלען צו גיין אין ארץ ישראל . ווי עס שטייט אין פסוק אף דעם פאג וועט גיבלאזן הערין מיט אנדרישן שופר 8

יְהוָה יִרְאֶה: 10 וַיִּקְרָא מִלְּאֲנֵי יְהוָה
 אֶל־אֲבָרְהָם שְׁנֵית מִן־הַשָּׁמַיִם:
 11 וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻמֵי־יְהוָה כִּי
 יֵעָן אִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה
 וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת־בְּנֶךָ אֶת־יְהוָה:
 12 כִּי־בָרַךְ אֲבָרְכֶךָ וְהִרְבָּה אֲרָבָה

אֲבָרְהָם קָדָם יי פֿלֶח:
 10 וַיִּקְרָא מִלְּאֲנֵי דֵי
 לֹא־בָרַךְ הַתְּנִינֹת מִן
 שָׁמַיָא: 11 וַאֲמַר בְּמִימְרֵי
 בְּיָמֵי אֲמַר יי אֲרֵי חֲלָה
 דִּי עֲבַדְתָּא יֵת פֿתְנִימָא
 קִדְוִין וְלֹא מִנְעַתָּ יֵת בְּרָךְ
 יֵת יְחִידָךְ: 12 יי אֲרֵי בְרָכָא
 אֲבָרְכֶינְךָ וְאִסְנִימָךָ אִסְנֵי
 יֵת

בעל הטורים

(ח) והרבה הרבה את זרעך. ג"פ כתיב וזרעך כ"ס' זו כנגד ג"פ זרע שנקראו וסאל. זרע בדרך ה' בני זרע אברהם דכתיב וזה בדרך את אברהם ככל. זרע קדש חלוצה כנגד יחזק שקדש כמו של הקב"ה. כלה זרע אחת כנגד יעקב שהיה משתחו שלמים וסויה דכתיב תתן זאת ליעקב: וכחול כ' כחמ' דין ואידך וכחול אברהם ימים וזכו שאלמו כ' כימי עמי סבכטומו ג"כ נחליכות ימים: רע"י

שפתי חכמים

לקראת בני אברהם שהיו רץ כדי להקריבו והטעם טובטו כדי לטעמו. ואפשר גם מהר"ס כיון לזה ע"ס: ט' (נח"י) ו"ל

עקרת יצחק

ורועה בעלן נן אלהים. טעם ה"י בו רוח קדוש. וכל גופו ה"י קדוש. וה"י יכול להיות קרוב תמורת יחזק. מ"כ אמרו חז"ל שאפרו של האל מונח לפני הקב"ה לזכור תמיד וזוהו של הפקדו (נרשע של יחזק:

הה"י מן הרין אין יי למסור חותמי סכיון שלא שאלת איתו בשעת מעשה ועוד שכבר נשבעתי יך. אמנם אעשה חסד עמך וליעקב בן בנך אמסרנו הה"ד תתן אמת ליעקב חסד לאברהם כמ"י תתן אמת שהוא חותמו של הקב"ה חסד שאמרת לעשות לאברהם:

יחזק כבוד ועמוד לכפרה: (יז) ברך אברכך. אחת לזכ ולחמ לכן: והרבה ארבה. אחת לזכ ט' ולחמ

דעת זקנים כובעלי התוספות

רציתי לקיים מצות ה' ואו יראה שאין העובד מצדי. ואתה בדרוש כשאתה לו הקב"ה לאברהם אל תשנה ירך אל הנער והעל האיל תחת בנו לא רצה אברהם להניחו עד שנשבע לו הקב"ה שיחשב לפניו אפרו של איל כאילו היה אפרו של יצחק ונשבע לו ומיד הורידו טעל הכובת ואחר שהורידו אפר לו הן לי חותמך על הדבר הזה. א"ל מן ה"י מעשה ועוד שכבר נשבעתי יך. אמנם אעשה חסד עמך וליעקב בן בנך אמסרנו הה"ד תתן אמת ליעקב חסד לאברהם כמ"י תתן אמת שהוא חותמו של הקב"ה חסד שאמרת לעשות לאברהם:

פירוש לתורת אלהים

ועל פערט גישווארין נאום יי רעט גאט בי יען אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה כִּרְוֹם נוֹיִיר דוּ הָאִקְסָט גִּטוּהֶעֱנָן דִּי וְאָךְ וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת־בְּנֶךָ אֶת־יְהוָה אֲנִי דוּ הָאִקְסָט גִּיט פֿאַר מִיטוּן דִּיין אִינְזִינְעִנְעֵן וְהָן: (יז) בִּי בְרַךְ אֲבָרְכָךְ רַעֲן אִיךְ וְעַל דִּיךְ פֿעֲנָמְשִׁין וְהִרְבָּה אֲנִי מְעַרְבִין אֲרָבָה אִיךְ וְהִרְבָּה מְעַרְבִין דִּינְעֵעֵ קִינְדֶּרֶר

ספר הישר

אברהם האלם אויסקעצויגין די האנט צום זעמען דעם מעסער. האט גאט באלד געליקט אמלאך. ער זאל אפ"ה האלטין אברהם'ען פון דעם שעקטין און אברהם האט אויפקעוויבן די אויגין און האט געווען ווי אשעפס (אבאראן) גייט אין ווארד צווישען די ביימער און דער שטן האט פארטשעפעט די הערנער פון דעם פארן ווינשען דיא צווייגין. ער זאל גיט קענען קוקען צו אברהם'ען. און דער פארן איז באשאפן גינארין אין די ערשטע זעקס טעג וואס די וועלט איז באשאפן גינארין, און ניי"ה אברהם האט אים דערקענט אז ער איז איין אנהער פארן גיט ווי אלע פארנעם, דריבער האט אים אברהם אפגעשעפעט פון די צווייגין, און האט אפגעבויען זיין ווהן יצחק און האט אים אראפגענומען פון מונח און אויף זיין ארט האט ער געלייגט דעם שעפס, און האט אים גינאקטין און האט אים מקריב גינען פאר אקרפן עו"ה און ניי"ה אברהם האט גינאקטין שעקטין זיין ווהן יצחק און דוקב"ה האט אים געהייסן שעקטין דעם שעפס, דריבער האט ער גיבעטין אז דער שעפס זאל זיין ביי הקב"ה גירעכונג גלייך ווי ער וואלט גישאקטין זיין ווהן יצחק און וואלט אים מקריב גינען פאר אקרפן, און הקב"ה האט אנהער

גישאקן, נאכדעם האט יצחק גינאקט צו אברהם'ען אז איך וועל שוין זיין אין גאנצין פארפערנט זאלקטו זעמען אפיינדי' פון מיר און זאלקט דאס פריינגען צו מיין מוטער, נאר זאלקט מיר גיט זאגין די קשירה ווען זיא וועט ויצען געבין אברענען און גיט ווען זיא וועט ויצען אויף אהויבין ארץ, מאסער פון שרעק וועט זיא אריין פאלין אין בריגען אדער זיא וועט אראפ פאלין אויף די ערד, ווי אברהם האט גייערעט די בירד פון יצחק האט ער שטארק געוויינט און יצחק האט געוויינט שטארק, און האט גינאקט צום פאטער געשוויינט טוה מיט מיר ווי גאט האט אונז גינאקטין און אברהם מיט יצחק זעגען גינען אין די הערצער פרייליך און די אויגין האבין גינאקטין פירערין, אברהם האט געלייגט זיין ווהן יצחק אויף דעם מונח און יצחק האט אויסקעצויגין די האלדן פון זאל אים שעקטין, און אברהם האט אויפ"ה געצויגין די האנט זעמען דעם מעסער, די מלאכים האבין גינענט צו הקב"ה און האבין גיבעטין ער זאל געבין א אויסלייזונג איין אנהער קרפן פאר יצחק, און האבן דחמנות אויף דעם פאטער מיט דעם ווהן, וואס זיי זענען מקינים ביינע בירד, זעה נאר ווי יצחק ליגט געבונדן אויף דעם מונח אויסקעצויגין דעם האלדן צום שעקטין, און

את ירעך ככוכבי השמים וכלול
 אשר על שפת הים וירש זרעך את
 שער איביו: והתברכו בזרעך
 כל גויי הארץ עקב אשר שמעת
 בקלי: יש וישב אברהם אל נעריו
 ויקמו וילכו יהוה אל באר שבע
 וישב אברהם בבאר שבע

את ירעך ככוכבי השמים וכלול
 אשר על שפת הים וירש זרעך את
 שער איביו: והתברכו בזרעך
 כל גויי הארץ עקב אשר שמעת
 בקלי: יש וישב אברהם אל נעריו
 ויקמו וילכו יהוה אל באר שבע
 וישב אברהם בבאר שבע

בעל המורים
 (ים) עקב אשר שמעת בקלי: כ"ח כ"ט

ת"א ונתן לשר . כשרה . ז

שפתי חכמים

רש"י

דס"פ ששני הכרכות לילחק אחד נזכר עמו ואחד כוסת לריכס לכן: (ים) וישב אברהם בבאר שבע. לא ידענו
 ממש שהרי בהכרח היה יושב י"ג ערים לפני עקירתו של יצחק ולא מנחל שבע והלך לו להכרוז כמו שנאמר
 ויגר אברהם בחרן פלשתיים ימים רבים מרוכזים משל הכרוז הראשונים והם כ"ו ענה כמו שפירשנו למעלה:
 דעת וקנים מבעלי התוספות

(ים) וישב אברהם. ויצחק הכין הדרך שלחו ביליה מפני עין הרע שכן חנניה מישאל ועזריה משעת שיצאו מתוך כבשן
 האש לא נחפרש להיכן הלכו. וי"א בחלק שמתו בעין הרע. ומשום ר' שמעון בן יהודא אמרו שישנו מקום
 והלכו ללמד תורה לפני יהושע הכהן הגדול הה"ד שפע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעך היושבים לפניך כי
 אנשי כופת המה מאי כי אנשי כופת וכו':

פירוש לתורת אלהים

ככוכבי השמים אזוי וויא ריבא שמערין פון דעם
 הימל וכלול אשר על שפת הים אונ אזוי וויא דאם
 ואמר וואס אויף דעם בארטין פון דעם ים וירש
 זרעך את שער איביו אונ ריינע קינדער וועלן ירשן
 דיא שטעט פון ויינע פיינד: (ים) והתברכו בזרעך
 כל גויי הארץ אונ וויא וועלן זיך בענמשין אין

ספר הישר

פון דעם שפעס פאר יצחקן, אונ האם גיבענשפט
 אברהמען אונ יצחקן אונ ויינע קינדער, דער שפן האם
 גיבען דעם אנהייב פון די עמק ווי אברהם האם געלייגט
 צו זיין זון יצחק אויף דעם מזבח אין ער געקומען צו שרה
 פארשטעלט ווי א' א'טער מאן אונ האם גיבאט צו איר די
 נויטן וואס אברהם האם גיטאקן צו זיין זון יצחק. ער
 האם געמאכט א'מזבח אונ האם גישאקטן יצחקן אונ
 האם אים פארברענט אויף דעם מזבח, יצחק האם
 געשרייען אונ געוויינט אונ אברהם האם אויף אים קיין
 רחמנות געהאט, אונ דער שפן איז אונעק גענאנגען,
 שרה האם געמיינט אז דער א'טער איז א'מענטש אונ ער
 איז דארט גיווען אונ ער האם א'ליך גיבען, האם זיא
 געטלויבט ויינע רייד אונ זיא איז געפאלן אויף דער ערד
 מיט א'גרויס געשרייע אונ געוויין, אונ האם גיבאט מיין
 זון יצחק גלויב וואלט זיך גישטארבן פון דייגעטונעגין,
 מיין זאגן פרייד וואס זיך האב געהאט מיט זיין איז צו
 סוד מיט א'יין סאה' פארקערט גיווארן צו אשווער, ווי
 פיל ווינען ווי פיל תפלות האב זיך גיבעטן צו האם ביז
 זיך האב זיך גיבארן צו זינציג יאר, אונ היינט ביטו
 אויף דעם פיינער פארברענט גיווארן, א'טת מיין זון האם
 האם אזוי גיבאטן, דער קען דען אריבער גיין די געבאט
 פון האם, א'לע ג'שמות פון די לעבעדיגע פענמשין זענען

אנרויטן קספר: (ח"א) (ח"א)

וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּגֵד
 לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יִלְדָה מִלְּךָהָ
 גַם־הוּא בָנִים לְנַחֲוֹר אֲחִיךָ: כֵּן אֵת
 עֵינַי בְּכֹרוֹ וְאֵת־בְּנוֹ אֲחָיו וְאֵת
 קַמּוּאֵל אֲבִי אַרְם: כֵּן וְאֵת־נֶשֶׁד
 וְאֵת־חִזּוֹ וְאֵת־פְּלִדֶשׁ וְאֵת־יִדְדָה
 וְאֵת פְּתוּאֵל: כֵּן וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־
 רַבְקָה שְׁמֵנָה אֵלֶּה יִלְדָה מִלְּךָהָ
 לְנַחֲוֹר אֲחִי אַבְרָהָם: כֵּן וּפְלִדֶשׁוֹ
 וְשָׁמָּה רְאוּמָה וְתָלַד גַּם־הוּא אֶת־
 מַעֲכָה וְאֵת־נָחַם וְאֵת־תַּחֲשׁ וְאֵת־
 מַעֲכָה: פ פ פ

שבע: כ יתנה פתר
 פתמניא האלין ואתחנא
 לאברהם למימר הא
 ילידת מלכה אף היא
 בגין לנחור אחוך: כא ית
 עיני בוכריה ונת בנו
 אחיהי ונת קמואל אביהי
 דארם: כב ונת נשד ונת
 חזו ונת פלדש ונת ידדה
 ונת פתואל: כג ובתואל
 אוליד ית רבקה תמניא
 אלין ילידת מלכה לנחור
 אחוהי דאברהם:
 כד ולחיהי תיה ושמה
 ראומה וילידת אף היא
 ית מעכה ונת נחם ונת
 תחש ונת מעכה: פ פ פ

קמ"ז אמנו"ן סימן , ומפסירין ואשה אחת במלכים כ' סימן ד' :

שפתי חכמים
 וזה אחת לאכ ואחת לבן: י כתב הרב"ם ולא ידעתי מי הכריז
 לרש"י ויל' להניח פשוטו של מקרא שהוא מוריו על הדברים
 האמורים למעלה כנראה מאלה האלה שהם דברי המלך שהכתיבו
 כהרבה ארצה ומתעורר אחר הדברים ההם כעת וזוהו של יתק
 וללכת אחרי המדרש של הרסורוי דברים שלא נזכרו בכתוב כלל
 וכו' עד וכשרו הקב"ה שגולדה רבקה דמשמע מו"י אפי"ט שכתוב
 בו אחרי ורש"י ויל' פ"י בכנס מקומות כ"מ שנאמר אחרי מוסג
 הוא יל' דקרוי מוסג כל זמן שלא יהיה תחב ממס כלי-שום
 חיסור עכ"ל: הסלת פורשת וירא

רש"י
 (כ) אחר הדברים האלה ויגד וגו'. כשוכו מהר
 המוריה היה אברהם מהרהר ואומר אלו היה בני שחוט
 כבר היה הולך בלא בנים היה לי להשיליו אשה מבנות
 ענר לשכול וממרא בשרו הקב"ה שגולדה רבקה בת
 זוגו וזהו הדברים האלה י הרעורוי דברים שהיו ע"י
 עקידה: גם הוא. אף היא השוטה משפחותיה למשפחות
 אברהם ג"כ מה אברהם י"ב שכתים שילאו מיעקב ח'
 בני הנצירות וד' בני שפחות אף אלו ח' בני נצירות וד' בני
 פלגש: (כג) ובתואל ילד את רבקה. כל היוסין הללו לא נכתבו אלא כשכל פסוק זה: הסלת פורשת וירא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כא) את עיני בכורו. אברהם במדרש זה איוב שנא' איש היה בארץ עין איוב שמו. קמואל. זה בלעזו ולמה נקרא שמו קמואל שקם על איסורו של אל:

פירוש לתורת אלהים
 גינאקמט אין פאר שבע: (כ) יתיה אונ עם איז גינווען
 אחרי הדברים האלה נאך דיא רייד. ורש"י שרייבט
 נאך דעם אז אברהם האט זיך אום גיקערט פון
 דער עקידה האט אברהם גיטראכט אז מיין
 זיהן נאר גינווען גישאכטין נוערין נואקט איה
 גישטארקין אן קינדער איה נואקט גינארקט
 אים געבין אטייב פון דיא טעקטער פון עגר אשכול ומקרא האט אים גאט מבשר גינווען אז
 עם איז גיבארין גינוארין זיין פת זוג] ויגד לאברהם לאמר אונ עם איז גינאנט גינוארין צו אברהם אזוי
 צו אמין הנה ילדה מלכה גם היא בנים לנחור אחיך מלכה האט אויך גיבארין זיהן צו דיין ברודער
 נחור: (כג) ובתואל ילד את רבקה אונ גימאקט גיבארין רבקה. ורש"י שרייבט דר גאנצער
 יתום נואם דא איז אויס גיקעכיגט איז מעהר ניש גישריבען גינוארין נאר פון דעם פסוק (וענין):

*** ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל ארישע לאמר עבדך אישי מת ואתה ידעת כי עבדך היה רוא את יהוה והנשה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים: ב ויאמר אליה ארישע מה אעשה לך הנדי לי מה ישי לך בפית ותאמר אין לשפחה כל בפית כי אסראסך שמן: ב ויאמר לני שאלי לך פלים מן החיץ מאת פלישכנכי פלים רקים אלה תמעיטי: ד ובאת וסגרת הדלת בעדך ובעד בניך וצקת על כל הכלים האלה והפלא תפיעי: ה ותלך מאהו ותסגר הדלת בעדה ובעד פניה הם מנישים אליה והיא מצקת: ו והיו כמלאת הכלים ותאמר אל בנה הנשה אלי עוד פלי ויאמר אליה אין עוד פלי ועמד השמן: ז ותבא ותגד לאיש האלהים ויאמר לני מכרי את השמן ושלמי את נשיכי ואת בניכי תחיי בנותר: ח והיו היום ויעבר ארישע אל שונם ושם אשה סלך קרי סשכנד קרי סמוצקת קרי סנשוד קרי סובנד קרי**

(א) ואשה אחת מנשי בני הנביאים אין וסמפתא שפיים קרי הנדערט מנה אונ זעכצב מארף האם ריא וריב פון עבדך געשרינען צו דעם נביא ארישע וריא ווערסטו וואס שטייט אין דעם סטקן ווי ריא האם גייען אן ארישע ענערט איר ניש, האם ריא ניש געוואקסן האם ריא זאל סאדן, כ"ו ריא אין געבאנגען צום בית הקברות וזון האם געשרינען איר דארף דעם מענטש וואס איז גייען תבא ה' וזוים האם מורא געהאט פאר הקב"ה אין זיך הערשט גינארין אשמוסקע פון בית הקברות פון צווישן די פתים ועליון וריא ה' דארקסטו, פיר מענטשן זענען דא וואס זענען געווען וריא ה' אברתם אונ יוסף אונ איוב זון עבדך, האם דאס וריב פון עבדך געשפערט איר דארף דעם מענטש וואס ווערט גערופן וריא ה' קוא"י וואס האם שפארק מורא געהאט פאר הקב"ה, האם פון איר געווען דעם קבר פון עבדך איר פון, אין ריא געפאלן אויף זיין קבר אונ האם געשרינען מ"ו מאן פון ווי אשוי האכטו סוף פארניקערט, איידער די בינש גישפארטן האב איר דך גיפירקט

פירוש ע"מ

(א) ואשה אחת מנשי בני הנביאים אונ איין אשה פון רוא ווייבער פון ריא נביאים דאס איז גינען דאס וריב פון עבדך צעקה אל ארישע זאמל האם גישרינען צו ארישע צו ונגין עבדך אישי פת דיון קעקט מיין מאגן איז גישטארבן ואמה ידעת כי עבדך היה רוא את יהוה ווייסט וואהר אז דיון קעקט האם מורא גיהאט פאר גאט והנשה בא נקחת שני ילדי לו לעבדים אונ דער וואס האם גיבארנט אים געלט איז גיקומען צו נעמען מיינע צוויי קינדער צו זיך צו קעקט טייל איר האב אים ניש צו צאהרין: (ב) ויאמר אליה ארישע האם ארישע גיזאנט צו איר פת יש לך בבית זאנ מיר וואס איז דא פייא דיר אין שטוב והאמר האם ויא גיזאנט איז לשפחה כל בפית דיון דיקט האם קיין זאך אין שטוב כי אם אסך שפון גייערט אביסול בויםעל אויף איין מאהל ויך צו שטייען: (ג) ויאמר האם ארישע גיזאנט לני שאלי לך פלים מן החיץ גיזאנט ארישע פלים צו דיר פון דער גאט מאת כל שכנד פון אלע דיינע שכנים פלים רקים ליידיגע פלים אז תמעיטי דו ואלקט ניש ווייניג נעמען: (ד) ובאת וסגרת הדלת אונ ואלקט קומען אונ ואלקט צו שליטין ריא מיר בעדך ובעד בניך פאר דיר אונ פאר דיינע קינדער וצקת על כל הכלים האלה אונ ואלקט גיסין אויף ריא אלע פלים והפלא תפיעי אונ

דיא פולע פלי זאלקטו אנועק ריקען אונ זאלקט געבין אנאנדערע פלי אליידיגע אויף דעם ארמ צו דער פירען ויא אבער ריא פלי פון בויםעל זאלקטו שטעלין אויף איין ארמ: (ה) ותלך מאהו איז ויא אנועק גינאנגען פון אים והסגרת הדלת בעדה ובעד פניה אונ האם פאר שלאסין ויא מיר פאר איר אונ פאר אירע קינדער הם מנישים אליה ויא האבין גינעהנט צו איר דיא ליידיגע פלים והיא סוצקת אונ ויא האם גינאסין: (ו) והיו כמלאת הכלים עם איז גינען אז ריא פלים זענען דער פויקט גינארין והאמר אל בנה הנשה אלי עוד פלי האם ויא גיזאנט צו איר וזהן גינעהן ער גיזאנט צו איר עם ויא ניש דא נאך אפלי נעמד השמן איז גיבליבען שטיין דער בויםעל פלומר ער האם אויף גיהערט צו גיין: (ז) ותבא ותגד לאיש האלהים איז ויא גיקומען אונ האם עם גיזאנט צו דעם נעמליקען מאגן ויאמר האם ער גיזאנט לני מכרי את השמן נייא פאר קויף דעם בויםעל ושמי את גשנד אונ באצאהל דיון מאנער ואת ובעדך אונ דו אונ דיינע קינדער תחיי בנותר ואלקט איר ויך דער נעוין מיט דעם איבירינען: (ח) והיו היום ויעבר ארישע אל שונם איז ארישע גיקומען אין דער שטאמט שונם ושם אשה גיזקת אונ דארטוין איז גינען

אויף וועקען פארלאנגן מיר מיין
 פיינע צוויי קינדער, האסטו מיר
 געגעבן דעם קינדער וואס ער איז דער
 דער פון דער וועלט האט מיר
 געגעבן פארלאזן די זעלבע יארטום און
 איה וועל די דערהאלטן אויף דער
 וועלט און דיין אלטנה זאל זיך אויף
 מיר פארנוקערן און איצט האבן
 מיר נישט דער עס זאל אונז העלפן
 און העקסן, און די צוויי קינדער
 די יארטום האבן געשריגען אונזער
 פאטער אונזער פאטער נעם אונז צו
 דיר, מיר האבן דא נישט ביי וועקען
 צו זיין אונזער פאטער איז ארעם און
 אונז וויל קען וועקען פאר קענעם,
 דאס ערנדיג וועקען פון קינד נישט
 צו דעם נביא ארישע און נעמט מיט
 זיך דאס ביסל בויקאיל וואס איז
 געקליבען אין שטוב וועט ארישע
 געקליבען דיר מיט דעם בויקאיל,
 נארום ווען איה האב געהאלטן דא
 דענדערס הייליגע נביאים אין צוויי
 קעלערס, צו פאפצוג נביאים אין
 אקעלער, און האב זיי געשפיינט מיט
 גרויס און וואסער האב איה גיברענט

גדולה ותחוקבו לאכל לחם ויהי מדי ענבו יסר
 שמה לאכל לחם: ו תאמר אל-אשה הנהנא
 ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא עבר עלינו תמיד:
 נעשהנא עלית-קיר קמנה ונשים לו שם משה
 ושלחן וכסא ומנורה והיה בבאו אלינו יסור שמה:
 ויהי היום ויבא שמה ויסר אלהעליה וישכב-
 שמה: יב ויאמר אל-ינחוי נערו קרא לשונמית
 הזאת ויקרא-לה ותעמד לפניו: יג ויאמר לו אמר-
 נא אליה הנה חרדת אלניו את-פל-החרדה הזאת
 מה לעשות לך היש לדבר לך אל-המלך או אל-
 שר הצבא ותאמר בתוך עמי אנכי ישבת: יד ויאמר
 ומה לעשות לה ויאמר גיחוי אבל בן-אין-לה ואישה
 זקן: טו ויאמר קרא-לה ויקרא-לה ותעמד בפתח:
 טז ויאמר למועד הזה פעת חיה אתי חנקת בן
 ותאמר אל-אדני איש האלהים אל-תכזב

סאת קרי

פירוש ע"מ

האסט דיר צום הארץ גינומען דאס דאווענע עסק
 צו באהען פון מיינעמוענין איין אויבער שמוביל
 פה וואס פאר אטובה באדארפסט דו האבן מיר
 זאלן דיר מוהען גיש האסטו עפעס צו גיידן צום
 קלך אבער צום הויכט מאגן ניאמר האט זיא
 גיזאגט גיחוי עמי איה זיך צווישען מיין קאלק און
 צווישען מיינע קרובים און קיין קענטש מוהט
 מיר קיין שלעכץ דאס איה זאל באדארפן קלאגן
 אויף אים: (יד) ניאמר האט ארישע גיזאגט צו גיחוי
 וכה לעשות לה און וואס דען זאלן מיר איר קאהן
 אטובה פאר די טובה וואס זיא האט אונז גיטאהן
 ניאמר גיחוי האט גיחוי גיזאגט אבי פאר נואר בן זין
 לה זיא האט קיין ווהן ואישה זקן און איר מאגן זיא
 אלט: (טו) ניאמר האט ארישע גיזאגט קרא לה רוף
 זיא ויקרא לה און ער האט זיא גירופן ותעמד בפתח
 האט זיא זיך גישטעלט אין דער טיר: (טז) ניאמר
 האט ארישע גיזאגט צו איר מועד הזה צו דער
 דאווענע צייט איבער אנהר קעת חיה אזוי וזיא
 דו לעבסט היינט אזוי וועסטו איבער אנהר אין
 דער צייט אויף לעבן אף היבנה בן (נעמט דו
 האלטן איין ווהן ניאמר האט זיא גיזאגט איה
 בעט דיר אף אדני זאג נישט אזוי מיין האר זאס איה
 וועל האלטן איין ווהן דען דאס לשון (והבנת
 איז משמע נישט אויף לאנג איש האלהים דו
 געמליכער מאגן אף תכזב בשפתך זאג נישט דיין
 דינסט אזוי אזאך וואס וועט נישט זיין אויף לאנג

איין אשה השוכה דאס איז גיווען אבישג
 השונמית שוועסטער ובהקו בו זאכי קחם האט זיא
 אים שטארק גיבעטן דאס ער זאל ביי איר ברויט
 עסין ויהי מדי ענבו יסר דער ווען ער פלעגט
 דארטין דורך פארן יסור שמה זאכי קחם פלעגט ער
 אפ קערין אהין איין אריין צו עסין ברויט:
 (ט) ניאמר אז אישה האט זיא גיזאגט צו איר מאגן
 הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא איה נויים אז
 דער נביא פון נאט איז אהייליגער מאגן עובר
 עלינו תמיד ער קומט צו אונז תמיד: (י) נעשה נא
 עליה קיר קמנה לאמער מאבין פון ויינעט וועגן
 איין אויבער שמוביל מיט אקלייגע וואגט
 ונשים לו שם משה ושלחן וכסא ומנורה און לאמער אים
 דארטין שטעלן אין קעט און אטיש און אשטיל
 און איין לייכטער ווהן און עס וועט זיין כבואו
 אלינו אז ער וועט קומען צו אונז יסור שמה וועט ער
 קומען אהין: (יא) ויהי היום איז גיווען איין טאג
 נבא שמה איז ער גיקומען אהין ויסר אל העליה וישכב
 שמה און ער איז גיקומען אויף דעם אויבער
 שמוביל און האט זיך דארטין גלייגט: (יב) ניאמר
 אל גיחוי נערו און האט גיזאגט צו גיחוי זיין משרת
 קרא לשונמית הזאת רוף דיא שונמית ויקרא לה האט
 ער גירופן צו איר ותעמד האט זיא זיך גישטעלט
 פאר אים: (יג) ניאמר האט ארישע גיזאגט צו גיחוי
 זאס זאג נאר צו איר הנה דו האסט גיאילט פון
 אונזערט וועגן נאר דאס איילונג כלוקר דו

בשפתה: * ותתן האשה ותלך בן למועד
 הזה בעת תה אשר ידבר אליה אלישע: *
 הילך יהי היום ויצא אל-אביו אל-הקצרים:
 * ויאמר אל-אביו ראשי וראשי ויאמר אל-הנער
 שאהו אל-אמו: * כ וישאהו ויבאהו אל-אמו וישב
 על-כרפיה עד הצחרים וימת: * כא ותלך ותשכבהו
 על-מפת איש האלהים ותסגר בעדו ותצא:
 * כב ותקרא אל-אשה ותאמר שלחה נא לי אחד
 מן-הנערים ואחת האתנות וארוצה עד-איש
 האלדים ואשובה: * כג ויאמר מדוע אתי הלכתי
 אליו היום לא-חדש ולא שבת ותאמר שלום:

כאן מסתיים הפרקים

כו ותחבש האתון ותאמר אל-נערה נתג וקח
 אל-העצור-לי לרפב פי אמר-אמרתיו קח:
 * כז ותלך ותבא אל-איש האלדים אל-הר
 הפרמל ויהי פראות איש-האלדים אותה מנגד
 ויאמר אל-ניחוי נערו הנה השונמית הלז:

סאה קר סהלכת קר

בויסאיל אין די צוויי קעלעך פון
 סאן און ביי נאנט און דאס ביטל
 בויסאיל אין פון געבליכען, זאב
 דעם נביא אלישע ער זאל דעם זכות
 דערפארען פאר הקב"ה ודעם הקב"ה
 איין בצאתו ודעם איין זאב אים
 גיבארעם, ודעם און זאב דער
 פסק דער וואס גיט דעם זאב פון
 דאס ער פארברענט דעם הקב"ה און
 הקב"ה ודעם און בצאתו, זאל
 הקב"ה איין בצאתו ודעם און זאב
 גיבארען צו דעם הנערעם ארעפס
 גיבארעם, און דעם שמועס איין שפיר
 גיבארען, אין דאס ווייב פון עובדיה
 געבארען צו אלישע און דאס אים
 דער צווייטע איין וואס איר פון דאס
 גיבארעם און עס איין גיבארען גיבארען
 דער גס פון די בויסאיל, און און
 ווי עס איין גיבארען גיבארען דער גס
 פון דעם בויסאיל און איין גיבארען
 גיבארען און ביי די פליס, די
 קינדער האבן איין גיבארען פליס און
 די בויסאיל האט זיך גיבארען און ווי
 די גאנצע פליס זענען פון גיבארען
 פון דעם בויסאיל וואס די פאקט
 גיבארעם צו די קינדער פאקט זענען
 דא צו קראכענע פליס שארינגען
 פרייג ווי צו פיר, ודעם און הקב"ה
 קען פאקט פון דעם ביטל בויסאיל
 זאלן פון דערין וואו פון לידיגע
 פליס פון בויסאיל, קען ער פאקט דעם שפיראכענע פליס וואלן גאנץ דערין, דאס קינד האט געטען זאל צו בראכענע פליס

פירוש עים

גאד ואלקס בעטן גאט אויף אוועק וואס זאל
 לעבן פלייפן: (י) ודעם האשה ותלך בן איז די אשה
 פראגענדיג גיבארען און דאס גיבארען אוועק
 זענען דעם צו דער נאזינער צייט בעת תה וואס
 זיא האט דער לעבט פאלום און דער אליה אלישע
 וואס אלישע האט גירעם צו איר: (יב) ויהי הילך
 איז דער וואקסן גיבארען דאס קינד ויהי היום איז
 גינען איין טאג ויצא אל אביו איז ער ארויס
 גיבארען צו זיין פאקטער אל הקצרים צו דעם
 שפיראכענעם: (יג) ויאמר אל אביו ראשי און האט
 גיבארעם צו זיין פאקטער מיין קאפ פוקט מיר ווי
 ויאמר אל הנער האט דער פאקטער גיבארעם צו איין
 זינג שאהו אל אמו פראג אים צו זיין פאקטער:
 (כ) וישאהו ויבאהו אל אמו האט ער אים גיבארען
 און האט אים גיבארעם צו זיין פאקטער וישב על
 כרפיה עד הצחרים וימת איז ער גינען אויף אירע
 קניא ביי און מיטן טאג און איז גישפארען:
 (כא) ותלך ותשכבהו על מפת איש האלהים איז זיא
 גיבארען אויף דעם אויבערשטע שמוב און האט
 אים גילינגען אויף דעם בעס פון דעם געשליכען
 סאן וואקטער בעדו ויצא און האט פאר שלאסן פאר

האם עד האם נעמטען און האם די שטיקער צו נאמען נישטעלם איינס אויף דאס אנדערע און די צלים זענען באלד גאנץ געווארן און פול געווארן מיט בויםאיל :

משלי חכמים

(כס) ויאמר לנחמיו ונוי וקח למשל אסור אין גיפארין אין וועג און האם גענומען מיט זיך אפשיקת , אייף דעם יחיד נאנט מען דער סוחר פארם אין לייפעני צום יריד , דער סוחר פון פארין ביז לייפעני ווייל הארם בארף ער האנדלען קיפין אקער פארקויפן און ער פון פארין ער ואל קומען פונקט צום יריד , ניט אריבער און ניט שפעטער , אבער זיין קישרת וואס פארם מיט אים , אים איז קיין אונטערשייד צו דער סוחר פארם אין לייפעני אדער ער פארם צו איין אנדער שטאט , צו ער פארם פאר דעם יריד צו נאך דעם יריד , נוארום ער גיהער נאר צום סוחר , אבער אז דער קישרת אליין האט אויך אביסל סוחר און וויל אויך זיין אין לייפעני ביז דעם יריד , אז ער שלוי בונדער אקליינער סוחר , ביז אלישע מיט גיחוי איז אויך אויך ניווען , גיחוי איז ניווען אפשיקת פון אלישע , ווא אלישע איז געאנגען אין גיחוי מיט געאנגען , איז גיחוי ניווען ביז אלישע אויך ווי איינער ניט מיט אפשיקתן .

כו עתה רויז-נא לקראתה ואמר-לה השלום לך השלום לאישך השלום לילד ותאמר שלום : כו ותבא אר-איש האלהים אר-ההר ותחזק ברגליו ויגש גיחוי להדפה ויאמר איש האלהים הניפה-לה פי-נפשה מרה-לה ויהוה העלים ממני ולא הגיד לי : כח ותאמר השאלתי בן מאת אדני הלא אמרת לי לא תשלה אתי : כט ויאמר לניחוי הגר מתניד וקח משענתי בידך וידך פי תמצא-איש לא תברכנו וכי-יברכה איש לא תענונו ושמת משענתי על-פני הנער : לו ותאמר אם הנער חי- יהוה והי-נפשה אסדאעובד ויקם וילך אחריה : לא וגיחוי עבר לפניו וישם את-המשענת על-פני הנער ואין קול ואין קשב וישב לקראתו ויגדלו לאמר לא הקיץ הנער : לב ויבא אישע הביתה והנה הנער מת משכב על-ממתו : לד ויבא ויסגור הדלת בעד שניהם ויתפלל אל-יהוה : לה ויעל וישכב על-הילד וישם פיו על-פיו

פירוש עיט

דאזיגע שונקית : (כו) נעמה און היינט ריח לויף נאר אקענין איר און נאג צו איר השיים קד אויב עם איז שלום צו דיר אויב עם איז שלום צו דיין מאנן און אויב עם איז שלום צו דיין קינד האט זיא גיחוי גיפערענט וואסער שנים האט זיא גיזאנט עם איז שלום : (כז) ותבא אר איש האלהים און איז גיקומען צו דעם געמליקען מאנן אל הקר צו דעם בארג ותחזק ברגליו און האט אים אן גינאמען אין זיינע פים ויגש האט גיחוי גינעהנט אנוועק שמויסיין זיא ויאמר האט דער געמליקער מאנן גיזאנט הרפה קה לאו איר אפ בי דען איר גימיר איז איר פאר גימערט וי און נאט האט עם פאר הוילין פון מיר און האט עם מיר גיט גיזאנט : (כח) ותאמר האט זיא גיזאנט השאלתי האב איך דען גיבעטין איין זעהן פון מיין האר זיא פאר נואר איך האב דאך דיר גיזאנט זיא דו זאלקט מיה גיט גארין מיט אזוי אזויהן וואס וועט גיט לאנג לעבין : (כט) ויאמר האט ארישע גיזאנט צו גיחוי חטר פתניה גרמט אן דיינע לענדן און געם מיין שפעקן אין דיין האנט און גייא בי אז דו וועסט טרעפן אין וועג איין מאנן זאלקטו אים גיט גענוטשין בלומר זאלקטו אים שלום

גערין זי און אז איין מאנן וועט דיה גענוטשין זאלקטו אים גיט גענוטשין גדי מען זאל גיט וויסען אז ער גייט מפת דעם נס און ער האט אבער זיא געוואקט גימאכט דרום האט עם גיט גיחאליפין ושפת און זאלקט מוהען מיין שפעקן אויף דעם פנים פון דעם קינד : (ל) ותאמר האט גיזאנט דיא מוטער פון דעם קינד מי אזוי וויא נאט לעבט און אזוי וויא דו לעבסט אויב איך וועל דיה פאר לאזין דו מוזט אליין גיין מיט מיר ויקם איז ער אויף גישטאמען און איז גיזאנטען נאך איר : (לא) וגיחוי עבר און גיחוי איז גיזאנטען פאר וויא וישם און האט גימאדהן דעם שפעקן אויף-דעם פנים פון דעם קינד ואין און עם איז גיט גיווען קיין קול און איין פאר געמונג וישב האט ער זיך אום גיקערט אקענין אים און האט גיזאנט צו אים זיא דער קינד האט זיך גיט אויף גינואכט : (לב) ויבא איש ארישע גיקומען אין שמוט והנה און דער קינד איז מויט משכב על ממתו און ליגט אויף זיין געט : (לג) ויבא ויסגור איז ער גיקומען און האט פאר שלאסין דיא מיר פאר זיי ביינע ויתפלל אל : און האט גיבעטין אז גאט : (לד) ויעל וישכב על הילד און איז אויף גיזאנטען און

האט 1 3 5 7 (ה'א) (תק לישראל ע"ט)

ועיניו על עיניו וכפיו על כפיו ויגד עליו ויהם
 בשר הילד : לה יושב וילך בפית אחת הנה
 ואחת הנה ועל ויגד עליו ויזרז הנער עד
 שבע פעמים ויפקח הנער את עיניו : לו ויקרא
 אל גידווי ויאמר קרא אל השנמית הזאת ויקראה
 ותבא אליו ויאמר שאי בנדך : לו ותבא ותפל על
 רגליו ותשתחו ארצה ותישא את רגליה ותצא :

כפיו קי

פירוש עים

האם זך גיליגם אויף דעם קינד גילגם פון זעל פון
 זעניו זעל עיניו וכפיו זעל כפיו אונ האם גימאקן זיין
 קאהל אויף דעם קינדס קאהל אונ זיינע אויגן
 אויף דעם קינדס אויגן אונ זיינע הענט אויף
 דעם קינדס הענט גימיר זעל אונ האם זיך פאר
 שפרייט אויף אים ויהם בשר הילד אונ עם און
 נארעם גינארין דאס לייב פון דעם קינד :
 (ה) וישב וילך בבית אונ האם זיך אום גיקערט אונ
 און גינאנגען אין דער לשונ אחת הנה ואחת הנה
 איין קאהל אהין אונ איין קאהל אהער וישב ויגד
 זעל אונ און אויף גינאנגען אונ האם זיך ויזרזער
 פאר שפרייט אויף דעם קינד גיזרזער הנער עד שבע
 פעמים האם גיניקט דער קינד ביו זינען קאהל
 ויפקח הנער את עיניו אונ דער קינד האם גינפיקט
 זיינע אויגן : (ז) ויקרא אל גידווי ואמר האם אלשישע
 גירופין צו גיחזי אונ האם גינאנגם קרא אל השנמית
 הזאת רוף צו דיא שונמית הקראה האם צד זיא
 גירופין ותבא אליו זיא זיא גיקוסען צו אים זיא
 האם צד גינאנגם צו איר שאי גנג גייב אויף גיין
 זיהן : (ח) ותבא ותפל על רגליו ותשתחו ארצה און זיא
 גיקוסען אונ און גינפאלין פאר זיינע פים אונ
 האם זיך גיבוקט צו דער צרד ותשא את בנה ותצא
 אונ זיא האם אויף גיזיהובין איר זיהן אונ און
 ארום גינאנגען :

פירוש עים
 האם זך גיליגם אויף דעם קינד גילגם פון זעל פון
 זעניו זעל עיניו וכפיו זעל כפיו אונ האם גימאקן זיין
 קאהל אויף דעם קינדס קאהל אונ זיינע אויגן
 אויף דעם קינדס אויגן אונ זיינע הענט אויף
 דעם קינדס הענט גימיר זעל אונ האם זיך פאר
 שפרייט אויף אים ויהם בשר הילד אונ עם און
 נארעם גינארין דאס לייב פון דעם קינד :
 (ה) וישב וילך בבית אונ האם זיך אום גיקערט אונ
 און גינאנגען אין דער לשונ אחת הנה ואחת הנה
 איין קאהל אהין אונ איין קאהל אהער וישב ויגד
 זעל אונ און אויף גינאנגען אונ האם זיך ויזרזער
 פאר שפרייט אויף דעם קינד גיזרזער הנער עד שבע
 פעמים האם גיניקט דער קינד ביו זינען קאהל
 ויפקח הנער את עיניו אונ דער קינד האם גינפיקט
 זיינע אויגן : (ז) ויקרא אל גידווי ואמר האם אלשישע
 גירופין צו גיחזי אונ האם גינאנגם קרא אל השנמית
 הזאת רוף צו דיא שונמית הקראה האם צד זיא
 גירופין ותבא אליו זיא זיא גיקוסען צו אים זיא
 האם צד גינאנגם צו איר שאי גנג גייב אויף גיין
 זיהן : (ח) ותבא ותפל על רגליו ותשתחו ארצה און זיא
 גיקוסען אונ און גינפאלין פאר זיינע פים אונ
 האם זיך גיבוקט צו דער צרד ותשא את בנה ותצא
 אונ זיא האם אויף גיזיהובין איר זיהן אונ און
 ארום גינאנגען :

אהר קריאה פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפמרת ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר
 ליום השבת וה' מלך יל"ט זכרו משנה והלכה ממדר שהורות שהא עד היסוד כתיבתו היום :

ברטנורא

משנה מקואות פרק ד

פרק ד א המניח כלים תחת הצנור. מרזב שמי גשמים כנגמס בו וירדו לך פיו למקוה והכל מיידי
 זכור של עץ שקבעו ולכסוף חקקו דהאילו ולא היה תורת כלי עליו כשקבעו ח"ע"פ שחקקו אחריו כ
 לא חסריו המים שזכוכו מים שאזכים הואיל ולא היה תורת כלי עליו כהגות : ואחד כלים קטנים. ללא
 תומא ללא חסידי : אפילו כלי גללים. ללא חסידי כלים לענין עומאה חסידי כלים למסול את המקוה ח"פ
 חס שכרם או כפה אחת ללא
 דמי למיטת קנקנים זראש
 הג לנגבן : וב"ה משהרין
 בשוכח. וכס"ק דשנת נגמ' המקוה. אחד המניח ואחד השוכח כדבריו ב"ש. וב"ה משהרין בשוכח.

פרק ד א המניח כלים תחת הצנור ויאקער אהד המניח ואחד השוכח סיי עד
 גישטעקעם כלים אינקער אריגע
 וואס רינג אראפ רעגנינוואקער פון דאך אהד כלים
 גדולים סאיי עד האם גישטעקעם גרויסע כלים ואחד
 כלים קטנים אונ סאיי עד האם גישטעקעם קלייגע
 כלים ח"פיו כ"י זללים אפילו כלים וואס זענען
 גימאקט פון פיקט פון גיממות כ"י אגנים שטייגערנע
 כלים כ"י אדפד שרדענע כלים וואס זענען גים
 גיטריקונט גינארין און קאלף הויבין. אונ מען
 גיקט אריין די וואקער פון די כלים אין מקוה פוסקין
 את הנפתי נערקם דיא מקוה פוסול ווייל דאס איז
 גישטעקעם כלים אינקער אריגע
 וואס רינג אראפ רעגנינוואקער פון דאך אהד כלים
 גדולים סאיי עד האם גישטעקעם גרויסע כלים ואחד
 כלים קטנים אונ סאיי עד האם גישטעקעם קלייגע
 כלים ח"פיו כ"י זללים אפילו כלים וואס זענען
 גימאקט פון פיקט פון גיממות כ"י אגנים שטייגערנע
 כלים כ"י אדפד שרדענע כלים וואס זענען גים
 גיטריקונט גינארין און קאלף הויבין. אונ מען
 גיקט אריין די וואקער פון די כלים אין מקוה פוסקין
 את הנפתי נערקם דיא מקוה פוסול ווייל דאס איז

זחק לישראל ע"ט) (ח"א) 83 2 גימארין

תקמי פלוגתייהו כשהניחן תחת האנור בשעת קשור עכו' ותסורו ושכתן וחזרו ונתקשרו דכ"ט סבוי מאס פוזר עבדים לא נתכסלו מחשבתו הראשון' דגלי דעתו' שרצה שיסלו לתוכן וכ"ה סברי בטלה מחשבתו דכי נתסורו אסח דעתיה דקסבר לא ירדו גשמים עוד אבל הניחן תחת האנור בשעת קשור עבדים ואחרו גשמים לכא' ואלא למלאכתו ושכתן דברי הכל הואיל ומתחלה לכך נתכוין לא בטלה מחשבתו כשכתתו ואם הניחן בשעת פוזר עבדים דברי הכל טהורים שלא נתכוין מתחלה לכך: בשוכח

איר מאיר נמנו ורבנן כ"ש על כ"ה . ומורים בשוכח בחצר שהוא פוזר . פוזר אר"י עדיין מחלוקת במקומה עומדת: ב המניח טבלא תחת הצנור כחצר שלא תחת האנור ומתמללו מן הטעמין ומסלו

למקוה לדוקא תחת האנור הוא דפליגי כ"ט דגלי דעתו' דלצה שיסלו לתוכן ומסוס פוזר לא בטלה מושבה קמייתא אבל הניח כחצר אפי' בשעת קשור לא מוכחא מעיקרא מחשבתו קמייתא שפיר הלכך בטלה כשנתסור: עדיין מחלוקת במקומה עומדת . שלא עמדו למנין על כך ולא רבו הלמידי כ"ט: ב המניח טבלא תחת הצנור . להמשיך

גיטאריין מיט הענינוואקער פון דיא רינע . אונ
ער האט אריין גינאסין דיא וואקער פון דיא
פלים אין דיא מקנה . איז דיא מקנה פֿשר ודיא
גמרא זאגט בית שמאי מיט בית הלל קרינען
אויף דעם אויפן . ווען ער האט גישטעלט די
פלים אונטער דיא רינע איז גינען דער הימל
פאר וואלקינס אונד ער האט די פלים גישטעלט
ווענין דעם עס זאל אין זיין אריין רינען דיא
דענינוואקער פון דיא רינע . דער נאך זענען די
וואלקינס צו נאנגען אונד דער הימל איז קלאר
גיטאריין . אונד ער האט פאר געטון אז דיא פלים
שטייען אונטער דיא רינע . האט ער זיין גיט צו
גינען . אונד עס איז נאך אקאהל פאר וואלקינס
גיטאריין אונד עס האט גירעניגט אין דיא פלים
דורך דיא רינע . בית שמאי זאגן ווייל ער האט
אריין גישטעלט דיא פלים אונטער דיא רינע .
אונד ער האט גיטאלט עס זאל אריין רינען
וואקער אין זיין . דורך דעם טאם דיא וואלקינס
זענען צו נאנגען אין גיט פֿאר גיטאריין זיין
סחשכה . ווארום ער האט זיין מאהל געוויזן
אז ער וויל אין די פלים זאל אריין רינען וואקער
דריבער אז איצט האט אריין גערונען דיא
דענינוואקער אין די פלים איז מקנים גיטאריין
זיין סחשכה פריער . אונד אז דיא וואקער פון די
פלים וועלן אריין גינאסין ווערן אין דיא מקנה .
איז דיא מקנה פֿסול . אונד בית הלל זאגן ווען די
וואלקינס זענען צו נאנגען אונד ער האט גימייגט
עס טעט שוין גיט רעניגען . איז שוין פֿטר
גיטאריין זיין פריערדיגע סחשכה . אונד דער נאך
זען עס האט גירעניגט האט ער דאך דאקאלס
גיט גישטעלט דיא פלים נאר ער האט זיין פאר
געטון איז דאך גיקומען דיא וואקער אין דיא
פלים גיט מיט זיין ווילען . דריבער אז דיא פלים
זענען פול גיטאריין מיט דענינוואקער פון דיא
רינע אונד זיין זענען אריין גינאסין גיטאריין אין
מקנה . איז דיא מקנה גיט פֿסול . אָבער אז ער
האט גישטעלט דיא פלים אונטער די רינע ווען
עס איז גינען פאר וואלקינס אונד עס האט נאך

גית גירעניגט . דער ווייל איז ער גינאנגען צו זיין
אָרבעט . אונד האט פאר געטון אז ער האט
גישטעלט דיא פלים אונטער דיא רינע . אונד עס
איז גינאנגען רענין דורך די רינע אין דיא פלים .
האלטן אלע אז זיין סחשכה איז גיט פֿטר
גיטאריין דורך זיין פאר געטון . אונד אז די וואקער
פון דיא פלים איז אריין גינאסין גיטאריין אין
מקנה . ווערט דיא מקנה פֿסול . אונד אז ער האט
גישטעלט דיא פלים אונטער די רינע ווען דער
הימל איז גינען קלאהר . דער נאך איז דער
הימל פאר וואלקינס גיטאריין אונד עס איז
גינאנגען רענין דורך דיא רינע אין זיין פלים .
אונד פון דיא פלים איז דיא וואקער אריין גינאסין
גיטאריין אין מקנה ווייל זיין סיינגט איז נאר גיט
גינען אויף דיא דענינוואקער . דריבער האלטן
אלע אז דיא מקנה איז פֿשר אָפֿר בני האם
רבי מאיר גינאגט נמנו הבו בית שמאי על בית הלל
מען האט גיצוילט דיא פֿלמידים . זענען דיא
פֿלמידים פון שמאי גינען סעהר ווי די פֿלמידים
פון הלל וואס זיין זאגן אז דיא מקנה איז פֿסול
ימדים אונד בית שמאי איז מודה צו בית הלל
בשוכח בחצר שהוא פוזר אז ער האט פאר געטון
פלים אין הויף גיט אונטער דיא רינע . אָפֿילו
ווען דער הימל איז גינען פאר וואלקינס . נאר
נאכדעם זענען דיא וואלקינס צו נאנגען אונד
דער הימל איז גיטאריין קלאהר . אונד עס איז
נאך אקאהל פאר וואלקינס גיטאריין אונד עס
האט גירעניגט אין דיא פלים . אונד דיא וואקער
פון דיא פלים איז אריין גינאסין גיטאריין אין
מקנה . איז דיא מקנה פֿשר אָפֿר בני ימי האט
רבי יוסי גינאגט זענין פתיקת במקוה עומדת דיא
קריג פון בית שמאי מיט בית הלל שטייט נאך
אויף איר אָרם . דיא פֿלמידים פון שמאי אונד פון
הלל האבן זיך נאך גיט גיצוילט זיין טייטש
וועלכע פֿלמידים זענען סעהר . טייטש מען נאך
גיט וויא ווער דער דין איז: ב הפני' פֿגא' תחת
הצנור אז ער האט גישטעלט אָבער אונטער
ארינע . אונד דיא פֿרעט שטייט קרום . די וואקער

המים למקוה: אם יש לה לבזבו. טפה טיב מד' (6) רוחותיה כדי שיהיה לה בית קבול: פוסלת את המקוה. קהו לה מים שאובים ומשום נטר לה היה מסתיל מקוה למימי צנור שקבעו ולכסוף מקקו כדערישית: זקפה לידוח. כדי שתדום מעטפת סכה: אינה פוסלת את המקוה. ללא קיימת כדור קבלנו: ג' החושב בצנור. דרך נטר להיות פתוח מנ' לזדים ואין פוסל את המקוה אלא"כ חקק כן חקק מעט כדי לקבל

לרורות המעכבים הלך המים כשקקו ולכסוף קבעו מימי האיל והיה עליו תורת כלי כשהי' תלוש הרי המים העוזרים בו שאובים הן ופוסלים את המקוה: ובשל חרם. לא טיב כלי אלא"כ יסלה בית קבול של רביעית: ולא אמרו רביעית אלא בשברי כלי חרם. דוקא כלי חרם. כלי חרם לאחר שאבד צעין שיהא הסגר מחזיק רביעית אבל מתחלתו אפי' כל שהוא טיב כלי ואין הלכה כרבי יוסי: מתחלחלי'. מתנגלים בחוך בית קבול: נארכס מהודקים זו אפי' שנתמלא נהם אלא מתעטעט' אילך ואילך ל' ותתמלח המלכה: פוסלצין את המקוה. ללא נתכשל קבולו: ירד לתוכו. לחוך בית קבולו: עפר ונכבש. שער קבע ועשה ממוקד יפה והמים עוזרים עליו תרגס במסלה נעלה כחורה כבישא ניסב: כשר. לזין כאן בית קבול. וסלון יגורו ומיזג אחד הוא:

פון דיא רינע זאל גיין אויף דיא ברעמ אונ פון דיא ברעמ זאל גיין גלייך אין מקנה אם יש לה זמנו אויב דיא ברעמ האט לייקטען פון אויבין אין אלע פיר זייטען פוסלת את המקנה די וואסער וואס רינט פון דיא ברעמ אין מקנה מאכט פסול דיא מקנה. ווארום דיא ברעמ איז אפלי זענען דאך די וואסער גיקומען פון אפלי אין מקנה נאם זאי אונ אויב זיא האט גיט קיין לייקטען אינה פוסלת את המקנה מאכט זיא גיט פסול דיא מקנה זקפה ידוח אז ער האט נישטעלט דיא ברעמ אונטער דיא רינע זיא זאל אפ גיוואשין נוערין. זיא זאל נוערין גיין. אונ דיא וואסער פון דיא ברעמ איז אריין גינאסין גיווארין אין מקנה צו צו גיין צו סאיי אזוי אונ סאיי אזוי. סאיי דיא ברעמ האט לייקטען ארום צינה פוסלת את המקנה מאכט זיא גיט פסול דיא מקנה: ג' החושב בצנור קבל צדירות ארינע איז גינען גימאכט. צענייא זענען. אונ אדעק. אונ דער אנהייב פון דיא רינע הויבין אונ דער סוף פון דיא רינע אונטען אין ביינע זקון איז גינען האפין. אונ דיא וואסער וואס גיט דורך דיא רינע מאכט גיט פסול דיא מקנה. סיידין אין דעק פון דיא רינע אינווייניג האט קען אויס גינאבין אנהייב אז דיא שפענדליך וואס פאלין אריין אין דיא רינע זאלען זיך דארט פאר האלשען די וואסער זאל קענען גיין ריין. דאם היינט. החושב בצנור ער האט גינאבין אין די רינע. זקפס צדירות אז דיא גריבול זאל צו געקען דיא שפענדליך וואס נועלין אין איר אריין פאלין איז דער רין אזוי גשי עז בייא אהילצערנע רינע צי שהיא נויא טיף דאם גריבול איז היינט שוין דיא רינע אפלי. אונ דיא וואסער וואס גיט דורך דיא רינע אין מקנה מאכט פסול די מקנה

ובש"ט הריס בייא אערדענע רינע רביעית אויב אין די גריבול גיט אריין אקוואטירול וואסער. היינט דיא רינע אפלי אונ דיא וואסער וואס גיט די רינע אין מקנה מאכט פסול דיא מקנה. אונ אויב אין גריבול גיט נאר אריין ווייניגער נויא אקוואטירול. איז דיא רינע גיט אפלי. אונ דיא וואסער וואס גיט דורך איר אין די מקנה מאכט גיט פסול די מקנה צי יוסי אומר אף בשל חרם צי שהיא רבי יוסי זאגט אפילו בייא אערדענע רינע וויא טיף טיף דיא גריבול איז היינט זיא אפלי אפילו אין דיא גריבול גיט גיט אריין אנהייב אין זיא אויך אפלי לא אמרו רביעית אף בשברי כלי חרם אערדענע פלי אז זיא צו גראבין גיווארין אויב אין דיא צו גראבנען שטייג גיט אריין אקוואטירול. היינט זיא נאך אפלי. אונ אויב ווייניגער נויא אקוואטירול איז זיא קיין פלי אבער אערדענע פלי אנאנצע אפילו זיא האלט ווייניגער נויא אקוואטירול היינט זיא אויך אפלי זיי צדירות מתחלחלים בחוכו אויב דיא שפענדלאך ויצען גיט היינט אין דיא גריבול נאר דיא שפענדלאך שאקלען זיך אין דיא גריבול מתחלחלים איז טייטש שאקלען פוסלים את המקנה דיא וואסער וואס גיט דורך דיא רינע אין דיא מקנה מאכט פסול דיא מקנה טייל דיא וואסער זענען אריין גינאנצען אין דיא גריבול וואס זיא היינט אפלי אונ אז דיא וואסער קומען אריין אין מקנה. קומען זיא דאך פון אפלי אין מקנה גי' וזיכען עפר ונכבש אבער אז אין דיא גריבול איז אריין גיפאלין ערד ודער שטיקלאך שפענדלאך אונ דיא ערד אדער דיא שפענדלאך זענען אין גיפערקט אין דיא גריבול. איז גלייך וויא עס וואלט גיט גינען קיין גריבול. אונ אז עס גיט דורך דיא רינע וואסער אין מקנה פאר זיא

שהוא צר מכאן ומכאן. מ' פיתוי ממקום שהמים נכנסים בו וממקום שיוצאים וממנה למקוה: ורחב באמצע. אס"ה לא חשיב לקבלה כ"ו שלא חקק בו לקבל לנרות: ד' מים שאובים. כהן פסולין למקוה: וז' נשמים. הכשרים: שנתערבו בחצר או בעוקה. גומא שהמים מתקבלים בהן או על מעלות המערה ומשם ומשכי יורדו למקוה: אם רוב מן הכשר. כגון ס"א (ג) סאה מן מי גשמים וי"ט מים שאובים כשר: הו"ו מקלחין בתוך המים. שלא ירדו למקוה ע"י המטכת דרך החצר והעוק' ומעלות המערה אלא מן הכלים עלמין הו"ו מקלחין למוך המקוה: ואם לאו פסול. דשלשה לוגין מים שאובים פוסלים כשפלו למקוה שלא כדרך המטכה אבל דרך המטכה אין פוסלין עד שיהיו הרוב מים שאובים

[ג] שלא כו'. אמנם ה"ו הכונה שילאו המים מן המקום כו' בחצו"ן. ה"מ: (ג) ל"ד אלא אפי' משאו יותר מ' סגו: (ג) ונתערבו דרישא ל"ד ולא אחי אלא לאסוקי כלה המטכה חו'

אס"ה המים שאובים כפי עולמם שלא נתערבו בכשרים אין פוסלין דרך המטכה אלא כדוכ (ג) כגון מקוה שיש בו כ"א סאה מי גשמים ממלא ככתף וממשיך לתוכו י"ט סאה מים שאובים וכשר האולי והרוב מים כשר' וכן הלכה: ד' השוקת. אכן הלול שעל שפת המעיין והמים נכנסין לה דרך חור שבדפוסו ומסקיין בה הכמות: אין ממלאין ממנה. מים למי תטאת: ואין מקדשין בה. אין ותנין אחר פרה על המי' שבמטכה דלמיה חשוכה כלי והכא מיידי

מקנה פשר סלון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב מן האמצע אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה: ד' מים שאובי' ומי גשמי' שנתערבו בחצר ובעוקה ועל מעלות המערה. אם רוב מן הכשר כשר ואם רוב מן הפסול פסול. מחצה למחצה פסול. אימתי בזמן שמתערבים עד [ג] שלא יגיעו למקוה. הו"ו מקלחין בתוך המים אם ירדו שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא ירד לתוכו שלשה לוגין מים שאובים כשר ואם לאו פסול: ד' השוקת שבסלע אין ממלאין ממנה ואין מקדשין בה ואין מוין ממנה אפי' המים שאובים כפי עולמם שלא נתערבו בכשרים אין פוסלין דרך המטכה אלא כדוכ (ג) כגון מקוה שיש בו כ"א סאה מי גשמים ממלא ככתף וממשיך לתוכו י"ט סאה מים שאובים וכשר האולי והרוב מים כשר' וכן הלכה: ד' השוקת. אכן הלול שעל שפת המעיין והמים נכנסין לה דרך חור שבדפוסו ומסקיין בה הכמות: אין ממלאין ממנה. מים למי תטאת: ואין מקדשין בה. אין ותנין אחר פרה על המי' שבמטכה דלמיה חשוכה כלי והכא מיידי

מקנה פשר סלון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב מן האמצע אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה: ד' מים שאובי' ומי גשמי' שנתערבו בחצר ובעוקה ועל מעלות המערה. אם רוב מן הכשר כשר ואם רוב מן הפסול פסול. מחצה למחצה פסול. אימתי בזמן שמתערבים עד [ג] שלא יגיעו למקוה. הו"ו מקלחין בתוך המים אם ירדו שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא ירד לתוכו שלשה לוגין מים שאובים כשר ואם לאו פסול: ד' השוקת שבסלע אין ממלאין ממנה ואין מקדשין בה ואין מוין ממנה אפי' המים שאובים כפי עולמם שלא נתערבו בכשרים אין פוסלין דרך המטכה אלא כדוכ (ג) כגון מקוה שיש בו כ"א סאה מי גשמים ממלא ככתף וממשיך לתוכו י"ט סאה מים שאובים וכשר האולי והרוב מים כשר' וכן הלכה: ד' השוקת. אכן הלול שעל שפת המעיין והמים נכנסין לה דרך חור שבדפוסו ומסקיין בה הכמות: אין ממלאין ממנה. מים למי תטאת: ואין מקדשין בה. אין ותנין אחר פרה על המי' שבמטכה דלמיה חשוכה כלי והכא מיידי

בסלע מחובר שקקו ואפי' חלוש שהכרו ולכסוף הקקו האיל ולא הי' עליו שם כלי כחלוט' איתו חסוב כלי : ואינה צריכה צמיד פחיל. אם היה כחולל המת מללת על מה שכתובה בכסוי לנד כלל נמדד פחיל לפי שאינה חסובה כלי חלל כבוד וזות שמליליס על מה שכתובס בכסוי לכל : ואינה פוסלת את המקוה. אם נפלו מן גשמים מתוכה למקוה אין נחשבים מים שאובים לפסול את המקוה :

ועתו"ט : (ד) בר"ת וקס"ט דאם כן חזי חני אינא ויזיל לקבל מים כ"ט משמע שא"ל שיעור לנדק וכ"ט מבטלו מתורת כלי ושלד לכסמין מפ' לענין עירוב מקואות והר"ס מפרס גם כחל לענין עירוב מקואות וללו' ארש"ת קאי. ולבר"מ ובר"י יל כמ"ט סבית יוסף ע"פ הסוספתא דמן הלך שיעורו כשפסונו ולר"ך נמי שלא יקבל כ"ט למטוון מן הכנכ ולמטוון ואינה צריכה צמיד פחיל ואינה פוסלת את המקוה. היתה כלי וחבירה בסירי ממלאין בה ומקדשין בה. ומזין ממנה וצריכי' צמיד פחיל ופוסלת את המקוה. ניקבה מלמטה או מן הצד. ואינה יכולה לקבל מים כל שהם כשהם וכמה יהיה בנקב כשפופרת הנוד. אמר ר' יהודה בן ברוירא מעשה בשוקת (גמרא ל"ג יהוא) שהיתה בירושלים והיתה נקובה בשפופרת הנוד

וכמה יהא בנקב. לכתלו מתורת כלי שלא יפסול את המקוה מטעם שאובי (ד) : בשפופרת הנוד : ושיעורו שיהיו שתי אצבעות של יד הסמוכים לאגודל חזרות ברחבן בריות בתוך נקב : שוקת תהו' : כך היתה נקראת וכל טהרות של ירושלים נכבליס על גבה שמטביליס בתוכ' ועוסי' טהרות ולא היה בשוקת הו' : טחם חלל

אש פון דיא פרה ארוקה נואם זייא זענען אויס געמישט גינארין אין איין אנדער פלי. אז מען מונקט איין דעם אויב אין דיא נואסער מיט אש נואם אין דעם שמיין אונ מען שפריצט אויף אקמא ווערט ער נים טהור ונא"ה צריכה צמיד פחיל אויב דער שמיין איז אין אשטוב נואם אין שטוב איז דיא אמת. אונ דער שמיין איז צו גידעקט גינארין איידער דער מת איז גישטארבין. אנדער מען האט דעם שמיין צו גידעקט איידער מען האט אים אריין גיבראכט אין שטוב. אמילו דער צידעק איז נים נים באהעפט צום שמיין. איז אויך טהור אלץ נואם אין שמיין ליגט ונא"ה פוסלת את המקוה אויב עם האט אריין גידעגנט אין דעם שמיין אונ פון שמיין איז אריין גינארין אין מקוה. איז דיא מקוה נים פסול דיא שמועקט אז דער שמיין איז אריין גידעצט גינארין אין די ערד דער נאך האט מען אויס גיהאקט די קאסין אין דעם שמיין דריבער ווערט נים גידעביגט דער שמיין פאר אפלי הייה בלי ונא"ה פסיד אבער אז דער שמיין איז גינארין אפלי מען האט אויס גיהאקט אין אים דיא קאסען. דער נאך האט מען אים גילייגט בייא דעם קוואל אונ מען האט אונגען באקלעקט מיט נואגען ער זאל נים גערייבט ווערן פון ארם סגלאין ב"ה אז מען שעפט אן נואסער מיט דעם שמיין צו דיא אש פון דיא פרה ארוקה איז די נואסער פאר ונקדשין ב"ה אונ אז מען שים אריין אש פון די פרה ארוקה אין די נואסער נואם אין שמיין איז די נואסער מיט דיא אש פון די פרה ארוקה מיט וואסער אין איין אנדער פלי. דער נאך האט מען דאס אריין גינארין אין דעם שמיין. אנדער מען האט זייא אויס געמישט אין דעם שמיין אונ מען האט איינגעמישט דעם אויב אין די נואסער מיט אש נואם אין שמיין אונ מען האט געשפריצט אויף אקמא ווערט ער טהור וצריכה צמיד פחיל אויב

לכתלו מתורת כלי שלא יפסול את המקוה מטעם שאובי (ד) : בשפופרת הנוד : ושיעורו שיהיו שתי אצבעות של יד הסמוכים לאגודל חזרות ברחבן בריות בתוך נקב : שוקת תהו' : כך היתה נקראת וכל טהרות של ירושלים נכבליס על גבה שמטביליס בתוכ' ועוסי' טהרות ולא היה בשוקת הו' : טחם חלל

דער שמיין איז אין אשטוב אונ אין שטוב איז דיא אמת. אויב דער שמיין איז נום צו גידעקט גינארין איידער דער מת איז גישטארבין. אז דער דעק איז נום באהעפט צום שמיין. איז טהור אלץ נואם אין שמיין ליגט. אבער אז דער דעק איז נים נים באהעפט צום שמיין. נאר ער ליגט אזוי אויף דעם שמיין. איז טמא אלץ נואם ליגט אין שמיין ופוסלת את המקוה אויב עם האט אריין גידעגנט אין שמיין אונ פון שמיין איז די נואסער אריין גינארין אין מקוה. איז די מקוה פסול ונייל דער שמיין איז אפלי ניקבה מלמטה או מן הצד ונא"ה נקב מים פ' שטם אויב דער שמיין איז גילעכערט גינארין אונגען אין דעק. אנדער איז דיא נואגט בייא דער זייט געבין דעק אונ דיא קען נים דער האלמיין אין ז'ה קיין פיסול נואסער אונ עם האט אין דעם שמיין אריין גידעגנט אונ דיא נואסער איז אריין גינארין אין מקוה בשרה איז די מקוה פאר נייט דער שמיין איז שוין קיין פלי ונא"ה הית גנקב נויא גרויס זאל זיין דיא לאך בשפופרת הנוד אזוי נויא דיא לאך פון דיא דעהר נואם ויזעט אין אללאגיל מען זאל קענען אריין שטעקן צווייא פינגער אין די ברייט אונ זייא קענען אויס דרייען ארום אלע וויקען (ועיי חו"ט) אפר ב"י יהודה מן בתרא רבי יהודה בן בטירא האט גינארין בשוקת יהוא שתיקה גירושנים אין ורושלים איז גינען אשמייערנע קארעטע קען האט איר גירופין די קארעטע פון יהוא. אונ יא איז גישטאנען בייא אפשרה מקנה וחייה נקובה בשפופרת הנוד אונ אין דיא קארעטע איז גינען אלאה אזוי רויס נויא דיא דעהר פון אללאגיל. אונ אז עם נואם אריין גידעגנט אין שמיין איז דיא נואסער דורך דיא לאך אריין גינארין אין מקוה אונ פון מקנה פלעגט אריין גיין דיא נואסער אין שמיין אויך דורך דיא לאך איז גינען באהעפט אונ אויס געמישט דיא נואסער פון שמיין מיט דיא

(הק לישראל ע"ט) (ח"א)

שיחה בל המהרות שבירושלים נעשית על גבה ושלחו ב"ש ופחתהו מקוה שלם היה נלדה ומי שכושא עד שיפחות רובה :

רובה. אפי' יש כנגד כשפופרת הטוד לעולם תורת כלי עליה עד שתשכר רובה :

וואקער פון מקנה וזיו כד המהרות שבירושלים נעשות זי גבה אונ אקע גלים פון ירושלים וואס זענען גיווען טקא פלעגט מען טובל זיין אין דעם שמיין אונ דורך דיא סבילה פלעגט מען מאכין טהרות ושלחה בית שמי ופחתהו האבין בית שמיא געשיקט אונ מען האט צו גראבין די קארעקטע שביח שמיא אומרים ווארום בית שמיא זאגן זי שפחות ריבה אפלי וואס האט אלאה הייקט נאך אפלי. ביז דאס גרעקטע טייל פון איר נערט צו גראבין :

תוספות

גמרא גרה דף יב ע"א

רשי

בין יסוף. פירוש דאיכא איסור נדות אכל אסור לכא על כיסוף כדאמר בגמרא (דף ב) א"י הכא לא לגמרי כיסוף איירי אלא איתא ערם כל כך שחטע להטוב אכ הא סתוריה או לאו :

שמואל כחמי מוקי לה. וא"ת ולקמה כלמיס עטוקה כטהרות וי"ל דרייק מלישנא יתירא דקמיני נמיס להס נחוקה ספרס ואלמלי אינטריך וו למיתני וכלין וטהרים עמהס אלא לגמרי דליירי דעטוקה כטהרות וכפ"כ (ל' טו) דקמיני כל נעשים כחוקה ספרס וקמיני כתר הכי והכלים מן הדרך נמיס להס כחוקה ספרס וקמיני תרמי אף גול נב דלינס עטוקי כטהרות איירי תחט אשמועינן דלאן לנולק בין כחוק מן הדרך לכני העיר וחס תחמר כלא שמואל תקיף מתניי דמלכות כדק"י כעטוקי כטהרות לכרייתא דסבל וזי לומר דסריך לשמואל אפי' כיסוף כחין לה וסת אכל מתמיון לא מיידי כיסוף וכן מ"י רכ"ב : (א"ג)

פניו סוי מלי לחוק ולחוקי כחין לה וסת ודיס עתס לא קמי אלא אריכי להיות כודקת וכו' על לא אפי' כעטוקי : כ"ס לה וסת כדפריך לעיל וסא מתני' כיס לה וסת עסקינן :

בין שחטע. פי' כיון שכל מן הדרך מטייסה ותכנסה לתשמיש וחי חויא ככר רמי' אכנסה ספרניס כשפת רלייה חוכרת אכל אס לא כל מן הדרך אסור כערה לפי שאינו מותר ככיס של תשמיש אלא כל עלים מיד ולא רמי' אכנסה לאחזוי ספרניש :

הגו רבנו חמרין ופועלין והבאין סבית האבל וסבית המשחה די רבנן האבין גירעונום די מענקשין וואס פארין מיט אייזען נאקער מיט פערד. פוך-מאנקעס) אונ זענען געקוקען ביי נאקט אהיים פון וועג. אקער ארבייטער וואס זענען געקוקען ביי נאקט אהיים פון זייער ארבעט. אקער מענקשין וואס זענען געקוקען ביי נאקט אהיים פון א אקל. אקער פון אשקחה ואחרונה. אקערה גשיהם דהם בחוקה ספרה מענין זייא רעקענען אז זייערע נוייכער. זענען טהור יבאין ושהיו גשה אונ מענין קוקען צו זייערע נוייכער אונ כהעקטין זיה מיט זייא בין ישנת בין גרות סיי זיי שקלאפין אונ סיי זייא זענען וואקערדיג כסר דברים אמרים ווען זענען דיא רייד גינאנט גיווארין שהניחו בחוקה ספרה ווען זייא זענען אנטעק גענאנגען פון דער היים האבין זייא גילאזין דיא נוייכער זענען גיווען ריין. שפעלט מען אויף דער חזקה. אז זייא זענען נאך איצט אנה ריין אכל חנינו בחוקה ספרה אקער אז זייא האבין גילאזין דיא נוייכער ווען זייא זענען גיווען טקא לעולם היא ספאה מוז דער טאן זיא אייביג האקטין פאר טקא עד שהאמר לו סהודי אני ביו זיא נעמ אים זאגין איה בין ריין. אזי דאך אקשניא מויה שמואל וזא שמואל כמי סקי לה וואס וועמ

שע למעבר כי הא מתנית' . טרוס רש"י כי הא מתנית' דכע' דדיקס או תביעה וק' דכערט דוקא מלרין דדיק' ור"כ מלי קא מסדר ליה דמגניי בחפ"י דכתיב' לא מגניא כלמיס וטור' וי' לבטל גרירא קכטי דקמטע דלגני כגל טיס שולא הא פשיטא דלמך לטיל (דף יא) כל לבטל לא כפי' דדיקס וגם אין לסתמי לבדוק דאם כן לבו טקטו וטור' דלמך לטיל ולי כפוסק' בספרות קכטי פשיטא טרוס' דדיק' כדמנן וכמס' טרוס' שוכרת נשמת ביתה ט' וטו למח תולס כתיבו בכרייתא ו כן דמתני' נמי מלרין דדיק' לטכרות ונרס' לפרע מכו למעבר כי הא מתנית' דלא מלרנא מרדי נוסס' דמח' אף לבטל גרירס לרין לסיק' ולחושב' וטו דלמרינן לטיל דלמ' לטין לס וסת לא כפי' דדיקס לבטל גרירס מ"ט דלמח תיסיס כפי' וי' נמי לטיל איירי כפוסק פשי' דלמ' איחא דזיתת עמלס סוס אמרס ליה קודס לכן אכל כגל מן סדרן איכא לחיטס ומתניתין דפרק כ' (דף טו) דלמין מן סדרן נכסיס לזס כחוקת עטרס לזכ' נמי למימד דסייס דלא אכר ליה מגניא כלמיס . טרוס' אס לרין לטקיל' מד סתמיטב דמח' לסטי' אס סטור' סיל אס ללו :

ובדיק' דקלמד שמואל לעיל כתיב' בני ולכי תמננס : כי הא מתנית' . כפי' דדיקס או וגיטיה : סודני' . ח"ס על סס סוד ה' לירלו' . לא כפי' דדיקס דמסי מלרנא לה דדיק' מגניא כלמי' . ליסאח אחרונא מכו למעבר כי הא מתנית' דלא כפי' דדיקס דזיתו ס"ל בלח מן סדרן (או דוקא ור"כ) יחכ כתיבו ח"ל סודני רב ספח מטיל סכר ה' דלמך כל"ג סכרלי לא ססיד ומטיל סכר קרח סודני כדלמרינן כפ"ס חמדי בתלוך לבי סודנא רהיס : דכונניא באפיר כתיבו אס אחס מלרניכ' דדיקס ובלא תמלס ומתנגס כפטיה מן סדרן נכסיס לזס כחוקת עטרס לזכ' נמי למימד דסייס דלא אכר ליה מגניא כלמיס . טרוס' אס לרין לטקיל' מד סתמיטב דמח' לסטי' אס סטור' סיל אס ללו :

דיקאנמ צו רבא פטי לפעבר ניי הא פתייתא צו קענ קען סאקו וויא דיא בריוקא . אקער גיין אפר סיי קאמט רבא גייןאנמ צו רב פסא סודני דו לקרן יא גיין . א אשה נען דער סאן קיקמ שוין צו איר אנן אים פארקייאוקט נוערין :

זוהר בראשית דף כח ע"א

תיזן כל חקדש יומא במעלי שבתא כוכת שלום שריא וחתמריס' כעלמא . מלן כוכת שלום דא שבתא וכל רוסן ומלשלין וסדין וסטרס דמסאכא כלכו סמירין ומלגין כענינא דריסילא דטקבלא דהאומא רבא . דהא כיון דלחטר קדושתא על שלמא רוח מסאכא לה אהער כדדיה . ודא פריק מקמיס דא . וכדין שלמא כנסירו עלאה ילא כענין לללחא על נטירן כגון שומר אה עמי ישראל למד למן . דהא דא כיומח דשול אהתקן דעלמא כעילי נמירו . אכל בכוכת כוכת שלום אהתסירא על שלמא וחתמריס' ככל סטירן . ואפי' קייבי גיטס נטירין איינן וכלא כשלמא אהתכחו מלגין ומחלין ובג"כ כקדושא דיומא מברכינן הסורס כוכת שלום עלינו ועל כל עמי ישראל ועל ירושלים אמתי על ירושלים אלא דא היא מלורא דההיא כוכת . וכענינא למנח לבהיא כוכת דלחפרסת' עלנא ולמשרא סמנא ולמכוי (ד"ח מגינא) עלנא כלמח דכרייא על כנין ובג"ד לא דמלין מכל סטירין וע"ד הסורס כוכת שלום עלינו :

<p>הכחה פסוקה ש"ע ה"ם סימן שכ"ב</p> <p>(א) אמר לגזול או לעשות אפי' כל שהוא בין בישראל בין מבשרי ואם הוא דבר דליכא סאן דקמי' ביה</p> <p>(א) אמר לגזול או לעשות אפי' כל שהוא בין בישראל בין מבשרי ואם הוא דבר דליכא סאן דקמי' ביה</p>	<p>זוסף לחק</p> <p>יש לתקן אשר העני לפני ה' פיה בסדה יערער קענקיש דארף פארקריקען וואס ער האט פארקריקעט נענין נאמ . גלייך אויף גלייה . אין וואס ער האט נענין גדיקט . אין דעם זאל גיין די השוכה פרי' ישנמ פיה בסדה איירער ער נעמט גישקראקמ נוערין גלייך אויף גלייה ואמרו זקונם לברכה דיא חקמים דמבין גייןאנמ גשה תבילוח של עונת' יעשה תבילוח של פדות או ער האט גיטאקן גינקלאך עבירות זאל ער טאקן גינקלאך מצות ואויב ער האט גיטאקן פיל עבירות . זאל ער טאקן פיל מצות ויפ' על גב דחייב לא יקח שוחד אפילו עם שטייט אין די הורה נאמ נעקמ גיט שוחד ופרישו שוחד מצוה האמין די חקמים גייןאנמ דאם סייקמ קען נאמ נעקמ גיט שוחד אפי' קורא פאר אעבירה . דאם איז נאר זא דער קענקיש מוקמ גיט השוכה . נאר ער מוקמ עבירות אונ מוקמ מצות . נעכונמ נאמ גיט אפי' די עבירות אויף די מצות הייט זוד השוכה תקשת זיפ' השוטה פשט אקער או דער קענקיש האט גיטאקן השוכה אונ ער מוקמ מצות וואס נענינע פארקערט פון די עבירות . זענען טאקי די מצות כפרי אויף די עבירות אם הורה אדם למצוא חן בעיני ה' אויב אקענקיש ויל נעפינען חן ביי נאמ יא יקסט זאל ער גיט ניון אפיקסן אטאמ' גיט סאן ש' בעיני ה' ונארום עם שטייט אין פסוק נח האט נעפינען חן אין די אויגן פון נאמ ויא יחיש נפשי</p>	<p>מוסר מספר תורים דף ע' ע"ב</p> <p>יש לתקן אשר העני לפני ה' פיה בסדה יערער קענקיש דארף פארקריקען וואס ער האט פארקריקעט נענין נאמ . גלייך אויף גלייה . אין וואס ער האט נענין גדיקט . אין דעם זאל גיין די השוכה פרי' ישנמ פיה בסדה איירער ער נעמט גישקראקמ נוערין גלייך אויף גלייה ואמרו זקונם לברכה דיא חקמים דמבין גייןאנמ גשה תבילוח של עונת' יעשה תבילוח של פדות או ער האט גיטאקן גינקלאך עבירות זאל ער טאקן גינקלאך מצות ואויב ער האט גיטאקן פיל עבירות . זאל ער טאקן פיל מצות ויפ' על גב דחייב לא יקח שוחד אפילו עם שטייט אין די הורה נאמ נעקמ גיט שוחד ופרישו שוחד מצוה האמין די חקמים גייןאנמ דאם סייקמ קען נאמ נעקמ גיט שוחד אפי' קורא פאר אעבירה . דאם איז נאר זא דער קענקיש מוקמ גיט השוכה . נאר ער מוקמ עבירות אונ מוקמ מצות . נעכונמ נאמ גיט אפי' די עבירות אויף די מצות הייט זוד השוכה תקשת זיפ' השוטה פשט אקער או דער קענקיש האט גיטאקן השוכה אונ ער מוקמ מצות וואס נענינע פארקערט פון די עבירות . זענען טאקי די מצות כפרי אויף די עבירות אם הורה אדם למצוא חן בעיני ה' אויב אקענקיש ויל נעפינען חן ביי נאמ יא יקסט זאל ער גיט ניון אפיקסן אטאמ' גיט סאן ש' בעיני ה' ונארום עם שטייט אין פסוק נח האט נעפינען חן אין די אויגן פון נאמ ויא יחיש נפשי</p>
--	--	---

אלא כשמו פיושו שיהי נח נדברו וכתעשו והלכו כלאי במדרש
 הנעלם ולכן מלא חן חן זנח חן חן הוא לכך תיקנו חסד חסד חסד
 כרישא על שם כבוד את ה' מחובר ר"ל מדרש' זמנך לכוין
 בתפלה על דרך דע את חלשי חזק ועבדו וזוין עבודי אלה
 תפלה ובתפלה דעו. ככלו כבוד את ה' ואלו שלא יתקדשו פס
 שום חסד שלא יחזרו מולדיו כמנהג הטובים. יס סוער סגור
 תל עפר כחובו הכסמה איש טומד על התל ועץ כמיים נטוי ענין
 חסד הוא חסד לנ יתחוק ויתקשר כאליו כי חסד לו מתד יס
 התל סיני דכתיב ען חיים הוא למחויקים כס וצמחים מואשר

שירי כגון ליטול מהתבילי או מהגרר לחצוין בו שיניו
 זאף זה אומר בירוש' מדרת חסדות: (ב) אסור לגזול
 אפיו על מנת לשלם דבר יפה ממנו ייש מי שאומר
 דהיינו (אם) אין התשלומין בעין שאם הם בעין כיון
 שהם ימים מהדבר שלוקח זכות הוא להם ויזכה
 אותם לבעלים על ידי אחר: (ג) כל הגזול את

זחוק גלי סיס בתל ויהם ואלו לא יסי' הוא נקשר כאליו יספסו
 אים עפעם וועקם זיין שרי קעג ער דאם געקען
 פון זיין חבר אן זיין חברים וויסען קען ליסי' מהתבילה
 או מהגרר תחזוין בו שניו רהיינו צו געקען אשטיקול
 שפירווא פון אפינטול שפירווא. ארער אשטיקול
 דעקציל פון אפארקאן ריין צו מאכין די ציין.
 דאם קעג קען זאף זה אסר בירושלמי מדרת חסדות
 אויף דעם זאגט אויף רער ירושלמי, אז ארסיר
 זאל דאם אויף גיט געקען: (ב) אסור גזול אפילו על
 מנת לשלם דבר יפה ממנו קען קאר גיט אנועק געקען
 פון איינעם זאך אפילו ער מיינט אים צו געבין
 פאר דעם אבעקערע זאך ויש מי שאמר דמינו אם
 אין התשלומין בעין אנערקע זאגין דאם אין נאר אז
 די געקערע זאך וואס ער מיינט אים צו געבין
 האט ער נאך גיט ביי זיך. רא קאר קען גיט שאם
 הם בעין אבער אז ער האט ביי זיך דיא געקערע
 זאך וואס ער מיינט אים צו געבין ביו שהם ימים
 מהדבר שיקח ווייל די זאך וואס ער וויל געבין איז
 געקער פון די זאך וואס ער געקט זכות הוא להם
 איז דאם פאר יענעם אמונה ויזכה אותם לבעלים על
 ידי אחר זאל ער דאם געבין צו איינעם, ער זאל
 דאם זוכה זיין פאר יענעם וואס ער וויל אים דיא
 זאך געבין. גיהער שוין די זאך צו יענעם. הייבט
 דאם גיט אנגעה, נאר געקאהשם: (ג) כל הגזול את

מיינט קען תפלה. קען זאל געטין בייא גאט וכתפלה דערו
 דעם בח פון גאט. רריקער אלע קאג איירער קען רייבט אן צו געטין ביי גאט. זאגט קען
 פריער אמה חוגן לארם דעת. די האסט גיגעבין דעם קענטש פארשטאנד ער זאל וויסען צו
 געטין ביי דיר ככלי כבודי אב ואלו שלא יתקופם עם שאם אדם שלא יתדמו מולדיו קמנהג הטובים אין כלל פון
 געבין כבוד צו פאטער און מוטער איז. קען זאל זיך גיט קריגען מיט קיינעם, דער אקערער זאל
 גיט פארשעקען זיינע אלקטעריין. ווי דער שטיינער איז ביי דער וועלט אז איינער קריגט זיך מיט
 זיין חבר זירוקט ער אדער ער פלוקט זיינע אלקטעריין ים סוער הנוף מי עפר בתוכו תשפח די גשמה
 אין דעם גוף איז אזוי ווי אפארג ערד וואס שטייט אין דעם שטערעקדיגען ים איש עופר על
 פמי אקענטש שטייט אויף דעם בארג ועץ החיים נסעי קצין און אויף דעם פארג איז געפלאנגט
 אבוים פון געבין אם הוא חכם נב אויב דער קענטש איז קלוג יתחוק ויתקשר באיין זאל ער זיין שטארקין
 און זאל זיך צו קינדען צום בוים כי חיים או סחי ינו בתקנה גלי תם בתל יתרוס סאקער היינט ארער
 כארגין וועלן דיא וואלן פון ים שלאגין מיט שטארקייט אין דעם בארג טעם דעו בארג צו
 נוארפין ווערין זאם לא יתח הוא נקשר באיין אויב ער וועט גיט זיין צו געבונדן. צום בוים ישפתי
 מי וועט דער וואל אים פארפלייצין. אבער אז ער איז צו געבונדן צום בוים, וועט ער שוויקען
 מיט דעם בוים צו נאקען ביו צו אבערנ, דער גוף איז אויף ווי אים וואס שטערעקט. די גשמה
 איז אין גוף, וויא דער בארג וואס אין ים. און אויב די גשמה וועט זיך האלטן אן דיא תורה
 וואס די תורה איז דער בוים פון געבין מיני דכתיב דאם איז וואס שטייט אין פסוק עץ חיים היא
 גפתיקים בה ותקבית פאישר דיא תורה איז אבוים פון געבין צו דיא קענטשין וואס האלטן יא.

און עם שטייט גיט פאר וואס ער האט געפונען
 חן אלא בשמו פירשו נאר אזוי ווי זיין נאקען. אזוי
 איז ער גינען, ווייל ער איז גינען נח. גוט אין זיין
 נאטור, ער איז אויף קיינעם ביי גינען, און זיין
 נאקען איז גינען נח, דריקער האט ער גיפונען
 חן ביי גאט שמה נח נדברו וכתעשו והלכו כלאי
 בדרוש הנעלם וקבו ספא חן ווייל ער איז גינען גוט
 מיט זיין ריירין און מיט זיינע מעשיות און מיט
 זיין גיין. אזוי ווי עם שטייט אין מדרש הנעלם.
 דריקער האט ער געפונען חן ביי גאט חן זנח חן
 הוא חן און נח זענען די זעלביגע אומות, ווייל
 ער איז גינען נח דריקער האט ער געפונען חן
 נח תיקנו אמה חוגן ביישא דריקער הייבט זיך אן
 דיא שמונה עשרה מיט אמה חוגן ואויסער דיא
 ערשטע ריירי קבוחו על שם כבוד את ה' פהונו ווייל
 עם שטייט אין פסוק רי זאלקט געבין כבוד צו
 גאט מהונה. זאלקט גיט זיינען מהונה נאר
 זאלקט זיינען מהונה דעו יוסר מהונת. שתנוד
 זכנו בתפלה דער פסוק מיינט צו זאגין זאלקט
 געבין כבוד צו גאט פון דעם שקל וואס גאט האט
 דיר געשלינקט אז רי זאלקט פארשטיין צו געטין
 ביי גאט על דרך דע את איה איה איה ונבחי ווי עם
 שטייט אין פסוק וויים דעם גאט פון זיין פאטער
 און זאלקט אים דינען וזיו גבחה אלא תפלה דינען

מיינט קען תפלה. קען זאל געטין בייא גאט וכתפלה דערו
 דעם בח פון גאט. רריקער אלע קאג איירער קען רייבט אן צו געטין ביי גאט. זאגט קען
 פריער אמה חוגן לארם דעת. די האסט גיגעבין דעם קענטש פארשטאנד ער זאל וויסען צו
 געטין ביי דיר ככלי כבודי אב ואלו שלא יתקופם עם שאם אדם שלא יתדמו מולדיו קמנהג הטובים אין כלל פון
 געבין כבוד צו פאטער און מוטער איז. קען זאל זיך גיט קריגען מיט קיינעם, דער אקערער זאל
 גיט פארשעקען זיינע אלקטעריין. ווי דער שטיינער איז ביי דער וועלט אז איינער קריגט זיך מיט
 זיין חבר זירוקט ער אדער ער פלוקט זיינע אלקטעריין ים סוער הנוף מי עפר בתוכו תשפח די גשמה
 אין דעם גוף איז אזוי ווי אפארג ערד וואס שטייט אין דעם שטערעקדיגען ים איש עופר על
 פמי אקענטש שטייט אויף דעם בארג ועץ החיים נסעי קצין און אויף דעם פארג איז געפלאנגט
 אבוים פון געבין אם הוא חכם נב אויב דער קענטש איז קלוג יתחוק ויתקשר באיין זאל ער זיין שטארקין
 און זאל זיך צו קינדען צום בוים כי חיים או סחי ינו בתקנה גלי תם בתל יתרוס סאקער היינט ארער
 כארגין וועלן דיא וואלן פון ים שלאגין מיט שטארקייט אין דעם בארג טעם דעו בארג צו
 נוארפין ווערין זאם לא יתח הוא נקשר באיין אויב ער וועט גיט זיין צו געבונדן. צום בוים ישפתי
 מי וועט דער וואל אים פארפלייצין. אבער אז ער איז צו געבונדן צום בוים, וועט ער שוויקען
 מיט דעם בוים צו נאקען ביו צו אבערנ, דער גוף איז אויף ווי אים וואס שטערעקט. די גשמה
 איז אין גוף, וויא דער בארג וואס אין ים. און אויב די גשמה וועט זיך האלטן אן דיא תורה
 וואס די תורה איז דער בוים פון געבין מיני דכתיב דאם איז וואס שטייט אין פסוק עץ חיים היא
 גפתיקים בה ותקבית פאישר דיא תורה איז אבוים פון געבין צו דיא קענטשין וואס האלטן יא.

ובתי על ואת יתפלל כל חסד הלך לפי מלאו טיטו תיחב
דכתיב נסוח תולדות כדפי' כמס' ברכות רק נספס מים רבים
גלו' לא יישו גלו' היט נספס חסס סתר לי וגו' :

חבירו אפילו שוה פרושה כאלו נוסף : (ד) אפס
הוא בסכנת מות וצריך לגזול את חבירו כדי להציל
נפשו צריך שלא יקחנו אלא על דעת לשלם :

אזו די נואם לעהקען אונקער דעם בוים ער זאל
גים פאלין ודי נואם לעהקען אונקער דיא תורה
זיא זאל גים פארקעסן ווערין וועלן זיין גליקליך
יכתוב אזו גאך שמיים אין פסוק זי זאל יתפלל כי
חסיד אגיד לעת מצוא אויף דעם זאל יעדער חסיד
בעטן צו דיר גאט לעת מצוא. צו דער צייט
נואם ער וועט דארפן שטארבן לעת מצוא דהיינו
מינה לעת מצוא מיינט מען צו דער צייט פון
שטארבן דהיינו לעת הוצאתו ווי עס שטייט אין
פסוק דיא מרעפונג צום סוים (כדפירושו במסכת
ברכות) אזוי ווי סיד האבין גילערותם אין די (מסכת
ברכות) רק נספס מים רבים אלו יא יישו ווען עס
וועט זיין אפארפליצונג פון פיל נואקער זאלן
זיי צו אים גים קוקען אזוי הייט הנשפה צו אים מיינט מען צו די
צו קוקען. דיא נשקה זאל גים דערטרונקען ווערין. ווי עס שטייט אין פסוק איה סתר לי דוד
הקלך האם גיזאנט פאר גאט די זאלקס זיין מיין ובהעלפעניש. ביי דיר זאלקסו מיד עשהאל-
מין פני פני זאלקס מיד היטען פון דעם שונא. פון דער זיך הקע :

פרישת חיי שרה עניני פמירת צדיקים
אזו דרייסיג יאהר וויא פיהל דאס ווארט ויהי
קרעפט אהן. דען ביו גיינדיג יאהר נואם זיא
האם גיין קינד גיהאט אזו איהר לעבין מין
לעבין גים גיוועזן. אזוי וויא דחל האם גיזאנט
צו זעקסן הנה לי בנים ואם און סתה אנכי.
גיב מיד קינדער דען אז גים איז גלייך וויא איה
וואלם גישטארבן. זעהן מיר אז און קינדער
איז דאס לעבין גים גיין לעבין. איז דאך דער
עיקר לעבין פון שרה גיוועזן פון דער צייט וואס
זעקס איז גיבארן גיווארן ביו צו דער זעקדה
וואס זיא איז דעקאלם גישטארבן. דאס איז אין
גאנצן זיבען און דרייסיג יאהר וויא פיהל גיהי
קרעפט אהן. גאר בעווייל דיא נוסע יאהרין
זענען גיוועזן צום סוף פון איהרע יאהרין איז
גלייך זיא וואלם גיהאט גום איהרע אלע יאהרין.
דען אז אפעקטש צום ערשטן איז איהם זייער
גום און אויף דער זעקסער איז איהם שלעכט.
פארקעסט ער דיא גוטע יאהרין וואס ער האט
גיהאט און דער זיבעט. און אז אפעקטש
האט צום ערשטן גיהאט שלעכטע יאהרין און
צום סוף האט ער גיהאט נוסע יאהרין איז
בייא איהם גלייך וויא אלע זינען יאהרין
זענען גיוועזן גום. דאס מיינט דער פסוק
נהיו חיי שרה. אפילו דער זיגוי לעבין

נהיו חיי שרה פאה שנה וגי. דער מדרש זאגט דער
שמן האם זיך גערייזט מים אברהם אבינו
אזו האט גיזאנט צו אים דורך דיר איז גישטארבן
שרה. ווייל די האט געבריינגט מין זעהן זעקס
צו די זעקדה. און ווען גים די זעקדה וואלם שרה
גאך גילעכט. דריבער זאגט דער פסוק ונהיו חיי
שרה וגו' שני חיי שרה. דאס זענען דיא יאהרין
וואס שרה האט געדארפט לעבין דאס לעבין פון
שרה איז גים מער גיווען אויסקינעצט פון הקב"ה
גאר ביו הונדערט זיבען און צוואנציג יאהר.
אזו אן די זעקדה וואלם אויף שרה גים גיינגער
גילעכט ווארום דיא גמרא זאגט עס שטייט אין
פסוק ונהו השקש וקא השקש. דיא זיגן שיינט-
אויף און די זיגן גיים אונקער. איידער עס גיים
אונקער די זיגן פון איין צדיק שיינט אויף דיא
זיגן פון איין אנדער צדיק. איידער איין צדיק
שטארבט ווערט פריער גיבארן איין אנדער
צדיק. איידער שרה איז גישטארבן איז גיבארן
גיזארן רבקה. דריבער אז מען האט גיזאנט צו
אברהם רבקה איז גיבארן גיווארן. האט אברהם
געוואקס און שרה האט געוואקס אז עס איז
געקוקען די צייט שרה זאל שטארבן. גאך אפישט
קען מען זאגן נהיו חיי שרה וגו'. דען האבשי
עד עיקר לעבין פון שרה איז גאר גיוועזן זיבען
(חק לישראל ע"ט) (ח"א)